

1587

22
U-50

65

may 26

22

U - 50

47

Հրատարակութիւն Կենդրոնական Գրականատանցի

**ՄՐԲԱԶԱՆ
ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ**

ՀԱՅՈՑ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1008
35673

Los Petersburg, 27. April 1889.

ԵՐԹՆԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխատասիրեց Պ. Ս. . . ԵԱՆՅ

1008

Թ Ի Ֆ Լ Ի Զ

Տպարան Մոլոկոս Վարդանեանի
Типография М. Вартамяна, Троицк. переулокъ, д. № 11.

1889

Доз. Цензурою, Тифлисъ, 27 Апреля 1889 г.
Типографія М. Варданянца. Тройц. пер. д. № 11

2001

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1. Աշխարհի արարաշագործութիւնը.

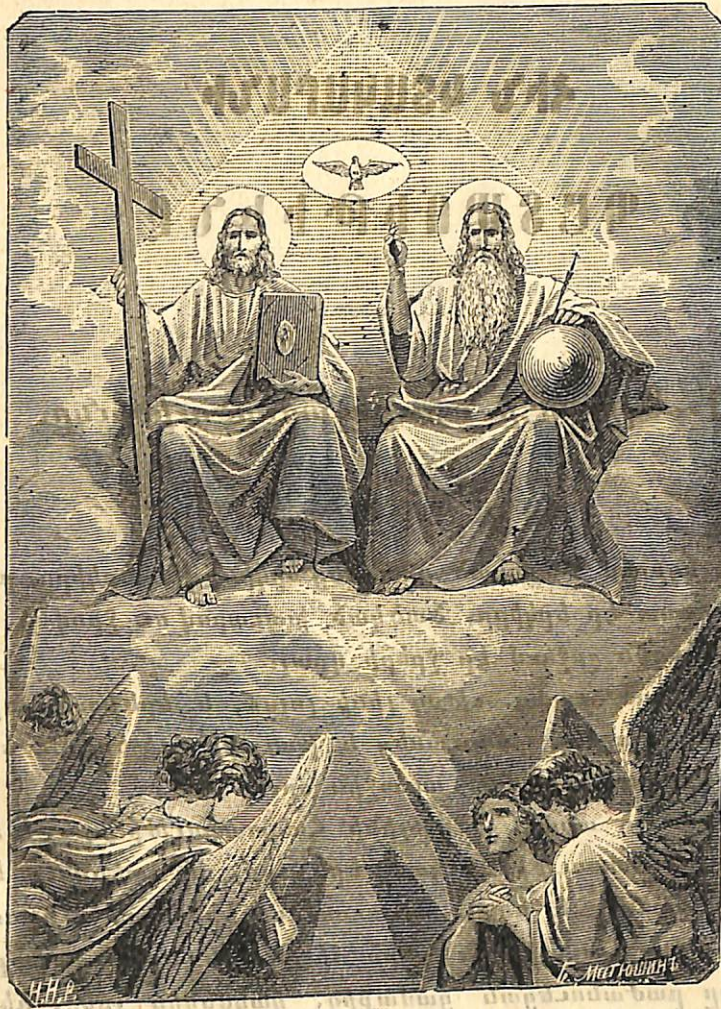

կգբում Աստուած ստեղծեց երկինքը և երկիրը. բայց անպատրաստ էր երկիրը, ծածկած խաւարով ու ջրով և Աստուծոյ Հոգին շրջում էր ջրերի վրայ:

Աստուած ասաց. «Թող լինի լոյս», և երևեցաւ լոյսը: Աստուած լոյսը օր անուանեց և խաւարը՝ գիշեր: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ առաւօտ՝ առաջին օր:

Աստուած ասաց. «Թող լինի Հաստատութիւնը», և երևեցաւ Հաստատութիւնը կամ երկինքը, որ տեսնում ենք: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ առաւօտ՝ օր երկրորդ: Աստուած ասաց. «Թող Հաւաքուին ջրերը միասին և երևի ցամաքը», և ջրերը բաժանուեցան ցամաքից, կազմեցին լճեր, գետեր և աղբիւրներ, որոնք վազում են և թափվում ջրերի մեծ ժողովի մէջ: Աստուած անուանեց ջրերի այս մեծ ժողովը ծով և ցամաքը՝ գետին կամ երկիր: Աստուած Հրամայեց

երկրին տալ իրանից տունկներ և նա ծածկուեցաւ խոտով,
ծաղիկներով, թփերով և ծառերով, որոնք տալիս են պը-
տուղներ՝ ամենն իր կերպով: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ ա-
ռաւօտ՝ օր երրորդ:

Աստուած ասաց. «Թող երեւին լուսաւորները երկնային
Հաստատութեան վրայ. նրանք պէտք է լուսաւորեն և տա-
քացնեն երկիրը, բաժանեն օրը գիշերից և ցոյց տան ժամա-

նակն, օրերն և տարիներ»: Եւ փայլեցաւ արեգակը՝ օրուան
լուսաւորը և գիշերը երեւցան լուսինն ու աստղերի անթիւ
բազմութիւնը: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ առաւօտ՝ որ չորրորդ:
Դեռ չկար երկրիս վրայ ոչ մի կենդանի, որ զուրաճա-
նար Աստուծոյ այս գեղեցիկ արարածներով: Այն ժամանակ
Աստուած ասաց. «Թող լքցուեն ջրերը ձկներով և օդը թռու-
չուններով, որոնք թռչում են Հաստատութեան տակ»: Եւ
ջուրը լքցուեցաւ զանազան մեծ և փոքր ձկներով և թռու-
չուններն սկսան թռչել օդում: Աստուած օրհնեց նրանց,
ասելով՝ «աճեցէք և բազմացէք, լքցրէք ջրերը, և թռչուննե-
րը թող բազմանան երկրիս երեսին»: Եւ եղաւ երեկոյ և ե-
ղաւ առաւօտ՝ օր հինգերորդ:

Աստուած ասաց. «Թող լինին երկրիս վրայ կենդանիք»,
և զանազան անասուններ, զեռուններ և զաղաններ երեւե-
ցան երկրիս վրայ: Սարերի ծալքին և ձորերի մէջ, ամեն
տեղ յայտնուեցան կեանք և ուրախութիւն: Աստուած ասաց,
«եկ ստեղծենք մարդուն մեր պատկերով և նմանութեամբ և
թող տիրէ նա ծովային ձկներին, երկնային թռչուններին
և ամեն արարածներին, որոնք կենում են երկրիս երեսին»,
և Աստուած ստեղծեց մարդուն: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ
առաւօտ՝ օր վեցերորդ:

Այսպէս ստեղծեց Աստուած աշխարհս ոչնչից, միայն
իր ամենակարող խօսքով:

2. Մարդու ստեղծագործութիւնը.

Երբ երկինքն ու երկիրն ամեն զարդերով պատրաստ
էին, Աստուած առաւ գետնից հող, ստեղծեց նրանից մար-
դուն, կենդանացրեց նրան իր Հոգով՝ տուեց նրան հոգի
անմահ և նրան անուանեց Ադամ: Աստուած դրաւ իւր ստեղ-
ծած մարդուն ամենագեղեցիկ Եդեմայ դրախտի մէջ, ժողովեց

նրա մօտ ամեն կենդանիներին և Ադամը տուեց նրանց անուն՝ իւրաքանչիւրին իր բնաւորութեան համեմատ: Բայց բոլոր արարածների մէջ չկայ արարած նրա նման: Աստուած ասաց. «մարդու համար լաւ չէ մենակ լինել, եկ ստեղծենք նրան օգնական, իր նման»: Աստուած գցեց Ադամի վրայ խորը քուն, առաւ նրա կողերից մէկը և ստեղծեց նրանից կին: Սրան տեսնելով Ադամ ասաց. «սա է ոսկր իմ ոսկրներէցս և մարմին իմ մարմնիցս»: Նա անուանեց կնոջը Եւա, որ նշանակում է կենդանիների մայր: Աստուած օրհնեց նրանց ասելով. «աճեցէք, բազմացէք, լքցրէք երկիրը, իշխեցէք նրան. տիրեցէք ծովի ձկներին, երկնքի թռչուններին, երկրիս ամեն անասուններին, զազաններին և զեռուններին»:

Այսպէս Աստուած առաջին երկու մարդոց ձեռքով օրհնեց բոլոր մարդկութիւնը հայրական սիրով և կարգեց ամուսնութեան սուրբ կապը:

Վեց օրում վերջացնելով Աստուած իւր արարչագործութիւնը, տեսաւ որ ամեն բան բարի էր: Եօթներորդ օրը հանգստացաւ Աստուած իր գործերից և սրբեց այս օրը: Այս ժամանակից դրած է պատուիրան՝ վեց օր աշխատել և եօթներորդ օրը նուիրել բարեգործութեան և մանաւանդ Աստուծոյ պաշտօնին:

3. Առաջին մարդոց անմեղ կեանքը

դրախտի մէջ.

Ադամը և Եւան անմեղ էին և ազատ ցաւերից և մահից: Նրանք բնակուում էին գեղեցիկ պարտիզի մէջ, որ նրանց համար Աստուած ինքն էր տնկել և որը ոռոգանում էին չորս մեծ գետեր: Ամեն կենդանիները հպատակում էին մարդուն և նա պատճառ չուներ նրանց զազանութիւնից վախենա-

լու: Զգիտենալով մեղք, Ադամը և Եւան շորերի կարօտութիւն էլ չունէին և չէին ամաչում բոլորովին իրանց մերկութիւնից անմեղ երեխաների նման: Նրանք չէին զգում և տրամուլթիւն: Վերջապէս երես-երեսի խօսակցում էին նրանք իրանց Սրարչի և նրա հրեշտակների հետ, որ երջանկութեան կատարելութիւնն է: Եդեմի՝ երկրային դրախտի մէջ կային ամենակերպ ծառեր, որ դուրալի էին աչքի համար և տալիս էին քաղցրահամ պտուղներ. դրախտի մէջ տեղում կային երկու հրաշալի ծառեր՝ այն է կենաց ծառը և բարւոյ ու չարի գիտութեան ծառը: Աստուած ասաց Ադամին. «Կեր այս պարտիզի ամեն ծառերի պտուղներից. միայն մի ուտիր բարւոյ և չարի գիտութեան ծառի պտղից. երբ կուտէք այս ծառի պտղիցը, անպաճառ կըմեռնէք»: Այս պատուիրանքով կամեցաւ Աստուած փորձել Ադամին և Եւային, որովհետեւ միայն անպայման խոնարհութեամբ և երեխայական հնազանդութեամբ նրանք կարող էին ցոյց տալ՝ թէ իրանց կատարեալ հպատակութիւնը, թէ ճշմարիտ սէրը և թէ հաւատարմութիւնը դէպի երկնային Հայրը:

4. Նախահարց մեղքի մէջ ընկնիլը.

Սատանան երկրիս կենդանիներից ամենից խորամանկի՝ օձի կերպարանքով յայտնուեցաւ Եւային և ասաց նրան. «Ինչո՞ւ Աստուած արգելեց ձեզ ուտել դրախտի ամեն ծառերի պտուղներից»: Եւան պատասխանեց. «Աստուած հրամայեց մեզ այս պարտիզի ամեն պտուղներն ուտել, և միայն այն ծառի համար, որ դրախտի մէջ տեղումն է, ասաց. «Մի ուտէք նրա պտուղներից և մի մօտենաք նրանց, որ չմեռնէք»:
— «Դուք չէք մեռնիլ, ասաց օձը. Աստուած գիտէ, որ եթէ

դուք ուտէք այդ պտղից, ձեր աչքերը կը բացուեն և դուք կը լինիք ինչպէս աստուածներ, կը ճանաչէք բարին ու չարը»։ Եւան նայեցաւ ծառին ցանկութեամբ՝ ուտելու նրա պտղից. և այսպէս մեղքն արդէն գործած էր նրա սրտում։ Ով որ թլանում է փորձութեան ժամանակ, դայթաղկում է և նայում է ցանկութեամբ և յօժարութեամբ արգելած բանի վրայ, նա արդէն մեղանշում է սրտում։ Այսպէս արաւ Եւան էլ։ Սըհամարհելով Աստուծոյ պատուիրանը, նա կերաւ արգելած պտղիցն և տուեց նրանից իր մարդուն էլ, որ նմանապէս կերաւ։ Այն ժամանակ տեսան նրանք, որ մեղանշեցին, զրկուեցան իրանց անմեղութիւնից և նրա հետ միասին դրախտի երջանկութիւնից, և ամօթից թագնուեցան թփերի մէջ։ Աստուած ասաց. «Ո՛ւր ես Ադամ»։— «Ես լսեցի Բո ձայնդ պարտէզում, պատասխանեց Ադամ, և թագնուեցայ, որովհետեւ մերկ էի»։— «Ով կը յայտնէր քեզ քո մերկութիւնը, թէ դու չէին կերել արգելած ծառի պտղից, ասաց Աստուած. ինչո՞ւ անցար դու իմ պատուիրանիցս»։ Ադամը պատասխանեց. «Կինը, որ դու ինձ տուիր, տուեց ինձ պլտուղը և ես կերայ»։ Կինն ասաց. «Օձն ինձ խաբեց»։ Յանցանքին հետեց պատիժը։ Աստուած ասաց օձին. «Դու անիծածն ես երկրիս ամեն կենդանիներից, դու կը սողաս երկրիս երեսին և ես կը գնեմ թշնամութիւն քո և կնոջ ծնունդների մէջ. դու կը խայթես նրա դարձապարը. բայց կնոջ ծնունդը կը ջախջախէ քո գլուխը»։ Կնոջն ասաց Աստուած. «Կըշտացնեմ քո վշտերը։ Յաւով կը ծնես որդիներ և ամենայն բանում պէտք է հպատակես մարդուդ»։ Վերջապէս Ադամին էլ ասաց Աստուած. «Որովհետեւ լսեցիր քո կնոջ և չպահեցիր իմ տուած պատուիրանս, չարչարանքով կը գործես երկիրը, որ անիծած է քո պատճառով. նա կը բերէ քեզ տատասկ և փուշ և դու քո երեսիդ քրտինքով կը ստանաս նրանից քո հացը, մինչև որ կը կին հող կը դառնաս, ընչից որ առած ես։ Դու հող ես և հող կը դառնաս»։ Աստուած տուեց Ադամին և Ե-

ւային կաշէ շորել և արտաքսեց դրախտից։ Աստուած գրեց դրախտում Քէրորէին, որ պահէ հրեղէն թրով կենաց ծառի ճանապարհը։ Ադամ՝ աքսորած դրախտից, սկսաւ գործել երկիրը, որից ինքն առած էր։ Այսպէս ճանաչելով մեղքն, առաջին մարդիկ կորցրին իրանց առաջուան երջանկութիւնը։ Նրանց միակ ուրախութիւնը և յոյսը էր Աստուծոյ խոստումը, թէ կնոջ ծնունդը կը ջախջախէ օձի գլուխը, այսինքն՝ Կոյսի որդին կը ջնջէ սատանայի իշխանութիւնը։

5. Ադամի որդիքը.

Ադամը և Եւան երկու որդի ունէին՝ Կայէն և Աբէլ։ Կայէնն էր երկրագործ և էր խիստ բնութեան տէր. ընդհակառակն՝ Աբէլը հեզ երիտասարդ, հովիւ էր։ Երկու եղբայրներն էլ մատաղ բերին Աստուծոյ. Կայէնը երկրի պտուղներ

րից, իսկ Աբէլը իր խաշներէ անդրանիկներէց: Մատաղ բերելիս Կայէնը նկատեց, որ իր մատաղը Հաճելի չէ Աստուծոն իսկ բարեպաշտ Աբէլի մատաղն ընդունելի եղաւ Աստուծոն, Կայէնը շատ տրտմեցաւ: Բայց Աստուած ասաց նրան. «Ինչո՞ւ Համար տրտմեցար: Թէ բարի կը գործես, ուրախ կըլինիս, թէ չէ, զգուշ կ'աց մեղքից, նա արդէն դուան մօտ է»: Բայց Կայէնն, ուղղուելու տեղ, դաշտ կանչեց իր եղբորը և սպանեց նրան: Այն ժամանակ Տէր Աստուած ասաց Կայէնին. «Ո՞ւր է Աբէլ եղբայրդ»: Կայէնը պատասխանեց. «չգիտեմ. մթթէ ես նրա պահապանն եմ»:— «Այս քնչ գործեցիր, ասաց նրան Աստուած. քո եղբորդ արիւնի ձայնը գոչում է ինձ: Դու անիծած ես այս երկրիս երեսին, որ քո ձեռովդ ծածկեցաւ եղբորդ արիւնով. դու կը տատանես, չգտնելով ոչ մի տեղ Հանգիստ և ապաստան:

Սրանից յետոյ Կայէնը գնաց Նայիդ երկիրը, ուր մի քանի ժամանակից յետոյ շինեց առաջին քաղաքը, որ նրա Ենոք որդու անունով կոչուեցաւ: Նրա ամեն յետադաները չար էին և սուրբ գրքում կոչուում են որդիք մարդկան: Նրեկները նրանցից էին Յովբալ, որ Հնարեց երգ և քնար, և Թորէլ, որ էր ճարտարապետ դարբին՝ պղնձի և երկաթի: Տէր Աստուած մեղքացաւ Ադամին և Նւային և տուեց նրանց՝ Աբէլի տեղ, ուրիշ որդի՝ Սէթ անունով: Սրա որդիքն էին բարեպաշտ և սուրբ գրքի մէջ անուանուում են որդիք Աստուծոյ: Նրեկները նրանցից էին Ենոք, որ միշտ Աստուծոյ կամքին էր Հետևում և կենդանի փոխուեցաւ երկինք, ու Մաթուսաղայ, որ ամեն մարդիկներէց աւելի երկար կեանք ունեցաւ՝ այսինքն ինն Հարիւր վաթսուոն իննը տարի:

Բացի Սէթից Ադամն ունէր էլի շատ որդիք և աղջիկներ: Նա կեցաւ իննը Հարիւր երեսուն տարի և մեռաւ, դառնալով Հող, որից առնուած էր:

6. Զրհեղեղ.

Սէթի որդիներէց մէկը, Նոյ անունով, կենում էր այն ժամանակ, երբ մարդիկ, բազմանալով երկրիս երեսին, բոլորովին զեղխացան: Նրանք չէին մտածում Աստուծոյ վրայ, որ ամեն օր նրանց բարերարութիւն էր անում. մոռացան նրա պատուիրանները և մտածում էին միայն, որ ոչ թէ իրանց պարտաւորութիւնները կատարեն, այլ իրանց սրտի ցանկութեամբ:

Թիւնները: Մինչև Սէթի բարեպաշտ յետադաներն անգամ՝ իրանց անմիտ կապակցութեամբ Կայէնի յետադաների Հետ, զեղխացան և մոռացան ճշմարիտ Աստուծուն: Այս ամեն չար մարդոց մէջ արդար էր միայն Նոյ: Սա բարեպաշտութեամբ մեծացրեց իր բոլոր որդոց և աշխատում էր նրանց հեռա-

ցնել ամեն չար օրինակից, որով նրանք շրջապատւած էին: Աստուած վճռեց ջնջել մարդկային ցեղը ջրհեղեղով և պահել ընդհանուր մահից միայն բարեպաշտ Նոյին իր ընտանիքով:

Աստուած հրամայեց Նոյին շինել տապան, այսինքն՝ մի մեծ նաւ անփուտ փայտից և ծեփել այն նաւթով, որ կարողանայ կենալ ջրի երեսին: Այս տապանը երեք դստիկոն էր, որոնց ամեն մէկը շատ մասերի էր բաժանած: Պատուհանն էր վերեւից և դուռը կողքից: Նոյ, Աստուծոյ հրամանով, առաւ տապանի մէջ մի-մի զոյգ ամեն կենդանիներից և մի քանիսից էլ, որ խռատել օգտուէտ էին մարդոց ու չէին կարող կենալ ջրում, մինչև անգամ եօթն-եօթն զոյգ, որ պահպանուին նրանց ցեղը մահից և առաւ նրանց համար մի տարուան կերակուր էլ: Վերջապէս Աստուած հրամայեց Նոյին մտնել տապան իր երեք՝ Սէմ, Քամ և Յաֆեթ որդիներով և նրանց կանանցով: Ամենը միասին ութը հոգի էին: Աստուած փակեց նրանց տապանի մէջ. սրանց յետ երկինքը ծածկուեցաւ ամպերով, որոնցից եկաւ սաստիկ անձրև քառասուն օր և քառասուն գիշեր շարունակ. բացի սրանից ծովերն ու գետերը բարձրացան իրանց ափերից և ջուրն այնքան շատացաւ, որ դաշտերը, ծառերը և մարդոց բնակութիւնները ծածկուեցան ջրով և տապանն սկսաւ լողալ: Մարդիկ և գազաններ փախչում էին դաշտերից բլուրների գագաթը, միայն ջուրը հասաւ նրանց այնտեղ էլ. բլուրների վրայ էլ չգտնելով ապաստան, վեր ելան ամենաբարձր սարերի գագաթները, միայն ջուրն այնտեղ էլ հասաւ նրանց: Ջուրը բարձրացաւ ամենից բարձր սարերից էլի տասնուհինգ կանգուն աւելի: Ամեն բան ոչնչացաւ, միայն տապանն ապահով շրջում էր երեսին: Նրա մէջն էին երկրագնդի բոլոր բնակիչներն՝ ութը հոգիք, որոնք Աստուծոյ ամենակարող պաշտպանութեան տակ էին: Մարդիկ և գազաններ մտնում էին շարիւր յիսուն օր ջուրն ամենեւին չէր փոքրանում երկրի երեսից: Սրանից յետոյ փչեց հոգմ, ցրուեց ամպերը և

փոքր առ փոքր ջուրն սկսաւ ցածանալ: Տապանը, որ շրջում էր ջրի երեսին, կանգնեցաւ Մասիսի գլխին: Նոյ, կամենալով զիտնալ, արդեօք ցամաքել է երկիրը, թէ չէ, բաց թողեց ագռաւին, որ էլ լետ չդարձաւ և համբաւ չբերաւ երկրի դրութեան վրայ: Փոքր ժամանակից լետ թողեց ագռաւն, որ երկրի վրայ ցամաք տեղ չգտնելով, որպէսզի փոքր ինչ հանգստանայ, լետ դարձաւ և Նոյ ձգելով իր ձեռքը առաւ նրան էլի ներս տապանի մէջ: Եօթը օրից լետ Նոյ միւս անգամ բաց թողեց ագռաւն, որ երեկոյեան դարձաւ տապան, կտցում ձիթենու ճիւղ բռնած: Ինչպէս ուրախացան տապանի բնակիչները, երբ այսպէս իմացան, որ ծառերն էլ ջրի տակը չեն: Եօթն օրից յետոյ Նոյ կրկին բաց թողեց ագռաւն, որ էլ լետ չդարձաւ, որովհետեւ երկիրը արդէն ցամաքած էր: Նոյ վեց հարիւր տարեկան էր, երբ Աստուած ասաց նրան. «Դուք եկ տապանից բոլոր ընտանիքովդ և ամեն կենդանիներով, որոնք քեզ հետ միասին փակուած էին այնտեղ: Աճեցէք և բազմացէք երկրիս վրայ»:

Տապանից դուրս գալից յետոյ, Նոյ շինեց սեղան և բերաւ Աստուծոյ շնորհակալութեան մատաղ, որ այնպէս հաճոյ եղաւ նրան, որ այս երախտագիտութեան համար օրհնեց երկիրս և մարդկութիւնն, ասելով. «Մինչև երկիրս կայ, անպակաս կըլինի նրա երեսից ցանքսն ու հունձը. ամառը կըհետեւէ ձմեռին և գիշերին կըհետեւէ ցերեկն, և այսպիսի ջրհեղեղ էլ չի լինիլ երկրիս վրայ»: Նոյ նայեցաւ երկինք և տեսաւ ամպերի մէջ փայլուն աղեղը. «Այս աղեղն ամպերի մէջ, ասաց Աստուած, է նշան և գրաւական իմ ողորմութեանս մարդոց. երբ կըհաւաքուեն երկնքում ամպերը և իմ աղեղս կերևի նրանց մէջ, թող մարդիկ շնորհակալութեամբ լիշեն իմ ուխտս՝ թէ էլ չեմ խրկիլ ջրհեղեղ»: Այսպէս աղեղն երևելով երկնքում միտերս է բերում մեզ մեր Արարչի ողորմածութիւնն ու մարդասիրութիւնը:

7. Նոյի որդիքը.

Նոյ Արարատից ցած գալից յետ սկսաւ գործել երկիրը և տնկեց խաղողի ծառ: Երբ պտուղը հասաւ, քամեց նրա ծուծը, և որովհետեւ երբէք չէր փորձած նրա զօրութիւնը, խմեց անչափ շատ նրանից, այնպէս որ հարբեցաւ: Թուլացած գինուց, թմրեցաւ և պառկեցաւ տան մէջ ամենեւին մերկ: Քամ, տեսնելով իր հօրն այսպիսի անվայել դրութեան մէջ, սկսաւ ծիծաղել նրա վրայ և յայտնեց այն իր եղբայրներին էլ: Բայց Սէմ և Յաֆեթ մտան վրան և երեսները շուռ տուած մօտեցան իրանց հօրն ու ծածկեցին նրան, առանց տեսնելու նրա մերկութիւնը: Նոյ երբ զարթեցաւ, իմանալով Քամի անպատիւ վարմունքն, ասաց. «Անիծած դու, քո յետազաներդ, Քանանու որդիքը կըլինին քո եղբայրների որդւոց ստրուկները. բայց Սէմին և Յաֆեթին, որոնք պատուեցին իրանց հօրմինչև անվայել դրութեան մէջն էլ և ծածկեցին նրա առականքը, ասաց. «Օրհնում եմ ձեզ, ձեր որդիքը կըբազմանան երկրիս երեսին և կիշխեն Քամի յետազանների վրայ»: Նոյի գուշակակութիւնն իր որդւոց յետազանների վրայ կատարուեց:

Նոյի երեք որդիներից՝ Սէմից, Քամից և Յաֆեթից, ծագեցան աշխարհիս ամեն մասերի բնակիչներն: Ինքը Նոյ ջրհեղեղից յետոյ էլի երեք հարիւր յիսուն տարի ապրեց:

8. Բաբելոնի աշտարակաշինութիւնը.

Նոյի որդիքը բազմացան և ամենքն իբրեւ ազգ խօսում էին մի լեզուով: Բազմանալով սկսան նրանք ցրուել երկրիս երեսին. բայց բոլորովին ցրուելից և մէկ-մէկուց հեռանալից

առաջ վճռեցին շինել մի ընդարձակ քաղաք և բարձր աշտարակ, որի գլուխը հասնէր մինչև երկինք և երևէր հեռուից: Բացի սրանից նրանք ուզում էին, որ այս շինուածը լինի իրանց յետազանների համար նշան իրանց զօրութեան և իմաստութեան: Բայց Աստուած ջնջեց նրանց այս հպարտ ձեռնարկութիւնը: Նա խառնեց նրանց մտքում բառերն ու մտքերը. ուստի և աշտարակի շինողները չհասկանալով մէկ-մէկու, չկարողացան շարունակել իրանց ձեռնարկութիւնը և ստիպւեցան ցրուելու զանազան կողմեր. իսկ սկսած և անկատար մնացած աշտարակն ու քաղաքը մնացին լիշատակ մարդոց անմտութեան, որոնք ձեռք խփեցին մի գործքի՝ առանց Աստուծոյ օրհնութեան: Այս քաղաքս անուանուեցաւ Բաբելոն, որ եբրայեցերէն նշանակում է խառնակութիւն, որովհետեւ նրա շինութեան ժամանակ Աստուած խառնեց մարդոց լեզուն:

9. Աբրահամ.

Մարդիկ ցրուելով երկրիս վրայ բաժանուեցան զանազան ազգերի և մոռացան ճշմարիտ Աստծուն. նրանք սկսան պաշտել իրանց շինած կուռքերը, զանազան կենդանիներին, արեգակը, լուսինը, և այս պատճառով կոչուեցան կռապաշտներ: Այս կռապաշտների մէջ էր Սէթի ցեղից մի բարեպաշտ մարդ Աբրահամ անունով: Աստուած, ճշմարիտ հաւատը հաստատ պահելու համար երկրիս վրայ, ընտրեց նրան և նրա ցեղը:

Աբրահամ Թարալի որդին էր և ունէր երկու եղբայր՝ Նաքովը և Առան անունով: Այս վերջինը իր հօր Թարալից առաջ մեռաւ, թողնելով իրանից յետոյ մի որդի Ղովտ անունով, որին Աբրահամ իր մօտ առաւ: Բայց որովհետեւ կռապաշտութիւնը տարածուեց ոչ-միայն Աբրահամի հայրե-

նիքում այլև նրա հօր ընտանիքի մէջ էլ: Աստուած ա-
սաց Սբրահամին. «Հեռացիր քո հայրենիքիցդ և ազգական-
ներիցդ և գնա այն երկիրը, որ ես քեզ ցոյց կըտամ: Դու
կըլինիս մեծ ազգի հայր: Ես օրհնում եմ քեզ և քեզմով
կօրհնուին երկրիս բոլոր ազգերը»:

Թէև յոյժ ցաւալի էր Սբրահամի համար իր հայրենի-
քը թողնել: Բայց նրա հաւատն Աստուծոյ վրայ այնպէս
հաստատ էր, որ ոչ մի ըրպէս չտատանեցաւ, այլ առաւ իր
Սարա կնոջ, Ղովտ եղբօրօրդուն, իր ծառաներին և աղա-
խիններին, հաւաքեց իր խաշները և ամեն իր ստացուած-
ներով հեռացաւ հայրենիքից:

Սբրահամ գնաց Քանան անուանուած գեղեցիկ և բեր-
րի երկիրը և երբ հասաւ Սիւքեմի պտղաբեր հովիտն, Աս-
տուած ասաց նրան. «Ահա այն երկիրը, որ տալիս եմ քեզ
և քո որդոցդ»: Սբրահամ շնորհակալութիւնից Աստծուն
սեղան կանգնեց այնտեղ, ուր նա երևեցաւ իրան:

10. Սբրահամ և Ղովտ:

Սբրահամ և Ղովտ բնակւում էին միասին և երկուսն
էլ ունէին բազմաթիւ խաշներ: Բայց Սբրահամ տէր էր շատ
մեծագին գանձերի, որոնք իր առաքինութիւններն էին: Նա
էր՝ Աստուածանից երկնչող մարդ, արդար, մեծահոգի, ցաւա-
կից խեղճերին, հիւրասէր, լի կենդանի հաւատով դէպի
Աստուած, հպատակ նրա կամքին և հաւատարիմ իր մերձա-
ւորներին: Ինքը միշտ ճշգուծեամբ վարուելով կամենում էր
ուրիշների մէջ էլ միշտ ճշգուծիւն տեսնել: Իր հոգւոյ այս
գեղեցիկ յատկութիւնների համար հաճոյ էր նա Աստծուն,
սիրելի մարդոց և բաւական ինքն իրմով: Քանանու բնակիչ-

ները շատ սիրով ընդունեցին նրան: Բարեպաշտ մարդիկ
ամեն տեղ Աստուծոյ պաշտպանութեան տակն են լինում:
Սբրահամի և Ղովտի խաշներն այնպէս բազմաթիւ էին, որ
արածելու տեղը, ուր նրանք կենում էին, չէր բաւականանում:
Նրանց հովիւների մէջ լաճախ ծագում էր վեճ. այս պատ-
ճառով Սբրահամ ստիպուեցաւ իր եղբօրօրդուն ասելու.
«Մենք ազգականներ ենք և չպէտք է վիճենք մէկ-մէկու
հետ ծառաներիս համար, աւելի լաւ է իբրև բարեկամներ
հեռանալ մէկ-մէկից: «Տես, ահա բոլոր երկիրն առջևդ է.
ընտրիր, ուր կամենում ես կենալ. թէ դու կերթաս աջ, ես
ձախ կերթամ»: Սբրահամը թէև Ղովտից առաւել մեծ էր
և զօրեղ, բայց ընտրութիւնը տուեց Ղովտին, որովհետեւ
ամեն իր վարմունքի մէջ միշտ մեծահոգի էր: Ղովտ իր
խաշների համար ընտրեց բերրի հովիտը, որին ոռոգանում էր
Յորդանան գետը և ուր շինած էին հարուստ Սոգոմ և Գո-
մոր քաղաքները: Եւ նա ինքը բնակեցաւ Սոգոմ քաղաքում:
Եսկ Սբրահամ խփեց իր վրանները Մամբրէի մայրի մօտ,
որ Քեբրոնի մօտ էր:

Բայց Ղովտի ընտրութիւնը յաջողակ չէր. Սոգոմի
բնակիչները չար մարդիկ էին:

Շրջակայ երկիրները բաժանած էին փոքրիկ տէրու-
թիւնների, որոնց ամեն մէկն իր առանձին թագաւորն ու-
նէր: Այս թագաւորների մէջ սկսաւ պատերազմ, որին մաս-
նակից էր Սոգոմի թագաւորն էլ: Սրան թշնամի կողմը յաղ-
թեց և Ղովտ իր ընտանիքով, ծառաներով, աղախիններով,
բազմաթիւ խաշներով, Սոգոմ և Գոմոր քաղաքների միւս
բնակիչների հետ միասին գերի ընկաւ:

Գերութիւնից ազատուած մէկ մարդ գնաց և պատմեց
Սբրահամին, ինչ-որ նրա եղբօրօրդու գլխին եկել էր: Սբ-
րահամ շուտով ժողովեց իր ամեն ծառաներին, որոնք ողջը
երեք հարիւր տասնևութ հոգի էին: Նրա դաշնակիցներն
էսքող, Աւնան, Մամբրէ միացան նմանապէս նրա հետ ի-

րանց մարդերով և շտապով գնացին գերիներին ետևից։ Սրանք հասան թշնամիների ետևից գիշերով, ջարդեցին նրանց և քշեցին։ ազատեցին Ղովտին և ամեն միւս գերիներին և խլեցին թշնամիների տարած բոլոր աւարը։ Սբրահամ՝ Ղովտի, նրա ընտանիքի, բոլոր նրա մարդերի և Սողոմի բնակիչների հետ միասին յետ դարձաւ։

Այս յաղթութիւնից յետ դառնալիս Սբրահամ անց էր կենում Շաղէմ քաղաքի մօտով, ուր այն ժամանակ թագաւորում էր բարեպաշա Մելքիսեդէկն, որ ճշմարիտ Աստուծոյ քահանայ էլ էր։ Սա Սբրահամի առաջը դուրս եկաւ և ասաց. «Օրհնուած է Սբրահամ Բարձրեալ Աստուածանից, որ երկինքն ու երկիրս ստեղծեց, և օրհնուած է Աստուած, որ մատնեց թշնամիներդ քո ձեռքը»։ Այս ասելով տուեց նրան հաց և գինի։ Սբրահամ պատուելով Մելքիսեդէկի քահանայութիւնն և Աստուծոյ հոգւով նրա մէջ յաւիտեանական քահանայապետի (Յիսուս Բրիստոսի) օրինակը տեսնելով, տուեց նրան աւարի տասանորդը։

Սողոմի թագաւորն էլ դուրս եկաւ Սբրահամի պառաջ և ասաց նրան. «Ետ տուր ինձ միայն մարդիկս, որոնց դու գերութիւնից ազատեցիր, իսկ Սողոմից յափշտակած բոլոր հարստութիւնները թող քեզ մօտ»։ Սողոմի թագաւորը չէր կարծում, որ Սբրահամն իրան մէկ բան չետ կը դարձնէ. բայց Սբրահամ պատասխանեց. «Աստուած չանէ, որ ես ուրիշի ստացուածքից շահուել կամենամ։ Ես յետ եմ դարձնում քեզ ամենը, բացի նրանից, ինչ որ կերան մարդիկս և բացի դաշնակիցներիս բաժնից»։ Այս ասելով յետ տուեց թագաւորին ամենը, ինչ որ թշնամին նրա տէրութեան մէջ յափշտակել էր։

11. Հրեշտակների այցելութիւնը Սբրահամի մօտ։

Սբրահամը չնայելով իր հարստութեան, տուէ չունէր, այլ բնակւում էր վրանում, որ տեղափոխում էր իր հետ միասին այնտեղ, ուր արածում էին նրա խաշները։ Մէկ անգամ կէսօրին նա նստած էր իր վրանի դռան մօտ և տեսաւ իր առջև երեք անցւորականների։ Նա նրանց առաջ դուրս եկաւ և մինչև գետին երկրպագութիւն տալով՝ ասաց. «Եթէ կամենում էք իմ բարիս, մի անցէք իմ վրանիս մօտով։ Հանգստացէք փոքր ինչ այս ծառի տակ. ես կը բերեմ ջուր ոտներնիդ լուանալու և կը պատրաստեմ ձեզ ճաշ»։ — «Արա, ինչպէս ասում ես», պատասխանեցին նրանք։ Այն ժամանակ Սբրահամ շուտով մտաւ վրանը, պատուիրեց իր կնկան լաւ նաշիհից թխել նկաններ, յետոյ գնաց խաշների մօտ, ընտրեց ամենից լաւ հորթն ու հրամայեց ծառաներին պատրաստել նրան հիւրերի համար. բերեց նրանց համար նմանապէս կարագ և կաթ. իսկ ինքը կանգնած ծառայում էր նրանց ճաշի ժամանակ։

Ճանապարհորդներն էին հրեշտակներ և Աստուած մարդու կերպարանքով։ Տէր Աստուածն ասաց Սբրահամին. «Ո՛ր է քո կին Սառան»։ «Նա վրանումն է», պատասխանեց Սբրահամ։ «Առաջիկայ տարի այս ժամանակ Սառան կունենայ որդի», ասաց Աստուած։ Սառան կանգնած էր վրանի դռան ետև և լսելով այսպիսի խոստումն, ծիծաղեցաւ, որովհետև չէր հաւատում և ասում էր ինքն իրան. «Ինչպէս կտրող է այդ պատահել, կարող եմ միթէ ես ունենալ որդի, մինչդեռ ես էլ, իմ մարդս էլ ծերացել ենք» (այն ժամանակ Սառան 90 տարեկան էր և Սբրահամ 100)։ Բայց Աստուած սսաց Սբրահամին. «Ինչու է ծիծաղում Սառան. կա՛յ արդեօք անկարելի բան Աստուծոյ համար»։ Սառան վա-

խեցաւ. տեսնելով, որ անցւորականին յայտնի էր մինչև անգամ իրա միտքն էլ. նա դուրս եկաւ վրանից, կամենում էր ներողութիւն խնդրել, ասելով, թէ ինքը չէ ծիծաղել. բայց Աստուած ասաց. «Ես գիտեմ որ դու ծիծաղեցար»: Աբրահամ համոզուեցաւ, որ իր առջև եղողները հասարակ ճանապարհորդներ չէին:

Նրանք վերկացան և գնացին գէպի Սոդոմ: Աբրահամը ճանապարհ գցեց նրանց: Աստուած ասաց. «Ես չեմ ծածկիլ իմ ծառայիցս՝ Աբրահամից, ինչ-որ կամենում եմ անել: Ես գիտեմ, որ նա կըսովորեցնէ իր յետագաներին ճշմարիտ ճանապարհով գնալ և բարեպաշտութեամբ կենալ»: Աստուած յայտնեց Աբրահամին, որ միտը դրել է Սոդոմ և Գոմոր քաղաքներն իրանց բնակիչների անօրէնութեան համար ջրնջել: Աբրահամը հարցրեց Աստծուն, կըխնայէ արդեօք նա քաղաքին, թէ գտնուին նրա մէջ յիսուն կամ թէ տասն արդար մարդիկ: Տէր Աստուած պատասխանեց, թէ կըխնայէր քաղաքին, եթէ գտնուէին նրա մէջ միայն տասն հոգի արդար մարդիկ էլ:

12. Սոդոմ և Գոմոր.

Երկու հրեշտակները ճանապարհորդների ձևով մտան երեկոյեան Սոդոմ: Դովտ, որ նստած էր քաղաքի դռան մօտ, տեսաւ մտնողներին, միայն չէր իմանում թէ ով են: Նա մօտեցաւ նրանց և երկիրպագանելով նրանց մինչև գետին, խնդրեց, որ մտնեն իր տուն և գիշերն իր մօտ անց կացնեն: «Ձէ, պատասխանեցին հրեշտակները, մենք կանցկացնենք գիշերը փողոցում»: Բայց Դովտ այնքան խնդրեց, որ նրանք վերջապէս համաձայնեցան: Նա ուտեցրեց նրանց ընթրիք և երբ քնելու ժամանակ էր և կամենում էին պառկել, քաղաքի բնակիչները շրջապատեցին Դովտի տունը և պահանջում էին, որ նա իրանց ձեռքը մատնէ օտարականներին,

որոնք եկել են նրա մօտ: Դովտ դուրս գալով փողովրդի առաջ, փակեց դուռն իր ետեից և խնդրում էր, որ վնաս չտան օտարականներին: Բայց Սոդոմի բնակիչները գործում էին նրա վրայ, ասելով՝ «Դու ինքդ մեր մէջ պանդուխտ եկած ես և դեռ մեր դատաւորն էլ կամենում ես լինել»: Այս խօսքերով յարձակուեցան Դովտի վրայ. միայն հրեշտակները մտցրին նրան ներս և դուռը փակեցին վրայից: Այսպէս Դովտ ազատուեցաւ Սոդոմի բնակիչների կատաղութիւնից, որոնք կուրացած չկարողացան նրա մտնելու ճանապարհը գտնել:

Միևնոյն գիշերը հրեշտակներն ասացին Դովտին. «Մենք ուղարկած ենք Աստծուց այս քաղաքը քանդելու. նրա բնակիչների անօրէնութիւնը բարձրացաւ մինչև երկինք»: Երբ սկսաւ առաւօտանալ, հրեշտակներն առան Դովտին, նրա կնոջ և երկու աղջիկներին և հանեցին քաղաքից դուրս: «Այժմ ազատուեցէք, ասաց հրեշտակը. «մի մնաք այս հովտում. այլ գնացէք սարը և յետ մի նայէք»: «Տէր, ասաց Դովտը, ես չունիմ զօրութիւն, մինչև սարը գնալու. բայց ահա մօտու՞մ փոքրիկ քաղաք կայ, արդեօք չե՞մ կարող այնտեղ ազատուել»: Այս բանումն էլ թող կատարուի քո խնդիրդ. գնա՛ շուտ այնտեղ, մինչև որ դու քաղաք չմտնես, ես ոչինչ չեմ կարող անել»: Արևի ծագելիս, Դովտ հասաւ քաղաք, որ այնուհետև Սեգուլը անուանուեցաւ: Այն ժամանակ վեր եկաւ երկնքից կրակ և ծծումբ ու ջնջեց Սոդոմ և Գոմոր քաղաքները, բոլոր նրա շրջկան, ամեն բնակիչներին, դաշտերը և խաչները: Դովտի կինը, հրեշտակների հրամանից անցնելով, ետ մնաց իր ընտանիքից, յետ նայեցաւ և դարձաւ աղի արձան: Աբրահամը վերկացաւ առաւօտը նայելու այն կողմը, ուր էին Սոդոմ և Գոմոր քաղաքները և տեսաւ որ այնտեղից բարձրանում է թանձր ծուխ և բոց:

13. Իսահակի ծնունդը. Ագարի և Իսմայելի աքսորումը.

Աստուծոյ խոստմանը համեմատ տարուան վերջին Սառան ծնաւ որդի, որին անուանեցին Իսահակ: Սառան ասում էր. «Աստուած տուեց ինձ ուրախութիւն ծերութեանս ժամանակ, ամենքն, ով կըլսէ իմ որդուս ծնունդը, կուրախանայ ինձ հետ միասին»: Երեխան մեծանում էր և զօրանում: Աբրահամ հարիւր տարեկան էր և Սառան իննսուն, երբ ծնաւ նրանց որդի:

Իսմայել՝ Աբրահամի որդին Ագարից, Իսահակից մեծ էր քանիմի տարով և յաճախ զրկում էր իր եղբորը: Սառան նկատեց այս և պահանջեց Աբրահամից, որ նա աքսորէ Ագար աղախնին իր որդովը, այն պատճառով, որ նրանք չեն պատուում իրա որդուն՝ Իսահակին: Աբրահամ շատ տրտմեցաւ այս պահանջման համար. բայց Աստուած ասաց նրան. «արա՛ ինչպէս Սառան կամենում է»: Աբրահամ, որնոր միշտ անպայման հպատակում էր Աստուծոյ կամքին, վեր կացաւ առաւօտը վաղ, առաւ միքանի հաց և մի տիկ ջուր, ողջը գրաւ Ագարի ուսին և Իսմայելին էլ տալով նրան աքսորեց երկուսին էլ: Ագար թափառելով անապատում կորցրեց ճանապարհը և Իսմայելը թուլանում էր ծարաւից: Ագար թողեց նրան ծառի ստուերի տակ և ինքը մէկ վտաւան հեղեց նրան ծառի ստուերի տակ և ինքը մէկ վտաւան հեղեց նրանից նստեցաւ: «Ես չեմ կարող տեսնել որդուս մահը», ասում էր նա լալով: Իսմայել ծարաւից նեղացած, գոռում էր և լաց լինում: Աստուծոյ հրեշտակը լալտնուեցաւ Ագարին և ասաց նրան. «Մի լար, Աստուած լսեց քո որդուդ ձայնը, յեր կաց բռնիր նրա ձեռից և տար քեզ հետ. նրանից կըծաղէ բազմաթիւ ազգ»: Այն բոլորին Ագարը տեսաւ յստակ ծաղէ բազմաթիւ ազգ»: Այն բոլորին Ագարը տեսաւ յստակ ջրի աղբիւր, մօտեցաւ նրան, լքցրեց իր տիկը ջրով և խմա-

ցրեց Իսմայելին էլ: Աստուած օրհնեց նրան. նա մեծացաւ, բնակվում էր անապատում, դարձաւ ճարտար աղեղնաւոր և Եգիպտացի կին առնելով ունեցաւ տասներկու որդի և բազմաթիւ ցեղ: Իսմայելից դուրս են եկած Աբրահացիները, որ այս պատճառով երբեմն Իսմայելացիք էլ են կոչվում:

14. Իսահակի մատաղ բերուիլը.

Աստուած, կամենալով փորձել Աբրահամի հաւատը, մի անգամ ասաց նրան. «Աբրահամ»: «Այստեղ եմ ես, Տէր», պատասխանեց Աբրահամը: «Վեր առ քո սիրելի որդուդ՝ Իսահակին», ասաց Աստուած, «գնա՛ նրա հետ միասին այն սարի գլուխն, որ ես քեզ ցոյց կըտամ և այնտեղ բեր նրան ինձ մատաղ ողջակէզ»:

Առաւօտը վաղ վեր կացաւ Աբրահամը, պատրաստեց փայտ, բարձեց իշի վրայ, առաւ հետն երկու ծառաներ և Իսահակին ու ընկաւ ճանապարհ: Երրորդ օրը նրանք հասան նշանակած տեղը, ուր յետոյ Սողոմոն շինեց ճշմարիտ Աստուծոյ տաճարը: Այն ժամանակ Աբրահամն ասաց իր ծառաներին. «Մնացէք այստեղ և սպասեցէք ինձ. իսկ ես իմ որդովս կերթամ սարի գլուխն աղօթք անելու»: Նա վեր առաւ մատաղի կրակն ու դանակը, Իսահակ վեր առաւ փայտը: Սարը բարձրանալիս Իսահակ ասաց իր հօրը. «Հայր իմ, մենք ունինք կրակ և փայտ. բայց ո՞ւր է մատաղի ոչխարը»: — «Ո՛րդեակ, ասաց Աբրահամ, Տէր Աստուած կըղրկէ մեզ մատաղի ոչխար»: Իսահակի մտքովն էլ չէր անց կենում, որ ինքը նշանակուած է զոհուելու: Երբ սարը վեր ելան, Աբրահամ կանգնեց սեղան և դրաւ նրա վրայ փայտը: Իսահակ համեստ հպատակութեամբ, բոլորովին առանց ընդդիմութեան, թողեց իրան կապել և փայտի վրայ դնել: Աբրահամ բարձրացրեց արդէն իր ձեռը և դանակով կամենում էր մօրթել իր որդուն և ահա լսեց Աստուծոյ հրեշտակի ձայնը, որ

ասում էր. «Աբրահամ, Աբրահամ»։— «Ես այս տեղ եմ», պատասխանեց Աբրահամ։ «Զեռքդ քեզ քաշիր, ասաց Հրեշտակը, մի սպանիր որդուդ. Աստուած բաւական է քո հրապտակութեամբդ, որովհետեւ դու չիւնայեցիր Նրա սիրոյն համար մինչև անգամ քո սիրելի որդուդ էլ։ Աստուած կը վարձատրէ քեզ և քո զաւակդ կը բազմանայ ինչպէս ծովի աւազ և քո զաւակովդ կ'որհնուին երկրիս բոլոր ազգերը»։ Այս նշանակում էր, որ Աբրահամի ցեղից պէտք է ծնէր երկրիս Փրկիչը։

Յետ նայեցաւ Աբրահամ և տեսաւ մի խոյ, որ ծառուից կ'ախուճէր, առաւ նրան և զոհեց Աստուծուն իր որդու տեղ և յետոյ Իսահակի հետ միասին դարձաւ տուն։ Սառան մինչև Իսահակի ամուսնութիւնը կենդանի չը մնաց։ Նա մեռաւ հարիւր քսան եօթը տարեկան։ Մինչև այս ժամանակ Աբրահամ չնայելով իր հարստութեան, չուներ սեպհական երկիր, ուր կարողանար թաղել իր կնոջը։ Այն ժամանակ դեռ Հասարակաց հանգստարաններ չկային, այլ ամեն մարդ թաղում էր իր մեռելներին իր սեպհական կաւաճքում։ Աբրահամ գնաց այն երկրի բնակիչներին մէկից, որի անունն էր Եփրոն, երկիր մի այլով, ուր և թաղեց իր կնոջը։ Ուրեմն Աբրահամի առաջին սեպհականութիւնն այս երկրում էր ազարակ մի այլով, ուր էր գերեզմանը։

15. Իսահակի ամուսնութիւնը.

Աբրահամ, խորին ծերութեան և հասած, իր մահից առաջ կամեցաւ իր որդու Իսահակի վիճակը կարգաւորել։ Նա չէր ուզում նրան կին առնել ոչ մի քանանացի աղջիկ, այլ չէր ուզում նրան համար կին իր հայրենիքից և ազգավճռեց ընտրել նրա համար կին իր հայրենիքից և ազգականներից. ուստի և կանչեց իր ծառաներից մէկին, որին նա հաւատում էր և որ կառավարում էր բոլոր նրա կաւաճքներն ու ասաց նրան. «Երբեք չունիս մեր Աստու-

ծոյ անունով, որ երկինք և երկիր ստեղծեց, որ դու իմ որդուս՝ Իսահակի համար կին չես ընտրիլ քանանացի աղջիկներից, այլ կերթաս իմ հայրենիքս, իմ ազգականներիս մօտ և այնտեղից կ'առնես նրան կին։ Տէր Աստուածը, որի պատւիրանները բոլոր կեանքիս մէջ ես պահել եմ, կ'առաջնորդէ քեզ և քո առաջիկ կըղրկէ Իր հրեշտակին»։ Ծառան երդումով խոստացաւ Աբրահամի ամեն հրամանները կատարել. առաւ տասն ուղտ, բարձեց նրանց վրայ իր տիրոջ հարստութիւններն ու գնաց Միջագետք, ուր Աբրահամ թողել էր իր Նաքովը եղբօրը։ Երբ այն քաղաքին մօտեցաւ, ուր բնակում էր Նաքովը, նա մնաց դռան մօտ և իր ուղտերը կանգնեցրեց այն ջրհորի մօտ, որից ջուր առնելու գալիս էին քաղաքի բոլոր աղջիկները։ Եղիազար (այսպէս էր Աբրահամի ծառայի անունը) սկսաւ աղօթք անել Աստուծոյ որ նա ցոյց տայ իրան Իսահակի ապագայ կնոջ։ «Թող այն աղջիկը, ասաց Եղիազար իր աղօթքի մէջ, «որին ես կ'սեմ, ցածացրու սափորդ, որ ես խմեմ և նա կ'սէ՛ խմիր, ես կըխմեցնեմ քո ուղտերիդ էլ. թող այն աղջիկը լինի Իսահակի կինը»։ Հազիւ աւարտեց իր աղօթքը, դուրս եկաւ քաղաքից մի աղջիկ սափորով, մօտեցաւ, աղբիւրին, լքցրեց իր սափորը և կամենում էր արդէն հեռանալ։ Եղիազարը մօտենալով նրան ասաց. «Տուր ինձ խմել քո սափորիցդ»։— «Խրմիր ինչքան ուզում ես», պատասխանեց աղջիկը բարութեամբ, սափորը նրան տալով. «Ես կըխմեցնեմ քո ուղտերիդ էլ», աւելցրեց նա. յետոյ հանելով ջուր, լքցրեց այն տաշտն, որ դրած էր անոսուններին ջրելու համար և ջրեց ողջ նրա ուղտերին։ Զարմացած այնպիսի բարեհոգութեան վրայ, լուռ նայում էր օտարականը նրան և յետոյ հանելով ոսկի օղեր և ապարանջաններ ընծայեց նրան և ասաց. «Ո՛ւմ աղջիկն ես, ովքեր են քո ծնողներդ. չունի՞ք արդեօք ձեր տանը տեղ ինձ և իմ ուղտերիս համար»։— «Ես եմ Ռեբեկա, Բաթուէլի աղջիկը, որ Նաքովի որդին է Մելքա կնոջից», պատասխանեց

աղջիկը, «մեր տանը կայ տեղ քեզ համար, ո՛վ օտարական, կայ նմանապէս տեղ քո ուղտերիդ համար էլ: Մենք շատ ունենք յարդ և խոտ»: Այն ժամանակ երկրպագեց Նղիազար Աստուծուն ասելով. «Օրհնեալ է Աբրահամի Տէր Աստուածը. նա երբեք չէ թողնում նրան, և ինձ ուղիղ առաջնորդեց զէպի նրա եղբօր տունը»:

Ռեբեկան շուտով գնաց տուն: Նա ունէր մի եղբայր Լաբան անունով: Սա, տեսնելով թանկագին ընծաներն, որոնք իր քոյրը ստացել էր, շտապով գնաց օտարականի մօտ և ասաց. «Ե՛կ մեր տուն, դու Աստուծոյց օրհնածդ. ես պատրաստել եմ քեզ համար տեղ. կայ տեղ հանգստանալու քո ուղտերիդ համար էլ»: Նա տարաւ իր հետ Նղիազարին, վեր առաւ ուղտերի բեռները և տուեց նրանց ուտելու խոտ և յարդ:

Նղիազարը ներս մտաւ թէ չէ, բերին նրան ընթրիք. բայց նա ասաց. «Ես ոչինչ կերակուր չեմ դնիլ բերանս, մինչև չկատարեմ իմ տիրոջ կամքը»: Ապա պատմեց նա իրան եղած յանձնարարութիւնը և խնդրեց մի վճռական պատասխան: Բաթուէլ և Լաբան ասացին. «Աստուած ինքը կարգադրեց այս բանը. ահա Ռեբեկան քո առաջևդ է. ա՛ռ նրան և գնա, թող լինի նա քո տիրոջ որդու կինը, ինչպէս Աստուած հրամայեց»: Այս լսելով Նղիազար երկրպագութիւն տուեց Աստուծուն և շնորհակալ եղաւ նրանից: Բերաւ ոսկի և արծաթի բաներ, զեղեցիկ շորեր և ողջը տուեց Ռեբեկային: Նոյնպէս ընծաներ տուեց նրա ընտանիքին էլ: Սրանից յետոյ ամենքը նստան ընթրիքի: Միւս օր առաւօտ վաղ վեր կենալից լետ, Նղիազար ասաց. «Այժմ թող ինձ, գնամ տիրոջս մօտ»: Աղջկայ ծնողներն ասացին. «Թող Ռեբեկան մնայ մեզ մօտ էլի մի տասն օր գոնէ: Բայց նա պատասխանեց. «Մի բռնէք ինձ, Աստուած օրհնեց իմ ճանապարհս, ես պետք է գնամ շուտով և իմ տիրոջս ուրախացնեմ»: Մայրն ու եղբայրն ասացին. «մենք կրկանէնք Ռեբեկային, թող նա ինքը վճռէ»:

Երբ Ռեբեկան ներս մտաւ, հարցրին նրան. «Կերթաս դու այս մարդու հետ»:— «Կերթամ», պատասխանեց Ռեբեկան: Այն ժամանակ ազգականներն օրհնեցին նրան, հրաժարական ողջոյն տուին. և Ռեբեկան, առնելով իր աղախներին՝ գնաց Նղիազարի հետ: Իսահակ ամուսնանալով նրա հետ, շատ սիրում էր նրան. իր առաքինութիւններով Ռեբեկան եղաւ նրան ուրախութիւն և մխիթարում էր նրան մօր մահուան համար, որի վրայ լալից նա չէր ղաղարում: Աբրահամ խորին ծերութեան մէջ մեռաւ, թողնելով բոլոր իր կալուածքը Իսահակին: Նրա որդիք՝ Իսահակ և Իսմայէլ թաղեցին նրան այն այրի մէջ, ուր շատ ժամանակ առաջ թաղուած էր Սառան:

16. Եսաւ և Յակովբ.

Աստուծոյ ընտրած ազգի նահապետներն ուղղակի Աստուծոյ էին ստանում հրամաններ. իսկ իրանք կառավարում էին և պահում իրանց ընտանիքը, ընդոճիններին և այն ազգականներին, որոնք չունէին բաւական հարստութիւն, որ բաժանուէին նրանցից: Ամեն նահապետ միւսին ժամանակ նաեւ քահանայ էր իր տան մէջ և միջնորդ Աստուծոյ և իւրայնների մէջ: Նահապետների ընտանիքների մէջ աւագ որդին ունէր առաւել արտօնութիւններ, քան թէ նրա եղբայրները. որովհետեւ հօր մահից յետոյ ժառանգում էր քահանայութեան և տիրոջ իրաւունքը: Բացի սրանից աւագ կամ անդրանիկ որդին ունէր ամենից մեծ իրաւունք, այն է յօյս ունենալն, որ իսկ իր ցեղից կըծնուի խոստացած ապագայ Փրկիչն աշխարհիս: Աբրահամ էր տէր և քահանայ իր տան մէջ. նրանից յետոյ միենոյն իրաւունքները ժառանգեց նրա որդին Իսահակը:

Իսահակից և Ռեբեկայից ծնան երկու եղբայրներ՝ երկուորեակներ—Եսաւ և Յակովբ: Եսաւը ծնաւ առաջ, ուրե-

յաճախ իր շնորհքը խլում է ապերախտներին և տալիս է երկրեղած մարդոց:

Այս ժամանակից ետև ատեց իր եղբորը և ասում էր մտքում. «Երբ կրմեռնի մեր հայր Իսահակը, ես եղբորս կընպանեմ»: Ռեբեկան, այդ իմանալով, խորհուրդ տուեց Յակովբին հայրենի տնից փախչել Միջագետք իր եղբոր Լաբանի մօտ: «Թող նա այնտեղ ընտրե իրան կին, ասաց Ռեբեկան Իսահակին, ես չեմ ուզում որ նա ամուսնանայ քանանացի աղջկայ հետ. ետևի կինը քանանացի է. իմ բոլոր կեանքս մաշեց նա. եթե Յակովբն էլ քանանացի կին առնէ, էլ ինչո՞ւ համար է իմ կեանքս աշխարհիս վրայ:

18. Յակովբի երազը.

Իսահակ կանչեց Յակովբին իր մօտ, օրհնեց նրան ճանապարհ ընկնելիս և յետագայ հրամանը տուեց նրան. «Մի առնիր քեզ կին Քանանացիներից, այլ գնա՛ Միջագետք, քո մօրդ հօր՝ Բաթուէլի տունը և ամուսնացիր Լաբանի աղջիկներից մէկի հետ: Իսկ Աստուած կօրհնէ քեզ, կըմեծացնէ և կը բազմացնէ: Իմ հայր Աբրահամի օրհնութիւնը կրտայ նա քեզ և քո զաւակներդ»: Յակովբ, ծնողաց օրհնութիւնն ստանալից յետ, ճանապարհ ընկաւ դէպի Միջագետք իր մօրեղբոր Լաբանի մօտ:

Ետև լսելով, որ Իսահակ օրհնեց Յակովբին և ուղարկեց նրան Միջագետք, որ Լաբանի աղջիկներից մէկի հետ ամուսնանայ, որովհետև քանանացի աղջիկներին չէր հաւանում, ինքն էլ գնաց իր հօրեղբոր Իսմայէլի մօտ և կին առաւ իրան նրա Մալէլէթ աղջկան:

Երբ Յակովբ, իր ծնողների հրամանով գնում էր Միջագետք, մի անապատ տեղում գիշերը նրան վրայ հասաւ: Նա պառկեցաւ գետնի վրայ, գլխի տակ քար դրաւ և քնեց հանդարտ: Երազում տեսաւ նա երկրիս վրայ սանդուղ դրած,

որի գլուխը հասնում էր երկինք: Հրեշտակներն իջնում էին և բարձրանում նրա վրայ. իսկ գլխին կանգնած էր ինքն Աստուած և ասում էր. «Ես եմ քո Տէր Աստուածդ, Աբրահամի Աստուածն, Իսահակի՛ քո հօրդ Տէրը, մի՛ վախիր: Ես կրտամ քեզ և քո զաւակներդ երկինք, որի վրայ դու այժմ քնում ես. քո ազգդ կըբազմանայ ինչպէս ծովի աւազն ու կըտարածուի դէպի արևելք, արևմուտք, հիւսիս և քեզմով ու քո զաւակներովդ կիջնի օրհնութիւն և բոլոր մարդկութեան վրայ: Ես կըլինիմ քեզ հետ, ամեն ճանապարհներում կըպահպանեմ քեզ, կըդարձնեմ կրկին քեզ այս երկիրը և չեմ թողնիլ քեզ, մինչև չկատարուի ամենն, ինչ-որ ես քեզ ասացի»: Յակովբ զարթեցաւ և ասաց. «Աստուած է այս տեղումս և ես չէի իմանում. այստեղ է Աստուծոյ տունն և երկընքի դուռն», և առաւ այն քարը, որի վրայ քնած էր, կանգնեց նրան արձանի պէս, ածեց նրա վրայ իւղ և ասաց. «Երբ Աստուած ինձ յետ կըդարձնէ՝ կըլինեմ այստեղ սեղան. այստեղ կըլինի Աստուծոյ տունն և ես իմ ստացուածներիս տասանորդը կըտամ նրան»: Սանդուղն էր օրինակ Աստուածամօր և Յիսուսի Քրիստոսի երկրի վրայ իջնելուն: Տեղն, ուր Յակովբ տեսաւ մարգարէական տեսիլն, այն ժամանակից յետ կոչուեցաւ Բեթէլ, այսինքն Տուն Աստուծոյ:

19. Յակովբի ամուսնութիւնը.

Յակովբ շարունակեց իր ճապարհը դէպի արևելք իր մօրեղբոր Լաբանի մօտ: Երկար ժամանակ գնալից յետ, հասաւ մի ջրհորի մօտ, որ դաշտի մէջ էր և որի մօտ երեք խաշներ հանգստանում էին. և ջրհորը ծածկած էր մեծ քարով: Յակովբը հովիւներին ասաց. «Եղբայրներ, ո՞րտեղից էք»: — «Մենք Խառան քաղաքից ենք», պատասխանեցին հովիւները: «Ճանաչո՞ւմ էք դուք Բաթուէլի որդի Լաբանին», հարցրեց Յակովբ: «Ճանաչում ենք», պատասխանեցին հո-

վիւնները. «Լաւահա նրա Հաւաքել աղջիկն էլ գալիս է ջրհորի մօտ նրա ոչխարներով»: «Դեռ վաղ է խաշները ժողովելու», ասաց Յակովբ. «Ինչո՞ւ չէք ջրում խաշներդ և չէք քշում նրանց արածեղու մինչև իրիկուն»: — «Մենք սպասում ենք միւս հովիւներին», պատասխանեցին նրանք, «որ գլորենք քարը, ջրենք միասին մեր ոչխարներին և յետոյ կրկին ծածկենք ջրհորը»: Այս միջոցին մօտեցաւ Հաւաքելն էլ իր հօր խաշներով: Սրան տեսնելով, Յակովբ շտապեց քարը գլորելու ջրհորի բերանից, ջրեց Լաւանի ոչխարներին և յետոյ բարեկեց Հաւաքելին, լաց եղաւ ուրախութիւնից և ասաց, որ ինքը նրա հօրաքրոջ Ռեբեկայի որդին է: Այս իմանալով Հաւաքել վազեց տուն, որ բոլորը պատմէ իր հօրը: Երբ Լաւան իր քեռորդու գալուստը լսեց, գնաց նրա առաջ, գրկեց նրան, համբուրեց և տարաւ իր տուն:

«Դու իմ ազգականս ես», ասաց Լաւան Յակովբին, «բայց ես չեմ ուզում, որ դու ինձ ձրի ծառայես. ասա, ինչ վարձ ուզես, կըստանաս քո ծառայութեանդ համար»: Լաւանն ունէր երկու աղջիկ. երէցը անուանուում էր Լիա, որի աչքերը ցաւում էին, և կրտսերը Հաւաքել, որ շատ գեղեցիկ էր դէմքով: «Ես կըծառայեմ քեզ եօթն տարի կրտսեր աղջկանդ Հաւաքելի համար», պատասխանեց Յակովբ, «եթէ կրտաս դու նրան ինձ կին»: Լաւանը համաձայնեցաւ: Յակովբ եօթն տարի արածեցնում էր նրա խաշները: Նշանակած ժամանակն անցելից յետ, Լաւանը խնձոյք պատրաստեց և հարսանիք կանչեց շատ հիւրեր: Այն ժամանակուան սովորութեամբ հարսը պէտք է քօղով իր երեսը ծածկէր պսակի ժամանակ: Երբ Յակովբ միւս առաւօտ տեսաւ իր կնոջ առանց քօղի, իմացաւ, որ իրան Հաւաքելի տեղ Լիային են տուել: Յակովբ գնաց Լաւանի մօտ և ասաց. «Դու խաբեցիր ինձ. եօթն տարի քեզ ծառայեցի Հաւաքելի համար և դու ինձ Լիային տուիր»: — «Մենք սովորութիւն չունինք կրտսեր քրոջը մեծից առաջ կին տալու», պատասխանեց Լաւան. «Ե-

թէ կուզես մի շաբթից կըտամ քեզ Հաւաքելին էլ, միայն եթէ համաձայնես էլի եօթն տարի ինձ ծառայել»:

Յակովբ ամուսնացաւ Հաւաքելի հետ և ծառայեց Լաւանին էլի եօթն տարի: Բայց իր երկու կնոջից աւելի սիրում էր նա գեղեցիկ Հաւաքելին: Այս գերազանցութիւնը շատ տրտմեցրեց Լիային, բայց Աստուած, նրան մխիթարելու համար այս տրտմութիւնից, տուեց նրան շատ որդիք. իսկ Հաւաքելը երկար ժամանակ ամուսնու չէր: Վերջապէս ամուսնութիւնից շատ տարի յետոյ, երբ արդէն Յակովբ տասն որդի ունէր, Հաւաքելն էլ ծնաւ որդի, որին անուանեցին Յովսէփ:

20. Յակովբի Լաւանի մօտ կենալը.

Ճասնըջորս տարուց յետոյ Յակովբ ասաց Լաւանին. «Ես ծառայեցի քեզ հաւատարմութեամբ. երբ ես քեզ մօտ եկայ, ստացուածքդ մեծ չէր այնքան, այժմ դու հարուստ ես: Եւ ես պէտք է արդէն իմ որդոցս համար հողս քաշեմ. թող ինձ, որ իմ հայրենիքս երթամ»: Լաւանը գիտենալով, որ ճշմարտիւ Յակովբ շատ մեծացրեց իրան ստացուածքը, քաղցրութեամբ պատասխանեց նրան. «Խնդրում եմ քեզ, մնա իմ մօտ էլի մի քանի ժամանակ. ես տեսնում եմ, որ Աստուած օրհնեց ինձ այն ժամանակից, երբ դու իմ տանս բնակում ես. նշանակիր ինքդ քո աշխատանքիդ համար վարձ»: Յակովբը նշանակեց իրան վարձ խայտախարիւ (գոյն-զգոյն) գառներն ու սպիտակ ուլերը, որոնք կըծնեն Լաւանի խաշնի մէջ: Լաւանը համաձայնուեց:

Իսկ Սրանից յետ Յակովբը մնաց էլի ծառայելու Լաւանին և շատ անբաւականութիւնների համբերեց, եթէ մի անասուն կորչում էր խաշնից կամ պատառում էր վայրենի գաղաններից, Յակովբ ստիպուած էր Լաւանին նրա համար վարձատրելու: Բացի սրանից Լաւանը քանի անգամ փոխեց պայ-

մանն, որ դրել էր Յակովբի հետ: Բայց Աստուած էր Յակովբի պաշտպանը, և օգնականը: Երբ Լաբանը նշանակում էր Յակովբի համար խայտախարիւ ծնած գառներն ու ուլերը, բոլոր ոչխարները խայտ էին ծնում, իսկ երբ Լաբանը միւս տարին պայմանը փոխում էր և Յակովբին մասն էր նշանակում սպիտակ գառները, ծնում էին սպիտակ: Այսպէս Յակովբը կամաց-կամաց ունեցաւ բազմաթիւ խաշներ ոչխարների և այծերի, որով կարողացաւ շատ ծառաների էլ տէր դառնալ և ուրիշ անասուններ էլ շատ գնել:

21. Յակովբի դարձը.

Լաբանը երբ տեսաւ, որ Յակովբը շատ հարստացաւ, սկսաւ նրան նախանձել և չէր կարողանում հանդարտ աչքով նայել նրա վրայ: Յակովբը նկատեց այս բանը և շատ տրտմեցաւ այսպիսի վարմունքի համար: Այն ժամանակ Աստուած ասաց նրան. «այժմ դուրս եկ այս երկրից, ես քեզ կըդարձնեմ հայենիքդ, ես քեզ հետ կըլինիմ»: Յակովբը պատրաստուեցաւ ճանապարհ ընկնելու առանց Լաբանի գիտութեան, նստացրեց իր կանանցը և որդիոցն ուսերի վրայ և ճանապարհ ընկաւ դէպի հայրենիք: Լաբանը յետևներէից ընկաւ և բռնութեամբ կամենում էր նրանց կանգնեցնել. միայն Աստուած արգելեց նրան, որ ոչ մի կերպ նեղութիւն չտայ Յակովբին: Ուստի և Լաբանը, երբ հասաւ նրանց Գաղատա լեռան մօտ, հրաժարական ողջօյն տուեց Յակովբին, իր աղջիկներին ու թոռներին և խաղաղութեամբ բաց թողեց նրանց:

Յակովբ, երբ Յորդանան գետի մօտ հասաւ, վախեցաւ՝ իր եղբայր Եսաւին միտը բերելով: Նա իմաց տուեց նրան իր գալուստը: Ուղարկած մարդիկը յետ դարձան և ասացին. «Մենք տեսանք եղբորդ Եսաւին, նա գալիս է քո առաջդ չորս հարելը հոգով»: Յակովբը զարհուրեցաւ, կարծելով թէ նա գալիս է յափշտակելու իր բոլոր ստացուածքը: Նա

երկու մասը բաժանեց իր մարդոց և խաշներն, ասելով՝ «Եթէ Եսաւը կըջնջէ ստացուածքիս մի մասը, միւսը էլի կըմնայ ինձ»: Յետոյ ամեն խաշնից մի քանի անասուն զատելով, և ամեն մէկն այս փոքրիկ խաշներից յանձնելով իր հաւատարիմ մարդկանց, հրամայեց նրանց Եսաւի առաջը դուրս գնալ: Եւ եթէ Եսաւը նրանց հանդիպելով հարցնէր, թէ ո՞ւմ է պատկանում այս խաշն, ծառաները պէտք է ասէին. «Քո ծառայիդ՝ Յակովբին, որ ղրկում է այս քեզ ընծայ և ինքը գալիս է յետևից»:

Այս ամենն այսպէս կարգադրելից յետ Յակովբ սկսաւ աղօթել, ասելով. «Իմ հայրերիս՝ Աբրահամի, Իսահակի Տէր Աստուած, որ հրամայեցիր ինձ վերադառնալ իմ հայրենիքս ազգականներիս մօտ, խոստացար ինձ քո ողորմութիւնդ, արժանի չեմ այն ամեն բարերարութիւններին, որ ինձ արիւր Դու: Երբ ես Յորդանան անցայ, բացի զաւաղանիցս ոչինչ չունէի. այժմ տէր եմ երկու մեծ խաշների: Ազատիր ինձ եղբորս ձեռքից, որովհետեւ ես վախենում եմ, որ չլինի թէ նա գալ և սպանէ ինձ և մօրն իր որդիներով»: Երբ գիշեր եղաւ, Յակովբն մնաց մենակ: Նրա մօտ եկաւ մի անծանօթ մարդ և մարտնչեց (կռուեցաւ) նրա հետ բոլոր գիշերն և այդ միջոցին վնասուեցաւ Յակովբի ոտը, որից էլ կաղում էր բոլոր իր կեանքի մէջ: Առաւօտեան մօտ, երբ անծանօթը կամենում էր թողնել նրան և գնալ, Յակովբ բռնեց նրան և ասաց. «Ես քեզ չեմ թողնիլ, մինչև ինձ չօրհնես»: Խորհրդաւոր մարդը հարցրեց. «Անունդ ի՞նչ է»:— «Յակովբ է», պատասխանեց նա: «Այսուհետեւ քեզ, ասաց անծանօթը, Իսրայէլ կանուանեն, որովհետեւ դու մարտնչեցիր Աստուծոյ հետ, և զօրաւոր կըլինիս դու պատերազմում մարդկանց դէմ էլ»:— «Քո անունդ ի՞նչ է», հարցրեց Յակովբ:— Մի հարցընիլ իմ անունս, նա հրաշալի է», պատասխանեց Աստուած. յետոյ օրհնեց նրան և անհետացաւ: Յակովբ այս անցքի յիշատակի համար, անուանեց այնտեղ Փանուէլ (տեսիլ Աս-

տուժոյ), որովհետեւ դէմ յանդիման տեսաւ Աստուծուն և չըմեռաւ: Առաւօտը տեսաւ իր եղբօրը՝ Եսաւին, որ ընդառաջ էր գալիս իրան:

22. Երկու եղբայրների հաշտուելը.

Եսաւը բնակւում էր Սէիր երկրում. նա եղաւ այլ գօրեղ, հարուստ և շատ ժամանակից ի վեր մոռացել էր իր եղբոր Յակովբի դէմ ունեցած ոխը: Երբ Յակովբի ղրկած մարդիկ ծանուցին նրան իր եղբոր գալուստը, Եսաւ ուրախութեամբ դուրս եկաւ նրա առաջ և նրան առաւել պատիւ ցոյց տալ կամենալով, առաւ հետը չորս հարիւր հօգի էլ: Յակովբը նրան տեսնելով, առաջ կարգեց իր աղախիններին իրանց որդիներով, յետոյ Լիային իր երեխաներով ու վերջապէս Հռաքէլին և նրա որդուն՝ Յովսէփին: Իսկ ինքը գնաց իր եղբոր առաջ և երկրպագեց նրան մինչև գետին եօթն անգամ: Եսաւը ընկաւ նրա վզին, եղբայրաբար գրկեց նրան և երկուսն էլ սկսան լալ ուրախութիւնից: Նայելով կանանց և երեխաներին, որոնք իր առաջևը կանգնած էին, հարցրեց Եսաւ. «Ո՞վքեր են սրանք»: «Սրանք իմ գաւալներն են, որով ինձ օրհնեց Աստուած, և իմ կանայքս են», պատասխանեց Յակովբ: Այն ժամանակ մօտեցան աղախինները և իրանց երեխաներով երկրպագեցին Եսաւին. նրանց հետեւեց Լիան իր որդիներով և նմանապէս երկրպագեց և վերջապէս եկաւ Հռաքէլը Յովսէփի հետ և երկրպագութիւն տուեց Եսաւին: «Այն ու՛մ խաշներն էին, որոնք ինձ հանդիպեցան ճանապարհին», հարցրեց Եսաւ: «Ես ղրկեցի նրանց քեզ ընծայ, որ արժանանամ քո ողորմութեանդ», պատասխանեց Յակովբ: «Եղբայր, նրանք ինձ հարկաւոր չեն», ասաց Եսաւ. «քեզ ան նրանց. ես առանց դրանց էլ բաւական եմ իմ ունեցածովս»: «Առ նրանց ասաց Յակովբ և եղիւր ինձ ողորմած, ընդունիւր այն ընծան իբրեւ Աստուծոյ օրհնութիւնը, որով նա ինձ այս-

պէս առատաձեռնութեամբ վարձատրեց»: Յակովբ չդադարեց խնդրելից, մինչև որ Եսաւ համաձայնուեց ընդունելու այն ընծան:

Սրանից յետոյ, նրանք հեռացան միմեանցից և գնացին ուրիշ-ուրիշ ճանապարհներով: Ժանապարհին Հռաքէլը ծնաւ Յակովբին մի որդի էլ, որին անուանեցին Բենիամին և ինքը վախճանեցաւ:

Վերջապէս Յակովբ, քսանամեայ առանձնութիւնից յետ, դարձաւ կրկին իր հօր՝ Իսահակի մօտ, որ այս ուրախալի տեսութիւնից յետ էլ երկար չտպրեցաւ: Նա մեռաւ հարիւր ութսուն տարեկան և իր որդիքը՝ Եսաւ և Յակովբ թաղեցին նրան:

23. Յակովբի որդիքը.

Յակովբ ունէր տասներկու որդի: Ահա նրանց անունները աւագութեան կարգով. Ռուբէն, Շմաւոն, Դաւիթ, Յուդայ, Զաբուլոն, Իսաքար, Գադ, Ասեր, Նեփթաղիմ, Յովսէփ և Բենիամին: Երկու վերջիններն էին նրա սիրելի կնոջ՝ Հռաքէլի որդիքը: Մեծ որդիքը պարապում էին հովուութեամբ և իրանց վարքով միշտ արժանի չէին լինում ծնողական սիրոյն: Բենիամինը՝ ամենից փոքրը դեռ երեխայ էր. իսկ Յովսէփ գեղեցիկ, հեզ և բարեպաշտ երիտասարդ էր, և շատ սիրելի հօրը: Յակովբ կարեց նրա համար գեղեցիկ ծաղկեայ շորեր: Մեծ եղբայրները նախանձում էին Յովսէփին և ատում էին նրան նրա համար, որ հայրը նրան իրանցից գերազանց էր դասում, և նրանց ատելութիւնն աւելացաւ մանաւանդ այն ժամանակից, երբ Յովսէփ պատմեց նրանց երկու զարմանալի երազ, որ տեսել էր: Մի անգամ ասաց նա եղբայրներին. «Լսեցէք, քնչախիսի զարմանալի երազ տեսայ ես: Ես երազումս տեսայ, որ մենք դաշտում ցորեն էինք հնձում և որայ կապում. իմ որայս կանգնած էր ու-

ղիղ. իսկ ձեր որաները պատեցին իմ որայս և երկրպագութիւն տուին նրան»։— «Մէթէ դու կըդանաս մեր թագաւորն և մենք քո հպատակները», ասացին նրան եղբայրները բարկութեամբ։

Շուտ սրանից յետ Յովսէփ տեսաւ էլի մի երագ, որ նմանապէս պատմեց եղբայրներին։ «Ես տեսայ երագումս», ասաց նա, «որ արեգակը, լուսինը և տասնութէկ աստղեր երկրպագում էին ինձ»։

Յակովբ այս լսելիս, սաստեց նրան ասելով. «այդ ինչ երագ է. մէթէ ես, իմ կինս և եղբայրներդ կըգանք քեզ երկրպագութիւն տալու»։ Եղբայրները շատ չարացան Յովսէփի վրայ այսպիսի երագների համար, բայց Յակովբ, որ ինքը տեսնում էր տեսիլներ, որ Աստուած նրան ղրկում էր, չմոռացաւ այն երագներն և թաքուն մտածում էր Յովսէփի խօսքերի վրայ։ «Երեւի», ասում էր նա ինքն իրան, «Աստուած նշանակում է իմ Յովսէփիս մեծ բանի համար»։ Եւ ճշմարիտ որ Յովսէփ, իր հօրը սիրելին, իր առաքինութիւնների պատճառով արժանացաւ Աստուծոյ առանձին շնորհքին։

24. Եղբայրները ծախում են Յովսէփին.

Յակովբի որդիքն արածացնում էին իրանց հօր խաշները։ Մի անգամ խաշները շատ հեռու քշեցին հօր տնից. և որովովետե հայրը երկար ժամանակ համբաւ չունէր նրանց մասին, ասաց Յովսէփին. «Գնա՛ տես, առողջ են արդեօք եղբայրներդ և մեր խաշները և յետ դառնալով իմաց տուր ինձ,

ինչ-որ այն տեղ լինում է»։ Յովսէփը հագաւ իր գեղեցիկ շորերը և գնաց եղբայրների մօտ։ Եղբայրները, երբ դեռ հեռուից նկատեցին նրան, ասացին մէկ-մէկու. «Ահա գալիս է մեր երագատեսը, եկեք սպանենք նրան և ասենք մեր հօրը, թէ վարքենի գազանները պատառել են նրան և տեսնենք, թէ ինչպէս կըկատարուին նրա երագները»։ Ռուբէնը,

ամենից մեծ եղբայրը, զարհուրեցաւ, իմանալով նրանց այս մտադրութիւնը և ամեն կերպ աշխատելով Յովսէփին ազատել, ասաց. «Մի թափէք անմեղ արիւն, մի պղծէք ձեռքներդ ձեր եղբօրն սպանելով. լաւ է, որ գցէք նրան այս անջուր փոսի մէջ»։ Նա այս առաջարկեց նրա համար, որ կամենում էր գիշերով գալ, հանել նրան փոսից կամ անջուր ջրհորից և տանել հօր մօտ։ Երբ Յովսէփը մօտեցաւ եղբայրներին, սրանք հանեցին՝ նրա շորերը, գցեցին նրան փոսի մէջ։ Սրանից յետ, իբրեւ թէ ոչինչ չար բան չէին արած, հանգիստ նստան ուտելու։ Բայց Ռուբէնը չկարողացաւ ուտել նրանց հետ, նա հեռացաւ և մտածում էր, թէ ինչպէս ազատէ Յովսէփին։

Երբ Ռուբէնը հեռացել էր, եղբայրները տեսան իսմայէլացի վաճառականներին, որոնք այնտեղից անց էին կենում ուղտերով։ Այս իսմայէլացիներն էին Իսմայէլի յաջորդները. նրանք տանում էին դանազան վաճառներ Եգիպտոս։ Յուդան ասաց եղբայրներին. «Ինչո՞ւ համար սպանենք Յովսէփին. նա մեր եղբայրն է և թէ՛նչ օգուտ մեզ, եթէ նրան ըսպանենք. աւելի լաւ է, ծախենք նրան այս վաճառականներին»։ Այսպէս Յովսէփին էլի հանեցին փոսից և ջնայելով նրա խնդրելուն, լացին և արտասուքին ծախեցին Իսմայէլացիներին քսան դահեկանով։

Միքանի ժամանակից եկաւ Ռուբէնը, որ հանէ Յովսէփին փոսից։ Նա զարհուրեցաւ, երբ չգտաւ նրան այնտեղ և ինքը շատ նեղացած, վազեց եղբայրների մօտ. «Թշուառ երեխային թէ՛նչ արիք», հարցրեց նա, «ես չգտայ նրան փոսում. թէ՛նչ կըլինի ինձ այժմ»։— «Մենք ծախեցինք նրան», պատասխանեցին եղբայրները։ Յետոյ իրանց յանցանքը հօրից ծածկելու համար մօրթեցին մի այծ, թրջեցին նրա արիւնով Յովսէփի շորերը և ուղարկեցին հօրը, հրամայելով ասել. «Ահա արիւննոտ շորերը, որ լգտանք դաշտի մէջ. տես արդեօք քո Յովսէփինը չէ»։ Յակովբն իսկոյն ճանաչեց իր

սիրելի որդու շորը և յուսահատած աղաղակեց. «Այս շորը Յովսէփինն է, նրան պատառել են վայրենի գազանները»։ Երկար ժամանակ ողբաց նա իր սիրելի որդու վրայ։ Բոլոր որդիքը և աղջիկները հաւաքուեցան նրան մխիթարելու. բայց խեղճ հայրը անմխիթարելի էր։ «Ո՛հ, ասում էր նա, սրտիս ցաւը ինձ էլ շուտ կիջեցնի գերեզման. ես շուտով կըմիանամ իմ որդի Յովսէփի հետ»։

25. Յովսէփը Եգիպտոսում.

Իսմայէլացիք, երբ Եգիպտոս հասան, ծախեցին Յովսէփին մի Պետափրէս անունով մարդու վրայ, որ Եգիպտոսի թագաւորի մեծամեծներից մէկն էր։ Պետափրէսը տեսնելով, որ Յովսէփը շատ խելօք, արդար, հեզ և բարեպաշտ տղայ է, կարգեց նրան առաջին մարդն իր տան մէջ և նրան յանձնեց իր բոլոր ստացուածքը։

Պետափրէսի կնիկը չար էր. նա կամենում էր համոզել Յովսէփին, որ իր հետ միասին խաբէ իր մարդուն. բայց որովհետեւ Յովսէփը չհամաձայնեցաւ նրա առաջարկութեան, այս չար կինը գտաւ հնարք նրան իր մարդու՝ Պետափրէսի առաջև զրպարտելու, այնպէս որ սա հրամայեց անմեղ Յովսէփին այն բանտը գցել, ուր պահւում էին արքունի յանցաւորները։ Բայց Տէր Աստուած միշտ անմեղութեան և առաքինութեան պաշտպան է։ Յովսէփը բանտի մէջ էլ գտաւ բարեկամներ։ Բանտապետը սիրեց նրան, և խիստ չէր պահում իբրեւ ստրուկի, այլ կարգեց նրան երկրորդն իրանից յետոյ և ասաց նրան, որ նայէ ամենի վրայ, որոնք բանտարկուած էին։

Յովսէփի կալանաւորութեան ժամանակ Եգիպտոսի թագաւորը բարկացաւ երկու արքունի պաշտօնեաների վրայ և հրամայեց նրանց բանտը գցել։ Սրանցից մէկն էր տակառապետը, որ թագաւորին գինի էր տալիս. իսկ միւսը մատակա-

ըարը, որ վերակացու էր թագաւորի սեղանի: Մի անգամ առաւօտեան երբ Յովսէփը մտաւ նրանց մօտ, տեսաւ որ շատ մտածութեան մէջ են. նրանք ասացին նրան. «Մենք զարմանալի երազ տեսանք, որոնց մեկնութիւնը շատ կուզէինք իմանալ. բայց այստեղ բանտի մէջ այնպիսի երազների հըմուտ մեկնիչ չկայ»: Յովսէփն ասաց. «Տեսիլքի մեկնութիւնն Աստուածանից է կախուած, ասացէք, թէ երազ տեսաք»: Այն ժամանակ տակառապետն առաջինը սկսաւ. «Ես տեսայ երազումս, ասաց նա, մի որթ, որ ունէր երեք ճիւղ և ճիւղերի վրայ խաղող հասած. ինձ երևում էր, թէ հաւաքում էի պտուղը, քամում էի ծուծը թագաւորի բաժակի մէջ և տալիս էի նրան»: Յովսէփն ասաց նրան. «Երեք ճիւղերը նշանակում են երեք օր. այս միջոցն անցնելից յետոյ, թագաւորը կըհրամայէ քեզ ազատել և կըյանձէ քեզ էլի քո առաջուան պաշտօնդ: Բո՛ւ բախտաւորութեանդ ժամանակ միտդ բեր ինձ և աշխատիր ինձ ազատելու բանտից, ուր ես փակւած եմ իգուր»: Սրանից յետոյ մատակարարն էլ սկսաւ պատմել իր երազը. «Ես տեսայ երազումս, ասաց նա, որ երեք խան գլխիս դրած ունէի, վերին խանում էին ամեն կերպ կերակուրներ, որ թագաւորը գործ է ածում, և թռչուններն ուտում էին նրանցից»: Այն ժամանակ Յովսէփ ասաց նրան. «Երեք խաները նշանակում են երեք օր. այս ժամանակի անցնելից յետ թագաւորը կըհրամայէ քեզ կախաղանի վրայ կախել, ուր թռչունները կուտեն մարմինդ»: Ամենը կատարուեցաւ այնպէս, ինչպէս Յովսէփը գուշակեց: Ապերախտ տակառապետն, իր բախտաւորութեան ժամանակ մոռացաւ Յովսէփին. բայց Աստուած, որ երբէք չէ թողնում անմեղ մարդկանց, Յովսէփի հետ էր և նրա թշուառութիւններն էլ դարձրեց բախտաւորութիւն:

26. Յովսէփի ազատուելը.

Երկու տարուց, ինքը Փարաւոն *)՝ Եգիպտոսի թագաւորը տեսաւ զարմանալի երազ: Նա տեսաւ երազում, որ ինքը կանգնած է գետի մօտ, որից դուրս եկան եօթը գէլ կովեր և սկսեցին արածել ավում: Սրանց ետևից նոյն Նեղոս գետից դուրս եկան եօթը վտիտ կովեր, որոնք կերան եօթը գէլ կովերին: Փարաւոն զարթեցաւ, բայց կրկին քնելով տեսաւ էլի երազում եօթը լիք և գեղեցիկ հասկեր մի փնջի վրայ: Նրանց մօտ և նոյն փնջից դուրս եկան եօթն ազագուն (խորշակահար) և չոր հասկեր, որոնք կերան եօթը լիքը հասկերը: Այս երազները շատ ամհանգստացրին թագաւորին: Երբ առաւօտ եղաւ հրամայեց բոլոր իր երազահաններին ժողովել. միայն ոչ ոք չկարողացաւ մեկնել Փարաւոնի երազները:

Այն ժամանակ ապերախտ տակառապետը միտը բերեց կալանաւորութեան ընկերին՝ Յովսէփին և ասաց Փարաւոնին. «Ես այժմ յիշեցի իմ յանցանքս: Երբ դու, տէր արքայ, բարկացար իմ և մատակարարի վրայ և երկուսիս էլ հրամայեցիր բանտը գցել, ամեն մէկս տեսաւ մի-մի զարմանալի երազ: Նոյն բանտումն կար մի եբրայեցի երիտասարդ էլ. մենք պատմեցինք նրան մեր երազները. նա մեզ երկուսիս էլ մեկնեց և կատարուեց այնպէս, ինչպէս նա ասաց՝ ես ստացայ առաջուան պաշտօնս և մատակարարը կախուեց կախաղանի վրայ»: Փարաւոնն իսկոյն ղրկեց Յովսէփի յետևից. նրան հագցրին ճոխ շորեր և բերին թագաւորի առաջ:

Փարաւոնն ասաց Յովսէփին. «Ես տեսայ երազ, բայց ոչ ոք չէ կարողանում մեկնել նրան: Ինձ ասացին, որ դու մեկնումես երազներ»: Հեզ Յովսէփը պատասխանեց. Ես ինքս ոչինչ չեմ կարող անել: Միայն Աստուած կարող է, տէր ար-

*) Փարաւոն բառը Եգիպտոսի թագաւորների տիտղոսն էր:

քայլ, տալ քեզ քո ցանկացած մեկնութիւնդ: Այն ժամանակ Փարաւոնը պատմեց իր երազները:

«Երկու երազներդ էլ մի նշանակութիւն ունին», ասաց Յովսէփ, «Աստուած նրանցմով ասում է թագաւորին՝ եօթն գէլ կովերն և եօթն լիքը հասկերը նշան են եօթն պտղաբեր ասրիւնների. իսկ եօթն վտիտ կովերն և եօթն ագաղուն — խորշակահար հասկերը նշան են եօթն սովի տարիների: Ահա ինչպէս այս ամենը կը պատահի: Բոլոր Եգիպտոսում եօթն տարի շարունակաբար հացի մեծ առատութիւն կը լինի, նրանից յետ կը գան միւս եօթն տարիներ, երբ ոչինչ չի դուրս գալ և ինչ որ պատրաստուած էր պտղաբեր տարիներում, բոլորը կը ծախսուի սովի տարիներում. բայց Փարաւոնի երկու միակերպ երազներ տեսնելը ցոյց է տալիս, որ Աստուծոյ կամքը գուցէ շուտով կատարուի: Պէտք է թագաւորը նշանակէ մի իմաստուն և գործունեան մարդ, որ պտղաբեր տարիներին հաւաքէ ամենայն կերպի ցորեն այնքան, որ բաւական լինի բոլոր ժողովրդեան անպտղաբեր տարիների ժամանակ:

Շատ հաւանելի թուեցաւ այս Փարաւոնին և նրա պաշտօնեաներին: «Ո՛ր կը գտնեմ, բացի Յովսէփից մի մարդ, որի մէջ լինի Աստուծոյ ոգին», ասաց Փարաւոն. «քեզ յայտնեց Աստուած իր խորհուրդն, ուրեմն դու ուրիշներից իմաստուն ես: Քեզ կը դնեմ ես գլուխ բոլոր Եգիպտոսի վրայ, երկրորդ մարդը կը լինիս դու ինձանից յետոյ. միայն դահովս բարձր կը լինիմ ես քեզանից»: Այս ասելով Փարաւոն հանեց իր մատանին և հագցրեց Յովսէփի մատին: Նմանապէս հրամայեց բեհեմեայ շոր հագցնել նրան, վզին ոսկի մանեակ կախել և արքունի կառքով շրջեցնել մայրաքաղաքի մէջ պատուով, որ ամենքն իմանան նրա մեծութիւնը:

27. Յովսէփի եղբայների առաջին դպրուստն Եգիպտոս.

Պտղաբերութեան ժամանակ Յովսէփ, շինեց Եգիպտոսի մէջ ահագին մեծութեամբ շտեմարաններ և ժողովեց անշափ ցորեն: Վերջապէս եկան սովի տարիները. Այն ժամանակ Յովսէփ բացեց շտեմարաններն ու ցորենը բաժանեց աղքատ եգիպտացիներին: Օտար երկիրներից էլ գալիս էին Յովսէփի մօտ ցորեն գնելու:

Բանանացոց երկրում նմանապէս սով ընկաւ: Յակովբն ասաց իր որդոց. «Ես լսում եմ, որ Եգիպտոսում ծախում են ցորեն, գնացէք և գնեցէք, ինչքան հարկաւոր է, որ սովից չմեռնենք»: Յովսէփի տասն մեծ եղբայրները գնացին Եգիպտոս. միայն Բենիամինը մնաց հօր մօտ: Յակովբ վախում էր, որ չլինի, թէ ճանապարհին մի անբախտութիւն պատահի նրան:

Յակովբի որդիքը հասան Եգիպտոս: Այստեղ առանց Յովսէփի գիտութեան ոչ ոք հրաման չունէր ցորեն ծախելու. այս պատճառով նրանք գնացին նրա մօտ: Նրանք չճանաչեցին նրան և մինչև գետին երկրպագութիւն տուին նրան յարգութեամբ: Յովսէփ իսկույն ճանաչեց նրանց և միտը բերելով իր երեխայութեան տեսիլները, խորին երախտագիտութեամբ սկսաւ մտածել Աստուծոյ անհասանելի նախախնամութեան վրայ:

Բայց ինքը ցոյց տուեց, իբրև թէ չէ ճանաչում իր եղբայրներին և չէ հասկանում նրանց լեզուն: Նա խստութեամբ ասաց նրանց թարգմանի բերանով. «Դուք լրտես էք և եկել էք իմանալ, ինչ-որ լինում է Եգիպտոսում: «Չէ, տէր, մենք ճշմարիտ մարդիկ ենք, ասացին եղբայրները. մենք երբեք լրտես չենք եղել և եկանք այստեղ, որ գնենք ցորեն: Մեր

վից, դու էլ, մենք էլ, մեր որդիքն էլ: Բենամինին ես իմ ձեռք եմ առնում. նրան դու ինձանից պահանջիր, եթէ ես նրան յետ չբերեմ և քո առջև չկանգնեցնեմ, թող նրա յանցանքը իմ վրայ լինի բոլոր իմ կեանքումս: Եթէ մենք այսպէս չէինք ուշացել, մենք արդէն երկու անգամ Եգիպտոս գնացած և եկած կրլինէինք»:

Վերջապէս Յակովբը տխուր սրտով ասաց. «Եթէ այդ շատ կարևոր է, ահա ինչ արէք. վեր առէք այս երկրի լաւ բերքերից՝ ռետին, մեղր, խուճկ, ստաշխն, բեւեկն և ընկոյզ և տարէք ընծայ Եգիպտոսի իշխանին. յետ տարէք նաև պարկերում գտնուած փողերը: Առէք ձեզ հետ Բենամինին էլ: Թող ամենազօր Աստուածն օգնական լինի ձեզ, որ Եգիպտոսի իշխանի ողորմութեան արժանանաք, որ կարողանաք կրկին հետներդ բերել և ձեր այնտեղ գրաւ մնացած եղբօրը՝ Շմառոնին: Բայց թէ ինձ Աստուածանից նշանակած է անգաւակ լինել, թող լինի այնպէս»:

Յակովբի որդիք կրկին գնացին Եգիպտոս: Յովսէփը երբ իմացաւ, որ Բենիամինն եկել է իր եղբայրների հետ, հրամայեց իր տան հազարապետին պատրաստել հարուստ սեղան և հրաւիրել նոր եկածներին: Երբ հազարապետը մտքեց նրանց ներս Յովսէփի տուն, նրանք դողալով սկսան պատմել նրան այն փողի մասին, որ գտել էին իրանց պարկերում, կարծելով թէ իրանց ստրուկ կըշինեն այն փողի համար: «Մի հոգաք զրա մասին», պատասխանեց հազարապետը. «Աստուած ինքը յետ է դարձրել ձեզ այն փողերն, ես ամենը ստացել եմ ինչպէս հարկն էր»: Նա բերեց Շմառոնին էլ և ամենը միասին մտան Յովսէփի տուն: Հազարապետը յայտնեց նրանց, որ նրանք կըմնան այնտեղ ճաշելու և որ նրանց էշերն էլ կըստանան կերակուր:

Յովսէփի գալուստը սպասելով նրանք պատրաստեցին՝ ընծաները: Երբ Յովսէփը ներս մտաւ, բոլոր եղբայրները չոքեցին նրա առաջ. նրանցից ամեն մէկը ձեռքին բռնած ունէր իր ըն-

ծան: Նա քաղցրութեամբ բարևեց նրանց և հարցրեց. «Առողջ է ձեր հայրը. արդեօք դեռ կենդանի է ծերունին»: Նրանք պատասխանեցին. «Մեր ծերունի ծնողը՝ քո ծառան առողջ է»: Երբ Բենիամինին տեսաւ Յովսէփը, հարցրեց. «Սա է ձեր փոքր եղբայրը, որի մասին դուք ինձ ասացիք: Աստուած օրհնէ քեզ, որդեակ», ասաց նա երեխային և շուտ հեռացաւ, որ թաքցնէ իր արտասուքը: Նրա սիրտը վառոււմ էր իր փոքր եղբօր սիրով: Արտասուքն աղբիւրի պէս վազում էին աչքերից. նա գնաց իր առանձնասենեակը և այնտեղ փակուած սկսեց լաց լինել:

Երեսը լուանալից յետ Յովսէփը դարձաւ իր եղբայրների մօտ և աշխատելով պահել իր արտասուքը, ասաց. «Բերէք կերակուրը»: Եղբայրներին նստացրին սեղան աւագութեան կարգով՝ աւագին ամենից ցած: Նրանք մէկ-մէկու վրայ նայելով, զարմանում էին և չէին կարողանում հասկանալ, թէ որտեղից այդպէս լաւ յայտնի են նրանց իրանց տարիքը: Իսկ ինքը Յովսէփը թէև միասին նրանց հետ էր ուտում, միայն առանձին սեղանի վրայ: Իր հարազատ եղբօր Բենիամինի՝ իր մայր Հուդայի որդուն, նա աւելի պատիւ էր տալիս. ամեն խմիչքներից և կերակուրներից նրան հինգ անգամ աւելի էին տալիս, քան թէ ուրիշներին: Ամենը կերան և խմեցին առատութեամբ:

29. Յովսէփը յայտնուում է իր եղբայրներին.

Յովսէփն էլի մի անգամ կամենում էր փորձել իր եղբայրներին. նա հրամայեց իր հազարապետին, որ լքցնէ նրանց պարկերը ցորենով ու դնէ նրանց մէջ ցորենի համար բերած փողերն էլ. իսկ Բենիամինի պարկի մէջ հրամայեց դնել իր արծաթի սկիհն էլ: Հազարապետը կատարեց Յովսէփի հրամանը և միւս օրը Յակովբի որդիքը ճանապարհ ընկան դէպի հայրենիք:

Հազիւ կարողացան նրանք քաղաքից դուրս գնալ, Յովսէփի կանչեց Հազարապետին և ասաց. «Շտապիր, հասիր այն օտարականներին և ասա նրանց. «Դուք չարութիւն էք Հատուցանում բարութեան փոխանակ. դուք գողացել էք այն սկիհը, որից միշտ իմ տէրս խմում է»:

Հազարապետն ամեն բան այնպէս կատարեց, ինչպէս իրան հրամայած էր: «Այս ի՞նչ է նշանակում, ասացին Յովսէփի եղբայրները, ի՞նչպէս կարելի է մտածել, որ մենք այդպիսի չար գործքի ընդունակ լինինք. քո միտդ է, որ մենք քանանացոց երկրից յետ բերինք պարկերում գտնուած փողերը, մի՞թէ մենք կըգողանայինք քո տիրոջ տանից արծաթի սկիհն. ում մօտ գտանուի, թողնա սպանուի, իսկ ողջ մնացածներս լինինք քո տիրոջ ստրուկները»: Նրանք էշերի բեռները վեր բերին, առան պարկերն ու բաց արին: Հազարապետն ինքն էր նայում պարկերը՝ ամենից մեծից սկսելով և երբ կարգը հասաւ փոքրին, սկիհը գտնուեցաւ Բենիամինի պարկում: Անպատելի տրտմութիւնից Յովսէփի եղբայրները պատառեցին իրանց շորերը: Պարկերը կրկին էշերի վրայ բարձած, նրանք յետ դարձան քաղաք: Ամենքը գնացին Յովսէփի մօտ. իսկ Յուդան նրա ոտերն ընկնելով սկսաւ շատ լաց լինել: «Այս քնչ արիք, ասաց Յովսէփը, մի՞թէ կարծում էիք, որ ինձ կըխաբէք»: «Ո՛հ, աղաղկեց Յուդան, քնչ ասենք մեզ արդարացնելու համար. Աստուած պատժում է մեզ մեր վաղուց արած չարութեան համար. ահա նա, ում մօտ որ գտնուեցաւ սկիհը, մենք ամենքս մնում ենք քեզ ծառայ»:—Չէ, պատասխանեց Յովսէփը, այդ անօրէնութիւն կըլինէր, ես չեմ ուզում, որ անմեղները նեղութիւն քաշեն յանցաւորի համար: Ում մօտ գտնուեցաւ իմ սկիհս, միայն նա կըլինի իմ ծառաս. իսկ դուք յետ դարձէք խաղաղութեամբ ձեր հօր մօտ:

Յուդան մօտեցաւ Յովսէփին և ասաց. «Տէր իմ, տուր ինձ հրաման քեզ միքանի խօսք ասելու. մի բարկանար հա-

մարձակութեանս վրայ, որով ես համարձակում եմ խօսել քեզ հետ, որ առաջին մարդն ես թագաւորից յետոյ: Դու մի անգամ հարցրիր մեզ, կենդանի է արդեօք մեր ծնողը, և ունի՞նք ուրիշ եղբայր էլ: Այն ժամանակ մենք պատասխանեցինք, որ մեր հայրը կենդանի է և թէ մենք ունինք էլի մի փոքր եղբայր, որ մեր հօր համար աշխարհիս վրայ ամեն բանից առաւել թանկագին է: Դու հրամայեցիր մեզ, որ բերենք նրան. բայց մենք պատասխանեցինք, թէ մեր հայրը կըմեռնի, եթէ բաժանուի իր սիրելի որդուց: «Եթէ դուք չէք բերիլ ձեր փոքր եղբօրը, դուք էլ իմ երեսս չպէտք է տեսնէք», ասացիր դու: Մենք այս ամենը յայտնեցինք մեր ծնողին և երբ նա երկրորդ անգամ կամենում էր ղըրկել մեզ Եգիպտոս, մենք ասացինք նրան, որ մենք չենք համարձակուիլ գալ այստեղ առանց մեր փոքր եղբօր: Այն ժամանակ մեր հայրն ասաց մեզ. «Դուք զիտէք, որ ես սիրելի կնոջիցս՝ Հռաքելից միայն երկու որդի ունեցայ. մինը տնից դուրս եկաւ և դուք ինձ ասացիք, որ վայրենի գազանները պատառեցին նրան և ես այն ժամանակից ի վեր նրան չեմ տեսած: Եթէ դուք տանէք Հռաքելի միւս որդուն էլ և նրա հետ էլ պատահի մի անբախտութիւն, ես կըմեռնեմ տրտմութիւնից»: Ուրեմն եթէ մենք դառնանք տուն առանց երեխային, մեր հայրը, որ իր կեանքից աւելի է սիրում նրան, կըմեռնի ցաւից: Ես նրան իմ ձեռս եմ առել. ես յանձնառու եղայ, որ կըպահպանեմ նրան. ես ասացի ծնողիս, որ ես իմ կեանքս կըտամ երեխայի համար. ուրեմն թող ես մնամ քեզ ծառայ. բայց նրան բաց թող գնայ տուն եղբայրներին հետ: Ի՞նչպէս ես պէտք է երեւիմ ծնողիս աչքին, եթէ երեխան հետս չլինի. ես չեմ կարող տեսնել նրա տրտմութիւնը»:

Այժմ տեսաւ Յովսէփ, որ իր եղբայրներն ուղղուել են և էլ չկարողանալով աւելի անյայտ մնալ, հրամայեց ամեն իրան պատող եգիպտացիներին դուրս գնալ և երբ ինքը մե-

նակ մնաց եղբայրների հետ, բարձր ձայնով սկսաւ լալ և ասաց. «Ես Յովսէփին եմ. արդեօք դեռ կենդանի է մեր հայրը»: Եղբայրները վախից մնացին անշարժ և չէին կարողանում մի խօսք էլ ասել:

Յովսէփը կամենալով քաջալերել իր եղբայրներին ասաց. «Մօտեցէք ինձ, ես ձեր եղբայր Յովսէփին եմ, նա, որին դուք ծախեցիք: Աստուած բերաւ ինձ այստեղ էլի ձեր լաւութեան համար: Անցաւ սովի երկու տարիներն և անպտուղութիւնը դեռ կը շարունակուի էլի հինգ տարի: Բոլոր այս ժամանակ ոչ կը ցանեն և ոչ կը հնձեն. ուրեմն Աստուած զրկեց ինձ այստեղ նրա համար, որ դուք միջոց ունենաք կերակրուելու, որ դուք ինձմով ազատուիք սովի մահից: Ես ոչ թէ ձեր կամքով, այլ Աստուծոյ զօրութեամբ եմ այստեղ: Աստուած արեց ինձ երկրորդ մարդը Փարաւոնից յետոյ, հազարապետ նրա տան, իշխան բոլոր Եգիպտոսի վրայ: Շտապով լետ դարձէք մեր հօր մօտ և յայտնեցէք նրան, որ Յովսէփը՝ նրա որդին, պատուիրեց նրան ասել, թէ «Աստուած իրան դրաւ իշխան բոլոր Եգիպտոսի երկրի վրայ, առանց ուշանալու թող դալ ինձ մօտ. նա կը բնակի Եգիպտոսի ամենից լաւ տեղում. կը լինի ինձ մօտիկ իր որդիքներով, թոռներով և բոլոր իր ստացուածներով: Ես կը հոգամ նրա վրայ և ինչ որ նրան պատկանում է, կը կերակրեմ ձեզ ամենքիդ, որովհետեւ սովն էլի հինգ տարի կը տևի երկրիս երեսին: Այժմ դուք տեսնում էք, որ ես խօսում եմ ձեզ հետ ձեր լեզուով առանց թարգմանի: Գնացէք լայտնեցէք իմ հօրս իմ փառքս ու պատիւս Եգիպտոսի մէջ. պատմեցէք նրան ամեն բան, ինչ որ տեսաք, շտապեցէք, լետ դարձէք ինձ մօտ շուտով և բերէք հետներդ իմ հօրս:

Նա գրկեց իր եղբայր Բենիամինին, համբուրեց և լաց եղաւ. Բենիամինը նմանապէս լալիս էր նրա գրկում: Յետոյ կարգով գրկեց միւս եղբայրներին էլ և թափում էր արտասուք:

30. Յակովբէ Եգիպտոս տեղափոխուիր.

Փարաւոնը շատ ուրախացաւ, երբ լսեց, որ Յովսէփի եղբայրներն եկել են: Նա տուեց իր կառքերից մի քանիսը, որ բերեն Յովսէփի հօրը, եղբայրներին, նրանց կանանց և որդոց: Յովսէփը բոլոր եղբայրներին ընծայեց մի մի ձեռք շոր, իսկ Բենիամինին տուեց հինգ ձեռք շոր և երեք հարիւր արծաթի դահեկան: Իր հօրն էլ զրկեց տասն էջ բարձած Եգիպտոսի լաւ բերքերով և տասն էլ մատակ էջեր բարձած ցորենով և ճանապարհի զանազան պաշարներով: Իր եղբայրներին ճանապարհ գցելիս ասաց. «Ճանապարհին չվիճէք մէկմէկու հետ»:

Բայց ծերունի հայրն այս միջոցին տրտմութեամբ և անհանգստութեամբ սպասում էր իր որդոց դառնալուն: Յանկարծ յայտնուեցան նրա առաջ բոլոր որդիքը, Բենիամինն էլ նրանց հետ և ասացին. «Քո որդիդ Յովսէփը կենդանի է. նա է այն հզօր իշխանն Եգիպտոսի, որի վրայ մենք քեզ պատմեցինք»: Ծերունին չէր կամենում նրանց հաւատալ: Այն ժամանակ նրանք պատմեցին Յովսէփի բոլոր պատմութիւնը և կրկնեցին նրա ամեն խօսքերը: Յակովբէ, երբ տեսաւ Փարաւոնի զրկած կառքերն ու հարուստ ընծաները, հաւատաց ու կարծեա թէ քնից զարթելով աղաղակեց. «Իմ որդիս՝ Յովսէփը կենդանի է, կերթամ կը տեսնեմ՝ նրան մեռնելիցս առաջ»:

Յակովբէ առանց ուշանալու պատրաստուեց ճանապարհ ընկնել: Նրա որդիքը նստեցին իրանց որդոց և կանանց հետ Փարաւոնի կառքերի վրայ. առան հետները բոլոր իրանց խաշներն ու ստացուածները և գնացին Եգիպտոս: Ողջը միասին էին եօթանասուն հինգ հոգի: Քանանացոց երկրի սահմանի վրայ Յակովբէ Աստուծուն մատաղ բերաւ: Նա չէր վրձնում թողնել այն երկիրն, որ խոստացած էր իրան և իր զաւակ-

ներին Աստուածանից: Աստուած ասաց նրան գիշերուան տեսիլքում. «Ես եմ քո հօրդ Աստուածը, գնա աներկիւղ եգիպտացոց երկիրը. ես քեզ հետ կըլինիմ: Այնտեղ քո ցեղդ կըդառնայ մեծ ազգ և ես կըդարձնեմ նրան՝ քեզ և քո նախնիներիդ խոստացած երկիրը: Յովսէփի կըծածկէ քո աչքերդ»: Այս տեսիլը հանգստացրեց բարեպաշտ ծերունուն, որ աներկիւղ շարունակեց իր ճանապարհորդութիւնը գէպի Եգիպտոս: Յուդան առաջ գնաց, որ իմաց տայ Յակովբի գալուստը: Յովսէփի նստաւ իր կառքն ու շտապեց առաջ գուրս գալու իր հօրը: Երբ նրան տեսաւ, կառքից իջաւ, ընկաւ նրա գիրկը և լաց էր լինում երկար ժամանակ: Ծերունին ասաց. «Այժմ ես հանգիստ կըմեռնեմ. ես տեսայ քո երեսդ, դու դեռ կենդանի ես»:

Յովսէփ իմաց արաւ Փարաւոնին իր Հօր գալուստն և
թագաւորն ասաց. «Բոլոր Եգիպտոսի երկիրը բաց է քո Հօրդ,
եղբայրներիդ համար. ընտրիր նրանց բնակութեան համար
իմ թագաւորութեանս ամենից լաւ տեղը»: Յովսէփ ինքը
տարաւ իր Հօրը Փարաւոնի մօտ: Բարեպաշտ ծերունին օրհ-
նեց Փարաւոնին, որ հարցրեց նրան, թէ «Քանի՞ տարեկան
է»: Յակովբ պատասխանեց. «Հարիւր երեսուն տարեկան եմ:
Սակաւ եղան և տխուր իմ օրերս. նրանք ամենևին չեն հա-
ւասարւում նախնիներիս պանդխտութեան օրերին»: Նա
միւս անգամ օրհնեց Փարաւոնին և շարժած սրտով դուրս
եկաւ: Յովսէփ իր ընտանիքի բնակութեան համար, Փարա-
ւոնի հրամանով, ընտրեց Եգիպտոսի ամենից լաւ երկիրը,
այն է՝ Գեսէմ: Նա հոգս էր քաշում իր ազգականների վրայ
և ամեն նրանց հարկաւորութիւնները լցնում էր:

31. Յակովբի և Յովսէփի մահը.

Յակովբը հասաւ խորին ծերութեան. նա հարիւր քա-
ռասուն և եօթը տարեկան էր, երբ զգաց մահուան մօտենալը
և զրկեց Յովսէփի ետեկց, որ եկաւ նրա մօտ շուտով և բե-
րաւ հետը իր երկու որդոց՝ Մանասէին և Եփրեմին, որոնք
ծնան նրա Ասանէթ կնոջից, որ Սարէգ քաղաքի քրմապետի
աղջիկն էր: Յակովբն իր զօրութիւնը հաւաքելով նստաւ
մահճի վրայ և ասաց. «Ո՞վ են սրանք»: «Երեխայքս, որոնցով
Աստուած օրհնեց ինձ», պատասխանեց Յովսէփ: «Մօտե-
ցուր դրանց ինձ», ասաց Յակովբ. «ես կամենում եմ դրանց
օրհնել»: Յովսէփը մօտեցրեց նրանց մեռնող ծերունուն, որ
որդեգրեց նրանց, գրկեց, համբուրեց և յետոյ ասաց Յովսէփին.
«Ես կարծում էի, թէ քեզ էլ չեմ տեսնիլ երբեք, բայց Աս-
տուած բերաւ ինձ, որ ես տեսնէի քեզ և քո որդոցդ»: Վերջապէս
օրհնելով Յովսէփի որդոց՝ իր ձեռքերը խաչի պէս
նրանց գլխին դրած, ասաց բարեպաշտ ծերունին. «Աստուած,
որին հաճելի էին իմ հայրերս—Աբրահամ և Իսահակ, և որ
կերակրեց ինձ երեխայութիւնիցս մինչև այժմ. հրեշտակն,
որ ազատեց ինձ չարից, թո՛ղ օրհնեն այս երեխաներին»: Յե-
տոյ դառնալով դէպի Յովսէփ, շարունակեց. «Ես մեռնում
եմ Աստուած միշտ ձեզ հետ կըլինի. նա կը դարձնէ
ձեզ ձեր հայրերի երկիրը: Գեղ առանձնապէս, բացի միւս
ժառանգութիւնից, տալիս եմ ես Սիկիմն էլ:

Յակովբ Հրամայեց բոլոր որդոց, որ Հաւաքուեն իր մահճի չորս կողմում. օրհնեց նրանց ամենին. իսկ Յուդային ասաց յետագայ մարգարէական խօսքերը. «Ո՛վ Յուդա, քեզ թո՛ղ օրհնեն եղբայրներդ, քեզ երկրպագութիւն տան քո Հօրդ որդիքը, թաղաւորներ և զօրավարներ կըլինին քո յետագաներդ, մինչև կըգայ Խաղաղարարն՝ ամեն ազգերի Յոյսը » :

Յետոյ նա ասաց բոլոր որդիներանց. «Թաղեցէք ինձ քանանացոց երկրում այն այրի մէջ, ուր թաղած են Աբրահամը, Սառան, Իսահակը և Ռեբեկան. այնտեղ, ուր դրի ես Լիայի մարմինը»: Այս ասաց, պառկեց իր մահճի վրան և վախճանեցաւ: Այսպէս խաղաղ և հանգիստ մեռնում է նա, ով վարում է բարեպաշտ կեանք:

Յովսէփը Փառաւորի հրամանով բոլոր եղբայրներով, եգիպտացի մեծամեծներով և բոլոր իր ընտանիքով տարաւ Յակովբի մարմինը քանանացոց երկիրը և թաղեց այրում, որ Աբրահամ դնեց Սառային թաղելու համար: Բայց երբ եգիպտոս դարձան, եղբայրները վախենալով որ նա գուցէ վրէժը հանել ուզենայ իրանցից, ասացին նրան. «Մենք շատ յանցաւոր ենք քո առաջ. բայց մեր հայրը մեռնելիս պատուիրեց, որ դու մեզ ներես, վրէժ մի հանիր մեզնից. մենք քո ծառաներդ ենք»: — «Եւ ես Աստուծոյ ծառան եմ», պատասխանեց Յովսէփը. «Աստուած բարի արաւ, թէ ինձ համար և թէ ձեզ համար այն չարութիւնն, որ դուք ինձ կամենում էին անել. հանգիստ եղէք, ես միշտ ձեր պաշտպանը կըլինիմ»:

Յովսէփը հարիւր և տասն տարի ապրեցաւ. նա տեսաւ իր որդոց, թոռներին և թոռներին որդոցը: Իր մեռնելից առաջ ասաց նա իր եղբայրներին. «Այժմ ես մեռնում եմ, բայց Աստուած կըգարձնէ ձեզ մեր հայրերին՝ Աբրահամին, Իսահակին և Յակովբին խոստացած երկիրը. երգումն տուէք ինձ, որ երբ պատահի այս տեղափոխութիւնը, դուք կըպատուիրէք ձեր որդոց և նրանց լեռագաններին, որ իմ մարմինս էլ իրանց հետ տանեն»: Նրանք երգումն տուին և նա մեռաւ կատարեալ հաւատով և յուսով: Նրա բարեպաշտ կեանքը ոչ մի անօրէնութեան բիծ չուներ. նրա մահը հանգիստ էր շատ: Ամենը նրա վրայ լաց եղան սրտանց: Նրա մարմինը, դրին դաճաղի մէջ և թաղեցին Եգիպտոսում:

32. Արդար Յովբը.

Աստուածաշնչի մէջ նկարագրած է մի բարեպաշտ մարդու կեանք, որ բնակւում էր Արաբիայի մէջ Աւսիդ (Աւստեր) աշխարհում, դեռ Մովսէսից առաջ: Նրա անունն էր Յովբ. սա էր անարատ, արդար, բարեպաշտ և ամեն անօրէնութիւններից հեռացած մարդ: Երկիրն, ուր նա բնակւում էր, ղեղեցիկ էր և պտղաբեր. նա տէր էր բազմաթիւ խաշների, ունէր արծաթ ու ոսկի շատ. ամենքը պատւում էին նրան և նրա բախտը կատարեալ էր մանաւանդ նրա համար, որ այս ամեն բանի հետ միասին ունէր ղեղեցիկ և բազմաթիւ ընտանիք էլ: Նա ունէր եօթն որդի, երեք աղջիկ, որոնք նրա ուրախութիւնն էին: Ամեն բան միացել էր, որ Յովբին բախտաւորացնէ: Սրա օրինակովն Աստուած կամեցաւ ցոյց տալ, որ ճշմարիտ բարեպաշտ մարդը չի փոխուել թէ բախտաւորութեան և թէ անբախտութեան մէջ: Սատանան բամբասեց Յովբին Աստուծոյ առաջ, ասելով թէ այս բարեպաշտը միայն այն պատճառով այնպէս հաւատարիմ ծառայում է նրան, որ նա առատաձեռն տուել է Յովբին ամեն երկրաւոր բարիքներն: Աստուած Յովբի ստացուածների իշխանութիւնը տուեց սատանային:

Նրա որդիքը, որոնք շատ սիրով կենում էին միմեանց հետ, շուտ-շուտ խնճուքներ էին պատրաստում մէկ-մէկու համար, միայն Յովբը ինքը իսկի մասնակից չէր լինում այս ուրախութիւններին, այլ հեռանալով նրանցից աղօթք էր անում Աստծուն իր որդոց համար: Մի անգամ, երբ երիտասրդները խնջույք էին պատրաստել, ուրախանում էին և Յովբը աղօթք էր անում, ծառաներից մէկը վաղելով եկաւ ասաց, որ Արաբացի աւազակները փախցրին բոլոր նրա եղներն ու էշերը: Նրանից լետ եկաւ երկրորդ ծառան և համբաւ բերեց, թէ երկնքից կրակ ընկաւ և այրեց բո-

լոր ոչխարներին ու հովիւներին. յետոյ երրորդն եկաւ ու համբաւ բերեց, թէ ասպատակաւորներ եկան յափշտակեցին բոլոր ուղտերին ու հովիւներին սպանեցին. վերջապէս չորրորդն եկաւ և ասաց, որ անապատից մեծ հողմ փչեց և քանդեց այն տունը, ուր նրա որդիքն ու աղջիկներն ուրախանում էին և մեռան ամենքը: Յովբն, շատ տրտմեցաւ, մանաւանդ այս վերջին համբաւովը: Նա տխրութիւնից պատառեց իր շորերը, բայց մտածելով, որ այս ամեն անբախտութիւններն Աստուծոյ ղրկած են, ասաց. «Աստուած տուեց ինձ ամենը, Աստուած էլ առաւ. օրհնեալ լինի՛ նրա անունը»:

Յովբն աղքատացաւ. նա տխրում էր որդոց կորստի համար, բայց երբէք չէր տրտնջում Աստուծոյ վրայ և մնաց հաստատ իր բարեպաշտութեան մէջ: Այս անբախտութիւններից յետ, Աստուած թողեց սատանային, որ նորից էլի փորձէ Յովբի համբերութիւնը: Նրա բոլոր մարմինը ծածկուեցաւ սաստիկ խոցերով, բայց նա համբերութեամբ տանում էր իր ցաւին և օրհնում էր Աստուծուն: Յովբի կնոջն անտանելի էին թւում նրա չարչարանքները. նա խորհուրդ էր տալիս, որ լաւ է մեռնի, քան թէ համբերէ այնպիսի տանջանքների: «Մի խօսք ասա՛ Աստուծոյ դէմ, ասաց նա, և մեռի՛ր»: «Ի՞նչ խօսում ես ինչպէս անմիտ կին», պատասխանեց Յովբ. «եթէ մենք ընդունեցինք Աստուծոյ ձեռքից բարութիւնները, մի՞թէ չպէտք է համբերենք չարչարանքներին էլ, որոնք նա՞ ղրկում է մեզ»:

Յովբի բարեկամներն ու ծանօթները, տեսնելով նրան այս դրութեան մէջ, կարծում էին, յայտնի բան է, թէ Աստուած պատժում է նրան, քերեւի, գաղտնի յանցանքների համար: Անկարելի է կարծում էին նրանք, որ Աստուած, այնքան բարի և արդարադատ գոյով, այդպէս խիստ պատժէ անմեղ մարդուն: Նրանք չէին մտածում, որ Աստուած շատ անգամ փորձում է արդարներին էլ թշուառութիւններով, որ նրանց առաքինութիւնն առաւել փայլի թշուառութիւն-

ների մէջ և վերջապէս կայ ուրիշ աւելի լաւ կեանք, ուր արդարն ստանում է վարձ իր քաջած նեղութիւնների, իր հաստատութեան, որով համբերեց նրանց, և իր առաքինութիւնները կատարեւագործելուն համար: Խիստ բարեկամները յայտնեցին թշուառ Յովբին իրանց անարդար կասկածները նրա վրայ: Յովբը՝ զրկուած որդիներից, ստացուածքից, առողջութիւնից, տեսաւ, որ կամենում էին իրանից խլել մինչև անգամ իր բարի անունն էլ. բայց նրա խղճմտանքը յստակ էր և յոյսն Աստուծոյ վրայ հաստատ: Նա ասում էր. «Կորչողներուն ազատում էի, տխուր որբերուն մը-խիթարում էի, կոյրի համար աչք էի ես, անոտ մարդուն՝ ցուպ, խեղճերին՝ հայր: Միևնոյն ժամանակ խարազան էի աւաղակների և յափշտակողների համար, խլում էի նրանցից ապօրէն աւարը, ջարդում էի մեղաւորների ատամները: Եթէ ես գնացել եմ մեղքի ճանապարհով, եթէ ես խաբել եմ մէկին, թող ղրկէ Աստուած իմ վրայ ինձ արժանի պատիժս. բայց իմ խղճմտանքս հանգիստ է: Հարցրէք իմ ծառաներիս, արդեօք բարի տէր չե՞մ նրանց համար, բաց չե՞ր արդեօք իմ դուռս ճանապարհորդի համար, արդեօք պատրաստ չե՞մ աղքատին օգնելու: Չէ, իմ յոյսս ես արծաթի և ոսկու վրայ չէի դրած. չէ: Ես վախենում էի Աստուածանից, իմ յոյսս նրա վրայ էր»:

Այն ժամանակ անսիրտ բարեկամներն, իրանց դատողութիւններով աշխատում էին խլել Յովբից նրա միակ մնացած մխիթարութիւնը: Նրանք աշխատում էին նրան այն տեղը հասցնել, որ նա իրան մեղաւոր կարծէ, և այսպէս շատ նեղացնում էին արդար մարդուն: Չարչարուած ցաւով և իր խիստ բարեկամների դատողութիւններով, Յովբը երբեմն անհամբերութիւն էր ցոյց տալիս, գանգատում էր Աստուծուն իր վիճակի վրայ և մինչև անգամ անիծեց իր ծննդեան օրն էլ: Աստուած ինքն եղաւ միջնորդ Յովբի ու նրան չարչարող բարեկամների մէջ: Աստուած յայտնուեց նրանց մըրկում

և ամպերում և ասաց, որ Աստուծոյ ճանապարհներն անհասանելի են մարդկային մտքին և թէ մարդուս պարտաւորութիւնն է անպայման հպատակել Աստուծոյ կամքին և չգատել Նախախնամութեան ճանապարհներին մասին:

Աստուած վարձատրեց Յովբին կրկնապատիկ ամեն քաշածների համար: Յետ դարձրեց նրան իր հարստութիւնն ու առողջութիւնը: Նրան ծնան էլի եօթն որդի և երեք աղջիկ: Յովբն սրանից լետոյ ապրեցաւ էլի հարիւր եօթանասուն տարի և տեսաւ որդոց և թուներին, մինչև չորրորդ ազգը:

33 Մովսէսի ծնունդը և կրթութիւնը.

Քանանացոց երկրում Աբրահամի ցեղից ոչ ոք չկար, այնտեղ հանգստանում էին միայն նրա ընտանիքի ոսկորները.

Իսկ Եգիպտոսում Աբրահամի ցեղը ժամանակով բազմացաւ

շատ և հզօր ազգ դարձաւ: Յակովբը կոչուեցաւ Իսրայէլ, ուստի և այն ազգն էլ ստացաւ Իսրայէլ կամ Իսրայէլացիք անունը: Յակովբ տասներկու որդի ունէր և Իսրայէլացոց ազգն էլ տասներկու տոհմեր բաժանուեց, որոնց ամեն մէկը իր ցեղապետի անունովն էր անուանուած:

Յովսէփի ժամանակաւ Փարաւոնը վաղուց մեռած էր, թագաւորում էր ուրիշ Փարաւոն, որ չէր իմանում Յովսէփի գործքերը: Օտար ազգն, որ բնակվում էր նրա տէրութեան մէջ, երկիւղալի թուեցաւ նրան. նա վախենում էր, որ Իսրայէլացիք գուցէ միանգամ միանան իր թշնամիների հետ, և այս պատճառով, կամենալով նրանց ջնջել կամ թուլացնել, հրամայեց ամեն կերպով նեղել նրանց: Նրանց գործ էին ածում ամեն ծանր աշխատանքի համար, կերակրում էին վատ, վարւում էին հետները տմարդաբար. բայց չնայելով այս բանին Իսրայէլացոց ազգը շարունակ էլի բազմանում էր: Վերջապէս Փարաւոնը մի տմարդի հրաման հանեց, որ ամեն Եբրայեցի նորածին արու երեխաներին սպանեն և գետը գցեն:

Այս ժամանակներումս կենում էր մի բարեպաշտ և Աստուածասէր Իսրայէլացի կնիկ, որի մարդը նմանապէս բարեպաշտ էր և ինքն էլ Ղևիի ցեղիցն էր. այս կինը ծնաւ մէկ գեղեցիկ որդի: Նա ինչպէս որդեսէր մայր շատ սիրում էր նրան և թաքուն պահում էր մօտը մինչև երեք ամիս: Ել չկարողանալով երկար թաքցնել երեխային, նա հիւսեց մի կողով պտուղից, ծեփեց նրան կպրով, որ ջուրը ներս չմտէ, դրեց նրա մէջ իր փոքրիկ որդուն և կողովը գցեց ջրի մէջ: Կարելի է, մտածում էր նա, Աստուած զրկէ մէկին, որ մեղքանալ իր գեղեղիկ երեխային: Իսկ երեխայի քոյրը, փոքր ինչ հեռու կանգնած, նայում էր, թէ ինչ է լինելու իր եղբօրը:

Թագաւորի աղջիկն իր աղախիներին հետ միասին գնաց ջրի ափ լուացուելու: Նա տեսաւ թփի մէջ ծեփած կողովը, հրամայեց իր աղախիներին, որ առնեն այն և բաց անելով

տեսաւ նրա մէջ երեխային, որ լաց էր լինում: Շատ մեղ-
քացաւ երեխային: «Յայտնի է», ասաց նա, «որ այս Իսրայէ-
լացի մանուկ է»: Երեխայի քոյրը տեսնելով, որ թագաւորի
աղջիկը ողորմած է շատ, համարձակեցաւ, մօտեցաւ նրան
և ասաց. «Իշխանուհի, թէ կըհրամայես, ես կըբերեմ մի
Իսրայէլացի կին, որ սնուցանէ երեխային»: «Բարի է,
ասաց թագաւորի աղջիկը, «ես քեզ դրա համար կըվարձա-
տրեմ»:

Ինչպիսի ուրախութեամբ, ինչպիսի սրտանց շնորհակա-
լութեամբ բարձրացրեց խեղճ մայրն իր աչքերը դէպի եր-
կինք, երբ կրկին տեսաւ իր փոքրիկ երեխային իր գրկումը:
Նա կերակրեց նրան և երբ փոքր ինչ մեծացաւ, տարաւ Փա-
րաւոնի աղջկայ մօտ, որ կրթեց նրան իր որդու պէս և
անուանեց Մովսէս, որ նշանակում է ջրից հանած:

34. Մովսէսը Յոթորի մօտ.

Մովսէսը երբ մեծացաւ, հզօր էր թէ մարմնով և թէ
հոգով և սովորած էր եգիպտացոց բոլոր իմաստութիւնը:
Բայց չնայելով այն առատութեան, բախտաւորութեան, որոն-
ցով նա պատած էր, նա չէր մոռանում իր նեղացած եղբայրնե-
րին՝ Իսրայէլացիներին: Նա չէր կամենում թագաւորի որդի
անուանուել. նա աւելի լաւ էր համարում Աստուծոյ ժողովրդ-
դի աղքատութեանը մասնակից լինել, քան թէ վայելել
մեղսալից քաղցրութիւններ Փարաւոնի տան մէջ: Նա կռա-
պաշտների մէջ չմտացաւ ճշմարիտ Աստուծուն և բոլորովին
կարեկից էր նեղացած Իսրայէլացիների խեղճ վիճակին:

Մի անգամ, երբ այցելութիւն արաւ իր եղբայրներին,
տեսաւ, որ մի եգիպտացի անողորմաբար ծեծում էր խորա-
յելացուն: Մովսէս ամեն կողմը նայեցաւ, տեսաւ որ ոչ ոք
չկայ, իսկոյն իր ազգակցին սլաշտպան կեցաւ ու սպանեց ե-

գիպտացուն և ծածկեց նրա մարմինն աւազի տակ, կարծե-
լով թէ ոչ ոք չի իմանալ նրա այս մարդասպանութիւնը.
բայց Փարաւոնն իմացաւ և Մովսէսը գուցէ իր ազգի սիրոյն հա-
մար իր կեանքը կորցնէր, եթէ Եգիպտոսից չփախչէր:

Եգիպտոսից փախչելով գնաց Մագիամու երկիրը և ճա-
նապարհից դադրած լինելով, նստաւ մի ջրհորի մօտ: Այս
տեղին մօտ բնակուում էր մի բարեպաշտ քահանայ, որ եօթն
աղջիկ ունէր, որոնք արածեցնում էին իրանց հօր խաշները:
Երբ այս աղջիկները ջուր էին հանում, որ ջրեն իրանց ոչխարնե-
րը, եկան ջրհորի մօտ կուլիտ հովիւներ, որոնք ուզում
էին աղջիկներին դուրս անել, որ առաջ իրանց ոչխարներին
խմացնեն: Մովսէսը, որ միշտ թոյլերին ու նեղացածներին պա-
շտպանում էր, հովիւներին չթողեց խստութիւն գործ դնել
և օգնեց աղջիկներին իրանց խաշները ջրելու:

Այն ժամանակ Յոթորի աղջիկները ոչխարները տուն
քշեցին: Երբ հայրը նրանց տեսաւ, հարցրեց. «Ինչո՞ւ համար
այսօր այսպէս շուտ յետ դարձաք»: «Եգիպտոսից եկած մի
անծանօթ մարդ օգնեց մեզ ջուր հանելու և մեր ոչխարները
ջրելու», պատասխանեցին աղջիկները: Հայրը շատ բաւական
մնաց օտարականի այսպիսի գործքով և հարցրեց աղջիկնե-
րին. «Ո՞ր է այն օտարականը, ինչո՞ւ չկանչեցիք նրան մեր
տուն. գնացէ՛ք շուտով եւ հրաւիրեցէ՛ք նրան մեզ մօտ ընթրի-
քի»: Մովսէս գնաց Յոթորի մօտ, և որովհետեւ լաւ մարդիկը
շուտով բարեկամանում են մէկ-մէկու հետ, ուստի Մովսէս շուտ
բարեկամացաւ Յոթորի հետ, որ նրան կին տուեց իր աղջ-
կանը՝ Սեփօվրային:

35. Անկէզ Մորենին.

Մովսէս արածեցնում էր իր աներոջ՝ Յովթորի խաշները։ Մովսէս լաճախ մտածում էր իր եղբայրների՝ Իսրայէլացիների վրայ և աղօթք էր անում Աստուծոյն, որ ազատէ նրանց եգիպտացոց ծառայութիւնից։

Մի անգամ Քորեբ լեռան ստորոտում ոչխարներն արածեցնելիս տեսաւ Մովսէս մի մորենի, որ այս տեղերում դուրս է գալիս, պատած կրակով։ Կրակը վառւում էր, բայց թուփն անվնաս էր։ Մովսէս մտեցաւ առաւել, որ լաւ տեսնէ այս հրաշալի երևոյթը։ Յանկարծ թփի մէջից նա լսեց ձայն, որ կանչում էր. «Մովսէս, Մովսէս»։— «Ես եմ, Տէր, ի՞նչ է», պատասխանեց Մովսէսը։ «Ես եմ քո հայրերի Աստուածն, Աբրահամի Աստուածն, Իսահակի և Յակովբի Աստուածն», ասաց ձայնը։

Մովսէս, լի երախտագիտութեամբ և յարգութեամբ ծածկեց իր երեսը։ Աստուած շարունակեց. «Ես տեսնում եմ ժողովրդեանս թշուառութիւնը Եգիպտոսի մէջ. լսում եմ նրա աղաղակը, և հասաւ ինձ նրա աղօթքը. Ես կամենում եմ ազատել նրանց եգիպտացոց ձեռքից, և մտցնել գեղեցիկ ընդարձակ երկիրն, ուր բխում է մեղր և կաթ, այն է Քանանացոց երկիրը։ Ես ղրկում եմ քեզ Փարաոնի մօտ, որ հանես իմ ժողովուրդս Եգիպտոսից»։ Մովսէս խոնարհութեամբ ասաց. «Տէր Աստուած, ես ո՞վ եմ, որ համարձակուեմ թագաւորի առաջ դուրս գալ և Իսրայէլացիներին հանել Եգիպտոսից. բայց Իսրայէլացիներն էլ չեն լսիլ ինձ և չեն հաւատալ, որ ինձ Աստուած յայտնուել է։ Աստուած ասաց. «Այդ է ի՞նչ է ձեռքիդ».— «Գաւազան», պատասխանեց Մովսէս։ «Գցիր դրան գետնի վրայ»։ Մովսէս գցեց գաւազանը գետնի վրայ և գաւազանը դարձաւ օձ։ Մովսէս վախեցաւ և կամենում էր փախչել. բայց Աստուած ասաց նրան. «Ձգիր ձեռքդ և վեր

ան օձին»։ Մովսէս ձգեց ձեռքը, վեր առաւ օձին. և նա կրկին ասաց նրան. «Դիր ձեռքդ ծոցդ»։ Մովսէս ձեռքը ծոցը, դրաւ ու երբ հանեց, տեսաւ, որ ձեռքը ծածկած է բորով. բայց երբ երկրորդ անգամ տարաւ ծոցը, Աստուծոյ հրամանով հանեց բոլորովին առողջ։ «Այս հրաշքները, ասաց Աստուած, կը հաւատացնեն Իսրայէլացիներին, որ նրանց հայրերի Աստուածը յայտնուել է քեզ»։ «Տէր Աստուած», ասաց Մովսէս, «ես ծանրաբեզու եմ, դժուարութեամբ եմ արտասանում բառերը»։ Աստուած ասաց. «Ով տուեց մարդուն բերան, ո՞վ է մարդուս կոյր կամ ախանիէ անում, ո՞չ արդեօք ես. գնա, ես կլինիմ քո բերանդ. ես կըստվորցնեմ, ինչ-որ պէտք է խօսես»։ Մովսէսը, որ դեռ էլի իրան ընդունակ չէր համարում այս մեծ գործին, ասաց. «Տէր Աստուած, խնդրում եմ Քեզ, ղրկիր մի ուրիշին»։ Աստուած ասաց նրան. «Քո եղբայրդ՝ Ահարոնը ճարտարախօս է, նա կը հանդիպի քեզ ուրախութեամբ. դու կըղնես իմ պատգամներս նրա բերանն. նա քո տեղ կը խօսի ժողովրդի հետ»։ Մովսէս հպարտակեցաւ։ Նա գնաց Յովթորի մօտ և խնդրեց, որ իրան թողնէ Եգիպտոս երթալու։ Յովթորն ասաց. «Գնա խաղաղութեամբ»։ Մովսէս նստացրեց էջերի վրայ իր կնոջն ու երկու որդոցը, առաւ իր գաւազանը և ճանապարհ ընկաւ։ Աստուած ասաց Ահարոնին. «Գնա անապատ քո եղբորդ՝ Մովսէսի առաջ»։ Ահարոն շուտ գնաց և գրկելով համբուրեց նրան, սրտանց ուրախացաւ։ Մովսէս պատմեց նրան ինչու համար որ Աստուած իրան ղրկեց և երկուսը միասին գնացին Իսրայէլացիների մօտ։ Ահարոն յայտնեց Աստուծոյ հրամանը և Մովսէս արաւ հրաշքներն, որ Աստուած նրանց ցոյց տուեց։ Բոլոր ազգը հաւատաց և երկիւղածութեամբ երկրպագեց Աստուծոյն։

36. Եգիպտոսի տաճան պատիժները.

Այն ժամանակ գրեթէ բոլոր աշխարհքն ընկղմած էր կռապաշտութեան և ամեն կերպի սնոտիապաշտութեան մէջ: Եգիպտոսն այս սնոտիապաշտութիւնների աղբիւրն էր: Եգիպտացիները, ոչ միայն երկնային լուսաւորներին էին երկրպագութիւն տալիս, այլև կենդանիներին էլ անգամ: Նրանք պաշտում էին կռուքեր և կարծում էին, թէ սրանք լսում են իրանց աղօթքներն ու կարող են օգնել իրանց: Աստծուն հաճոյ թըլեցաւ իրան յայտնել հրաշալի դիպումներում մարդոց, որ սրանք ճանաչեն վերջապէս ճշիարիտ մի Աստուծուն, որ է երկնքի և երկրի Արարիչը: «Եգիպտացիներն ինձ կըճանաչեն Աստուած ամենագոր», ասաց Նա Մովսէսին, «կըձգեմ իմ ձեռք և կըհանեմ նրանցից իսրայէլացիներին»:

Երկու ձերուները՝ Մովսէս ութսուն տարեկան և Ահարոն ութսուն և երեք տարեկան, յայտուեցան Փարաւոնի առաջ: Նրանք յայտնեցին նրան Աստուծոյ կամքը: «Աստուած ասաց», կրկնեցին նրանք, «թող իմ ժողովրդին»: Փարաւոնը, հպարտութեամբ փքուած, պատասխանեց. «Ո՞վ է այն Աստուածն, որին կամենում էք, որ ես հպատակեմ. ես չեմ ճանաչում ձեր Աստծուն և ձեր ազգին էլ չեմ թողնիլ»:

Մովսէս, կամենալով համոզել Փարաւոնին զոգեց նրա առաջ իր գաւազանը, որ օձ դարձաւ. նա ցոյց տուեց իր բորոտ ձեռքը և կրկին բժշկեց. Եգիպտացի քուրմերն էլ աւրին միւսնայնը, միայն Մովսէսի օձը կերաւ Եգիպտացիների օձերին: Փարաւոնը չհամոզուեցաւ այս հրաշքներով և շարունակեց չարչարել իսրայէլացիներին առաջուանից աւելի:

Մովսէս Փարաւոնի առջևը խփեց գաւազանով Նեղոս գետի ջրին, և ջրերը ոչ միայն Նեղոս գետում, այլև Եգիպտոսի ամեն ջրհորում և լճում դարձան արիւն. ոչ ոք չէր

կարողանում խմել և բոլոր ձկները սատակեցան: Բայց Փարաւոնի սիրտը չկակղեցաւ:

Մովսէս ձգեց իր գաւազանը Եգիպտոսի գետի, աղբիւրների և լճերի վրայ և այս ջրերից դուրս եկան անթիւ բազմութեամբ գորտեր, որոնք ծածկեցին բոլոր երկիրը. թագաւորի պալատն, ամեն տներն, անկողինները, շտեմարաններն, ամեն բան լքուեց գորտերով: Փարաւոնը խոստացաւ թողնել իսրայէլացիներին. բայց հագիւ գորտերը Մովսէսի նշանով ջնջուեցան թէ ոչ, Փարաւոնի սիրտը կրկին խոստացաւ:

Մովսէս խփեց գաւազանով գետնին և բոլոր աւազն ու փոշին դարձան մուս (մոծակ), բացի Գետեմ երկրից, ուր բնակում էին իսրայէլացիները. բոլոր Եգիպտոսի մէջ մուսը չարչարում էր մարդոց և այլ կենդանիներին. իսկ հպարտ Փարաւոնը չէր փափկում: Եգիպտացոց քուրմերն էլ աշխատում էին միւսնայնն անել, բայց չկարողացան և ըստիպուեցան ասել Փարաւոնին. «այդ Աստուծոյ ձեռն է»:

Յետոյ շանաճանձով լքցրեց արքունի պալատն և Փարաւոնի ծառաների տները, դաշտերն ու ամեն բան, ինչ-որ կար դաշտերում: Այն ժամանակ Փարաւոնը խոստացաւ Աստուծոյ ժողովրդին թողնել, բայց երբ Եգիպտոսն ազատուեցաւ այս պատժից ևս, թագաւորն էլի չկատարեց իր խոստումն:

Սարսափելի մահ երևեցաւ կենդանիների մէջ բոլոր Եգիպտոսում, բացի Գետեմի երկրից: Ուղտերն, էջերն, եղները ոչխարները, ամենը մեռնում էին. բայց Փարաւոնը մնում էր էլի անհամոզելի:

Մովսէս վեր առաւ մօխը և ցանեց օգուտ Փարաւոնի առջև: Կեղը և խաղաւարտը ծածկեցին բոլոր Եգիպտացիներին և բոլոր նրանց մնացած կենդանիներին. բայց Փարաւոնն այս էլ բանի տեղ չգրաւ:

Մովսէս բարձրացրեց իր գաւազանը դէպի երկինք և ահա վերկացաւ սաստիկ մրրիկ, ինչպիսին երբեք չէր եղած

Նգիպտոսում. դուռում էր սաստիկ գոռոցքն, անընդհատ փայլում էր փայլակն և լուսաւորում էր թանձր ամպերով ծածկած երկինքը. եկաւ այնպիսի սաստիկ կարկուտ, որ դաշտերի բոլոր բոյսերն ու ծեռերն ջարդուեցան և շատ մարդիկ, որոնք տանից դուրս էին, կոտորուեցան: Փարաւոնը աղաղակեց. «Ես մեղանջեցի. արդար է Աստուածն, որ պատժում է ինձ և իմ ազգիս. աղօթք արէք, որ այս սարսափելի մըրիկը վերջանայ, ես կըթողնեմ Իսրայէլացիներին»: Բայց հազիւ երկինքը պարզեցաւ թէ ոչ, Փարաւոնի սիրտը կրկին խըստացաւ:

Մովսէս էլի մի անգամ ձգեց իր գաւազանը Եգիպտոսի վրան և երևեցաւ անթիւ բազմութեամբ մարախօղի մէջ և ծածկեց երկիրն այնպէս, որ ոչինչ չէր երևում, դաշտերում և ծառերի վրայ ոչ մի կանաչ տերև չմնաց. այն արտերը, կանաչներն ու բոյսերը, որոնք կարկուտից ազատուել էին բոլորովին ջնջուեցան մարախից: Փարաւոնը խնդրեց ողորմութիւն, խոստացաւ կատարելու ամեն բան, ինչ-որ Մովսէս պահանջէր, բայց իր խօսքը չպահեց:

Այնպիսի խաւար պատեց բոլոր Եգիպտոսի վրայ, որ երեք օր շարունակ ոչինչ չէր կարելի տեսնել: Միայն Գեսէմի երկրում ցերեկով փայլում էր արեգակն և գիշերը լուսաւորում էր լուսինն ու փայլում էին աստղերը: Փարաւոն սաստիկ բարկացած ասաց Մովսէին. «Հեռացիր աչքիցս. եթէ ես քեզ մէկ տեղ տեսնեմ, կըհրամայեմ քեզ սպանել»:

37. Եգիպտոսից դուրս գալը.

Մովսէս Աստուծոյ հրամանով վերջին անգամ գնաց Փարաւոնի մօտ և յայտնեց նրան յետագայ խօսքերն. «Աստուած ասաց, երբ կէս գիշեր կըլինի, բոլոր Եգիպտոսի մէջ ամեն անդրանիկ կըմեռնի, թագաւորի որդուց սկսած մինչև աղախնի որդին. նոյնպէս էլ անասունների անդրանիկները: Եգիպտոսի բոլոր երկրում կըլինի ողբ, որպիսի երբէք չէ եղած. բայց Իսրայէլացոց մէջ ամեն բան յաջողակ կըլինի: Այս վերջին հրաշքը ցոյց կըտայ ձեզ, թէ որպիսի զանազանութիւն է դնում Աստուած Եգիպտացոց և Իսրայէլացոց ազգի մէջ»: «Սրանից յետ», շարունակեց Մովսէս ասելով, «բոլոր քո ծառաներդ, բոլոր հպատակներդ կըգան ինձ մօտ և ոտերս ընկնելով կ'սոսն»՝ գնա այս տեղից դու և քո ազգդ, և ես դուրս կերթամ»: Փարաւոնը սարսափեցաւ: Գիշերը մօտենում էր: Աստուած Մովսէսի ձեռքով Իսրայէլացիներին յետագայ հրամանը տուեց. Իսրայէլացիների իւրաքանչիւր ընտանեաց գլխաւորը պէտք է մօրթէր մի ոչխար մի տարեկան, անարատ, այսինքն առանց բծի և վնասի և խորովէր կրակի վրայ ամբողջ՝ ոսկորները չկոտրտած: Ամեն տանտիկին, պէտք է պատրաստէր խմոր, որ եփէ բաղարջ. այս վերջին ընթրիքն Եգիպտոսի մէջ պէտք է լինէր զօրացուցիչ կերակուր ճանապարհի համար և միւսնոյն ժամանակ յիշատակ Աստուծոյ հովանաւորութեան: Որ ընտանիքը փոքրութիւ էր, պէտք է հրաւիրէր զբացիին, որովհետև ընթրիքից ոչինչ չպէտք է մնար: Իսրայէլացիներին հրամայած էր ուտել այս ընթրիքը կանգնած, ճանապարհի շրջերով և գաւազանք ձեռներին: Այդ ոչխարի արիւնովը սրսկած էին ամեն Իսրայէլացիների դուները: Մահուան հրեշտակը, որ կոտորեց այս գիշեր բոլոր Եգիպտոսի անդրանիկներին, անց էր կենում

Եբրայեցոց տների մօտով, որոնք զատկի գառնի արիւնով նշանակած էին:

Կէս գիշերն եկաւ. Իսրայէլացոց տներում կատարում էին զատիկն, այսինքն ուտում էին պասէքի գառը: Այս ժամանակ կատարւում էր Եգիպտացոց տուած վերջին պատիժն Աստուծոյ. ամեն անդրանիկ ընտանիքի մէջ մեռաւ թագաւորի գահի ժառանգից սկսած մինչև վերջին աշխատաւորինը: Նմանապէս սատակեցան և անասունների անդրանիկներն: Փարաւոնը, նրա ծառաներն ու բոլոր ազգը պատած էր սարսափանքով: Ողորմելի աղաղակ, լաց և ողբ լսելի եղան յանկարծ բոլոր Եգիպտոսի մէջ: Ոչ մի տուն չէր խնայած. ամեն տան մէջ մեռել կար: Փարաւոն գիշերով հրամայեց կանչել Մովսէսին և Ահարոնին և ասաց նրանց. «Շուտով հեռացէք իմ երկրիցս, դուք և բոլոր Իսրայէլացիներդ: Առէք ձեր հետ բոլոր ձեր անասուններն էլ և ձեր դուրս գալից առաջ օրհնեցէք ինձ»: Եգիպտացիները ստիպում էին Իսրայէլացիներին, որ շուտով հեռանան: «Շտապեցէք, ասում էին նրանք, թէ չէ, մենք ամենքս կրկնորորւինք»: Իսրայէլացի կանայք ստիպուեցան եփել հացը չխմորուած և շատերն էլ չեփած առան հետները: Միայն չմոռացան հետներն առնելու Յովսէփի ոսկրներն ևս:

Եգիպտացոց ծառայութիւնից ազատուելու յիշատակի համար Իսրայէլացիները մինչև այժմ տօնում են պասէքը, այսինքն ուտում են գիշերով պասէքի գառն և բոլոր շաբաթը բաղարջ: Այս կատարում են նրանք գարունքի առաջին ամսի կիսին, որովհետև այս ժամանակ դուրս եկան նրանք Եգիպտոսից. բայց Եբրայեցոց պասէքն այժմ ոչինչ նշանակութիւն չունի. նա օրինակ էր ապագային և նրա տեղ բռնեց այժմ իսկ ճշմարիտ քրիստոնէական պասէքը: Պասէքի գառն, որի արիւնը ազատեց Եբրայեցիներին մահուան հրեշտակի կոտորածից, օրինակ էր Ամենամաքուր Գառին՝ Յի-

սուս Քրիստոսին, որի արիւնովը հաւատացողներն ազատոււմ են յաւիտենական մահից:

Յակովբը մտաւ Եգիպտոս եօթանասունուհինգ հոգով: Չորս հարիւր երեսուն տարի մնաց նրա ազգն Եգիպտոսում. և երբ Մովսէս հանեց Իսրայէլացիներին, նրանք վեց հարիւր հազար հոգի էին՝ չհամարելով կանանց և երեխաներին:

38. Կարմիր ծովն անցնելը.

Այսպէս ազատեց Աստուած Իսրայէլացիներին ծանր ծառայութիւնից: Աստուած ինքն ցոյց էր տալիս նրանց ճանապարհը. հրաշալի ամպն առաջնորդում էր Աստուծոյ ժողովրդեան. ցերեկով ամպն էր խաւարին, որ պաշտպանում էր նրանց արեգական ճառագայթներից և գիշերով երևում էր նա հրեղէն և լուսաւորում էր նրանց ճանապարհը: Երբ Իսրայէլացիներն, ամպին հետեւելով, հասան կարմիր ծովի ափին, բանակ գցեցին մի հովտի մէջ:

Բայց այս միջոցին Փարաւոնի և նրա ազգի միտքը փոխւեցաւ: «Այս ինչ արինք մենք», ասում էին նրանք, «ինչու թողինք այնքան բազմութիւնը մեր ծառայութիւնից»: Փարաւոնն ասաց. նրանց պատում է անապատը, նրանք չեն գտիլ ճանապարհը. հասնենք հետեւներից»: Նա շուտ հրամայեց պատրաստել վեց հարիւր լաւ պատերազմական կառքեր և բոլոր իր զօրքով, բոլոր հեծեալներով ու զօրավարներով Իսրայէլացիների հետեւից ընկաւ և հասաւ նրաց Կարմիր ծովի ափի մօտ:

Գիշերը մօտենում էր. Իսրայէլացիները պատած էին ամեն կողմից. առաջներին ծովն էր և ետեւներին Փարաւոնի անթիւ զօրքն: Ահը պաշարեց նրանց: Մէկ քանիսն աղօթք էին անում՝ Աստուածանից օգնութիւն խնդրելով. իսկ իւսները պարսաւում էին Մովսէսին ասելով. «Մի՛թէ. փօքը էր գե-

րեզմանի տեղ մեզ համար Եգիպտոսում, ինչո՞ւ բերի մեզ այստեղ, որ ամենքս անապատում կորչենք: Աւելի լաւ էր մեզ համար, որ ծառայէինք Եգիպտացիներին, քան թէ այստեղ մեռնէինք»։ այսպէս անհանգիստ է լինում մարդու սիրտ, եթէ նրա յոյսն Աստուծոյ վրայ հաստատ չէ:

«Ոչինչ բանից մի վախենաք», ասում էր Մովսէս. «դուք կըտեսնէք, ինչպիսի հրաշք կըգործէ Աստուած ձեր ազատութեան համար: Ետևում այս Եգիպտացիներն, որոնք այնպէս հպարտ կանգնած են ձեր առաջին, յաւիտեան կըկորչեն ձեր աչքից»: Այսպէս հանդարտ և հանգիստ լինում է այն մարդու սիրտը, որ իր բոլոր յոյսը դնում է Աստուծոյ վրայ:

Այն ժամանակ Աստուած ասաց Մովսէսին. «Թող վեր կենան Իսրայէլացիներն ու շարունակեն իրանց ճանապարհը. իսկ դու առ զաւագանդ և ձգիր ձեռք ծովի վրայ. ջուրը երկու կըբաժանուի և Իսրայէլացիները կանցանեն ցամաքով: Եգիպտացիները կիմանան, որ ես եմ Տէր Աստուածը: Ես ցոյց կըտամ իմ զօրութիւնս Փարաօնի, նրա կառքերի և հեծակների վրայ»: Ամպը բարձրացաւ և կանգնեցաւ Եգիպտացիների և Իսրայէլացիների մէջ. նա փայլում էր կրակի պէս և ցրում էր գիշերային խաւարն, իսկ Եգիպտացիների կողմը պատած էր խաւար: Այսպէս գիշերով երկու բանակները մէկ-մէկու չկարողացան հանգիստ:

Մովսէս ձգեց իր զաւագանդ Կարմիր ծովի վրայ և ջուրը բաժանուեցաւ երկու մասի: Սաստիկ հողմը ցամաքացրեց ծովի յատակը և բոլոր գիշեր Իսրայէլացիներն անց էին կենում ծովի ցամաքած յատակի վրայով: Նրանք գնում էին և երկու կողմում կանգնած էին պատերի պէս բարձրացած ջրերը: Երբ լուսացաւ, Փարաօնը, տեսնելով որ Իսրայէլացիներն անց են կենում ծովի միջով ինչպէս ցամաքի վրայ, յանկարծ ընկաւ նրանց ետևից և իր կառքերովն, այրուձիով և բոլոր զօքով երբ հասաւ մէջտեղը, այն ժամանակ վեր կա-

ցաւ սաստիկ մրրիկ, եկան ամպերը, գոռաց գոռոցքը, փայլեցան փայլակները: «Յետ դառնանք, յետ, աղաղակեցին սարսափած Եգիպտացիները. Աստուած ինքը պաշտպանում է իսրայէլացիներին, փախենք Նրա բարկութիւնից»: Բայց Աստուած հրամայեց Մովսէսին, որ բոլոր Իսրայէլացիներով անց էր կացել միւս ափը, դարձնել իր զաւագանդ Եգիպտացիների դէմ: Մովսէսը ձգեց իր ձեռքը և ծովը սարսափելի ձայնով թափուեցաւ Եգիպտացիների վրայ, ծածկուեցան կառքերն, այրուձին և բոլոր զօրքը. ոչ մի Եգիպտացի կենդանի չմնաց:

Այն ժամանակ Մովսէս բոլոր Իսրայէլացիների հետ միասին երգեցին Աստուծոյ շնորհակալութեան երգը, ասելով. «Օրհնենք Տիրոջը, որովհետեւ փառաւորուած է Նա: Օգնական և պաշտպան է Նա ինձ. Նա եղաւ իմ փրկութիւնս. Նա է իմ Աստուածը, և փառաւորում եմ Նրան, իմ հօրս Աստուծոյն է Նա և բարձրացնում եմ Նրան...»: Մովսէսի քոյրը Մարիամ ուրիշ Եգիպտացի կանանց հետ միասին առանձին պար կազմելով, կրկնում էր միևնոյն խօսքերը:

39. Հաց երկնքից և ջուր քարից.

Երբ Իսրայէլացիներն անցան Կարմիր ծովը, բանակ զոյգեցին ընդարձակ, անպտղաբեր և անբնակ անապատում. մի տեղ չէր երևում ոչ ցանք և ոչ խրճիթ: Իսրայէլացիները մանաւանդ զգում էին ջրի պակասութիւն: Մի անգամ գլուտան նրանք ջուր, միայն դառն էր: Աստուած հրամայեց Մովսէսին դնել նրա մէջ մի կտոր փայտ, որից ջուրը բոլորովին լաւացաւ և խմելու ջուր դարձաւ: Եգիպտոսից դուրս գալից երեք օր յետ Իսրայէլացիների հացը պակասեցաւ և չգիտէին որտեղից առնեն հաց:

Այն ամեն հրաշքներից յետ, որ Աստուած նրանց ազատութեան համար գործեց, կարելի էր արդեօք, որ Իսրայէլացիներն երկմտէին Աստուծոյ ողորմութեան մասին: Բայց նրանք, բոլորովին իրանց յոյսն Աստուծոյ վրայ դնելու տեղ, տրտնջում էին և ասում Մովսէսին ու Ահարոնին. «Ինչո՞ւ չմնացինք մենք Եգիպտոսում: Մեզ համար այնտեղ լաւ էր, մենք հաց շատ ունէինք և մեր առաջը դրած էին մսով լիք կտասաները: Դուք բերիք մեզ անապատ, որ բոլոր ազգը կոտորուի սովից»: Չնայելով որ այս խօսքերը շատ անմիտ և ապերախտ խօսքերը էին, էլի Աստուած մեղքացաւ այս անգամ էլ այդ փոքրոգի ազգին, Նա ասաց Մովսէսին. «Ես կըղրկեմ ձեզ հաց երկնքից, թո՛ղ ժողովուրդը ամեն առաւօտ դուս գայ վրաններից և հաւաքէ հաց, ինչքան իրան հարկաւոր է: Թո՛ղ նրանք տեսնեն, որ Ես եմ ձեր Տէր Աստուածը»: Մովսէս և Ահարոն յանդիմանում էին ժողովրդին ասելով. «Մենք թէ՛նք ենք. դուք տրտնջում էք ոչ թէ մեր վրայ, այլ Իրան Աստուծոյ վրայ:

Առաւօտը վաղ, երբ ցօղն իջաւ, բոլոր անապատը, կարծես թէ, ծածկած էր ձիւնով, սրանք էին մանր սպիտակ հատիկներ, նման գինձի և ունէին մեղրով խառնած ալիւրի համ: «Այս թէ՛ն է», աղաղակեցին Իսրայէլացիները: «Այս այն հացն է, որ ձեզ ղրկում է Աստուած», պատասխանեց Մովսէս: «Հաւաքեցէք, ինչքան ամեն մէկիդ բաւական է մի օրւան համար»: Այս կերակուրը կոչւում էր մանանայ: Իսրայէլացիները հաւաքում էին նրան ամեն առաւօտ և կերակրւում էին նրանով:

Մանանան մի օրից աւելի չէր պահւում, միայն այն մանանան, որ շաբաթ օրւան համար հաւաքում էին, դիմանում էր երկու օր: Շաբաթ օրը չէր իջնում և այս պատճառով Իսրայէլացիները շաբաթի նախընթաց օրը պատրաստում էին երկու օրւան համար:

Իսրայէլացիներն առաջ գնալով հասան ուրիշ անապատ

տեղ, ուր բոլորովին ջուր չկար: Ծարաւը նրանց նեղում էր և նրանք աղօթքով դէպի Աստուած դառնալու տեղ ըսկսան էլի տրտնջել Մովսէսի վրայ. «Տուր մեզ ջուր», կանչում էին նրանք, «մենք, մեր որդիքը և մեր ամեն անասունները մեռնում ենք ծարաւից. ինչո՞ւ հանեցիր դու մեզ Եգիպտոսից»:

«Դուք էլի մեղանչում էք Աստուծոյ դէմ», ասում էր նրանց Մովսէս: Բայց ծարաւից նեղացած ժողովուրդը չէր լսում նրա խօսքերը և շարունակում էր գոռալ և ապստամբիլ: Աստուծոյ երկայնմտութիւնը դեռ չկտրուեցաւ. Նա մեղքացաւ նեղացած ժողովրդին և ասաց Մովսէսին. «Առ դաւադանդ և գնա կանգնիր Իսրայէլացիների առջևը. դու կը տեսնես վէմ, խփիր նրան դաւադանովդ և ջուր կըբխէ քարից և կըջրէ բոլոր ժողովրդեան»:

Մովսէս մօտեցաւ վէմին և բոլոր ժողոված ազգի առաջին խփեց իր դաւադանով քարին և ահա առատ քաղցր ջրի աղբիւր սկսաւ բխել քարից:

Սրանից խմեցին բոլոր Իսրայէլացիներն ու իրանց անասունները: Ամենքն ուրախացան և փառաւորում էին այսպիսի հրաշքը:

40. Տասն պատուիրանները.

Իսրայէլացիները հասան Սինա լեռան մօտ: Մովսէս երբեք աւարի գլուխն, Աստուած ասաց նրան. «Ասա Իսրայէլացիներին, դուք տեսաք ինչպէս Ես ջնջեցի Եգիպտացիներին և ձեզ կարծես արծուի թւերի վրայ հանեցի Եգիպտոսից: Այժմ, եթէ կըլսէք Իմ ձայնիս, կըպահէք Իմ ուխտս, Դուք կըլինիք Իմ ընտրեալ ազգս. բոլոր աշխարհն Իմա է. եթէ դուք կըլսէք Իմ խօսքերս և կըպահէք Իմ ուխտս, դուք

կրկինիք Իմ սուրբ թագաւորութիւնս, Իմ քահանայութիւնս, ընտրեալ և սուրբ ժողովուրդս. Իմ այս խօսքերս ասան Իսրայէլացիներին»: Մովսէս կրկնեց ժողովրդի առաջին Աստուծոյ խօսքերն և բոլոր Իսրայէլացիները միաձայն աղաղակեցին. «մենք պատրաստ ենք կատարելու Աստուծոյ ամեն հրամանները»:

Աստուած ասաց Մովսէսին. «Ինչ ժողովրդի մօտ, սրբիւր ամենին, թող լուանան իրանց շորերն և երրորդ օրը պատրաստ լինին: Երբ փողի ձայն լսուի, թող մօտենան սարին»: Ամենքը սրբուեցան, հագան լուացած շորերն ու պատրաստուեցան մեծ և սուրբ հանդիսի համար:

Երրորդ օրը, երբ լուսացաւ, Իսրայէլացիները տեսան փայլատակներ և լսեցին գոռոցքի ձայնը. թանձր ամպերը ծածկեցին Սինայի սարը, լսուեցաւ փողի ձայն. ժողովրդին պաշարեց երկիւղ և ահ: Մովսէս ժողովրդին բանակից հանեց Աստուծոյ առաջ: Նրանք մօտեցան սարի ստորոտին. բոլոր սարը ծխում էր, վառւում էր և շարժւում: Փողի ձայնը հետզհետէ զօրանում էր:

Յետոյ ամեն բան հանդարտեցաւ. Աստուծոյ ձայնը լսւում էր բոլոր ժողովուրդը:

1. «Ես եմ քո Տէր Աստուածդ. մի ունենար քեզ ուրիշ աստուածներ բացի ինձանից»:

2. «Մի շինիր քեզ կուռքեր, և ոչ մի նմանութիւն՝ ոչ երկնքում և ոչ երկրիս վրայ, ոչ ջրերում և ոչ գետնի տակ: Մի երկրպագիր և մի լսիր նրանց»:

3. «Սնտի բաների համար մի յիշիր Աստուծոյ անունը»:

4. «Միտդ պահիր շաբաթ օրը, որ սուրբ պահես նրան. վեց օր գործիր և ամեն քո բաներդ արա՛, եօթներորդ օրը՝ շաբաթ օրը նուիրիր քո Աստուծուդ»:

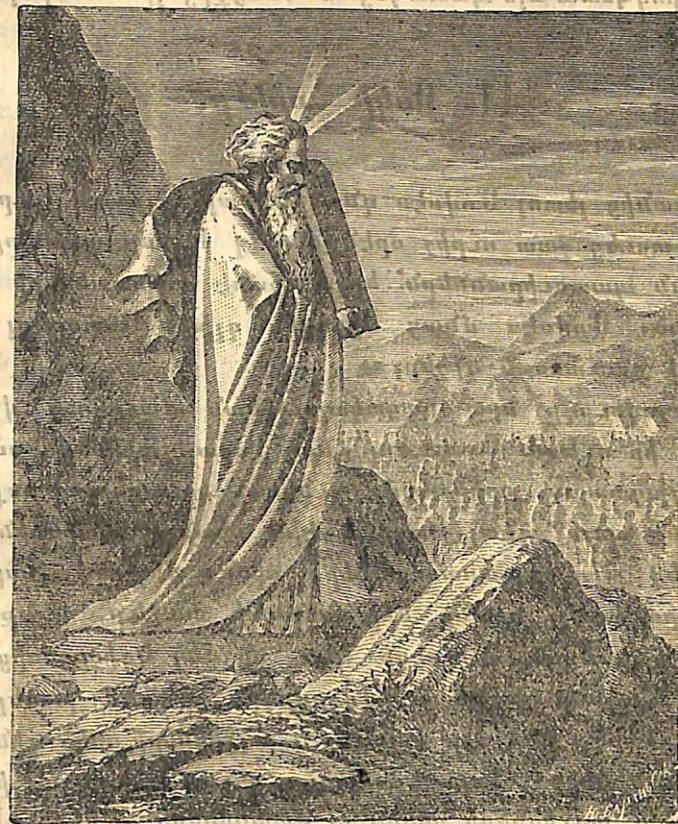
5. «Պատուիր հօրդ և մօրդ և քեզ բարի կրկինի ու երկարակեաց կրկինիս երկրիս վրայ»:

6. «Մի սպանիր»:

7. «Մի շնար»:

8. «Մի գողանար»:

9. «Բո ընկերոջդ դէմ սուտ վկայութիւն մի տար»:

10. «Բո ընկերոջդ կնոջ մի ցանկանար. մի ցանկանար նրա արտին, ոչ նրա ծառային, ոչ աղային, ոչ եղին, ոչ էշին և ոչ անասուններին և ամեն բանին, ինչ-որ պատկանում է նրան»:

Բոլոր ժողովուրդը լսում էր Աստուծոյ և փողի ձայնը. բոլոր ազգը տեսնում էր բոցն ու սարը, որ ծխում էր: Նա կանգնած դողում էր և սարսում: «Մի վախենաք», ասաց Մովսէս, «Աստուած ձեզ դէպի բարին է առաջնորդում,

Հպատակեցէք Նրան և փախէք մեղքից»։ Ազգը միաձայն խոստացաւ կատարել պատուիրանները։ Այս անցքի լիշատակի համար Իսրայէլացիները մինչև այժմ տօնում են Պէնտէկոստէն, որովհետև այս պատահեցաւ Պատեքից լիսուն օր յետոյ։

41. Ոսկի Հորթը.

Սրանից յետոյ Մովսէս գնաց Սինայի գլուխն, ուր Աստուած տուեց շատ ուրիշ օրէնքներ էլ Իսրայէլացիներին և Իր տասն պատուիրաններն՝ երկու քարէ տախտակների վրայ գծագրած։ Մովսէս մնաց Սինային գլխին Աստուծոյ հետ խօսելով քառասուն գիշեր։

Ժողովուրդը նրա բացակայութեան ժամանակ վճռեց քանդել իր ուխտն Աստուծոյ հետ։ Իսրայէլացիներն ուզում էին, եգիպտացոց օրինակով, ունենալ կռուքեր։ Մենք ուզում ենք առաջ գնալ, ասում էին նրանք Ահարոնին. շինիր մեզ համար աստուածներ, որոնք մեզ առաջնորդեն. մենք կըտանենք նրանց մեր ամբօխի առջևը. մենք չգիտենք, թի՛նք եղաւ Մովսէսի հետ, որ մեզ Եգիպտոսից հանեց»։ Ահարոնը վախեցաւ ժողովրդին ընդդէմ խօսելու և ասաց. «Բերէք ինձ ձեր կանանց և աղջիկների ոսկի գինդերն ու մատանիները»։ Իսրայէլացիները շուտ հաւաքեցին իրանց կանանց և աղջիկների օղերն ու մատնիներն և բերին Ահարոնի մօտ, որ բերած ոսկուց մի Հորթ ձուլեց։ Երբ սրան տեսաւ, բոլոր ազգն աղաղակեց. «Ահա այն Աստուածն, որ որ մեզ հանեց Եգիպտոսից»։ Նրանք ստիպեցին Ահարոնին կանգնել սեղան և զոհել ոսկի Հորթին. ուրախանում էին և պար էին գալիս նրա չորս կողմում։

Մովսէս չէր իմանում, ինչ-որ Սինայի ստորոտումն լինում էր. բայց Աստուած ասաց նրան. «Ի՞նչը սարից, Ժողովուրդն, որին դու հանեցիր Եգիպտոսից, մեղանչեց. նա

շուտ դարձաւ Իմ ցոյց տուած ճանապարհից։ Ես կըջնջեմ նրան և դու կըլինիս նախահայր ուրիշ մեծ ազգի»։ Բայց Մովսէս ընկաւ Աստուծոյ առաջ և խնդրեց Նրան, որ խնայէ ժողովրդին։ Աստուած լսեց Մովսէսի աղօթքն և խնայեց Իսրայէլացիներին։

Մովսէս իջնում էր սարից, ձեռին օրինաց տախտակները բռնած. բայց երբ մօտեցաւ բանակին, տեսաւ ոսկի Հորթին և ազգին, որ երկրապագութիւն էր տալիս նրան, բարկութիւնից գցեց տախտակներն և կոտորեց։ Յետոյ հրամայեց Հորթին այրել. փոշի շինեց նրան ու ջրի մէջ խառնելով, հրամայեց Իսրայէլացիներին խմել։ «Ի՞նչ արին քեզ այս մարդիկ, ասաց Մովսէս Ահարոնին, որ դու նրանց այսպիսի մեղք անել տուիր»։ «Մի բարկանար», պատասխանեց Ահարոնը. «դու ինքդ էլ լաւ գիտես նրանց յանգնութիւնը»։ Նրանք, որոնք ցաւում էին Հորթի վրայ, սպանուեցան Ղևտացիների սրով, հազարաւոր մարդիկ փչացան։ Այն ժամանակ Մովսէս ասաց. «Դուք շատ մեղանչեցիք. ես կըբարձրանամ էլի սարի գլուխն, որ կակղացնեմ Աստուծուն, որ զայրացած է ձեր յանցանքի վրայ»։ Նա ելաւ սարի գլուխն և գոչեց Աստուծուն ասելով. «Տէր, Բո ազգդ մեղանչեց Գեզ, բայց Բո ողորմածութեամբդ ներիր նրանց յանցանքը, կամ ջնջիր իմ անունս կենաց գրքից»։ «Կըջնջեմ կենաց գրքից նրա անունն, որ մեղանչեց ինձ», ասաց Աստուած. «կըգայ օրն, երբ կիջնի Իմ պատիժն մարդոց վրայ իրանց մեղքերի համար»։ Մովսէսն այս անգամ էլ մնաց Սինա սարի վրայ քառասուն օր և քառասուն գիշեր, խօսելով Աստուծոյ հետ երեսու երեսու։ Աստուած տուեց նրան ուրիշ տախտակներ, վրան պատուիրանները գծագրած և երբ Մովսէս իջաւ սարից նրա երեսն այնպէս փայլում էր, որ նա պէտք է ծածկէր իր երեսը քողով, որ ժողովուրդը կարողանար նայել նրա վրայ։

Աստուծոյ հրամանով Մովսէս շինեց տասնական անիւտ փայտից, պատեց նրան ոսկի թերթով և դրաւ նրա մէջ պա-

տառերանները: Առանձին, գոյն-զգոյն շորերով և կաշիներով ծածկած վրան շինեց այս տապանակի համար: Սա դրած էր երկրորդ վարագոյրի ետեւը: Իսկ առաջին վարագոյրի ետեւ դրած էր սեղանը խնկով, ոսկի աշտանակն եօթն ճրագարաններով և մի սեղան էլ տասներկու հացերովն երեսաց: Այս տապանն, որի մէջ պահւում էին պատուիրանները, անուանուեց Տապանակ Ուխտի: Վրանն, որի մէջ դրած էր Տապանակը կոչուում էր Խորան վկայութեան: Նա պատած էր սրահով, ուր դրած էր զոհարան, և ուր ժողովուրդն աղօթում էր: Խորանի առաջին մասը, որ բաժանած էր սրահից վարագուրով, անուանւում էր Սրբութիւն: Իսկ երկրորդը, որ բաժանած էր առաջինից ուրիշ վարագուրով, անուանւում էր Սրբութիւն սրբոց: Երբ ամենը պատարաստ էր, ամպը ծածկեց խորանն, որ Աստուծոյ փառքով լքցուեցաւ: Ահա ընդ քահանայապետի շորերով, խորանի սրահում, զոհը դրեց զոհարանի վրայ: Այն ժամանակ ամպից, որ հովանի էր Խորանին, իջաւ զոհի վրայ կրակ: Ժողովուրդն այս հրաշքը տեսնելով, ուրախութիւնից երեսի վրայ ընկաւ գետին, երկրպագեց ամենագոր Աստծուն և շնորհակալ եղաւ Նրան:

42. Աստուծոյ նոր հրաշքներն անապատում:

Շուտով Խորայեւացիների մէջ ծագեցան նոր ապստամբութիւններ: Նրանք ձանձրացան այն հացից, որ ընկնում էր երկնքից. նրանք կամենում էին ուրիշ կերակուր: Իրանց վրանների դռների մօտ նստած լաց էին լինում և գոռում էին փոքրիկ երեխաների պէս. «Ով կըտայ մեզ միս, ասում էին նրանք. մենք չենք մոռանալ բնաւ Եգիպտոսի վարունգները, սեխը, սոխն ու խստորը: Իսկ այժմ մենք մանանայից աւելի բան չենք տեսնում:

Մովսէսը չափից դուրս տրամեցաւ այսպիսի լիմարութեան վրայ, նա լաց էր լինում Աստուծոյ առջև: «Յալտնիր Ժողովրդին», ասաց Աստուած, «նրանց լացը լսեցի. ես կըղղկեմ նրան միս, ոչ թէ մի կամ երկու օր, այլ ամբողջ ամիս շարունակ, մինչև որ նրանից էլ զգուի: Խորայեւացիներն այսուհետեւ թող չգանգատեն, որ թողին Եգիպտոսի երկիրը»:

«Տէր Աստուած, ասում էր Մովսէս, նրանք վեց հարիւր հազար հասակն առած մարդիկ են բացի կանանց և երեխաներից, որտեղից առնենք այնքան միս, որ բոլոր ամիս կերակրուի ողջ ազգը»: «Միթէ Աստուծոյ ձեռք բաւական չէ, ասաց Աստուած, այժմ կըրտեսնես Իմ խօսքերիս կատարուելը»:

Աստուծոյ հրամանով վեր կացաւ սաստիկ հողմ և բերաւ ծովից անթիւ բազմութեամբ լորամարդի: Անապատը մի օրւան ճանապարհի չափ տեղ ծածուեցաւ նրանցով երկու կանգուն բարձրութեամբ գետնից: Ժողովուրդը հաւաքեց բոլոր այն օր և գիշեր և միւս օրն այս լորամարդիներից:

Բայց դեռ ողջը չկարողացան ուտել, դեռ միսն տտամների տակն էր, երբ զգացին Աստուծոյ պատիժը. նրանք շատ ուտելից հիւանդում էին և բազմութեամբ մեռնում: Այստեղ, ուր էր այն ժամանակ Երրայեցիների բանակը, կոչուեցաւ գերեզման ցանկութեան:

Այս միջոցներումն պատահեցաւ յետագայ անցքն էլ. Ղևտացին Կորեք և երեք հոգի Ռուբէնի ցեղից ուրիշ անուանի մարդոց հետ յարուցին մեծ խռովութիւն: Նրանք վիճում էին Մովսէսի և Ահարոնի հետ նրանց իշխանութեան և քահանայութեան վրայ: Կորեին, Դաթանին և Աբիրոնին, այս վերջին երկուսին իրանց ընտանիքովը, կուլ տուեց երկիրը: Իսկ միւս երկու հարիւր յիսուն հոգին կոտորուեցան հրաշալի կրակով, երբ բուրուաւ ձեռքերին կանգնած էին վկայութեան Խորանի առջև, կամենալով Ահարոնից քահանայութիւնը խլել: Միւս օրն, երբ դեռ շարունակուում էր

խռովութիւնը, կոտորուեցաւ ժողովրդից 14,700 հոգի: Այս Բազանայութեան իրաւունքի վէճերին յաւիտեան վերջ դնելու համար, հրամայեց Աստուած Մովսէսին, առնել ամեն տասներկու ցեղերի ծերերի գաւազանները և դնել Խորանում: Մէկ գիշերում Ահարոնի գաւազանից բոլսաւ ճիւղ ծաղկով և պտղով:

43. Խոստացեալ երկրի մասին համբաւ.

Իսրայէլացոց ազգն արդէն մօտենում էր Բանանացոց երկրի սահմաններին: Մովսէս ընտրեց Յեսուին՝ Նաւեայ որդուն, Քաղէփին և տասն ուրիշ անուանի մարդոց Իսրայէլա-

ցիներէից և զրկեց նրանց, որ լրտեսեն խոստացած երկիրը: Նրանք յետ դարձան քառասուն օրից: Մովսէսի և Ահարոնի առջևը դնացին Յեսու Նաւեայն և Քաղէփն ու բոլոր ժողո-

վրդի առաջին պատմեցին յետագայն. «Մենք էինք այն երկրում, ուր դուք մեզ զըրկեցիք: Ճշմարտիւ այն երկրում բղիւում է մեղր և կաթ: Ահա պտուղներն, որ մենք բերինք այնտեղից». և նրանք ցոյց էին տալիս թուզ, նուռն և մեծ ողկոյզ խաղողի: Բայց միւս տասն լրտեսներն ընդդէմ խօսեցան Յեսուին և Քաղէփին և տարածում էին ժողովրդի մէջ վատ համբաւ այն երկրի վրայ: «Երկիրն, ուր մենք էինք, ասում էին նրանք, մարդածախ է իր բնակչաց համար: Այն տեղ քաղաքները մեծ են, պատած ամուր պատերով: Այն տեղ բնակում են հսկաներ, որոնց առջև մենք այնպէս փոքր ենք, ինչպէս մարախ»: Երբ որ լսեցին Իսրայէլացիք, ըսկըսան լաց լինել և գանգատել: Նրանց լացը շարունակուեցաւ բոլոր գիշերը: Վերջապէս Իսրայէլացիք ապստամբեցան Մովսէսի և Ահարոնի դէմ: Նրանք ասում էին. «Ինչո՞ւ չըմնացինք Եգիպտոսումն: Աստուած արդեօք մեզ այստեղ նրա համար չբերաւ, որ մեզ, մեր որդոց և մեր կանանց մատնէ թշնամիներիս ձեռքը: Աւելի լաւ է մեզ համար, որ դառնանք էլի Եգիպտոս: Ընտրենք մեր մէջից զօրավար և դառնանք Եգիպտոս»:

Մովսէս և Ահարոն ընկան երեսի վրայ ժողովրդի առջև, որ փափկացնեն նրա սիրտը: «Բայց մի վախենաք ոչրնչից», ասում էր Մովսէս, «Աստուած կըպաշտպանէ ձեզ այն մարդոց դէմ էլ, ինչպէս նա պաշտպանեց Եգիպտացիներին դէմ: Մի՛ թէ մոռացաք, թէ ինչպէս նա առաջնորդեց ձեզ անապատում, ինչպէս հօր պէս հոգաց ձեր վրայ»: Յեսու Նաւեայն և Քաղէփը տրամութիւնից պատառեցին իրանց ջորերը: «Մենք տեսանք բոլոր երկիրն, ասում էին նրանք. «նա շատ զեղեցիկ է: Աստուծոյ օգնութեամբ մենք կըմըտնենք այնտեղ. Աստուած կըբնակեցէ մեզ այն երկրում, ուր մեղր և կաթ է բղիւում. Աստուածանից մի՛ ասպտամբէք: Այն երկրի ազգերից մի՛ վախենաք, մենք կըջնջենք նրանց: Աստուած կըլինի մեզ նիղակակից»: Բայց իզուր էին այս ա-

մեն խօսքերը: Ժողովուրդը կատաղած գոռում էր և կամե-
նում էր քարկոծել Մովսէսին, Ահարոնին, Յեսու Նաւեային
և Քաղէբին: Եւ միջոցաւ իւրաքանչիւրի միայն իւր
Սյս միջոցին երեւցաւ Աստուծոյ փառքը ժողովրդի առաջ և
ամալի մէջ խորանի վրայ: Աստուած ասաց Մովսէսին. «Մին-
չեւ երբ պէտք է այս ժողովուրդն ինձ կը բարկացնէ, մինչեւ երբ
չպէտք է հաւատայ իմ հրաշքներիս. ես կը կոտորեմ նրան և կը-
ջնջեմ երկրիս երեսից. իսկ քեզ կը դնեմ նախահայր աւելի զօ-
րեղ և հզօր ազգի»: Բայց Մովսէս, որին Խորայելացիները
կամենում էին քարկոծել, ասաց. «Աստուած, մի ջնջիր այս
մարդոց: Երբ սրանք ջնջուին երկրից, Եգիպտացիներն և ու-
րիշ ազգեր կ'ասեն. Աստուած չկարողացաւ Խորայելացիներին
մտցնել խոստացած երկիրը, նրանք կորան անապատում: Ողորմած
եղիր նրանց և ցոյց տուր Քո գործութիւնդ: Տէր
Աստուած, Ինչ երկայնամիտ ես և բազում ողորմ. աղաչում
եմ քեզ, որ Քո ողորմածութեամբդ ներես այս անգամ էլ Քո
ազգիդ իր յանցանքը»:

Աստուած ասաց. «Ներում եմ քո խօսքովդ. Խորայելա-
ցիները յանկարծակի այժմ չեն մեռնիլ, բայց նրանց ոսկորները
կը փտեն անապատում. ոչ ոք նրանցից, որոնք տրտնջացին իմ
վրայ, չի մտնիլ խոստացած երկիրը: Նրան կը տեսնեն միայն
Յեսու Նաւեան և Քաղէբը, որոնք ինձ հաւատարիմ մնա-
ցին: Միայն որդոց, որոնք ապստամբութեանը մասնակից
չէին, կը մտցնեմ խոստացած երկիրն և նրանք կը տիրեն նրան:
Բայց նրանք էլ կը մնան քառասուն տարի անապատում, մինչեւ
որ փտեն նրանց հայրերի ոսկորները»:

Տասն հոգին, որ Յեսուի և Քաղէբի հետ միասին լրտեսեցին
Քանանու երկիրն և յարուցին Խորայելացոց մէջ խռովու-
թիւն, մեռան յանկարծակի, իսկ միւսները, որ հասակով
դուրս եկան Եգիպտոսից մեռան անապատում կամաց-կամաց:

Եգիպտոսից դուրս գալից յետ, քառասներորդ տարին Երա-
յեցիները կրկին մօտցան խոստացած երկրի սահմաններին: Այս

տեղ նրանք էլի սկսան տրտնջալ Մովսէսի և Ահարոնի վրայ
ջրի պակասութեան պատճառով: Երբ ստացան հրաման Ա-
հարոնի հրաշալի գաւազանով քարից ջուր հանելու, երբա-
յեցոց առաջնորդները ցոյց տուին այս անգամ իրանց հաւա-
տի թուլութիւնը կամ երկբայութիւնն Աստուծոյ ողորմու-
թեան մասին անարժան ազգի վրայ: «Արդեօք այս քա-
րից մենք կ'արդ ենք ջուր հանել ձեզ համար», ասաց Մովսէսն
Երայեցիներին և խփեց գաւազանով քարին երկու անգամ:
Հրաշքը գործուեցաւ, բայց Մովսէս և Ահարոն, խոստացած
երկիրը տեսնելուն ուրախութիւնից զրկուեցան: Շուտ այս բա-
նից յետոյ Ահարոնը վախճանեցաւ:

Երայեցոց նոր տրտնջանքի համար Աստուած զրկեց
նրանց վրայ թունաւոր օձեր. տրտնջողներից շատերը մեռան.
Երբ Երայեցիները զղջացին իրանց մեղքը, Աստուած հրամայեց
Մովսէսին դնել գրօշակի վրայ պղնձի պատկերն օձի. և ով
որ նայում էր այս պատկերի վրայ, ստանում էր առողջու-
թիւն օձի թոյնից: Նոյնպէս էլ այժմ մեզ համար խաչուած
Յիսուս Քրիստոսին հաւատացողներն՝ ապաւինելով Նրան,
ազատուում են մեղքից և ստանալի իշխանութիւնից:

44. Մովսէսի մահը.

Մովսէսն, Խորայելացիներին խոստացած երկիրը մտնելից
առաջ արդէն հարիւր քսան տարեկան ծերունի էր: Իր մահից
առաջ նա ժողովեց բոլոր Խորայելացիներին և հրամայեց,
որ բերան անեն իր շարադրած մարգարէական երգը, որ սկըս-
ւում է յետագայ խօսքերով. «Նայեցէք երկինք, ես կը խօսեմ
և թող լսէ երկիր իմ բերանիս պատգամները. . .»: Այս երգը,
որ լի է յորդորանքներով և սպառնալիքներով, թողեց Մով-
սէս ապագայ սերունդների համար իբրեւ յիշատակ:

Վերջին անգամ նա ասում էր աղգին՝ իբրև Հայր իր որդոց. «Ես պէտք է մեռնեմ անսպասուած. բայց դուք կանցնէք Յորդանանը և կըմտնէք գեղեցիկ երկիրն, որ Աստուած ձեզ խոստացել է: Մնացէք Հաւատարիմ Աստծուն, վկայ կանչելով երկինք և երկիր, ես թողնում եմ ձեզ իմ օրհնութիւնս էլ, անէք ծոց էլ. օրհնութիւնս—եթէ դուք կըմնաք Հաւատարիմ Աստծուն. անէ՛ք—եթէ կապտամբիք Նրանից: Ժամանակով Աստուած ձեր միջից, ձեր եղբայրների միջից կըվերկացնէ ինձ նման ուրիշ մարգարէ, Նրան լսեցէք»: Այս Մովսէսի նման Մարգարէն է մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս: Յետոյ Մովսէս գնաց սարի գլուխը, որտեղից նա կարողանում էր նայել Հեռուից այն երկրի վրայ, որ խոստացուած էր Իսրայէլացիներին, այն երկրի վրայ, ուր բնակւել էին Նրա սուրբ նախահայրերը՝ Աբրահամ, Իսահակ և Յակովբ: Նա տեսաւ Նրան բոլոր պողաբեր դաշտերով, գետերով և բարձր լեռներով: Այնտեղ՝ Նաբաւ լեռան գլուխին Մովսէսը երկրում վախճանեցաւ Մովսէս: Տեղն, ուր Հանգչում է Նրա մարմինը, մնաց անյայտ:

45. Յետու Նաւեայի խոստացած երկիր մաները.

Ո՞վ կըմտնէ ուրեմն Իսրայէլացիներին Աւետեաց երկիրը. Մովսէս չկայ, ազգը որբացաւ. բայց կենդանի է ամենազօր Աստուածը. նա լքցրեց իր Հոգով Յետու Նաւեային և Հրամայեց Նրան վերջացնել Մովսէսի սկսած գործը:

Իսրայէլացիներն երեսուն օր սուգ արին Մովսէսի վրայ, յետոյ դուրս եկան բանակից և Հրաշալի կերպով անցան Յորդանանը: Երբ քահանաները, որոնք տանում էին Ուխտի տապանակը, մտան գետի մէջտեղը, Յորդանանի ջուրը բաժանուեց և Եբրայեցիներն առանց ոտները թրջելու ան-

ցան Յորդանանը. Հասան վերջապէս այն նպատակին, որի Համար քառասուն տարի թափառում էին: Ուրախութեամբ բարևեցին այն երկիրն, ուր բնակուել էին իրանց նախնիք, որոնց Հետ Աստուած Ինքը խօսակցում էր և ուր Հանգրստանում էին Նրանց ոսկրները: Այս պատահեցաւ պասէքից առաջ:

Այժմ դադարեցաւ մանանան իջնելու երկնքից, երբ Իսրայէլացիներն առաջին անգամ կերան երկրի տնտեսներին՝ տօնելով պասէքը: Բայց Աւետեաց երկրի բնակիչները կռապաշտներ էին, զեղխ և խիստ մարդիկ, այնպէս որ իրանց Հարազատ որդոց զօհ էին բերում կռքերին: Նրանք չէին ուզում թողնել Աբրահամի զաւակներին իրանց նախնեաց երկիրը մըտնելու. այս պատճառով ծագեցաւ երկարատև պատերազմ, միայն Աստուծոյ օգնութեամբ Իսրայէլացիներն ամեն տեղ յաղթում էին:

Առաջին քաղաքն, որին տիրեցին Իսրայէլացիներն, էր Երիքով: Սա պատած էր ամուր և բարձր պատերով, որոնք անառիկ էին թւում: Բոլոր Իսրայէլացի Ժողովուրդը մօտեցաւ քաղաքին. Նրանց մէջտեղում էին քահանաները՝ տանելով Ուխտի Տապանակն և փողեր փչելով. Աստուծոյ Հրամանով վեց օր այսպէս պատեցին ամեն կողմից Երիքովի պատերը՝ փողեր հարկանելով: Եօթներորդ օրը նոյն կերպով առաւօտ վաղ եօթն անգամ պատեցին Երիքովի պատերի շուրջն և երբ քահանաները եօթներորդ անգամ փողերը փչեցին, Յետուի տուած նշանով Ժողովուրդը Հանեց պատերազմական ձայներ. Երիքովի պատերը Հրաշքով քանդուեցան և Իսրայէլացիները մտան քաղաք և տիրեցին Նրան: Քաղաքի բոլոր բնակիչներին կոտորեցին բացի մի Ռահաբ անուհիով կնոջից և Նրա ընտանիքից. որովհետև այդ կինը դեռ սրանից առաջ իր տուն էր ընդունել լրտեսներին, որոնց Յետու Նաւեան զրկել էր լրտեսելու Համար:

Այսպէս Իսրայէլացիները, Աստծուն իրանց նիշակակից

ռեննալով, շարունակեցին իրանց աշխարհակալութիւնը: Մի աստիկ պատերազմի ժամանակ Գաբառն քաղաքի մօտ արեգակը մօտենում էր արդէն մայր մտնելու, Յեսու Նաւեան տեսնելով, որ չէ կարող վերջացնել պատերազմը մինչև արևի մըտնելն, ասաց. «Ո՛վ արեգակ, կ'աց Գաբառնի Հանդէպն, և դո՛ւ լուսին, կանգնիր Նղոնի ձորի վրայ»: Ամենը կատարուեցաւ Յեսուի խօսքերով. արեգակն ու լուսինն իրանց ընթացքը դադարեցրին և այս օրը ուրիշ օրերից երկար եղաւ:

Իսրայէլացիները տիրեցին գրեթէ Քանանացոց բոլոր երկրին և ջնջեցին բնակիչների մեծ մասը: Այն ժամանակ Յեսու Նաւեան սկսաւ բաժանել երկիրն Իսրայէլացոց տասներկու տոհմերին, այսինքն Ռուբէնի, Շմաւոնի, Յուդայի, Զաբուլոնի, Իսաքարի, Ռանի, Գադի, Ասերի, Նեփթաղիմի, Բենիմամինի, Եփրեմի և Մանասէի ցեղերի մէջ: Երկու վերջիներն էին Յովսէփի որդիքն, որոնց Յակովբ որդեգրեց: Ռուբէնի, Գադի ցեղերն և Մանասէի կէս տոհմը ստացած էին իրանց բաժինն արդէն Մովսէսի ժամանակ Յորդանանի միւս կողմումը. Գադի տոհմը չունէր առանձին մասն, որովհետեւ Գադացիք կերակրուում էին այն զոհերից, որ ժողովուրդը բերում էր Աստծուն, և բնակւում էին քաղաքներում, որոնք նրանց մասն հանած էին Իսրայէլացոց ամեն ցեղերից, Յորդանանի երկու կողմերում՝ ծովի և անապատի միջոցումը:

Ամեն բան այսպէս կազմադրելից յետոյ Յեսու Նաւեան հաւաքեց բոլոր Իսրայէլացիներին Սելով, որպէսզի հրաժարական ողջոյն տայ նրանց իր մահից առաջ: Նա նրանց միտները բերաւ Աստուծոյ ամեն բարեբարութիւններն և խնդրեց, որ նրան հաւատարիմ մնան: Երբ ազգը խոստացաւ, որ չի անցնիլ Աստուծոյ օրէնքներից, Յեսու Նաւեան վախճանեցաւ հարիւր տասն տարեկան:

46. **Դատաւորները:—Դեբուրա կին մարգարէն.**

Յեսու Նաւեանի մահից յետոյ Իսրայէլացիները չունէին ընդհանուր զօրավար, որ հոգար Աստուծոյ օրէնքների կատարելու վրայ և պաշտպանէր ազգը բազմաթիւ և հզօր թշնամիներից: Քանի որ նրանք հաւատարմութեամբ ծառայում էին Աստծուն, Աստուած ինքը պահում էր նրանց. իսկ երբ հեռացան ճշմարիտ Աստուծոյ պաշտօնից, Քանանացիք, Մովաբացիք, Փղշտացիք, Մադիամացիք և Ամմոնացիք սկսան նեղել նրանց: Բայց այս ծանր միջոցումն էլ Աստուած չէր մոռանում նրանց, եթէ նրանք խոնարհուածեմբ դէպի նրան էին դառնում: Նա զրկում էր նրանց փրկիչներ, որոնք կոչւում էին դատաւորներ: Երբ նեղացնում էր նրանց Քանանացոց Յաբին թագաւորը, կենում էր մի կին Դեբուրա անունով. սա դատում էր Իսրայէլացիներին և էր մարգարէ: Ամեն երեւելի բաներումն նրանից խորհուրդ էին հարցնում և նրանից իմանում էին Աստուծոյ կամքը: Նա բնակւում էր մի արմաւենի տակ լեռներում, Եփրեմի ցեղի բաժնի մէջ: Աստուած յայտնեց, նրան, որ կամենում է տասներկու տարի Յաբինից նեղացած Իսրայէլացիներին ազատել և հրամայեց նրան, որ մի անուանի մարդու Նեփթաղիմի ցեղիցն, Բարակ անունով, զրկէ տասն հազարով Յաբինի զօրավար Սիսարայի դէմ: Դեբուրան կանչեց Բարակին և յայտնեց նրան Աստուծոյ կամքը: Բայց Բարակ առանց նրան յանձն չէր առնում պատերազմ երթալ: Այն ժամանակ մարգարէուհին խոստացաւ գնալ նրա հետ. միայն այս էլ առաց. «Ես կըգամ, բայց յաղթութեան կատարեալ փառքը կընկնի կնոջ և ոչ քեզ»: Բարակ ժողովեց տասն հազար զօրք: Թշնամեաց զօրքը շատ բազմաթիւ էր նրանցից, բայց

չնայելով այս բանին յաղթուեցան. Սիսարայի զօրքը կոտորուեց, իսկ ինքը փախաւ: Սա երբ տեսաւ, որ Բարակ իր ետեւից գալիս է, թռաւ կառքից ցած և փախչում էր ոտով: Ճանապարհին կար մի Կինեցիի վրան. Սիսարան թագնուեց այս տեղ և սպանուեց վրանի տանտիկնոջից, որի անունը Յայէլ էր: Այսպէս կատարուեց մարգարէութեան խօսքը, որ ասաց, թէ յաղթութեան կատարեալ փառքը կը ընկնի կրնոջ: Դեբովրան և Բարակ այս յաղթութիւնից յետոյ երգեցին Աստուծուն Հանդիսաւոր և շնորհակալութեան օրհնութիւն:

47. Գեղէոն.

Իսրայէլացիներն էլի ընկան առաջուան անօրէնութեան մէջ: Նրանք մոռացան ճշմարիտ Աստուծուն և սկսան երկրպագութիւն տալ կռքերին: Այն ժամանակ Աստուած էլ հեռացաւ նրանցից և մատնեց Մադիամացոյց ձեռքը, որոնք եօթն տարի շարունակ գալիս էին հունձքի ժամանակ անթիւ ուղտերով, փչացնում էին և յափշտակում ամեն բան, ինչ-որ գտնուում էին: Ոչ միայն ոչինչ պաշար չմնաց, այլև Իսրայէլացիները հազիւ կարողանում էին ազատել իրանց կեանքն՝ թագնուելով այրերում և լեռների մէջ: Երբ վերջին թելը հասան, նրանք դարձան դէպի Աստուած և խնդրեցին Նրանից օգնութիւն: Աստուած լսեց նրանց:

Մի եբրա անունով անյայտ քաղաքում բնակում էր մի մարդ Գեղէոն անունով Մանասէի ցեղիցը. սրան ընտրեց Աստուած, որ փրկէ իր ազգին:

Այս Աստուծոյ ընտրած զինուորը երեք հարիւր ընտիր մարդիկներով ցրուեց թշնամիների բազմաթիւ զօրքը: Գեղէոնի երեք հարիւր զինուորները գիշերով մօտեցան թշնամու զօքին, փչեցին երեք հարիւր փողեր և ազադակեցին.

«Աստուծոյ և Գեղէոնի սուրը»: Թշնամիները սարսափած փախան մէկ-մէկու սպանելով և Իսրայէլացիներին թողին հարուստ աւար:

Իսրայէլացիներն, երբ տեսան, որ Գեղէոնի ձեռքով ազատուեցան, ասացին Նրան. «Թագաւորիւր մեր վրայ դու և քո ազգը». բայց Գեղէոնը, որին Աստուած ընտրել էր Իսրայէլացիներին փրկելու համար և ոչ թագաւորութեան, պատասխանեց նրանց. «Ես չեմ կամենում ձեր թագաւորը լինել. Աստուած թող թագաւորէ ձեր վրայ»:

48. Աբիմէլէք.

Գեղէոնն ունէր եօթնասուն որդի և մի որդի Սիկիմացի կնոջից՝ Աբիմէլէք անունով: Գեղէոնի որդոց ոչ մինը չէր փնտրում իշխանութիւն Իսրայէլացիների վրայ բացի Աբիմէլէքից: Սա էր հպարտ, փառասէր և խստասիրտ մարդ: Գեղէոնի մահից յետ շուտով գնաց նա Սիկիմ իր մօր ազգականների մօտ, զինուորեց նրանց Գեղէոնի միւս որդոց դէմ և տմարդօրէն սպանեց բոլոր իր եղբայրներին, բացի ամենից փոքրին, որի անունն էր Յովաթամ: Չարագործութիւնն առանց պատժի չմնաց: Սիկիմի բնակիչները, որոնք ընտրեցին Աբիմէլէքին թագաւոր, առաջինն ապստամբեցան նրա դէմ: Աբիմէլէք գնաց նրանց վրայ պատերազմ, պաշարեց նրանց քաղաքը, առաւ այն և այրեց: Սիկիմի բնակիչները հաւաքուեցան մի տմուր աշտարակի մէջ և կամենում էին մինչև վերջին շունչ պաշտպանել իրանց: Աբիմէլէք պատեց աշտարակն և հրամայեց նրա չորս կողմում շարել փայտ, որպէսզի այրէ: Մի կին տեսնելով նրան աշտարակի մօտ, ուր ինքը փակուած էր, գցեց նրա վրայ վերելից երկանի կտոր և ջարդեց եղբայրսպանի գլուխը: Աբիմէլէք կանչեց իր կապարճակրին և հրամայեց նրան, որ ըս-

պանէ, չկամենալով կնոջ ձեռքով մեռնել: Կապարճակիրը կատարեց նրա վերջին հրամանը:

49. Յեփթայէ.

Միքանի ժամանակից Ամոնացիները յարձակուեցան Իսրայէլացիների վրայ Գաղադի մէջ, Յորդանանի միւս կողմում: Իսրայէլացիները հաւաքեցին զօրք, բայց զօրավար չունէին: Նրանք որոնում էին զօրավար, միայն ոչ ոք չէր ուզում կամ ոչ ոք չէր կարողանում առաջնորդել նրանց: Նրանք միտները բերին այն ժամանակ Յեփթայէ անունով մէկին, որին եղբայրները մի ժամանակ առաջ՝ դուրս էին գցել հայրենի տնից և զրկել նրան ժառանգութիւնից: Յեփթայէն ստիպուեցաւ հեռանալ հայրենիքից և բնակեցաւ օտար երկրում, ուր նա անուանի եղաւ իր քաջութեամբ: Եւ այս պատճառով էլ Իսրայէլացիներն ասում էին. «Եթէ Յեփթայէն մեր մէջ լինէր, յայտնի բան է, նա մեզ կազատէր: Եւ նրանք մարդիկ ղրկեցին և կանչեցին նրան, որ իրանց զօրավար լինի:

Յեփթայէն էր քաջ և մեծահոգի, միայն չկարողացաւ նա զսպել իր օրինաւոր բարկութիւնն և ասաց իր մօտ եկած պատգամաւորներին, ինչպէս չարացած մարդ. «Ի՞նչ չէիք, որ ինձ աքսորեցիք հայրենի տնիցս և ստիպեցիք ինձ օտար երկրում թափառել. ինչո՞ւ այժմ ձեր նեղութեան ժամանակն եկաք ինձ մօտ»:

Բայց երբ լսեց ամեն թշուառութիւններն, որ քաջում էին իր քաղաքացիները, մոռացաւ իր սեպհական նեղութիւններն ու զրկանքը և շտապով գնաց օգնելու Իսրայէլացիներին: Յեփթայէի նման մեծահոգի և կարեկից մարդը շուտ յանձն չի առնիլ արիւնհազեղութիւն: Նա աշխատում էր ամեն կերպով պատերազմը վերջացնել և երկու անգամ

Ամմոնացոյ թագաւորի մօտ պատգամաւորներ ղրկեց, յորդորելով նրան, որ յետ կենայ իր անօրէն պահանջմունքերից և խաղաղութիւն անէ: Բայց Ամմոնացոյ թագաւորը չընդունեց ոչ մի առաջարկութիւն. ուստի և Յեփթայէն վճռեց պատերազմը տալ:

Պատերազմի դաշտը դուրս գալիս Յեփթայէն առանց մըտածելու խոստումն արաւ, որ եթէ յաղթող կըմնայ, ողջակէզ կըբերէ առաջին բանը, ինչ-որ իր տնից իրան առաջ դուրս կըգայ: Նա ջարդեց թշնամուն, քէց նրան իր երկրի սահմաններէն և ազատեց իր նեղացած հայրենիքը: Յաղթութեամբ տուն յետ դառնալիս, պատահեցաւ նրան քաղաքի դրան մօտ իր միամօր աղջիկը: Սա Գաղադացի կանանց և աղջիկների հետ իր ծնողի առաջ էր դուրս եկել, որ շնորհաւորէ նրան: Յեփթայէն, երբ նրան տեսաւ, սարսափած պատառեց իր շորերը. «Աղջիկս», աղաղակեց նա, «ես սարսափելի խոստումն արի»: Հեզ աղջիկը հասկացաւ նրա միտքն ու ասաց խոնարհութեամբ. «Ո՛վ հայր, կատարիր քո խոստումդ, երբ Աստուած պարգեւեց քեզ յաղթութիւն: Միայն տո՛ւր ինձ հրաման, որ երկու ամիս իմ ընկերակիցներովս գնամ սարն և լամ իմ կուսութիւնս»: Այս ժամանակի անցնելից յետ Յեփթայէն կատարեց իր խոստումն:

55. Սամփսոն.

Յեփթայէի մահից յետ Իսրայէլացիներն իրանց անօրէնութեան համար ընկան Փղշտացիների իշխանութեան տակ: Երկար ժամանակ տանջուեցան նրանք այս ծառայութեան մէջ. վերջապէս Աստուած տուեց նրանց մի արտաքոյ կարգի մարդ, Սամփսոն անունով, որ սարսափեցրեց փղշտացիներին. հրեշտակը յայտնեց նրա ծնողներին, թէ նրանց կըծնի որդի գերբնական

զօրութեամբ: Երբ նա հասակն առաւ, կամեցաւ ամուսնանալ մի փղշտացի աղջկայ հետ: Ծնողները յայտնեցին նրան, որ Աստուածալին օրէնքն արգելում է Իսրայէլացիներին օտարազգիների հետ կապակցութիւն ունենալ: Բայց Սամփսոն չլսեց նրանց և անպատճառ կամենում էր կատարել իր կամքը: Աստուած բանն այնպէս կարգեց, որ Սամփսոնի ամուսնութիւնը միջոց եղաւ վրէժ հանելու փղշտացիներից՝ Իսրայէլացիներին նեղացնելու համար:

Մի անգամ Սամփսոն, երբ գնում էր իր հարսի մօտ, դաշտում տեսաւ մի առիւծ, որ իրա վրայ յարձակեցաւ: Սամփսոնը բռնեց և պատառեց նրան: Միքանի ժամանակից երբ յետ էր դառնում միւսնոյն ճանապարհով, հանդիպելով իր պատառած առիւծին, կամեցաւ տեսնել նրան և գտաւ ամբողջ մեղուների գունդ, որոնք մեղր էին շինել նրա բերանում: Նա առաւ մեղրից, համը տեսաւ և բերաւ իր հօրն ու մօրն էլ, որոնք նոյնպէս կերան նրանից, միայն չասաց որտեղից էր առել այն: Իր հարսանիքի օրն նա, այն ժամանակաւ սովորութեամբ, առաջարկեց փղշտացիներին մի հանելուկ այն պայմանով, որ եթէ նրանք կիմանան եօթն օրւան մէջ, Սամփսոն պէտք է հիւրերին մի մի ձեռք շորը ընձայէ (հիւրերը երսուն հոգի էին), իսկ եթէ առասպելը չկարողանան լուծանել փղշտացիները պէտք է իրանք նրան տային երեսուն ձեռք շոր:

Ահա նրա առասպելը. «Ուտողից դուրս եկաւ ուտելիք, հզօրից՝ քաղցը»:

Այսպիսի առասպելն անկարելի էր իմանալ, որովհետեւ Սամփսոնի սխրագործութիւնն առիւծի դէմ ոչ ոք չէր իմանում, բայց Սամփսոն յայտնեց խորհուրդն իր հարսին, որ պատմեց այն փղշտացիներին: Հիւրերը ձեւանալով, իբրեւ թէ իրանք իմացան առասպելն, ասացին՝ քնչ է մեղրից քաղցը և քնչ՝ առիւծից զօրեղ: Սամփսոն հասկացաւ, որ իր խորհուրդը հարսի դաւաճանութեամբը յայտնուած է, բայց պայ-

մանին նայելով շորերը պէտք տար: Նա երկար չմտածեց, թէ որտեղից առնէ շորերը: Գնաց Ասիադոն քաղաք, սպանեց այնտեղ երեսուն փղշտացիներ ու բերաւ նրանց շորերը հիւրերին, որոնք հրաւիրած էին հարսանիք, և բարկացած գնաց իր հօր տուն: Նրա կնոջ հայրը կարծելով որ Սամփսոն բոլորովին թողեց իր կնոջը, տուեց նրան կին մի ուրիշին: Մի քանի ժամանակից Սամփսոն եկաւ իր կնոջ մօտ և երբ իմացաւ, որ նրան ուրիշին կին են տուել, սառնութեամբ չկարողացաւ համբերել այս անապատութեան, վճռեց այս բանի համար վրէժ հանել բոլոր փղշտացիներից: Հնձի ժամանակը նա բռնեց երեք հարիւր աղուէս, երկու-երկու կապեց նրանց պոչից և պոչերի մէջ վառած ջահ զնելով բաց թողեց ցորենի արտերի մէջ, որոնք փղշտացիներին էին պատկանում: Այսպէս այրուեցան նրանց ոչ միայն արտերն, այլև խաղողի վազներն ու ձիթենիներն էլ բոլորովին ոչնչացան:

Փղշտացիք պահանջում էին, որ Իսրայէլացիները Սամփսոնին կապած իրանց ձեռքը մատնեն, ապա թէ ոչ, սպառնում էին որ կրակի և սրի զոհ կանեն բոլոր բնակիչներին: Սամփսոն անձնատուր եղաւ Իսրայէլացիներին. թողեց իր ձեռքերը կապել չուաններով, բայց երբ Փղշտացիները, նրան առած, կամենում էին տանել իրանց հետ, Սամփսոն կտրտեց չուաններն ինչպէս խծուծ, մի սատկած էշի ծնօտ վեր առաւ և այդպիսի չնչին զէնքով սպանեց հազար փղշտացի:

Մի անգամ էլ պատահեցաւ նա մի քաղաքում, որ պատկանում էր Փղշտացիներին: Կառավարութիւնը պահապան դրաւ այն տան մօտ, ուր նա կենում էր. երբ գիշեր եղաւ, քաղաքի դռները փակուեցան. ամենքը կարծում էին, թէ Սամփսոնին անկարելի է փախչել, բայց Սամփսոն բարձրացրեց քաղաքի դռները իր սեմով և նիգով ու իր ուսին դրած տալաւ քաղաքի մօտ եղած սարի գլուխն ու հանդիստ էլի դարձաւ տուն:

Եթէ Սամփսոնի բարեխառնութիւնը համեմատ լինէր

նրա զօրութեանը, նա երբէք չէր ընկնիլ Փղշտացիների ձեռքը: Ապաբախտաբար նա ծանօթացաւ մի Դալիլա անունով Փղշտացի կնոջ հետ: Փղշտացիները փողով և ընծաներով խաբեցի այս կնոջ, որ իմանայ Սամփսոնից, թէ ընչից է նրա այն անսովոր զօրութիւնը: Նա գործ դրաւ ամեն կերպի հրէնարքներ, որ իմանայ նրա գաղտնիքը: Վերջապէս Սամփսոն, չգիմանալով նրա խնդրելուն և հաւատալով նրան, յայտնեց, որ ծնողներն իր ծննդից նուիրել են նրան Աստուծոյ. որ նրա մազերը երբէք գերծած չեն եղել և որ իր բոլոր զօրութիւնը կախուած է մազերից և եթէ սրանց կտրեն, նա ուրիշ մարդիկներից աւելի զօրեղ չի լինիլ: Դալիլան քնացրեց նրան և մինչև որ նա անհագութեամբ հանգստանում էր, կանչեց վարսավիրային, հրամայեց գերծել նրա գլուխը, ու յետոյ կանչեց նրա թշնամիներին: Սամփսոն, երբ զարթեցաւ, զգաց իր տկարութիւնն և ստիպուեցաւ մատնել իր անձը Փղշտացիների ձեռքը, որոնք հանեցին նրա աչքերը, կապեցին շղթաներով և չնչին ստրուկի պէս հրամայեցին աղալ բանտում:

Այս սարսափելի անբախտութիւնից յետ, Սամփսոնը զղջացաւ և հանեց վրէժն իր թշնամիներից: Ինքը մեռաւ, բայց իր հետ միասին սպանեց շատ Փղշտացիներ էլ: Երբ նրա գլխի մազերը մեծացան, նրանց հետ միասին յետ դարձաւ նրա առաջուան զօրութիւնն էլ:

Մի անգամ Փղշտացիները կազմեցին մեծ հանդէս իրանց Դաբոն Աստուծոյ պատուի համար և բազմութեամբ հաւաքւած նրա տաճարում շնորհակալութեան զոհեր էին բերում նրան, որ ազատեց իրանց ահալի թշնամուց՝ Սամփսոնից: Այս միջոցին դուրս բերին Սամփսոնին էլ, որ ծաղր անեն նրան, որ ամենին ցոյց տան նրա այժմեան անզօրութիւնն և սկսան ծիծաղել վրան: Փղշտացիներն ամենեւին չէին կարծում, որ նրա զօրութիւնը կրկին յետ կը դառնար: Ծերերն, երեխաները, կանայք, ամենքը ծիծաղում էին Սամփսոնի վր-

ջայ և տանջում էին նրան: Թշուառ կոյրը խնդրեց իրան ման ածողին, որ մօտեցնէ նրան տան սիւներին, ուր ուրախանում էին նրան ծաղր անողները: Շինուածքը հաստատած էր սիւների վրայ: Տափարակ տանիքի վրայ կային այն ժամանակ մինչև 3000 հոգի: Ծառան մօտեցրեց նրան սիւներին: Սամփսոն աղօթք արաւ Աստուծոյ և խնդրեց նրա օգնութիւնը. յետոյ երկու ձեռքով շարժեց տեղից երկու միջին սիւներն, որով քանդուեցաւ բոլոր շինուածքն ու ըսպանեց թէ նրան և թէ բոլոր այնտեղ եղող Փղշտացիներին: Այս անգամին նա սպանեց աւելի Փղշտացի, քան թէ բոլոր իր կեանքումն մինչև այն օրը:

51. Հռութ.

Այն ժամանակ, երբ դատաւորները կառավարում էին Իսրայէլացոց ազգին, նրանց երկրում մի անգամ սով ընկաւ: Յուդայի Բեթղեհէմ քաղաքի բնակիչներից մինը, Եղիմեէք անունով, իր Նոեմի կնկով և երկու որդիներով տեղափոխուեց Մովաբացոց երկիրը: Եղիմեէք մեռաւ և Նոեմին իր երկու որդոց հետ, որոնք Մովաբացի կին առան, մնաց Մովաբացիների երկրում: Նրա հարսերից մէկի անունն էր Որփա և միւսինը Հռութ: Փոքր ժամանակից մեռան Նոեմի որդիքն էլ. բայց հարսները կենում էին նրա մօտ: Իր տեղափոխութիւնից տասն տարի յետոյ Նոեմին իմացաւ, որ Իսրայէլացոց երկրում սովը վերջացել է, միտը դրաւ դառնալ իր հայրենիք. հարսներն էլ գնացին հետը:

Ճանապարհին մտածում էր իր աղքատութեան վրայ և նրա վրայ, թէ ինքը չէ կարող կերակրել իր հարսներին: «Իմ աղջիկներս», ասաց նրանց, «դարձէք ձեր ծնողների մօտ. Աստուած օրհնէ ձեզ, որ դուք էիք բարի կանայք իմ հանգուցեալ որդոցս և յարգութեամբ վարվում էիք ինձ հետ: Ես շատ ցաւում եմ, որ չեմ կարող ձեզ համար մի բան անել.

դուք տեսնում էք, թէ ինչպէս ես խեղճ եմ: Հարսները լաց եղան և Որփան գրկելով իր սկեսրին համբուրեց, հրաժարական ողջոյն տուեց և դարձաւ տուն: Նոեմին ասաց Հռութին. «Դու տեսում ես, Որփան դարձաւ իր ազգի, ազգականների և աստուածների մօտ, հետեւիր դու էլ նրա օրինակին»: Հռութ պատասխանեց. «Ձէ, ես քեզ չեմ թողնել, ուր որ դու երթաս, ես էլ կըգամ հետդ. քո ազգդ կըլինի ինձ ազգ և քո Աստուածդ՝ ինձ Աստուած. ուր դու կըմեռնիս, այնտեղ էլ ես պէտք է մեռնիմ: Միայն մահը կըբաժանէ ինձ քեզնից»: Եւ Հռութ գնաց Նոեմիի հետ:

Շուտ Նոեմին յայտնի եղաւ բոլոր Բեթղեհէմի մէջ: Բոլոր բնակիչները պատեցին նրան ասելով՝ «Դու ես Նոեմին»: — «Ինձ էլ մի անուանէք Նոեմի, այսինքն՝ գեղեցազոյն, այլ կանչեցէք ինձ դառնացած», պատասխանեց թշուառ կինը: «Դառնութիւններով լիքն է իմ կեանքս. հարուստ հեռացա՛յ ձեզանից և այժմ աղքատ լետ դարձրեց ինձ Աստուած»:

Նոեմին հասաւ Բեթղեհէմի գարիի հնձի ժամանակ: Օրւան հացի կարօտ լինելով, Հռութը գնաց արտերը՝ մնացած հասկերը հաւաքելու: Խեղճ օտարականը չէր իմանում ուր երթայ, բայց Աստուած բերեց նրան մի հարուստ մարդու արտ, որ իր մարդու ազգականն էր և անունը Բոոս էր: Սա եկաւ քաղաքից, որ նայէ ինչպէս են քաղել գարին, կանչեց հնձողների վերակացուին և հարցրեց. «այս քնչ կին է»: Վերակացուն պատասխանեց. «սա Մովաբացի աղջիկ է, որ Նոեմի հետ եկաւ. նա հրաման ուզեց, որ հաւաքէ մնացած հասկերը: Նա այստեղ արտում առաւօտից մինչև այժմ աշխատում է և ոչ մի ըրպէ չէ հեռացել»:

Բոոս մօտենալով Հռութին ասաց. «աղջիկս, մի երթար ուրիշի արտ: Մնա՛ իմ աղախիններիս մօտ և գնա նրանց ետեւից, ուր նրանք կըհնձեն: Ես կըհրամայեմ իմ բոլոր ծառաներիս, որ նրանք քեզ հետ քաղցրութեամբ վարուեն: Երբ խմել ուզենաս, խմիր այնտեղից, ուր խմում են իմ

ծառաներս»: Հռութն երկրպագեց նրան մինչև գետին և աղաղակեց. «Ինչով արժանացայ ես այդքան ողորմութեան, ես այստեղ մի օտարական կին եմ»: Բոոս պատասխանեց նրան. «ես գիտեմ դու ինչպէս յարգութեամբ վարուեցար քո սկեսրիդ հետ մարդուդ մահից յետոյ: Աստուած կըվարձատրէ քեզ քո որդեկան սիրոյդ համար: Իսրայէլի Տէր Աստուածն, որին դու հաւատացիր, կըհատուցանէ քեզ»: — «Ես արդէն բաւական վարձատրուած եմ նրանով էլ, որ դու այդպէս ողորմած ես դէպի ինձ», պատասխանեց Հռութ: Դու ինձ մխիթարեցիր քո քաղցը խօսակցութեամբդ, ինձ, որ աւելի փոքր եմ, քան թէ քո վերջին աղախինդ»:

Ո՛հ, թէ իմանային բախտաւորները, թէ ինչպիսի բարերարութիւն է թուում նրանց մի քաղցը խօսքն էլ նեղացած սրտի համար:

Երբ ճաշի ժամանակ եկաւ, Բոոսը կանչեց Հռութին, որ իր ծառաների հետ ուտէ. ինքն ածում էր նրա համար կերակուր: Հռութ կշտացաւ և պահեց փոքր ինչ իր սկեսրի համար էլ: Ճաշից յետոյ անմիջապէս նա էլի իր աշխատանքն սկսաւ: Բոոսը հրամայեց հնձողներին արտումն աւելի հասկեր թողնել, որ նա հեշտութեամբ կարողանայ հաւաքել: Հռութ հաւաքեց մինչև երեկոյ, յետոյ չորացրեց հաւաքած հասկերը, ծեծեց նրանց և եղաւ ամբողջ արդու գարի:

Երեկոյեան Հռութ տարաւ իր սկեսրին գարին և իր պահած կերակուրը: — «Աղջիկս, ով ողորմեց քեզ, աղաղակեց Նոեմին, Աստուած օրհնէ այն կարեկից մարդուն»: Ես հաւաքում էի հասկեր Բոոսի արտում, պատասխանեց Հռութ: — «Նա մեզ աղգական է», ասաց Նոեմին. «նա միշտ սիրում էր մեր հանգուցեալներին նրանց կենդանութեան ժամանակ, այժմ նրանց մահից յետոյ էլ մտքումն ունի հին բարեկամութիւնն և այդ պատճառով անում է ողորմութիւն մեռած բարեկամների ալրիներին: Աստուած օրհնէ նրան: Իսկ դու սիրելի աղջիկս, ուրիշի արտ մի գնար հասկ հաւաքե-

լու, օտար մարդիկ խտուրթեամբ և անպատշաճ կերպով կը վարուեն հետդ: Նոեմին տալիս էր իր հարսին շատ ուրիշ օգտակետ խրատներ էլ և Հռութը միշտ պատրաստ էր նրա հրամանները կատարելու:

Գարիի և ցորենի հնձի ժամանակ Հռութ հաւաքում էր հասկեր Բոոսի արտում: Երբ հունձը վերջացաւ, Բոոս ասաց նրան. «Աղջիկս, Աստուծոյ օրհնութիւնը քեզ վրայ լինի: Քո ամեն վարմունքդ յայտնում է սէրդ դէպի քո ըսկեսուրդ: Դու ամենն ին երիտասարդների սիրոյ ետեւից չընկար. բոլոր քաղաքը համարում է քեզ առաքինի կին: Եթէ դու համաձայն ես և ոչ ոք չի ընդդիմանալ իմ նպատակիս, ես կամուսնանամ քեզ հետ»: Բոոս յայտնեց իր միտքը ծերերին և ամենքը հաւանեցան՝ բախտաւորութիւն ցանկանալով նրան: «Աստուած օրհնէ կնոջդ, ինչպէս նա օրհնեց մի ժամանակ Հռութէլին և Լիային՝ Իսրայէլացոյ ազգի մայրերին», ասում էին նրան ծերերն և բոլոր ժողովուրդը, «Աստուած պարգևէ քեզ որդի նրանից, փառաւորուի անունդ Բեթղեհէմի մէջ»:

Բոոս ամուսնացաւ Հռութի հետ. Աստուած տուեց նրանց որդի, որին անուանեցին Ովբէդ: Սա էր Յեսսէի հայրը. իսկ Յեսսէն էր Դաւիթի հայրը, որի վրայ յետոյ խօսք կ'ըլլինի: Երբ Ովբէդը ծնաւ, Բեթղեհէմի կանայք շնորհաւորում էին Նոեմին ասելով. «Օրհնեալ է Աստուածն, որ չթողեց քեզ անղաւակ: Ահա քո հարսիդ Հռութի որդին, Հռութի, որ քեզ այնպէս սիրում է և որ քեզ աւելի ուրախութիւն է պատճառում քան թէ եօթն որդիք: Աստուած այս երեխան զրկեց քեզ ուրախութիւն և կերակրիչ ծերութեանդ ժամանակ»: Նոեմին առաւ երեխային իր գիրկը, եղաւ նրա դաւակն և մեծ սիրով կրթում էր նրան:

52. Հեղի դատաւորն և քահանայապետը.

Պատերազմասէր զօրավարներից յետոյ, Հեղի քահանայապետը դառաւ դատաւոր Իսրայէլացոյ ազգին քառասուն տարի շարունակ: Նա բնակւում էր այն ժամանակ Սելով քաղաքում, ուր էր վկայութեան խորանը: Այստեղ բերում էին ընտանեաց մեծերն իրանց խաշների նախածիններուն, պըտուղների երեխայիքը և տասանորդն ամեն իրանց եկամտից. այստեղ հաւաքւում էին բոլոր Իսրայէլացիներն՝ Ուխտի տապանակի առջև Աստծուն մատաղ բերելու համար:

Հեղին երկու որդի ունէր, մէկի ամուսն էր Ոփնի և միւսինը Փենեհէս. երկուսն էլ ամենն ին Աստուծոյ երկիւղ չունէին և ոչ էլ յարգում էին խօրանի սրբութիւնն և Աստուածապաշտութիւնը: Հեղին արդէն շատ ծեր էր, նա գիտէր իր որդոց անկարգ վարքը, յաճախ նրանց յանդիմանում էր, միայն այնպէս թողլ, որ նրանք բանի տեղ չէին գցում:

Նոյն ժամանակումն կենում էր էլի մի բարեպաշտ մարդ Եղկանա անունով, որ երկու կին ունէր՝ Աննա և Փեննանա անունով: Վերջինն ունէր որդիք, իսկ Աննա, թէպէտ և աւելի սիրելի էր մարդուն, միայն ամուլ էր և այս շատ տրամեցնում էր նրան: Աննան ամեն տարի գնում էր Սելով աղօթելու և զոհ անելու ճշմարիտ Աստծուն: Մի անգամ ասնի ժամանակ, Աննան մենակ գնաց խորանի մօտ, որ տեղ էր Հեղի քահանայապետը: Աննան ջերմեռանդութեամբ աղօթք էր անում Աստուծոյ, որ պարգևէ իրան մի որդի և խոստացաւ նրան Աստուծոյ ծառայութեան նուիրել խորանումը: Հեղին երկար ժամանակ նայում էր նրան և տեսնելով, ինչպէս նրա երեսը վառւում էր, շրթունքները շարժում էին առանց մի բառ արտասանելու, կարծեց թէ նա հարբած է և ասաց նրան. «ամօթ չէ քեզ, որ հարբած Աս-

տուճոյ տուն ես եկել, գնաւ և արբեցութիւնդ անցկացրո՛ւ»։
— «Ո՛հ, պատասխանեց Աննան. «ես հարբած չեմ, այլ ես
թափում եմ Աստուծոյ առաջ իմ սրտիս ցաւն և խնդրում
եմ Նրա օգնութիւնը»։ Իսրայէլացիներէ մէջ կնկայ համար
ոչ-միայն անբախտութիւն, այլ ամօթ էլ էր համարուում
որդի չունենալը։ «Գնա խաղաղութեամբ», ասաց Հեղին։ Մի
քանի ժամանակից Աննան ծնաւ որդի և անուանեց Սամուէլ։

Աննան, երբ երեխային ծծից կտրեց, իր մարդու և փոք-
րիկ Սամուէլի հետ միասին գնաց Սելով։ Գնաց քահանայա-
պետի մօտ և ասաց. «Ես այն կին եմ, որ քո առաջիկա ա-
ղօթք էի անում Աստուծուն և խնդրում էի, որ ինձ որդի
պարգեւէ։ Աստուած լսեց խնդիրքս և ահա ես Իրան եմ նուի-
րում Իր պարգեւը։ Ահա իմ որդիս, թող մնայ սա այս
տեղ խորանում և ծառայէ Աստուծուն բոլոր իր կեանքում»։
Շնորհակալութիւն անելից յետ սրտաշարժ և խորիմաստ եր-
գով Աննան թողեց Սամուէլին Աստուծոյ տանը՝ քահանա-
յապետի հովանաւորութեան տակ, որ կրթում էր նրան և
սովորեցնում էր նրան Աստուծոյ օրէնքները։ Աննան ամեն
տարի տօնին գալիս էր Սելով և բերում էր իր որդու հա-
մար նոր շոր։ Սա մխիթարում էր, երբ լսում էր ամենից, որ
իր որդին շատ ժրաշան է, խոնարհ և երկիւղած և տեսնում
էր, որ իր որդին զօրանում է մարմնով և հոգով։ Աննան
այնուհետև ունեցաւ էլի ուրիշ երեք որդի և երկու աղջիկ։

53. Սամուէլ.

Սամուէլը դեռ երեխայ ժամանակը քնում էր միշտ
վկայութեան խորանում։ Հեղի քահանայապետը քնում էր
փոքր ինչ հեռու այնտեղից առանձին սենեակում։ Մի ան-
գամ գիշերով Սամուէլը լսեց ձայն, որ կանչում էր՝ «Սա-
մուէլ, Սամուէլ»։ Սամուէլը կարծելով թէ քահանայա-

պետը կանչում է իրան, վազեց նրա մօտ և ասաց. «Ես այս-
տեղ եմ, դու էիր կանչում ինձ»։ Բայց Հեղին պատասխա-
նեց. «Ես քեզ չեմ կանչել՝ գնա քնիւր»։ Զայնը էլի մի ան-
գամ կանչեց՝ «Սամուէլ, Սամուէլ»։ Երեխան վեր կացաւ և
վազեց քահանայապետի մօտ ասելով. «Դու ինձ կանչեցիր,
ես այստեղ եմ»։ «Չէ, որդեակ. ես քեզ չեմ կանչել», պատաս-
խանեց Հեղին. «գնա քնիւր»։ և Սամուէլը քնեցաւ. բայց էլի
զարթեցրեց նրան այն ձայնը, որ կանչում էր՝ «Սամուէլ, Սա-
մուէլ»։ Նա էլի գնաց քահանայապետի մօտ և ասաց. «Դու
ինձ կանչեցիր և ես ահա եկայ»։ Այն ժամանակ Հեղին հաս-
կացաւ, որ Աստուած ինքը կանչում է երեխային և ասաց
նրան. «գնա որդեակ և քնիւր, միայն եթէ էլի լսես ձայն,
պատասխան տուր. ասա. «Տէր, Քո ծառայդ լսում է Գեզ»։
Սամուէլ քնեցաւ և չորրորդ անգամ էլ լսեց էլի ձայն, որ
կանչում էր՝ «Սամուէլ, Սամուէլ»։ Այն ժամանակ Սամուէլն
ասաց. «խօսիր, Տէր, ծառայդ լսում է քեզ»։ Աստուած ա-
սաց նրան. «Կըգայ օր, երբ ես կըպատժեմ Հեղին և նրա որ-
դոցը։ Հեղին գիտէ իր որդոց յանցանքներն և չէ պատժում
նրանց»։

Առաւօտ երբ Սամուէլ վեր կացաւ, դուրս գնաց խո-
րանից. նա սիրտ չէր անում պատմել քահանայապետին Աս-
տուծոյ խօսքերը։ Բայց Հեղին կանչեց նրան իր մօտ ասելով.
«Սամուէլ որդեակ»։ «Այս տեղ եմ ես», պատասխանեց Սա-
մուէլ։ «Խնդրում եմ քեզ», ասաց Հեղին, «մի ծածկիր ինձ-
նից, ինչ որ Աստուած քեզ յայտնեց»։ Այն ժամանակ Սա-
մուէլ պատմեց քահանայապետին ամենը, ինչ-որ Աստուած
իրան յայտնեց և ոչինչ չծածկեց։ Հեղին հպտակելով Աս-
տուծոյ կամքին, ասաց. «Նա է Տէրը, թող լինի Նրա կամքը»։

Միայն Հեղին որդիքը չէին, որ Աստուծուն անհնազանդ էին,
այլ և բոլոր Իսրայէլացոց ազգն էլ. ուստի և պատժուեցաւ
պատերազմելիս Փղշտացոց հետ։ Իսրայէլացիները յաղթուե-
ցան և փախան հուր գաշտից։

Այն ժամանակ ծերերից մի քանիսն ասացին. «Եթէ ուխտի Տապանակը հետներս տանենք, յայտնի բան է, յաղթութիւնը մեր կողմը կը մնայ և մենք կը ջարդենք Փղշտացիներին»: Ուղարկեցին Սելով Ուխտի Տապանակի ետեւից, որ բերեն նըրան: Հեղիի որդիք՝ Ոփնին և Փենեհէսը պէտք է բերէին Տապանակը: Միայն Իսրայէլացիներն այս կռուումն էլ ջարդեցան: Նրանք կորցրին երեսուն հազար հոգի կռուում, իսկ մնացած զօրքը ազատուեցաւ փախչելով: Ուխտի Տապանակն ընկաւ թշնամիների ձեռքն և Հեղիի որդիք՝ Ոփնին ու Փենեհէսը սպանուեցան: Մի զինուոր, որ ազատուեցաւ այս կոտորածից, Սելով քաղաք վազելով, յայտնեց այս բանը քահանայապետին, որ խորանի դրան մօտ նստած անհամբերութեամբ սպասում էր կռւի համբաւին: Հեղին սարսափանքով և տրտմութեամբ պաշարած ընկաւ կռուակի վրայ աթոռից, որի վրայ նստած էր, կոտրեց իր ողնը (մէջքի ոսկորը) և մեռաւ: Նա իննսուն ութը տարեկան էր:

54. Սամուէլի զոհը և յաղթութիւնը

Փղշտացոց դէմ:

Փղշտացիք Իսրայէլացոց երկրում ամեն բան սրի և կրակի կերակուր արին: Ոչ ոք չէր համարձակուում նրանց դէմ կենալ. սարսափը պաշարեց բոլոր խեղճ ազգին ամեն տեղ: Նոյն իսկ Տապանակն՝ Իսրայէլացոց սրբութիւնն, ընկաւ թշնամիների ձեռքը. նրանք պէտք է հասկանային, որ այս ամեն թշուառութիւնները ծագեցան իրանց մեղքից, և որ մինչև նրանց յոյսը Տապանակի վրայ դնելն էլ Աստուծոյ ընդունելի չեղաւ: Նրանք ոսկով պատեցին Տապանակն, ուր դրին Աստուծոյ տուած պատուիրանները, միայն իրանց սըրտերը չկրթեցին և չսովրեցրին այն պատուիրանները կատարելու:

Սամուէլը դառաւ Իսրայէլացոց ազգի ազատիչը: Նա հաւաքեց ցրուած Իսրայէլացոց և ուզեց դարձնել նրանց իրանց մոլորութիւններից, որոնց մէջ ընկել էին, ուստի ասաց. «Միայն մի բան կարող է ձեզ փրկել. դարձէք բոլոր սրտով դէպի Աստուած և կատարեցէք նրա ամեն հրամաններն, այն ժամանակ նա ձեզ կազատէ»:

Ժողովուրդը տխուր և զղջալով բոլոր օրը անցկացրեց պաշով և աղօթքով ու բարձր ձայնով աղաղակում էր. «Մենք մեղանչեցինք Աստուծոյ դէմ»: Սամուէլ ողջակէզ բերաւ զառը և աղօթք արաւ Աստուծոյ: Աստուած լսեց նրան. այն ժամանակ երբ դեռ ողջակէզի ծուխը բարձրանում էր, Իսրայէլացիների վրայ յարձակեցան Փղշտացիներն և կռիւն սկսաւ. յանկարծ սարսափելի գոռոցք եղաւ. Փղշտացիները սարսափած ջարդուեցան ու փախան: Իսրայէլացիները քշեցին նըրանց իրանց սահմաններից և Աստուած ղրկեց Փղշտացիների վրայ զանազան թշուառութիւններ, մինչև որ նրանք յետ դարձրին Ուխտի Տապանակը, որին դրին առաջ իրանց Դագոն կռուքի բազինում, միայն միւս օրը գտան Դագոն կռուքը ընկած գետնի վրայ Տապանակի առջևը: Երբ նրանք կռուքն իր տեղը դրին, միւս օրը գտան նրան ոչ միայն ընկած գետնի վրայ, այլև առանց գլխի և ձեռների: Սրանից յետոյ Աստուած ղրկեց Փղշտացոց վրայ անթիւ մկներ և մահ: Այն ժամանակ Փղշտացիները, ընդհանուր խորհրդով վճռեցին, որ Ուխտի Տապանակը դնեն կռուքի վրայ, և լծեցին երկու դեռ չլծած արջառներ և բաց թողին: Անասուններն, առանց կառավարի, տարան Տապանակն Իսրայէլացոց երկիրը: Երբ արտաքին Աստուածապաշտութիւնը բաւական չէ մարդուս, այլ պէտք է ուղղել իր զգացմունքներն էլ՝ կատարելով Աստուծոյ սուրբ պատուիրանները:

Սամուէլ այն տեղում, մինչև ուր Իսրայէլացիները Փղշտացիներին քշեցին, դրեց քար և անուանեց նրան վէմ օգնականի:

55. Սաւուղի թագաւոր ընտրուիլը.

Առաքինի Սամուէլն էր դատաւոր Իսրայէլացոց ազգին, բայց երբ ծերացաւ, իր իշխանութիւնը յանձնեց իր երկու որդոց, որոնք ամենեւին նրա արդարասիրութեանն ու նրա առաքինութիւններին մասնակից չէին: Ազգն անբաւական էր նրանցից և Սամուէլից թագաւոր էր պահանջում: Սամուէլ այս մասին հարցրեց Աստծուն և Աստուած հրամայեց նրան որ թագաւոր ընտրէ և ինքը ցոյց տուեց ընտրելու մարդուն: Բենիամինի տոհմի բաժնում ընտրուեց էր մի հարուստ մարդ Կիս անուով: Սա ունէր որդի, որ երեւելի էր ամենից իր մեծ հասակով, գեղեցկութեամբ և զօրութեամբ: Նրա նմանը չկար բոլոր Իսրայէլացիների մէջ: Մի անգամ Կիսի էջերը կորան: Նա զրկեց իր որդի Սաւուղին մի ծառայի հետ, կորած անասուններին փնտրելու համար: Սաւուղ իր ծառայով գնաց Եփրեմի տոհմի լեռները, միայն չգտաւ, ինչ-որ փնտրում էր: Սաւուղ երեք օր թափառեցաւ և արդէն միտը դրել էր դառնալ. միայն նրա հետ եղած ծառան առաջարկեց նրան մտնել մերձակայ քաղաքը. «Այն տեղ է այժմ սուրբ մարդը, Սամուէլ մարգարէն, ասում էր ծառան, նա կասէ մեզ, ուր պէտք է փնտրենք կորած էջերին»:

Սաւուղ գնաց մարգարէի մօտ: Սամուէլին, դեռ մի օր առաջ յայտնել էր Աստուած, որ Սաւուղը ընտրած է Իրանից Իսրայէլացոց թագաւոր: Սամուէլ տարաւ Սաւուղին իր հետ Բամա քաղաքը, ուր պէտք է ժողովէր ժողովուրդն և լինէր ազգային ուրախութիւն: Այս Սաւուղին հիւրերի մէջ առաջին տեղը նշանակուեցաւ և ուրիշ կերակուրների հետ միասին բերին իրան մարգարէի հրամանով առաջնանից նրա համար պատրաստած ազդր: Միւս օրը, երբ Սաւուղը տուն էր դառնում, Սամուէլը նրան ճանապարհ գցեց քա-

ղաքից դուրս և հետն առած ամանով իւղ, ածեց Սաւուղի գլխին: Այս կերպով նա օծեց նրան թագաւոր: Սաւուղ եկաւ տուն: Ազգականները հարցրին նրան, թէ ի՞նչ ասաց նրան մարգարէն: «Նա ասաց ինձ», պատասխանեց Սաւուղ, «որ մեր էջերը շուտով կը գտուին», որ ճշմարիտ էլ կատարուեցաւ, բայց ծածկեց այն գաղտնիքն, որ իրան յայտուեցաւ, այսինքն, որ ինքը օծուեցաւ Իսրայէլացոց թագաւոր:

56. Սաւուղ Իսրայէլացոց թագաւոր.

Սամուէլ հաւաքեց Իսրայէլացոց բոլոր ցեղերը Մասեփաթ քաղաքում, որ ընտրեն թագաւոր: Վիճակ գցեցին տոհմերի մէջ և վիճակը դուրս եկաւ Բենիամինի տոհմին. լեռնային էլի գցեցին վիճակ Բենիամինի տոհմի ընտանեաց մէջ և վիճակը դուրս եկաւ Սամառէսի ցեղին. էլի գցեցին վիճակ Սամառէսի ցեղի մարդոց մէջ, ելաւ վիճակը Կիսի որդի Սաւուղին: Բայց Սաւուղ պահուեցաւ. Սամուէլ գրտաւ նրան և հանեց հաւաքուած ժողովուրդի առաջ: Սաւուղ գեղեցիկ էր տեսքով և ուսով չափ բարձր էր ամեն իր առջև կանգնածներից: «Ահա թագաւորն, ասաց Սամուէլ, «որին Աստուած ձեզ տուեց, սրա նմանը չկայ բոլոր Իսրայէլի մէջ»: Ժողովուրդը տեսնելով գեղեցիկ և երիտասարդ մարդուն, ուրախութեամբ աղաղակեց. «Կեցէ մեր թագաւորը»: Միայն միքանիսն անբաւական մնացին այս ընտրութեամբ: Նրանք անարգում էին Սաւուղին և ասում էին. «Ի՞նչ կարող է նա մեր համար անել»: Սաւուղ իբրեւ թէ չլսեց այս խօսքերն և դարձաւ իր հօր տուն և միքանի ժամանակ կեցաւ այնտեղ անյայտութեան մէջ: Սաւուղ օծուած սուրբ իւղով ստացաւ մարգարէութեան շնորհ: Ամմոնացիք պաշարեցին Յաբիս քաղաքը և սպառնում էին, թէ քաղաքի բնակիչների աջ աչքերը պէտք է հանեն: Նրանք պաշար-

ւածներին եօթն օր ժամանակ տուին մտածելու համար. Յաբիսի բնակիչները սարսափած մարդիկ ղրկեցին Բենիամինի տոհմից օգնութիւն խնդրելու: Սաւուղն, երբ լսեց Յաբիսի բնակիչների ողորմելի դրութիւնը, շատ տխրեցաւ: Աստուծոյ հօգին իջաւ նրա վրայ: Աս առաւ երկու եղներ, կտոր-կտոր արաւ նրանց, և ղրկեց Իսրայէլացոց ամեն ցեղերին, հրամայելով յայտնել, թէ ով որ չի զինաւորուիլ իր հետ միասին Ամմոնացոց դէմ, նրա եղներն էլ այսպէս կրկտրտուին: Իսրայէլացիք ամենքը դէնք առան, ժողովեցան վեց հարիւր եօթանասուն հազար հօգիք: Այս գորքով Սաւուղը յարձակեցաւ Ամմոնացոց վրայ, բոլորովին ջարդեց նրանց և աղատեց Յաբիս քաղաքը: Այն ժամանակ Իսրայէլացոց ազգն ուրախացած, օրհնել սկսաւ Սաւուղին և զոչում էր. «մատնիր մեր ձեռքը նրանց, որոնք չէին կամենում քեզ թագաւոր ընտրել իրանց. մենք նրանց կըսպանենք»: Բայց մեծահօգի թագաւորը պատասխանեց. «այս օր, երբ Աստուած փրկութիւն ղրկեց Իսրայէլացոց ազգին, ոչ ոք չպէտք է կորչի»: Այս յաղթութեամբ և մանաւանդ իր մեծահօգութեամբ, Սաւուղ ամենի սիրտը գրաւեց: Ապա Սամուէլ յայտնի օծեց նրան Իսրայէլացոց թագաւոր:

Կառավարութիւնն ընտրած թագաւորին յանձնելով, Սամուէլ ժողովեց ազգն և ասաց. «ես աշխատում էի հասարակաց բարութեան համար իմ մանկութիւնիցս մինչև այսօր: Այսուհետև ժողովրդին կը կառավարէ թագաւորը: Ես կանգնած եմ ձեր առջևը, ով Իսրայէլացիք, պատասխանեցէք իմ մասին Աստուծոյ և Նրա օծեալի առաջին, արդեօք զրկեցի՞ ես մէկին իր սեպհականութիւնից, նեղեցի՞ ես արդեօք մէկին. կտրեցի՞ արդեօք մէկի դատաստանն անարդար կամ երեսպաշտութեամբ և առի՞ արդեօք մէկից ընծայ: Թող, պատրաստ եմ ամեն բան ուղղելու, ամեն բան յետ դարձնելու»: Բայց բոլոր ժողովուրդը միաձայն աղաղակեց. «Դու էիր մեր հայրը, դու երբէք անարդարութիւն չես արել, մենք օրհնում ենք քեզ:

Սաւուղ իր քաջ որդի Յովնաթանի օգնութեամբ մեծ գործքեր կատարեց, շատ երևելի յաղթութիւններ էր արաւ և միշտ ազատում էր Իսրայէլացիներին իրանց թշնամիներից:

Միայն յաջողութիւնները, իշխանութիւնն ու փառքը մոլորեցրին Սաւուղին: Ինչքան որ մեծանում էր նրա զօրութիւնը, նրա սիրտը լքցւում էր զեղխութեամբ: Սամուէլ յաճախ զգուշացնում էր նրան. բայց սա չէր լսում նրան: Միանգամ, երբ յաղթեց Ամաղէկին, Աստուծոյ կամքը կատարելու տեղ, իր շահի ետեւից ընկնելով, Ամաղեկացոց ընտիր խաչները իրան աւար առաւ, որ Աստուած հրամայել էր բոլորը ջնջել. բացի սրանից համարձակուեց այդ աւարից Աստծուն զոհ էլ բերել:

Սամուէլ ասաց Սաւուղին. «ես պէտք է յայտնեմ քեզ Աստուծոյ կամքը, որ նա ինձ այս գիշեր ասաց: Երբ դու ինքդ քեզ ոչինչ էիր համարում, Աստուած քեզ Իսրայէլացոց թագաւոր ընտրեց, բայց այժմ դու հպարտացար, ընչասէր եղար և մոռացար Աստծուն, որ քեզ այնքան բարութիւններ արաւ: Աստուած արհամարում է քեզ և քո թագաւորութիւնդ կըտայ ուրիշին»:

Այս ասաց և երեսը դարձրեց, որ հեռանայ նրանից, միայն Սաւուղ զղջալով բռնեց նրա փէշից և պատուեց:

Աստուած ողորմում է հնազանդներին և հակառակ է հպարտներին:

Այս ժամանակից յետոյ Սամուէլ էլ իսկի չգնաց Սաւուղի մօտ և էլ չտեսաւ նրան մինչև նրա մահը, թէև էլի միշտ աղօթք էր անում նրա համար և լաց էր լինում նրա վրայ: Սաւուղ ընկաւ մտածմունքի մէջ, յաճախ տիրում էր նրան տխրութիւն և անտանելի անհանգստութիւն. միայն նա չէր փնտրում մխիթարութիւն Աստուծոյ մէջ և չէր աշխատում իրան ուղղել:

57. Դաւիթ.

Սամուէլն էլի միշտ տխրում էր, որ Սաւուղ բարկացրեց Աստծուն: Աստուած ասաց Սամուէլին. «մինչև երբ դու պէտք է լաց լինիս Սաւուղի վրայ: Նա էլ թագաւոր չի լինիլ Խորայէլացոց վրայ: Գնա Բեթղեհէմ Ուրբէդի որդի Յեսսէի տուն. ես ընտրեցի նրա որդոց մէկին թագաւոր»:

Սամուէլ գնաց Բեթղեհէմ, բերեց Աստծուն զոհ և հրաւիրեց Յեսսէին իր որդոց հետ զոհ ուտելու: Երբ նրանք եկան Սամուէլը տեսնելով Յեսսէի մեծ որդի Եղիաբին, որ մի քաջ, բարձրահասակ և գեղեցիկ տեսքով մարդ էր, կարծեց իր մըտքում թէ յայտնի բան է, սա կըլինի օծեալը: Բայց Աստուած պատասխանեց նրան. «մի նայիր ոչ հասակին և ոչ գեղեցկութեան. սա չէ իմ ընտրածս. Աստուած մարդոց պէս արտաքին տեսքով չէ դատում: Մարդս տեսնում է միայն այն, ինչ որ նրա աչքի առաջն է. բայց Աստուած տեսնում է նրա սիրտն էլ»:

Յեսսէն Սամուէլի առաջ հանեց իր երկրորդ որդուն՝ Ամենադաբին: Սամուէլ ասաց. «Զէ, Աստուած դրան չէ ընտրել»: Նրանից յետ հայրը Սամուէլի առջև հանեց իր երրորդ որդուն: «Սա էլ չէ ընտրած Աստուածանից», ասաց Սամուէլ: Յեսսէն հանեց մարգարէի առաջ իր եօթն որդոց՝ մէկը միւսի ետեւից: «Սրանից ոչ մէկին Աստուած չէ ընտրել», ասաց Սամուէլ:

Ոչ ոք չէր հասկանում, ինչ են նշանակում այս խօսքերը: Ուրիշ որդի էլ չունիս դու արդեօք», հարցրեց Սամուէլ: «Ունիմ էլի մի որդի, պատասխանեց Յեսսէն, ամենից փոքրն է նա՝ Դաւիթը, նա արածացնում է իմ ոչխարներս»։— «Շուտ մարդ զրկիր նրա ետեւից, ասաց Սամուէլ: Թող գայ նա մեր սեղան նստելից առաջ»:

Հայրը մարդ զրկեց, կանչեց Դաւիթին և հանեց Սամուէլի առջև երեսային, որ զեղեցիկ էր դէմքով և քաղցր տես-

քով: Այն ժամանակ Աստուած ասաց Սամուէլին. «ահա իմ ընտրածս. օծի՛ր սրան թագաւոր»:

Սամուէլ առաւ շիշը իւղով և օծեց Դաւիթին իր բոլոր եղբայրների ներկայութեամբ: Աստուծոյ Հոգին իջաւ օծեալի վրայ և այնուհետև մնաց միշտ նրա հետ:

58. Երիտասարդ Դաւիթը արքունի պալատում.

Աստուծոյ Հոգին բոլորովին թողեց Սաւուղին, որ սըրտով զեղխացել էր: Սաւուղ ընկաւ տրտմութեան մէջ, և տանջւում էր չար դէպի: Ով որ իրան Աստուծոյ ողորմութեանն անարժան է զգում, չէ զղջում իր վատ գործերի վրովայ և չէ աշխատում նրանց լաւացնել, նա չէ կարող ամենեւին հանգիստ լինել՝ ինչպիսի մեծ փառքով և մեծութեամբ էլ պատած լինի:

Պալատականներն ասացին Սաւուղին. «Թագաւոր, եթէ կը հրամայես, մենք կըբերենք քեզ մօտ մի մարդ, որ լաւ ածում է քնար, գուցէ երաժշտութիւնը մեղմացնէ քո տրտմութիւնը»։— «Բարի է, պատասխանեց Սաւուղ. «ճանաչո՞ւմ էք մի այնպիսի մարդ»։ Այն ժամանակ պալատականներից մէկն ասաց. «Երբ ես Բեթղեհէմումն էի, Յուդայի բաժնում, լսեցի մի անգամ, ինչպէս Յեսսէի որդին քնար էր ածում: Նա գեղեցիկ ածում է. բացի սրանից նա շատ խելօք է, բարեպաշտ և Աստուածահաճոյ»։ Սաւուղ այն ըուպէին մարդ զրկեց Յեսսէի մօտ Բեթղեհէմ հրամայելով նրան, շուտ զրկել իր որդի Դաւիթին, որ արածեցում է նրա ոչխարները: Յեսսէն առաւ մի քանի հաց, մի տիկ գինի, ուլ և Դաւիթին այս գիւղական ընծաներով զրկեց թագաւորի մօտ: Այն ժամանակ Իսրայէլացոց երկրում սովորութիւն էր թագաւորի մօտ ընծաներով երթալ:

Դաւիթ յայտնուեցաւ Սաւուղին և շատ սիրելի եղաւ նրան: Թագաւորը նրան իրան կապարճակիր շինեց և հրամայեց Յեսսէին ասել, որ ինքը պահում է նրա որդուն իր մօտ, որովհետեւ արժանացաւ իր ողորմութեանը: Ամեն անգամ, երբ տրտմութիւնը տիրում էր Սաւուղին, Դաւիթ ածում էր քնար, և այս ցրում էր Սաւուղի տխրութիւնը և նրան տանջող չար ոգին հեռանում էր նրանից:

59. Գողիաթ.

Փղշտացիները նորից զինաւորուեցան Իսրայէլացոց դէմ: Սաւուղ դուրս եկաւ նրանց դէմ իր զօրքով: Փղշտացոց զօրքը վեր եկաւ սարի գլխին. Իսրայէլացիներն նմանապէս վեր եկան նրանց դէմ ու դէմ միւս սարի գլխին: Հովիտը բաժանում էր երկու զօրքերը մէկ մէկից:

Փղշտացոց բանակից առաջ եկաւ մի հսկայ, Գողիադ անունով: Նրա հասակն էր կարգից դուրս բարձր, գլուխը ծածկած էր երկաթէ սաղաւարտով և ինքը հագած ունէր պղնձի զրահ:

Ձեռին ունէր տէգ ահագին մեծութեամբ: Նրա բոլոր զէնքն էր շատ ծանր և ցոյց էր տալիս նրա արտաքոյ կարգի զօրութիւնը: Նրա առջևից գնում էր նրա զինակիրն, որ տանում նրա սուրը:

Հովտի մէջ ցած իջնելով Գողիադ կանչեց Իսրայէլացիներին. «Ինչո՞ւ դուք ամենքդ պատրաստուում էք կռւի: Ես Փղշտացի եմ և դուք Սաւուղի ծառաներն էք: Ընտրեցէք ձեր միջից մէկին, որ կարողանայ ինձ հետ մենամարտել: Եթէ նա ինձ կըսպանէ, մենք կըլինինք ձեր ծառաները, իսկ եթէ ես նրան կըսպանեմ, դուք եղէք մեր ծառաները:

Այսպիսի առաջարկութիւն որ լսեցին, Սաւուղ և բո-

լոր Իսրայէլացիները խռովեցան շատ և սարսափեցան: Իսկ Գողիադ ծաղր էր անում նրանց, տեսնելով որ ոչ ոք չէ համարձակում դուրս գալ իր դէմ և պարծենում էր իր ուժով:

Դաւիթ, որին Սաւուղ չէր կամենում իր հետ առնել պատերազմ՝ նրա մանկութեան պատճառով, յետ դարձաւ էլի իր հօր ոչխարներն արածացնելու, բայց նրա երեք մեծ եղբայրներն էին արքունի զօրքումն: Յեսսէն ասաց Դաւիթին. «Առ հաց և տա՛ր զօրաց բանակը եղբայրներիդ համար: Ահա էլի տասն կտոր նոր պանիր, որ կըտաս դու նրանց հազարապետին. տեղեկացիր, արդեօք եղբայրներդ առհղջ են և ինչպէս են գնում գործերը»: Դաւիթ, որ ամեն բանում հրնազանդ էր հօրը և սրտանց սիրում էր եղբայրներին, ուրախութեամբ զնաց բանակը, տանելով իր հօր տուած պաշարը:

Երկու կողմն էլ արդէն պատրաստ էր պատերազմելու երբ Դաւիթ եկաւ այնտեղ: Ինչ-որ հետը բերել էր, տուեց վանապանին: Իսկ ինքը գնաց իր եղբայրներին տեսնելու: Այդ ժամանակ Գողիադ հսկան առաջ դուրս եկաւ թշնամու զօրքի մէջից, պարծենում էր իր զօրութեամբ ու նախատում էր Իսրայէլացիներին: Սրան տեսնելիս Իսրայէլացիները վախեցած փախան: Բայց Դաւիթ ասաց. «Ո՞վ է այս յանդուգն մարդը, որ համարձակում է նախատել Աստուծոյ ազգի զօրքին: Ի՞նչ վարձատրութիւն է նշանակած նրան, ո՞վ որ կըսպանէ այս հպարտ Փղշտացուն և կազատէ Իսրայէլացիներին ամօթից»:

Դաւիթ մեծ եղբայր Եղիաբ լսեց նրա խօսքերն և բարկացաւ: «Ինչո՞ւ եկար դու այստեղ», ասաց նա. «այս քո տեղդ չէ: Գնա՛ արածացրու ոչխարներդ, ինչո՞ւ թողիր նրանց անապատում: Ես քո հպարտութիւնդ ու սրտիդ չարութիւնը գիտեմ, դու հետաքրքրութիւնիցդ եկել ես պատերազմ տեսնելու»: Դաւիթ եղբայրներն էին հպարտ և կոպիտ և այս

60. Յովնաթան.

Գողիադին յաղթելից յետոյ Դաւթին տարան թագաւորի առջև: Սաւուղ ընդունեց նրան քաղցրութեամբ, իսկ նրա որդի Յովնաթանը սիրեց Դաւթին բոլոր սրտով: Նա դառաւ Դաւթի բարեկամն և տեսնելով նրա առաքինութիւնները սիրում էր նրան ինչպէս իր կեանքը: Բարեկամութեան նըշանի համար Յովնաթան ընծայեց Դաւթին իր շորը, թուրը, աղեղն ու նետերը: Սաւուղ յետ դառնալիս վեր առաւ հետը Դաւթին: Այն քաղաքներում, որոնց մօտից անց էին կենում, աղջիկները նրանց առաջ էին դուրս գալիս երգերով ծնծղաներով: Իրանց հանդիսաւոր գովասանական երգերումը երգում էին նրանք. «Սաւուղը յաղթեց հազարին, իսկ Դաւիթ բերերին»: Ուրախութիւնն, որով ամեն տեղ ընդունում էին Դաւթին և գովասանութիւններն, որ նրան տալիս էին, տրամեցրին Սաւուղին, որ բարկացած ասաց. «Դաւթին ինձնից գերազանց են համարում, ուրեմն թնչ է նրան պակաս. միայն թագաւորութիւն»: Այն ժամանակից Սաւուղ սկսաւ կասկածել Դաւթի վրայ և նրա առաջուան այսահարութիւնն էլի նորոգուեցաւ: Մի անգամ Դաւիթ ածում էր քնար թագաւորի մօտ, Սաւուղ վեր առաւ տէգն ու գցեց նրա վրայ. բայց Դաւիթը ծռուելով ազատուեցաւ այս հարուածից: Այս երկու անգամ պատահեցաւ:

Դաւիթ էլի միանգամ յաղթեց Փղշտացիներին և Սաւուղ այս պատճառով, աւելի ատեց նրան: Նա իր որդի Յովնաթանի առջև հրամայեց թիկնապահներին սպանել Դաւթին: Բայց Յովնաթան ասաց. «Թագաւոր, մի մեղանչիր քո ծառայ Դաւթին. նա անմեղ է: Ինչ-որ Դաւիթն արաւ, բոլորը քո օգտիդ համար էր, քեզ համար չխնայեց իր կեանքը. նա չէր որ սպանեց Գողիադին. նա չէր, որ ազատեց Իսրայէլացիներին: Դու ինքդ վկայ էիր նրա քաջութիւններին, դու

ինքդ գովեցիր նրան, ինչո՞ւ համար ես կամենում թափել անմեղ արիւն, ինչո՞ւ ես կամենում սպանել նրան, որ քեզ ոչինչ չէ արել»: Այս խօսքերը կակղացրին Սաւուղի սիրտն և ասաց. «Զէ. թող Սատուած ինքը վկայ լինի, ես չեմ ըստանալ Դաւթին»: Այն ժամանակ Յովնաթան բերաւ Սաւուղի մօտ իր բարեկամին: Սաւուղ իր Մեղքող աղջիկը տուեց նրան կին:

Շուտ սրանից յետոյ Դաւիթ կրկին յաղթեց ալլազգիներին. այս էլի նորոգեց Սաւուղի սրտի մէջ նախանձը: Նրա առաջուան այսահարութիւնը նորոգուեցաւ առաւել զօրութեամբ: Նա նստած էր տանը գեղարդը ձեռին և Դաւիթն ածում էր քնար և երգում: Սաւուղը գցեց նրա վրայ գեղարդը. բայց Դաւիթ մի կողմ քաշուեցաւ և գեղարդը ցըցուեցաւ պատի մէջ: Նոյն գիշեր Դաւիթը գնաց և պահուեց տը լեռներում:

Մի քանի ժամանակից յետոյ թագաւորն, երբ նստած էր սեղանի առջև, հարցրեց. «Ինչո՞ւ Յեսսէի որդին չէ գալիս իմ սեղանիս մօտ. նա երէկ էլ չկար, այսօր էլ չէ երևում»: Յովնաթան սկսաւ արդարացնել Դաւթին. և այս մասին Սաւուղ շատ չարացաւ. «Դո՛ւ անհնազանդ որդի», գոչեց նա, «ես գիտեմ, դու ինձ և մօրդ ամաչացնելու համար ընտրել ես քեզ բարեկամ Յեսսէի որդուն: Այս րոպէիս հրամայիր բերել նրան այստեղ. նա պէտք է մեռնի»: Յովնաթան հեղութեամբ պատասխանեց. «Ինչո՞ւ պէտք է զրկես նրան կեանքից, նա թնչ է արել»: Սաւուղ բարկացած վեր առաւ գեղարդը և կամենում էր սպանել իր որդուն: Յովնաթան, վեր թռաւ սեղանից, դուրս գնաց և տխրութիւնից բոլոր օրն ոչինչ չկերաւ: Այն միտքն, որ իր հայրը վճռել է Դաւթին սպանել, շատ տխրեցնում էր նրան:

Միւս օր առաւօտ վաղ Յովնաթան գնաց այն սարը, ուր թաքնուել էր Դաւիթ, միայն նրան էր յայտնի սրբա թաքնուած տեղը: Դաւիթ նրա առաջ դուրս եկաւ: Յով-

նախան խորհուրդ տուեց նրան, որ ոչ ոքին չյայտնուի և իրարից հրաժարուելիս զրկեցին մէկ-մէկու և լաց էին լինում երկուսն էլ. վերջապէս Յովնաթանն ասաց. «Գնա՛ խաղաղութեամբ. բարեկամութիւնն, որով մենք Աստուծոյ իրան առաջը երդում տուինք, կըմնայ անքակտելի. Աստուած թող վկայ լինի իմ և քո մէջ, իմ որդոցս և քո որդոց մէջ»։ Սրանից յետոյ նրանք հեռացան մէկ-մէկից։ Յովնաթանը դարձաւ տուն, իսկ Դաւիթ հեռացաւ խորն անապատի մէջ։

Սաւուղ շարունակեց հալածել Դաւիթին անապատումն էլ։ Նա զրկեց իր բոլոր զօրքը զանազան կողմեր Դաւիթի ետեւից։ «Եթէ գետնի տակն էլ պահուած լինի, այնտեղից էլ պէտք է գտնուի նա», ասում էր Սաւուղ։ Բայց Դաւիթը հեռացաւ շատ հեռու և բոլորովին անապատ տեղեր։ Յովնաթանն այնտեղ էլ գտաւ նրան և աշխատում էր մխիթարել նրան ու զօրացնել նրա մէջ այն յոյսն, որ նա ունէր Աստուծոյ վրայ։ «Ոչնչից մի վախենա՛ր», ասում էր նա, «իմ հօրս ձեռքը չէ կարող քեզ հասնել, դու կըլինիս ժամանակով Իսրայէլի թագաւոր. իսկ ես կամենում եմ երկրորդը լինել քեզնից յետ»։

Յովնաթանը յաւիտեան կըմնայ իբրեւ մի ընտիր օրինակ հաստատ և անկեղծ բարեկամութեան։

61. Նաբաղ և Աբիգիա.

Դաւիթի պաշտպան Սամուէլը վախճանեցաւ։ Նրա վրայ լաց եղաւ Իսրայէլացոց բոլոր ազգն. նրան թաղեցին Աբիմաթեմում։

Դաւիթը շատ խղճալի դրութեան մէջ էր՝ ստիպուած մի տեղից միւս տեղ թափառելու. նա ոչ մի տեղ չէր գտնում հաստատ ապաստանի տեղ։ Նրա կեանքը միշտ վտանգի

մէջ էր. իբրեւ աքսորուած, հեռու մարդկանց ընկերակցութիւնից, նա պէտք է ծածկուէր կամ թանձր անանցանելի անտառներում կամ խոր այրերում։ Բայց այնտեղ էլ ապահովութեան մէջ չէր, այնտեղ սպառնում էր նրան մարդասպանի նետը, այնտեղ սպառնում էին նրան Սաւուղի զինւորները։ Թէ ուրիշը լինէր նրա տեղ, կըլուծահատուէր. բայց Դաւիթ չկորցրեց իր արիութիւնը, նա բոլոր սրտով յոյսը դնում էր Աստուծոյ վրայ և իր տխուր աքսորանքի ժամանակը զրեց Աստուծոյ հոգով շնչած սաղմոսներն, որոնց մէջ նա իր բոլոր սիրտը բաց էր անում Աստուծոյ առջև։ Այսպէս կենում էր նա անապատումն, բայց մի քանի ժամանակից յետոյ Սաւուղից ամեն անբաւական և զրկեալ մարդիկ փախան և մտան Դաւիթի պաշտպանութեան տակ և Դաւիթ դառաւ իշխող չորս հարիւրից ավելի մարդոց։

Մտն անուենով մի փոքրիկ քաղաքում, որ անապատի մօտն էր, բնակում էր մի հարուստ մարդ, Նաբաղ անուենով։ Նա ունէր երեք հազար ոչխար և հազար այծ, որոնք արածում էին անապատում և որոնց Դաւիթ պահպանում էր։ Նաբաղը, չնայելով իր հարստութեան, էր շահասէր և խնստասիրտ մարդ։ Միանգամ Նաբաղը ժողովեց բոլոր իր մշակներին և հովիւներին, որ խուզեն հօտերը։ Այս բանի համար, այն ժամանակուան սովորութեամբ, նա կամենում էր մեծ խնճոյք կազմել։ Դաւիթ, զրեթէ պաշարից զրկած լինելով, զրկեց նրա մօտ տասն երիտասարդներ, որոնք իր մօտ էին և մասնակից էին լինում իր ամեն կարօտութիւններին. նա հրամայեց նրանց հարցնել Նաբաղի և ընտանեաց առողջութիւնն ու ասել նրան. «Դաւիթը բարեկամաբար ողջունում է քեզ։ Յանկանում է քեզ և քո բոլոր ընտանեացդ ողջութիւն և ինչ որ դու ունիս։ Մենք իմացանք, որ այժմ քո հովիւներդ պէտք է խուզեն քո ոչխարները, որ մեզ մօտ անապատում արածած էին։ Մենք ոչ միայն չէինք արգելում քո մարդոցդ արածացնելու խաշներդ մեր մօտ, ոչ

Թէ միայն ոչինչ վնաս չէինք տալիս, այլև պահպանում էինք նրանց գողերից և վայրենի գազաններից: Հարցրո՞ւ այս մասին քո հովիւներդ, նրանք, յայտնի բան է, կը հաստատեն մեր խօսքերը: Այս պատճառով մենք յոյս ունինք արժանանալ շնորհք գտնելու քո առջևդ: Մենք քեզ մօտ գալով այսօր, որ քո կազմած հանդէսիդ օրն է, յոյս ունինք, որ դու կը զրկես մի բան Դաւիթին էլ, ինչպէս հայր իր որդուն. նոյնպէս էլ մեզ՝ քո ծառաներիդ մի ողորմութիւն կը տաս»:

Դաւիթը յայտնի էր Խորալէլացոյ բոլոր ազգին, ամենքը սիրում էին նրան, ամենը գովասանութեամբ խօսում էին նրա վրայ. բայց Նաբաղ ձեացրեց, իբրև թէ ճանաչում նրան: Նա բարկութիւնից տեղից վեր թռաւ և գոռաց. «Այս ո՞վ է Յեսսէի որդի Դաւիթը: Այժմ շատացել են փախըստականներն և իրանց տիրերից փախած ծառաներն, ես իմ հացս և միսս, որ պատրաստել եմ իմ ծառաներիս համար, նրանց չեմ բաժանիլ. ես Դաւիթին չեմ ճանաչում»: Դաւիթ մարդիկ ամօթով լետ դարձան:

Նաբաղի կնոջ անունն էր Աբիգիա: Սա էր խելօք, բարի և գեղեցիկ կին: Հովիւներից մէկը գնաց և յայտնեց Աբիգիային այս անցքը: «Դաւիթն, ասաց նա, զրկել էր իր մարդոց, որ շնորհաւորեն այս ուրախութեան օրը քո մարդուդ, բայց Նաբաղ լետ խրկեց նրանց մեծ կոպտութեամբ: Իսկ Դաւիթ և նրա մարդիկը մեզ շատ օգտուէտ էին: Ինչքան որ մենք անապատումն էինք, բերդի պէս պահպանում էին մեզ ցերեկը և գիշերը պաշտպանում աւազակներից ու վայրենի գազաններից: Լաւ մտածիր, որ Նաբաղի լիմարութիւնն ուղղելու հնարք գտնես: Ես վախենում եմ, չլինի թէ մի թշուառութիւն պատահի քո մարդուդ և բոլոր նրա տանը:

Աբիգիան այն րոպէին վեր առաւ երկու հարիւր նրկանակ, երկու աման գինի, հինգ խաշած ոչխարներ, մի կողով չամիչ և երկու հարիւր շարուկ չոր թուզն, այս ամենը զըր-

կեց իր ծառաների հետ Դաւիթի համար, ասելով. «գնացէ՛ք դուք այս ընծաներով առաջ, շուտով ես ինքս էլ կը գամ ձեր ետեկից»: Նա նստաւ իշի վրայ և գնաց ծառաների ետեկից, բայց գիտենալով իր մարդու կոպիտ բնութիւնն, ոչինչ չը յայտնեց նրան:

Բայց այն տասն երիտասարդներն արդէն լետ դարձած յայտնել էին Դաւիթին Նաբաղի պատասխանը: Դաւիթ, չարացած այսպիսի խստութեան վրայ, կապեց իր սուրն և իր մարդոցն էլ հրամայեց զինաւորուել: «Ուրեմն, ասաց նա, մենք իզուր պահպանում էինք Նաբաղի խաշները, նա մեզ բարին չարով է հատուցանում, Աստուած էլ թող այնպէս հատուցանէ մեր թշնամիներին, վաղն առաւօտ նրա բոլոր ունեցածից մի շուն էլ չի մնալ. եկէ՛ք ետեկիցս»:

Դաւիթ արդէն ճանապարհումն էր. նա պատրաստ էր մեծ յանցանք գործելու. բայց Աբիգիան, Նաբաղի իմաստուն կինը, ցածացրեց նրա բարկութիւնը: Երբ Դաւիթն հանդիպեցաւ, նա շուտ իշից իջաւ և նրա առաջին ընկնելով երկրպագութիւն տուեց նրան մինչև գետին: «Տէր իմ, աղաղակեց նա, թող իմ մարդուս յանցանքի պատիժը միայն իմ վրաս ընկնի: Հրաման տո՛ւր ինձ՝ քո աղախնիդ, բերել քեզ օրհնութիւն և ականջ գիր իմ խօսքերիս: Ես բերի քեզ ընծաներ, բաժանիր այն քո զինւորներիդ: Բանի տեղ մի դընիւր Նաբաղի լիմարութիւնը, Դու կը լինիս Աստուծոյ ազգի առաջնորդն, անմեզ արիւն թափելը թող չլինի արատ քո փառքիդ: Ինձ միտդ բեր այն ժամանակ»:

Դաւիթ, փափկացած այս հեզ խօսքերով, ասաց Աբիգիային. «Օրհնեալ է Աստուած, որ զրկեց քեզ. օրհնեալ լինիս դու էլ, որ պահեցիր իմ ձեռքս արիւնհեղութիւնից: Դարձիր խաղաղութեամբ քո տունդ, ես կը կատարեմ խնդիրդ»:

Իսկ Նաբաղ այս միջոցին խմում էր, ուտում էր և ուրախանում ոչինչ չկասկածելով: Միւս օրն առաւօտ, երբ թափեցաւ գինիից, կինը յայտնեց նրան, թէ ինչպիսի վը-

տանգի մէջ էր նրա կեանքը: Նաբաղն, երբ այս լսեց, քար կտրեցաւ վախից և տասն օրից յետոյ մեռաւ: Դաւիթ, որ լսեց նրա մահը, ամուսնացաւ Աբիգիայի հետ:

62. Դաւիթի վերջին տեսութիւնը

Սաւուղի հետ.

Սաւուղի բոլոր աշխատանքը Դաւիթին բռնելու համար իգուր եղան. Աստուած պահում էր այս հեղ և առաքինի մարդուն: Չնայելով Սաւուղի ատելութեան և հալածելուն, Դաւիթ էլի միշտ յարգում էր նրան, իբրև Աստուծոյ օճեալին և իր թագաւորին:

Միանգամ Սաւուղ երեք հազար ընտիր զինուորներով գնաց Դաւիթին փնտրելու: Նա վեր եկաւ մի սարի գլխին: Դաւիթն իմացաւ այս և գիշերով թաքուն գնաց իր ամենից հաւատարիմ զինուորի՝ Աբեսսայի հետ միասին Սաւուղի բանակը: Սաւուղի զօրավար և Աբեններ, նրա բոլոր զինուորները խոր քուն էին մտել: Դաւիթ Աբեսսայի հետ առանց արգելքի գնաց մինչև թագաւորի վրանը: Սաւուղի թիկնապահները քնած էին և ինքը թագաւորն էլ խորին քնի մէջ էր ընկղմել: Նրա գեղարդը ցցած էր գետնին, գլխի մօտ, այն տեղ մօտիկ էլ դրած էր ջրի մի կուժ:

«Աստուած մատնում է մեր ձեռը մեր թշնամուն ասաց Աբեսսան. ես կըսպանեմ դրան իր գեղարդով»:— «Չէ». խօսքը կտրեց Դաւիթ, «չհամարձակիս ձեռք բարձրացնել Աստուծոյ օճեալի վրայ: Ա.՛ւ նրա գեղարդն ու կուժն և գնանք այստեղից»: Նրանք վեր առան գեղարդն ու կուժն և հեռացան բանակից. ոչ ոք չնկատեց նրանց:

Դաւիթ, վեր ելաւ դէմուդէմ եղած ժայռի վրայ և բարձր ձայնով գոռաց. «Աբեններ, պատասխան տուր ինձ»: Ա-

բենները ձայն տուեց հարցնելով. «Ո՞վ ես դու»: Դաւիթն ասաց. «Դ՛ու ես այն հաւատարիմ և քաջ զինուորն, որի «նմանը չկայ բոլոր Իսրայէլի մէջ: Այսպէս ես պահպանում դու քո թագաւորիդ: Տես, ահա նրա կուժն ու գեղարդը, որոնք նրա գլխի մօտն էին դրած»: Այն ժամանակ Սաւուղ գոչեց. «Դաւիթ, իմ որդեակս, քո ձայնդ է այս»: «Այո, թագաւոր, ես եմ՝ ծառադ», պատասխանեց Դաւիթ. «Ինչո՞ւ համար հալածում ես դու ինձ, արքայ, ես քնչ եմ արել. թողել եմ արդեօք երբէք քո հրամաններդ առանց կատարելու. ինչո՞ւ ես կամենում Աստուծոյ առջև թափել անմեղ արիւն»: Սաւուղ ասաց. «Ես մեղանչեցի: Դարձիր մօտս, որդեակ: Որովհետեւ, դու խնայեցիր իմ կեանքս, երբ ես քո ձեռումդ էի, ես քեզ ոչինչ չարութիւն չեմ անիլ»:

Դաւիթն ասաց. «Տես, ահա քո գեղարդը և կուժդ: Հրամայիր ծառաներիցդ մէկին, որ գայ և առնէ: Աստուած ամենին կըհատուցանէ իրանց գործերի համեմատ: Ինչպէս այսօր մեծացաւ քո անձդ իմ առաջիս, այսպէս էլ կըմեծանայ անձս Աստուծոյ առաջին: Նա կըփրկէ ինձ ամեն չարից»: Սաւուղը օրհնեց Դաւիթն և հեռացան մէկ մէկից խաղաղութեամբ: Դաւիթ այս տեսնուելը Սաւուղի հետ վերջինը եղաւ:

Սաւուղը իր բոլոր զօրքով չկարողացաւ յաղթել Դաւիթին, բայց Դաւիթ միայն մեծահոգութեամբ յաղթեց Սաւուղին:

Սաւուղ, որի առաքինութեան սէրը միայն ըրպէական էր և սերտ չէր, շուտ սրանից յետոյ յաղթուեցաւ Փղտացիներից: Նրա զօրքը բոլորովին ջարդուեցաւ. նրա երեք որդիքը մեռան, որոնց մէջ էր և առաքինի Յովնաթանը՝ Դաւիթի բարեկամը: Սաւուղ ինքը վիրաւորեցաւ. փղտացիներն ամեն կողմից յարձակեցան նրա վրայ և կամենում էին գերի առնել նրան: Սաւուղ վախենալով թշնամու ձեռքն ընկնելուց, ընկաւ իր սրի վրայ և մեռաւ:

Դաւիթ թէպէտ և ազատուեցաւ իր հօր և ահալի թշնամուց, բայց էլի չէր ուրախանում Սաւուղի մահուան վր-

րայ: Նա և նրա բոլոր զինւորները ողբում էին Սաւուղի և Յովնաթանի վրայ, որոնք մեռան պատերազմում: Նրանք լացով և առանց ուտելու անց կացրին բոլոր օրը:

63: Դաւիթ Իսրայէլացոյ թագաւոր.

Սաւուղի մահի ժամանակ Դաւիթ բոլոր իր զինւորներով կենում էր Գէթայ Անքուս թագաւորի մօտ, Սիկեւակ քաղում: Յանկարծ եկաւ նրա առաջ Սաւուղի զինւորներից մէկը, որ փախել էր պատերազմի դաշտից. նա բերաւ Դաւիթին Սաւուղի թագաւորական թագն ու ապարանջանները, յուսալով այս կերպով ողորմութիւն գտնել նրանից: Այս մարդը պատմեց, թէ երբ Սաւուղ ընկաւ սրի վրայ, մինչև ի մահ չվիրաւորուեցաւ և դեռ կենդանի էր. ուստի և իրան կանչեց և ասաց. «սպանիր ինձ. ես խիստ տանջուած եմ և դեռ շունչս մէջս է»: Յետոյ շարունակեց եկած մարդը. «ես տեսնելով, որ Սաւուղ այնպէս վիրաւորուած է, որ չէ կարող երկար ժամանակ ապրել, սպանեցի նրան, առայ նրա գլխից թագը և ձեռներից ապարանջաններն ու եկայ քեզ մօտ»: Դաւիթ և բոլոր զինւորները տրամուլթիւնից պատառեցին իրանց շորերը: Դաւիթը շատ ողբաց Սաւուղի և իր բարեկամ Յովնաթանի վրայ:

«Ի՞նչպէս կարողացար դու բարձրացնել ձեռք Աստուծոյ օծեալի վրայ», ասաց Դաւիթ Սաւուղին սպանող մարդուն. «Ի՞նչպէս համարձակեցար դու քո թագաւորիդ կեանքից զրկել: Թագաւորի կեանքը Աստուծոյ ձեռին է. նրա արիւնը քո գլխիդ կրլինի, որովհետև և դու ինքդ վկայեցիր քո դէմ»: Դաւիթ հրամայեց սպանել այս համբաւ բերողին:

Դաւիթ դուրս եկաւ Սիկեւակից իր ընտանիքով և վեց հարիւր զինւորներով դարձաւ իր հայրենիք և Քեբրոնում յայտնի ընտրուեցաւ թագաւոր:

Դաւիթ Յեսսէի որդին էր, իսկ Յեսսէն Ուրէթի որդին էր և Ուրէթը Հոռութի և Բոոսի որդին: Այսպէս՝ աղքատ բայց առաքինի Հոռութի ցեղը նստաւ Իսրայէլացոյ գահը: Յետոյ էլի նրա զաւակներից ծնաւ Աստուծոյ խոստացած Մեսսիան, Նա, որով Աստուած օրհնեց երկրիս բոլոր ազգերին:

64. Դաւթի թագաւորական գործքերը.

Փղշտացիները պատերազմի դաշտում գտնելով Սաւուղին և նրա որդոց մարմինները, վեր առան նրանց և ուրիշ մեռեալներին. և նրանց ազգը նախատելու համար կախեցին դիերը իրանց բերդի պատի վրայ: Յաբիսի բնակիչները լիշեցին, ինչպէս մի ժամանակ քաջ թագաւորն ազատեց իրանց քաղաքը կողոստից. գիշերով ժողովուեցան և իրանց կեանքը վտանգի մէջ դնելով վեր առան թշնամու պատերից իրանց թագաւորի և նրա որդոց մարմիններն, որոնք յարգելի էին՝ իրանց համար, այրեցին և թաղեցին նրանց Յաբիսում ու եօթն օր պահեցին:

Դաւիթ, երբ լսեց Յաբիսի բնակիչների այս գործը, օրհնեց նրանց և ասաց. «Աստուած թող վարձատրէ ձեզ ձեր հաւատարմութեան համար դէպի ձեր թագաւորն և ես էլ իմ կողմից կը վարձատրեմ ձեզ»:

Սրանից լետ Դաւիթ սկսաւ պատերազմել այն օտար ազգերի հետ, որոնք Նեսու Նաւեայի ժամանակից մնացել էին Իսրայէլացիների մէջ և անդադար նրանց հետ կռիւ էին անում: Նա յաղթեց նրանց և սրբեց Իսրայէլի բոլոր երկիրը: Դաւիթ պաշարեց Երուսաղէմ քաղաքն և առաւ: Երուսաղէմ ընտրեց իրան բնակութեան տեղ: Կարծում են որ այս քաղաքը, որ թագաւորանիստ դառաւ, նոյն Սաղիմ քաղաքն է, ուր Մեղքիսեղէքը Աբրահամին պատահեցաւ: Այսպէս Աբրահամի զաւակը թագաւոր դառաւ այն գեղեցիկ երկրին, որ Աստուած խոստացաւ տալ նրա ազգին:

Դաւիթ բարի և բարեպաշտ թագաւոր էր: Նա սրտով կամենում էր, որ իր ազգը լինի առաքինի և երջանիկ: Ինքն ունէր սիրով լիքը սիրտ, երախտագէտ էր Աստուծոյ և յոյսը հաստատ Նրա վրայ և բոլորովին հպատակ Նրա սուրբ կամքին: Այս գգացմունքներն էին նրա բոլոր երջանկութիւնն երկրիս երեսին և այս պատճառով կամենում էր արմատացնել նրանց իր հպատակների սրտերումն էլ:

Դաւիթ սկսաւ իր թագաւորութիւնը, տարածելով ազգի մէջ աստուածապաշտութեան սէրը: Երուսաղէմ քաղաքի մօտ էր Սիօն լեւը, որ ունէր բերդ էլ: Այստեղ իրան համար արքունիք շինելից յետոյ կանգնեց Դաւիթ հոյակապ խորան՝ Ուխտի տապանակը մէջը տեղաւորելու համար, որ մինչև այն ժամանակ Կարիթարիմ քաղաքումն էր: Երբ ամեն բան պատրաստ էր, հանդէսով տեղափոխեցին Ուխտի տապանակը նրա համար պատրաստուած տեղը, և գրեթէ Իսրայէլացոյց բոլոր քաղաքն ուղեկից էր նրան փողերով և ուրախութեան երգերով: Բայց իր սրտումն Դաւիթ շինեց Աստուծոյ համար աւելի գեղեցիկ տուն: Նա Աստուծոյ հոգւով լքուած գրեց այն սրտաշարժ և խրատական սաղմոսներն, որոնք կարդացողի հոգին ազնւացնում են և մխիթարում:

Նոր Սիօնի վրայ շինած սրբութեան մէջ Դաւիթ զոհ բերաւ Աստուծոյ, օրհնեց իր ազգին, ամենին բաժանեց հաց, զոհի միս և գինի: Այս զոհի սեղանին ամենքը մասնակից եղան. այս ուրախութեան օրը վերջին աղքատն էլ Դաւթի հպատակներից լիացաւ կերակրով:

Դաւիթ հարցրեց. «Սաւուղի ցեղից արդեօք չմնաց մի հոգի կենդանի. ես իմ բարեկամիս Յովնաթանի՝ սիրոյ համար կամենում եմ նրան լաւութիւն անել»: Մնացել էր միայն Յովնաթանի մի որդին Մեմփիբոսթէն, որ երկու ոտով էլ կաղ էր: Նա բնակում էր Նոդաբարումը: Դաւիթը զրկեց նրա ետևից, բնակեցրեց իր տան մէջ և տուեց նրան Սաւուղի բոլոր կալուածներն և վարւում էր նրա հետ իր որդու պէս: Մեմփիբոսթէն միշտ ուտում էր թագաւորի սեղանից, Դաւթի որդոց հետ միասին:

65. Դաւթի մեղանչելն ու զղջումն.

Ամեն թշնամիներին յաղթելից յետոյ, Դաւիթ և իր թագաւորութիւնը վայելում էին խաղաղութիւն և առատութիւն: Բայց շատ անգամ բախտաւորութիւնը լինում է մեզ վնասակար: Թշուառութեան ժամանակ Դաւիթ էր առաքինի, բայց լիութեան, հագստութեան և զօրութեան ժամանակ նա ընկաւ փորձութեան մէջ և գործեց սարսափելի յանցանք:

Սկսաւ պատերազմ Ամոնացոց դէմ: Առհասարակ թագաւորներն իրանք առաջնորդում էին զօրքին. բայց Դաւիթ կամեցաւ վայելել հանգստութիւն. նա ինքը չգնաց կռիւ և յանձնեց զօրքը իր զօրավար Յովաբին, իսկ ինքը մնաց Երուսաղէմում:

Մի անգամ, երեկոյեան մօտ, դուրս եկաւ նա յստակ օդ շնչելու իր պալատի տանիքի վրայ, որտեղից երևում էր բոլոր քաղաքն և ազատ, անգործ մարդու պէս նայում էր ամեն կողմ հետաքրքրութեամբ: Անգործութիւնից ծնում են միշտ վատ մտքեր: Նա տեսաւ մի կին և գայթակղուեցաւ նրա գերբնական գեղեցկութեամբ: Այս կնոջ անունն էր Բերսաբէ: Սա էր Ուրիային կինն, որ Դաւթի զօրավարներից մէկն էր և արժանաւոր մարդ էր: Դաւիթ զրկեց Ուրիային իր զօրաւոր Յովաբին մօտ նամակով, որի մէջ հրամայում էր նրան, որ Ուրիային զրկէ ամենից երկիւղալի տեղն և երբ պատերազմը սաստկանայ, նրանից բոլոր զօրքին յետ կանչէ, որ թշնամին կարողանայ անարգել սպանել նրան: Ամեն բան կատարուեցաւ Դաւթի հրամանին համեմատ. Ուրիան սպանուեցաւ. իսկ նրա կին Բերսաբէն՝ սուգի օրերի անցնելից յետ, ամուսնացաւ Դաւթի հետ:

Մարդկերանցից ամենից լաւն էլ կարող է ընկնել յանցանքի մէջ, բայց առաքինի մարդը չէ ընդունակ յամառելու իր յանցանքի մէջ և երկար ժամանակ հեռանալու բարի

ես ինքս կըլսէի ամենքին և ինքս կըղատէի արդարութեամբ»։ Ով որ կամենում էր նրան պատիւ տալ, որպիսի արժան է թագաւորի որդուն, Աբիսողոմ գրկում էր նրան։ Այսպէսով նա ազգին շատ սիրելի եղաւ և ամենքը կամենում էին նրան թագաւոր ունենալ։ Նոյնպէս իր կողմ գցեց Աբիսողոմին՝ թագաւորի խորհրդականին էլ, որ մեծ պատիւ ունէր Իսրայէլացոց մէջ։

Աբիսողոմ չէր կասկածում իր չար խորհրդի յաջողութեան մասին։ Նա գնաց թագաւորի մօտ և հրաման ինդրեց նրանից Քեբրոն քաղաքն երթալու, որ զոհ բերէ Աստուծոյ, ինչպէս որ խոստացել էր։ Դաւիթ ասաց. «գնա՛, Տէրը քեզ հետ լինի, որդեակ»։ Աբիսողոմ, Քեբրոն հասնելից յետոյ, զոհ բերաւ և միւսնայն ժամանակ կազմեց դաւակցութիւն էլ հօր դէմ։ Նա առաւ թագաւորից հրաման միայն նրա համար, որ կասկածանքից ազատ լինի. երեսպաշտը բարեպաշտութեան դիմակի տակ ծածկում էր իր աւելի ժողովուրդ հաւաքելու միտքը։ Դեռ Քեբրոն գնալից առաջ, զրկեց նա հրեշտակներ Իսրայէլացոց ամեն ցեղերին, հրամայելով յայտնել նրանց. «երբ կըլսուի փողի ձայնը, Աբիսողոմ Քեբրոնում թագաւոր փրկուի»։ Ժողովուրդը ամեն կողմից հաւաքւում էր նրա մօտ և ինտրեց նրան թագաւոր։

Դաւիթ, երբ իմացաւ այս ապստամբութիւնը, հարկաւոր համարեց հեռանալ փոքրաթիւ զօրքով, որ իր մօտ մընացել էր։ Այս փախուստի սկզբումն արդէն Աստուած զըրկեց Դաւիթին միտիթարութիւն։ Նա ոտով փախաւ քաղաքից բոլոր իր ընտանիքով և շատ ժողովուրդ հետեց նրան։

Դաւիթ փախչանցաւ Երուսաղէմի մօտ։ Այն ժամանակ եկան նրա մօտ Յովաբը, Արիսան, Եթթի և բոլոր վեց հարիւր հոգիք, որոնք նրա թիկնապահներն էին։ Դաւիթ, երբ տեսաւ այլազգի Եթթիին, որին նոր էր առել ծառայութեան մէջ, ասաց. «գնա՛ նոր թագաւորի մօտ, դու այլազգի ես, ես քեզ երէկ միայն ընդունեցի ծառայութեանս մէջ և այ-

սօր դու կամենում ես ինձ ընկեր լինել թշուառութեանս մէջ։ Ես ինքս դեռ չգիտեմ, ինձ ինչ է լինելու»։ — «Որտեղ էլ լինիս, թագաւոր, ասաց Եթթին, ես քեզ կըծառայեմ, ես գալիս եմ քեզ հետ կենդանի մնալու կամ մեռնելու»։ «Գրնանք, եկ ուրեմն ինձ հետ», ասաց Դաւիթ շարժած այսպիսի հաւատարմութիւնից։ Ամեն ներկայ գտուողները լաց եղան և հետեցին Եթթիի օրինակին։ Ամենքը գնացին իրանց թագաւորի ետեւից։

Դաւիթ անցաւ Կեղրոնի հեղեղատը բոլոր իր մարդոց հետ։ Այն ժամանակ եկան նրա մօտ Սադոփկ քահանայապետն և ամեն քահանաները բերելով Ուխտի Տապանակը։ Բայց Դաւիթ ասաց. «դարձի՛ր քաղաք Սուրբ Տապանակովդ. եթէ Աստուծոյ հաճոյ կըլինի, կըղառնամ Երուսաղէմ երգրապօութիւն կըտամ Տապանակին Խորանում։ Իսկ եթէ Աստուած կըթողնէ ինձ, ես այն ժամանակ կատարեալ Հպատկութեամբ կասեմ. թող Քո կամքը լինի. իսկ դուք դարձէ՛ք քաղաք»։

Դաւիթ գնաց բոկոտն Զիթենեաց սարի գլուխը, գլխին մօխիր ածած և լաց լինելով։ Մեծ թշուառութիւնը նրա համար իր գահից զրկուելը չէր, այլ իր սիրելի որդու ապրստամբութիւնը։

Սեմէի, որ Սաւուղի թուներից մէկն էր, դուրս եկաւ Դաւթի առաջ։ Նա քարեր էր գցում Դաւթի և նրա ուղեկիցների վրայ, անիծում էր և գոչում. «Փախի՛ր, փախի՛ր մեր երկրից, դու անօրէն մարդ։ Այժմ Աստուած վրէժիւնդիւր է լինում Սաւուղի և նրա որդոց թափուած արիւնի համար, այժմ Աստուած տալիս է թագաւորութիւնդ քո որդուն»։

Աբիսան, Դաւթին սիրող քաջ, հաւատարիմ և արի զինւորը զայրացաւ շատ, լսելով այսպիսի նախատանքներ ու զրպարտութիւններ և ասաց Դաւթին. «Ի՞նչպէս է համարձակւում այս տառելին անիծել իմ թագաւորիս։ Ես չեմ կարող համբերել այս բանին և կըկտրեմ այն լրբի գլուխը»։

Դաւիթ հեզութեամբ ասաց. «Մի՛թէ դու մոռացար, որ

իմ հարազատ որդիս զէնք է բարձրացրել իմ դէմ: Ուրեմն էլ ի՞նչ յարգանք կարող ես պահանջել օտար մարդից: Թող նրան, թող անիծէ ինձ: Գուցէ Աստուած կըողորմի ինձ և նրա անէծքները կըդառնան ինձ օրհնութիւններ: Թագաւորը շարունակեց իր ճանապարհը, իսկ Սեմէին երկար ժամանակ հեռւում էր նրան իր անէծքներով, սարից նրա վրայ վարեր զցելով և հող ցանելով:

Դաւիթ իր բոլոր ուղեկիցներով անցաւ Յորդանանը և հեռացաւ անապատ: Այստեղ կարօտութիւն էին քաշում նրանք ամեն պաշարների կողմից: Մի առաքինի ծերունի, Բերզէլի անունով և ուրիշ էլի երկու ճշմարիտ մարդիկ բերին թագաւորի և նրա ընկերակիցների համար անկողիններ, զանազան ամաններ և ամեն տեսակ ուտելու պաշարներ:

Ինչպիսի զանազանութիւն անարժան անէծի վարմուքի և առաքինի Բերզէլի ազնուութեան մէջ: Մէկը բամբասում է իր թագաւորին, տեսնելով նրան թշուառութեան մէջ, կարծելով թէ նա զուրկ է իրան վնասելու միջոցներից, իսկ միւսն աշխատում է նրան օգնութիւն տալ՝ չլուսալով նրանից ոչինչ վարձատրութիւն:

67. Աբիսողոմի մահը.

Դաւիթը մնաց անապատի մօտ եղած Մանայիմ (բանակ) քաղաքում և կարգի դրեց իր զօրքը: Նա բաժանեց նրան երեք մասի. մի մասի վրայ զօրավար դրեց Յովաբին, միւսի վրայ Աբիսային և երրորդի վրայ Եթթին: Զօրքն անցում էր նրա մօտով և նա իր երեք զօրավարներին ասում էր. «Խնայեցէք իմ որդի Աբիսողոմին»:

Աբիսողոմն էլ նմանապէս հաւաքեց բազմաթիւ զօրք և հանդիպեցաւ Դաւիթի զօրքին Եփրեմի անտառում: Աբիսողոմի զօրքը շարդուեցաւ և ինքը շտապեց ազատուել փախ-

չելով: Նա գնում էր ջորիի վրայ նստած խիտ անտառի միջով: Աբիսողոմի երկար գանգուր մագերը փաթաթուեցան ծառի ճիւղերին և ինքը կախուեցաւ, ջորին տակից դուրս եկաւ և գնաց: Դաւիթի զինուորներից մէկը տեսաւ այս և յայտնեց Յովաբին: Ինչու չսպանեցիր դու նրան, ասաց Յովաբ, ես քեզ կըտայի դրա համար յիսուն սիկղ արծաթ»: Իսկ արգար զինուորը պատասխանեց. «Ես չէի առնուլ քեզից հազար գահեկան էլ նրա համար, որ թաթաւէի ձեռն իմ թագաւորիս որդու արիւնում: Ես լսեցի, ինչպէս թագաւորը հրամայում էր քեզ, Աբիսային և Եթթին ասելով. «խնայեցէք իմ որդի Աբիսողոմին»:

Յովաբ զայրացած լինելով ապերախտ և անհնազանդ որդու դէմ, առաւ երեք նետ, գնաց այն կողմն, ուր Աբիսողոմն էր և խփեց նետը նրա սրտին. բայց որովհետեւ Աբիսողոմ դեռ կենդանի էր, Յովաբի ուղեկիցներից, տասն երեսուսարդները, որոնք հասան նրա մօտ, զրկեցին նրան վեանքից: Այն ժամանակ Յովաբ հրամայեց փողեր ածել, որ պատերազմը վերջացնեն, որովհետեւ խնայում էր նա իր հայրենակիցների արիւնը: Աբիսողոմի մարմինը զցցին անտառում փոսի մէջ և ծածկեցին քարի շեղջով:

Յայտնի բան է, ամեն այստեղից անցկացողը տեսնելով այս լիշատակարանը կըսարսափէր և միտը կըբերէր Աստուծոյ պատուիրանը. «Պատուիր թո հօրդ, և մօրդ, քեզ բարի կըլինի և երկար կեանք կունենաս երկրիս վրայ»:

Դաւիթը քաղաքի դռան մօտ նստած սպասում էր պատերազմի յաջողութեան աւետիքի: Լուր բերողը, որ պատերազմի տեղից եկաւ, բերեց նրան Աբիսողոմի մահուան համբաւը: Դաւիթ շատ տխրեցաւ, մտաւ սենեակ և գառնապէս լաց էր լինում, աղաղակելով. «Որդեակ իմ Աբիսողոմ, որդեակ իմ, Աբիսողոմ որդեակ իմ, ո՛հ, ո՛վ կըտայ ինձ մահ քո տեղ. Աբիսողոմ, որդեակ իմ Աբիսողոմ»: Այսպէս էր ողբում Դաւիթ իր ապերախտ որդու մահն, որ կամենում էր նրան գահից զրկել:

68. Դաւթի իր Թագաւորութիւն դառնալը.

Բոլոր ժողովուրդը ուրախութեամբ Դաւթի առաջ դուրս եկաւ նրան ընդունելու: Սուրհանդակներ ղրկուեցան Թագաւորի մօտ խնդրելու նրան, որ շուտ դառնայ իր մայրաքաղաքը: Դաւիթ էլի մտաւ Երուսաղէմ:

Երբ Յորդանանին մօտեցաւ, Հանդիպեցաւ Սեմէիին, այն Սեմէիին, որ այնպիսի ցածութեամբ նախատում էր նրան, զրպարտում և անիծում նրան անբախտութեան ժամանակ: Սեմէիին ընկաւ Թագաւորի ոտները, աօնով. «Թագաւոր, մոռացի՛ր այն զրկանքներն, որ ես քեզ տուի, քո Երուսաղէմից փախչելու օրդ, ես յանցաւոր էի քո դէմ, բայց այժմ ես առաջինը չեմ արդեօք, որ քո առաջդ դուրս եկայ»: Աբիսան գոչեց. «Եւ դեռ Համարձակում է պարծենալ, մեթէ Սեմէին կենդանի կրմնայ, նա, որ անիծում էր Աստուծոյ Օծեալին»: Բայց ազնիւ սիրտը միշտ պատրաստ է ներելու: Դաւիթ ասաց Աբիսային. «Ինչո՞ւ դու աշխատում ես ինձ վատ գործի մէջ դրել: Այսօր չպէտք է կորչի ոչ մի Իսրայէլացի: Ո՞չ արդեօք այսօր դառայ էլի Իսրայէլացոյ Թագաւոր»: Յետոյ դառնալով Սեմէիին, ասաց նրան քաղցրութեամբ. «Սեմէի, դու չես մեռնիլ իմ ձեռքից»:

Բերդէլին՝ ութսուն տարեկան ծերունին, նմանապէս եկաւ Դաւթի առաջ ուրախ սրտով: Թագաւորը շնորհակալ եղաւ նրան և ասաց. «Եկ ինձ հետ, ղենաք Երուսաղէմ. այնտեղ կրկենաս ինձ մօտ Հանգստութեան և լիութեան մէջ: Բերդէլին պատասխանեց. «Թագաւոր, ես արդէն ութսուն տարեկան եմ, ինձ էլ երկար ժամանակ չէ մնում ապրել երկիս երեսին: Ես՝ էլ Համ չեմ տեսնում ոչ ուտելու և ոչ խմելու, երգեցողների երգերն ինձ էլ չեն ուրախացնում, ես միայն ծանրութիւն կրլինիմ իմ Թագաւորին. իսկ վարձատրութիւն ինձ ամենեւին Հարկաւոր չէ: Ես քեզ կամե-

նում եմ էլի փոքր ինչ ուղեկից լինել և յետոյ Հրաման տուր ինձ տուն յետ դառնալ, այնտեղ կամենում եմ վերջացնել օրերս և Թաղուել Հօս և մօրս գերեզմանների մօտ»:

Դաւիթ բոլոր ազգի ուղեկցութեամբ Յորդանանն անցնելից յետոյ զրկեց Բերդէլին և օրհնեց նրան. բայց էլի Հօրը վարձատրելու համար, առաւ նրա որդին իր արքունիք և շատ ողորմած եղաւ նրան: Իսկ Բերդէլին դարձաւ իր տուն:

69. Դաւթի մահը.

Դաւիթ Հասաւ խորին ծերութիան և զգում էր արդէն իր մահուան մօտենալը: Նա չէր բաւականում նրանով, որ բոլոր կեանքը նուիրած էր Աստուծոյ անունը փառաւորելու և իր Հպատակների բարօրութեանը, այլ կամենում էր դեռ իր մահից յետոյ էլ օգտաւէտ լինել: Ահա՛ այն զեղեցիկ բարեկարգութիւններն, որ նա արաւ իր մահից առաջ:

Դաւթի սրտումն երկու ցանկութիւններ կային, որ կամենում էր կատարուած տեսնել իր մահից առաջ: Առաջինը՝ կանգնել Հոյակապ տաճար Աստուծոյ և երկրորդը՝ տալ Թագաւորութիւնն իր որդի Սողոմոնին: Այս առաջին ցանկութիւնը բաց արաւ Նաթան մարգարէին, որ յայտնեց նրան Աստուծոյ կամքը:

Իր մահից փոքր ժամանակ առաջ Դաւիթ Հաւաքեց Երուսաղէմում ամեն իշխաններին, մեծամեծներին և բոլոր Իսրայէլացոյ ազգին, որ ամենի առաջ և բաց անէ Աստուծոյ կամքն, որ Նաթան մարգարէի միջնորդութեամբ յայտնուեցաւ իրան: Բազմաթիւ ժողովի մէջ ասաց նա յետագայ խօսքերը.

«Եղբայրներ, իմ ժողովուրդս, ես կամենում էի կանգնել տուն, որ դնուի նրա մէջ Ուխտի Տապանակն և պատրաստեցի ամեն Հարկաւոր նիւթները նրա համար. բայց Աստուած

ասաց ինձ. «Դու չես կանգնել ինձ տուռ, որի մէջ փառաբանուի Իմ անունս. դու զինուոր էիր և շատ արիւն թափեցիր: Քո որդի Սողոմոնը թող կանգնէ Իմ անունս: Նա ինձ որդի կրկինի և ես նրա հայրը. ես կըզօրացնեմ նրա թագաւորութիւնը, եթէ կըպահէ Իմ պատուիրաններս:

«Աստուծոյ իրան առջև բոլոր ազգի ներկայութեամբ, պատուիրում եմ ձեզ, որ եթէ կատարէք Աստուծոյ պատուիրաններն, այն ժամանակ հանստութեամբ կըտիրէք երկրին, որ Աստուած ձեզ տուեց և կըտաք այն ձեր որդոց ժառանգութիւն:

«Իսկ դու, որդեակ Սողոմոն, պաշտիր քո նախնիքների Աստծուն, և ծառայիր նրան սուրբ սրտով: Աստուած փորձում է մեր սրտերը, տեսնում է մեր խորհուրդները: Փնտրիր Աստծուն և կըգտնես նրան, բայց եթէ կըհեռանաս նրանից, նա էլ կըթողնէ քեզ յաւիտեան: Աստուած ընտրեց քեզ, որ կանգնես նրան տաճար, կատարիր Ամենաբարձրելի կամքը»:

Դաւիթը տաճարի շինութեան համար թողեց Սողոմոնին շատ ոսկի, արծաթ, պղինձ, երկաթ, քար և փայտ: «Զնայելով, որ աղքատ էի ես, ասաց նա, էլի կարողացայ Աստուծոյ տան շինութեան համար հաւաքել այսքան նիւթեր»:

Ամենքը հետեցին թագաւորի օրինակին. ամեն մարդ բերում էր շինութեան համար՝ որչափ իր կարողութիւնը ներում էր, ոսկի, արծաթ, թանգազին քարեր, երկաթ, պղինձ և այլն: Ժողովուրդն ուրախանում էր տեսնելով տաճարի շինութեան համար սրտանց բերած նուէրների այնքան բազմութիւնը, բայց թագաւորն ինքը ամենից աւելի ուրախանում էր: Նա բարձր ձայնով, բոլոր ազգային ժողովի առջև, փառաբանում էր Աստծուն:

Դաւիթ շնորհակալութեան զոհ բերաւ Աստծուն և տօնեց բոլոր ազգի հետ միասին այս օրը:

Սողոմոնը դեռ իր հօր կենդանութեան ժամանակ օծ-

ւեցաւ Իսրայէլացոց թագաւոր: Իշխանները, մեծամեծներն ու ազգը ուրախանում էին այս ընտրութեան վրայ: Այսպէս արքունի գործքերը կարգադրելից յետոյ, Դաւիթ յանձնեց կառավարութիւնն իր որդուն:

Մահուան մահճումը պառկած, Դաւիթ ասաց Սողոմոնին. «Ես գնում եմ այնտեղ, ուր ամեն մահկանացու պէտք է երթայ, իսկ դու մի իթարուիր և եղիր կատարեալ մարդ: Պահիր Աստուծոյ ուխտը, գնա նրա ցոյց տուած ճանապարհով և կատարիր Մովսէսի օրէնքներումը զրաժ պատուիրանները: Թող կատարուի Աստուծոյ խօսքը, որ նա ինձ ասաց. «Եթէ քո որդիքը հաւատարիմ կըմնան Իմ պատուիրաններին, քո զաւակիդ թագաւորութիւնը Իսրայէլի գահից երբէք չի դադարիլ»:

Իշխանը խոստումն, որ Աստուած տուեց Դաւիթին և որ մի իթարեց նրան մահուան ընկնելին, էր այն թէ, Դաւիթի զաւակից կըծնի Փրկիչը:

Դաւիթ վախճանեցաւ խորին ծերութեան մէջ. թագաւորեց Սաւուղից յետոյ քառասուն տարի և թաղեցին նրան Սիօն սարի վրայ:

70. Սողոմոն թագաւորը.

Սողոմոն դեռ երիտասարդ էր, երբ նստաւ Իսրայէլի գահը: Թէ ինչպիսի զգացմունքներով ոգևորած էր նա իր թագաւորութեան սկզբին, կարելի նկատել չետա՞յ խնդիրքից: Աստուած երազում ասաց նրան. «Խնդրիր ինձանից, ինչ-որ ուզում ես»: Սողոմոն պատասխանեց. «Ես դեռ երիտասարդ եմ և անփորձ, Դու, Տէր Աստուած, յանձնեցիր ինձ բազմաթիւ ազգի կառավարութիւնը. խնդրում եմ Քեզնից սուրբ սիրտ և հանճար, որ կարողանամ կառավարել ժողովրդեան և դատել նրան արդարութեամբ և առանց կողմնա-

պահուածեան: Տո՛ւր ինձ միտք, որ կարողանամ բարին չարիցը զանազանել. որովհետեւ ինչպէս կարելի է առանց իմաստութեան կառավարել այսպիսի բազմաթիւ ազգին»:

Այս խօսքերը հաճոյ թուեցան Աստծուն. Նա ասաց Սողոմոնին. «Որովհետեւ դու չխնդրեցիր ինձանից ոչ երկար կեանք, ոչ քո թշնամիներէդ մահ, ոչ փառք և ոչ հարստութիւն, այլ խնդրեցիր իմաստութիւն, ես տալիս եմ քեզ ոչ միայն ինչ որ խնդրեցիր, այլև ինչ որ չխնդրեցիր, այն է՝ հարստութիւն և փառք: Ես կըրտամ քեզ միտք և իմաստութիւն. քեզ նմանը չէ եղել քեզնից առաջ և ոչ էլ կըլինի քեզնից յետոյ: Միայն պահիր իմ ուխտս և վարուիր իմ պատուիրաններն յարմար, ինչպէս վարուում էր քո հայրդ»:

Սողոմոն զարթեցաւ ուրախութեամբ լիքը սրտով և Երուսաղէմում Ուխտի Տապանակի առաջին բերաւ Աստծուն շնորհակալութեան մատաղ: Շուտ սրտնից յետոյ եկան նրա մօտ երկու կանայք: Սրանցից մէկն ասում էր.

«Թագաւոր, ես քեզ մի խնդիրք ունիմ ասելու. ես բնակում եմ այս կնոջ հետ միասին մի տան մէջ, ուր բացի մեր երկուսիցս ուրիշ ոչ ոք չկայ: Երկուսս էլ ունէինք մի մի երեխայ: Նա քնած տեղը, երբ ես էլ քնած էի, խեղդեց իր որդուն, իմ կենդանի երեխաս վեր առաւ իր մօտ և իր մեռած երեխան դրեց ինձ մօտ: Առաւօտ երբ զարթեցայ, տեսայ այս մեռած երեխային. բայց լաւ նայելով ճանաչեցի որ երեխան իմն չէ, այլ նրանն է»: Միւս կինն ասաց. «այդ սուտ է, իմ երեխաս կենդանի է, այլ քո երեխադ մեռաւ»:— «Ձէ» կանչեց առաջինը. «դու սուտ ես ասում»:— Այսպէս վիճում էին նրանք թագաւորի առջև: «Տուէք սուրը», ասաց Սողոմոն: Սուրը բերին և Սողոմոն ասաց. «Կէս արէք կենդանի երեխան և տուէք ամեն մի կնոջ մէկ կէսը»: Այս խօսքերը լսելիս հարազատ մօր սիրտը սարսեցաւ: «Ձէ, թագաւոր, աղաղակեց նա, մի հրամայիր երեխան սպանել. տո՛ւր նրան կենդանի այս կնոջ»: Իսկ միւսը ասաց. «լաւ է նրան

կէս տնել, թող ոչ դրան լինի և ոչ ինձ»: Այս խօսքերից թագաւորն այն ըոպէին ճանաչեց իսկական մօրը: Մայրական սէրը յայտնեց նրան: Սողոմոն ասաց. «տուէք երեխան առաջին կնոջ. նա է նրա մայրը»: Այս դատաստանը յայտնի եղաւ Իսրայէլի բոլոր երկրում և թագաւորը հասարակաց յարգութեան արժանացաւ: Ամենքը տեսնում էին, որ Աստուած նրան իմաստութիւն է տուել: Այս իմաստութիւնը փառաւորեց նրան ամեն տեղ: Նրա թագաւորութեան ժամանակ Իսրայէլացիները վայելում էին խաղաղութիւն և հանգըստութիւն: Ամեն դրացի թագաւորները Սողոմոնի հետ բարեկամութեան ուխտ դրին, և նրա ամեն մի հպատակը կարողանում էր առանց երկիւղի նստել իր այգում և իր թղենու տակ:

71. Տաճարի շինութիւնը.

Սողոմոն կանգնեց Աստուծոյ հոյակապ տաճարը: Երբ շինուածը վերջացաւ, ժողովեցան ամեն ծերերն ու Իսրայէլացոց բոլոր ազգը: Քահանաներն այս հանգիստաւոր ժողովի առջև տեղափոխեցին Ուխտի Տապանակը տաճարի ամենից ներքին մասը, որ կոչուում էր Սրբութիւն սրբոց: Պատրաստած էին շատ զոհեր:

Սողոմոնը բոլոր ազգի առջևը մօտեցաւ զոհարանին, ծուներ իջաւ և իր աղօթքումն ասաց յետագայ խօսքերն էլ.

«Տէր, Իսրայէլի Աստուած, Դու ես տիեզերքի միակ Աստուածը. բացի Քեզանից ուրիշ Աստուած չկայ ոչ երկնքում և ոչ երկրում. Դու տալիս ես Քո ողորմութիւնդ ամենին, որոնք ճշմարտութեամբ պաշտում են Քեզ. թող կատարուին իմ հօրս Գաւթին տուած ամեն Քո խոստումներդ: Յիրաւի կըբնակի՞ արդեօք Աստուած մարդոց հետ երկրիս վրայ: Եթէ երկինքն և երկնից երկինքը չեն բաւական Քեզ պարուհակելու,

առաւել ևս այս տաճարը, որ ես շինեցի Քո անուանդ համար: Տէր և Աստուած, Խորայէլի, այս աղօթքի տանը մէջ նայիր մեր—Քո ծառաներիդ վրայ: Թող բարձրանան այստեղից մեր խնդիրքները Քեզ մօտ, ցերեկ և գիշեր լսիր մեզ: Երբ մեր մեղաց համար կրփակուի երկնքի դուռը, կըգայ երաշտութիւնը և Քո ժողովուրդը զղջալով և բեկեալ սրտով կըգայ այս տաճարում աղօթելու, լսիր նրա խնդիրքի ձայնը: Ներիր նրան իր յանցանքն և ջրիւ երկիրս անձրևով»:

«Ինչպիսի թշուառութիւն էլ որ հասանի այս թագաւորութեան՝ սով, ջրհեղեղ, երկրաշարժ, ցաւ, կրակ, այլազգիների յարձակմունքներ — լսիր Քո մարդոց, որոնք այս տաճարում աղօթք կանեն, և ողորմիր նրանց»:

«Եթէ կըգայ այլազգի հեռու երկրից այս տաճարում Քեզ աղօթք անելու, լսիր նրան էլ, Տէր Աստուած. կատարիր նրա խնդիրքը, թող իմանան երկրիս ամեն ազգերն Քո անունդ և երկնքին Քեզանից և գիտենան, որ Քո անունդ դրած է այս տաճարիս վրայ, որ ես Քեզ կանգնեցի»:

Երբ աղօթքը վերջացրեց, Սողոմոն վեր կացաւ, օրհնեց բոլոր ազգին և յորդորեց նրան պահել Աստուծոյ ամեն պատուիրանները և չանցնել Մովսէսին տուած օրէնքներից: Այն ժամանակ երկնքից ընկաւ կրակ պատրաստած զոհերի վրայ և բոլոր ժողովուրդն ընկաւ գետին՝ փառալուրելով Աստուծուն:

72. Սողոմոնի մահը.

Նարունակ բախտաւորութիւնը, Սողոմոնի սրտում աւելի սէր և շնորհակալութիւն զարթեցնելու տեղ գէպի Աստուած, նրան փչացրեց: Նա ճշմարիտ ճանապարհից մոլորուեցաւ և սկսաւ գէպի կռապաշտութիւն հակիլ: Այսպէս մարդոց ամենից իմաստունն էլ, եթէ իր կրքերին յանձնէ իրան, նա էլ կընկնի մոլորութեան մէջ:

Սողոմոնը շատ կանայք ունէր և ընդդէմ օրէնքների, որոնք արգելում էին ամուսնութիւն կռապաշտների հետ, կային նրա կանանց մէջ մի քանի կռապաշտներ էլ: Իր ծերութեան ժամանակ, նրանց սիրտը զբաւելու համար, նա հրաման տուեց շինել կռքերի բազիններ Երուսաղէմի մօտերումն: Այսպէսով ինքն օրինակ տուեց ազգին Աստուծոյ օրէնքից անցնելու:

Աստուած յայտնեց Սողոմոնին, որ նրա թագաւորութիւնը կըբաժանուի և թէ այս թշուառութիւնը կուշանայ փոքր ինչ նրա հօր Դաւթի առաքինութիւնների համար. ինքը Սողոմոնը չի տեսնիլ այդ, այլ կըլինի նրա որդւոյ ժամանակը:

Սողոմոնի ճշմարիտ Աստուածանից հեռանալու ժամանակից սկսան խռովութիւնները խանգարել նրա հանգստութիւնը և նա ինքն, իր կեանքը գեղեցիկութեան մէջ անցկացնելով, վաղ ծերացաւ: Իր մահից փոքր ժամանակ առաջ Սողոմոն զղջաց և այս ժամանակ գրեց իր գիրքը երկրային ամեն բաների ունայութեան վրայ: Այս գիրքը Աստուածաշնչումն կոչւում է Ժողովող (Եկղեսիաստէս): Այս գրքի գլխաւոր մտքերը յետագաներն են. «Ես մեծ գործքեր արի, շինեցի տներ, ունէի շատ ծառաներ և աղախիներ. ունէի մեծ խաշներ, հաւաքեցի անթիւ գանձեր, ինձ մօտ պահում էի երգիչներ և երգեցող կանանց. ամեն կարելի ուրախութիւններն անում էի, կատարում էի ամեն ցանկութիւններս, բայց ոչինչ չէր ուրախացնում սիրտս. ես տեսայ, որ ամենն ունայնութիւն էր և հոգւոյ չարչարանք: Արեգակի տակ ոչինչ հաստատ բան չըկայ: Ամեն իմաստութիւններ բովանդակութիւնն է յետագայն: Վախեցիր Աստուծանից և պահիր նրա պատուիրանները»:

73. Թագաւորութեան բաժանուիլը.

Սողոմոնի մահից յետոյ նրա որդի Ռոբովամը նստաւ Իսրայէլի գահը: Նա չէր լսում իր հօր ծեր և փորձառու խորհրդականներին և վարւում էր ազգի հետ հպարտութեամբ ու խստութեամբ, որ և եղաւ պատճառ նրա թագաւորութեան բաժանուելուն: Տասն ցեղեր ապստամբեցան նրանից և ընտրեցին թագաւոր Յերոբովամին, Եփրեմի տոհմից: Միայն երկու ցեղ մնաց հաւատարիմ Դաւթի տան, այն է՝ Յուդայի և Բենյամինի ցեղերը: Տասն ապստամբած ցեղերը Յերոբովամի առաջնորդութեամբ կողմեցին առանձին տէրութիւն, որ կոչուեցաւ Իսրայէլի թագաւորութիւն: Մի քանի ժամանակից նրա մայրաքաղաքը դառաւ Սամարիան: Ամեն այս տասն ցեղերը յաճախ ընկնում էին կռապաշտութեան մէջ:

Ռոբովամը թէև իր ձեռին ունէր մայրաքաղաքն Երուսաղէմ, միայն տիրում էր ազգի շատ փոքր մասին: Նրա տէրութիւնը կոչւում էր Յուդայի թագաւորութիւն: Այս ժամանակից բոլոր Իսրայէլացոց ազգը կոչւում է յաճախ Յուդայ: Սակայն բացի սրանից, թէ Յուդայի թագաւորութեան և թէ Իսրայէլի տէրութեան հսկատակները կոչւում էին նմանապէս Եբրայեցիք, Եբերի անունով, որ Սեմի զաւակն էր և Աբրահամի նախահայրը:

Երկու թագաւորութիւնների բաժանուելը շատ վնասակար հետեանքներ ունեցաւ. երկու թագաւորութիւնները շատ անգամ պատերազմում էին միմեանց դէմ: Յուդայի թագաւորները բացի միքանիսից, մոռանում էին ճշմարիտ Աստծուն, ազգն ընկաւ տգիտութեան և մեղքի մէջ:

Թագաւորների և ազգին ուղղելու համար, Աստուած զըրկում էր երբեմն երբեմն սուրբ մարգարէներ: Սրանք նախագուշակում էին ասպագոն և աշխատում էին մարդոց ուղղելու:

Յուդայի թագաւորների անուններն, որոնք թագաւորեցին երկու ցեղերի վրայ, են՝ Ռոբովամ, Սբիու, Ասա, Յովսափատ, Յովրամ, Ոթոզիա, Յովաս, Ամասիա, Ազարիա կամ Ոզիա, Յովթամ, Աքազ, Եզեկիա, Մանասէ, Ամովն, Յովսիա, Յովաքազ, Յովակիմ. Յեքոնիաս, Սեդեկիա:

Իսրայէլի թագաւորների անուններն, որոնց կառավարեցին տասն ցեղերին, են՝ Յերոբովամ Ա., Նափաթ, Բասաթ, Էլա, Զամբրի, Ամրի, Աքաբ, Ոթոզիա, Յովամ, Յէու, Յովաքազ, Յովաս, Յերոբովամ Բ., Զաքարիա, Սելուծ, Մանայիմ, Փակէէ և Ովսէէ:

74. Յուդայի թագաւորների վրայ.— Յուդայի թագաւորութեան ընկնիլը.

Իսրայէլի ցեղերի թշուառ բաժանմունքից յետոյ, ինչպէս ասացինք, Դաւթի զաւակները թագաւորեցին միայն երկու ցեղերի վրայ, այն է՝ Յուդայի և Բենյամինի. նրանց մայրաքաղաքն էր Երուսաղէմ, ուր էր Սողոմոնի հոյակապ տաճարը. բայց Յուդայի թագաւորների մեծ մասը Աստուծոյ օրէնքից հեռանում էր և ընկնում կռապաշտութեան մէջ: Յուդայի քսան թագաւորներից միայն ութն էին բարեպաշտ: Ահա նրանց անունները. Ասա, սրա որդի Յովսափատը, Յովաս, Ամասիա, սրա որդի Ազարիան, սրա որդի Յովթամը, Եզեկիա և Յովսիա:

Միանգամ Դաւթի ցեղը հազիւ ազատուեցաւ ջնջուելից: Աստուած հրաշալի կերպով ազատեց այս բարեպաշտ թագաւորի յետագաներից մէկին միայն, որովհետև որան խոստացած էր, որ նրա զաւակից կը ծնի Մեսիան:

Յովրամը, Յովսափատի որդին, իրան կին ունէր Իսրայէլի չար թագաւորի՝ Աքաբի աղջկան՝ Գոգոզիային: Յովրամի մահից յետոյ շուտ վախճանեցաւ նրա որդի Ոթոզիան էլ:

Ոքոզիայի մայրը, Գողգոթիան, իշխանասէր, անիւնահեղ կինը, կամենալով ինքը թագաւորել, վճռեց արքունի ցեղը ջնջել։ Այս սարսափելի սպանութեան ժամանակ Ոքոզիայի մի տարեկան որդի Յովասին թաքցրին։ Նրան, ծծմօր հետ միասին ազատեց իր ազգականը, Յովիդա քահանայապետի կինը, Աստուծոյ տաճարում։ Երեխան կրթուեցաւ քահանաների մէջ Աստուծոյ տանը և նրա հովանաւորութեան տակ վեց տարի։ Գողգոթիան չէր իմանում նրա կենդանի լինելը։

Երբ Յովասը եօթն տարեկան դառաւ, Յովիդա քահանայապետը ժողովեց բոլոր քահանաներին Ղևտացիներին և պատեց տաճարը զինաւորուած մարդերով, որոնց հաւատարմութեան հաւաստի էր. ժողովուրդը մեծ հետաքրքրութեամբ ժողովեցաւ տաճարի մօտ սպասելով մի արտաքոյ սովորութեան բանի։ Այն ժամանակ քահանայապետը դուրս հանեց եօթն տարեկան երեխային և աղաղակեց. «Յուդացիք, ահա ձեր թագաւորը Յովաս, Ոքոզիայի որդին, որ ազատուեցաւ Գողգոթիայի ձեռքից»։

Բոլոր ազգի առաջին Յովասն օծուեցաւ թագաւոր և բոլոր տաճարը լքուեցաւ փողերի ձայնով և ուրախութեան աղաղակներով։ Ազգն ուրախութեամբ ընդունեց մատաղ թագաւորին, որ Կաթի ցեղի ճիւղն էր։

Յովաս սկզբումն թագաւորում էր բարեպաշտութեամբ. բայց Յովիդայի մահից յետ, մեծամեծները խնդրեցին և ստացան թագաւորից հրաման աղօթք անելու տաճարում, ոչ թէ ճշմարիտ Աստուծուն, այլ կուռքերին։ Յովիդայի որդին Զաքարիա քահանան ընդդիմացաւ այս բանին. բայց թագաւորի հրամանով քարկործուեցաւ տաճարի բակի մէջ։ Զաքարիան ասաց. «Աստուած կրլինի դատաւոր իմ և քո մէջ»։ Յովասը բազմաթիւ զօրքով ջարդուեցաւ Ասորոյ թագաւորից և յետոյ սպանուեցաւ իր սեփական ծառաների ձեռքով։ Յովասից յետոյ Յուդայում թագաւորեցին առհասարակ բարեպաշտ թագաւորներ՝ Սմասիան, յետոյ նրա որդի Ոզիան,

որին յաջորդեց իր որդի Յովաթամը, բայց Յովաթամի որդի Աքազը չհետեւեց իր նախորդների բարեպաշտութեան. նա փակեց Սողոմոնի կանգնած տաճարն և շինեց շատ սեղաններ կուռքերի համար։

Աքազի բարեպաշտ որդին Եղեկիան, որի ժամանակ Իսրայէլի թագաւորութիւնը վերջացաւ, բաց արաւ Աստուծոյ տաճարը, զարդարեց նրան և քանդեց կուռքերի բոլոր սեղանները։ Սրա ժամանակ Ասորեստանի թագաւորը Սենեքերիմ, Սաղմանասարի որդին, պաշարեց Երուսաղէմը, բայց մահուան հրեշտակը մի գիշերում ջնջեց Ասորեստանցոց զօրքն և Սենեքերիմ, թողնելով Երուսաղէմի պաշարումն, դարձաւ Նինուէ։

Մանասէն պաշտպանում էր կուռքապաշտութիւնն և անմեղաց արիւնով ջրեց բոլոր Երուսաղէմը. միայն Ասորեստանցոց ձեռքը գերի ընկած, նա Աստուծոյ առաջին սրտանց զղջացաւ և ստացաւ թողութիւն։ Ովսիա, Մանասէի թուր, մինչև իր մահ մնաց առաքինի։ Նա թագաւորեց ութ տարեկան և միշտ հաւատարիմ մնաց ճշմարիտ Աստուծուն։

Յուդայի թագաւորութիւնը ծաղկեցաւ էլի հարիւր տարի, Իսրայէլի թագաւորութեան ընկնելից յետոյ. վերջապէս նրա վրայ էլ հասաւ Աստուծոյ արդար դատաստանը։ Աստուած մատնեց նրան Բաբելոնի Նաբուգոդոնոսոր թագաւորի ձեռքը։ Այս աշխարհակալը Յուդայի Յովակիմ թագաւորին իրան հարկատու արաւ։ Շուտ սրանից յետոյ Նաբուգոդոնոսորը նրա որդի Յեքոնային բոլոր Յուդայի մեծամեծներով միասին Բաբելոն գերի տարաւ։ Տասն տարից յետոյ, Սեդեկիա թագաւորը կամեցաւ ազատուել յաղթողների ծառայութեան լծիցը։ Նաբուգոդոնոսոր հրամայեց Սեդեկիայի աչքերը հանել, ինչպէս կուռարարի և նրա ներկայութեան ժամանակ սպանեցին նրա բոլոր որդոցը։ Սողոմոնի հոյակապ տաճարն այրեցին և Երուսաղէմ քաղաքը քարերի շեղջ դարձրին։ Յուդայի ազգն իր կոյր թագաւորի հետ միասին գերի գնաց Բաբելոն։ Այս պատահեցաւ 588 տարի Քրիստոսից առաջ։ Այն ժամանակից Երուսաղէմ մնաց ամայի և տաճարը

քանդած ընկած էր, մինչև որ պարսից թագաւորը Կիւրոս, Բաբելոնին տիրելով, Յուդայի գերիներին դարձրեց իրանց հայրենիքը:

75. Իսրայէլի թագաւորութիւն.

Սուրբ մարգարէն Եղիա.

Իսրայէլի թագաւորներն, առանց բացառութեան, ամենքը հակամիտ էին դէպի կռապաշտութիւն. բայց ամենից չարն և անբարեպաշտն էին Աքաաբ և նրա կինը Յեզաբէլ. նրանք ոչ միայն Բահաղի կռքին բազին շինեցին, այլև հաւածում էին մարգարէներին և ամեն ճշմարիտ աստուածապաշտներին: Աքաաբ թագաւորի պալատականներից մէկը, Աբդիու անունով, էր երկիւած Աստուծոյ, սա պահեց այրերի մէջ Աքաաբի և Յեզաբէլի դազանութիւնից հարիւր մարգարէներին. այնտեղ թաքուն տանում էր նրանց կերակուր և ամեն հարկաւոր բաները: Իսկ Եղիա մարգարէին փրկեց Աստուած ինքը:

Սուրբ Եղիան, մի անգամ յայտնուելով Աքաաբի առջև, ասաց նրան. «Քո մեղքերի և կռապաշտութեանդ պատճառով յայտնում եմ քեզ, որ այս օրից սկսած երկնքից չի ընկնիլ ոչ մի կաթիլ անձրև և ոչ ցօղ, մինչև որ ես նրա համար աղօթք չանեմ Աստուծոյ»: Աքաաբը չվախեցաւ այս սպառնալիքից, այլ միտը դրեց թաքուն սպանել Եղիային: Աստուած ինքը փրկեց մարգարէին, ասելով նրան. «Հեռացիր այս տեղից և թաքնուիր Քուաթի հեղեղատի մօտ, որ Յորդանանի մէջ է վաղում: Ես հրամայեցի իմ ազնաւներիս, որ քեզ կերակրեն»: Եղիան հպատակեցաւ և տեղափոխեցաւ Քուաթի հեղեղատի ափը, Յորդանանի մօտ: Նա բնակում էր մարդոց հասարակութիւններից հեռու, հեղեղատը

տալիս էր նրան խմելու ջուր, և առաւօտ ու երեկոյ ազնաւները բերում էին նրան միս և հաց ուտելու:

Բայց երկար ժամանակ անձրև չգալից և սաստիկ տապից Քուաթի հեղեղատն էլ ցամաքեցաւ: Սուրբ Եղիան ջրի պակասութիւն էր զգում: Այն ժամանակ Աստուած ասաց նրան. «Գնա Սիզոնացոց Սարեփթա քաղաքն, այնտեղ ես կհրամայեմ մի այրի կնոջ, որ քեզ կերակրէ»: Մարգարէն հպատակեցաւ և երբ եկաւ քաղաքի դռան մօտ, տեսաւ մի այրի կին, որ փայտ էր ժողովում: Սա էր այն կինն, որի մօտ Աստուած նրան ղրկեց:

Սուրբ Եղիան մօտեցաւ այրի կնոջ և ասաց. «Ես շատ ծարաւ եմ, տուր ինձ ջուր»: Այրին շատ բարի կնիկ էր: Նա այն ըուպէին գնաց ջրի ետեւից: Եղիան նրա ետեւից ձայն տուեց. «Բեր ինձ հաց էլ, ես քաղցած եմ»:—Աստուած ինքը վկայ է, ասաց այրին, որ ես ոչ մի կտոր հաց չունիմ. ես ունիմ մի բուռ ալիւր միայն սափորիս մէջ և փոքր ինչ իւղ ամանումս. ես եկայ այստեղ, որ մի քանի կտոր փայտ գտնեմ և եփեմ մնացած ալիւրից նկանակ: Այս վերջին կերակուրն էլ ուտելից լետ, իմ որդուս հետ միասին մենք պէտք է մեռնենք սովից»: Եղիան ասաց նրան. «մի վախենար, եփիր նկանակդ, միայն այն այստեղ ինձ մօտ բեր և լետոյ կեփես քո և որդուդ համար էլ: Աստուած ասաց, «ալիւրդ և իւղդ չեն պակասիլ մինչև այն օրն, երբ կըգայ անձրև. երկրիս վրայ»: Բարի այրին հաւատով լսեց մարգարէի խօսքերը, կատարեց ամենն, ինչ-որ ասաց նրան սուրբ Եղիան, կշտացաւ ինքն և իր որդին և այն ժամանակից ըսկըսած չէր պակասում ոչ նրա ալիւրն և ոչ իւղը:

Սուրբ Եղիան բնակեցաւ նրա տանը:

Մի քանի ժամանակից այրիի որդին հիւանդացաւ և մեռաւ: Սուրբ Եղիան տեսնելով մօր անմխիթար արտասուքը, առաւ երեխայի մարմինը, դրաւ իր անկողնի վրայ. լետոյ ջերմեռանդ աղօթքով դարձաւ դէպի Աստուած, փչեց երեք

անգամ մեռածին և երեխան վեր կացաւ և յանձնուեցաւ իր մօրը:

176. **Եղիայի զոհը.**

Սուրբ Եղիայի մարգարէութիւնն, որ նա ասաց Աքաբին, կատարուեցաւ. երեք տարի և վեց ամիս անձրև և ցօղ չիջաւ, ջրի աղբիւրները ցամաքեցան, երկիրը չտուեց ոչ ցորեն և ոչ խոտ. Իսրայէլի թագաւորութեան մէջ սարսափելի թշուառութիւն էր: Ծառերը կանգնած էին առանց տերևի և դաշտերն ընկած առանց բոյսի: Ամբողջ անտառներ չորացան, անասունները կոտորուում էին և մարդիկ մեռնում:

Վերջապէս Իսրայէլացիները զղջացան, դարձան Նրան, որ միայն կարող է ջրել երկիրս պտղաբեր անձրևով և զուացնել նրան երկնային ցօղով. նրանք սկսան աղօթք անել ամենազօր Արարչին և Աստուած ասաց Եղիային. «Դնա, յայտնուիր Աքաբի առջև. ես կըտամ երկրիս անձրև»: Սուրբ Եղիան հպատակեցաւ:

Այս ժամանակ ինքն Աքաբը թագաւորը բարեպաշտ Աբդիուի հետ ճանապարհորդութիւն էր անում, փնտրելով մի ձոր հեղեղատով, ուր կարելի լինէր արածեցնել արքունի ձիերն ու շորիներն, աշխատելով գոնէ մի քանի անասուն կենդանի պահել Իսրայէլի երկրում: Թագաւորը գնում էր մի ճանապարհով և Աբդիուն միւսով: Յանկարծ Եղիան հանդիպեցաւ Աբդիուին և ասաց նրան. «Յայտնիր թագաւորին իմ գալուստս»:

Աբդիուն յայտնեց թագաւորին, որ Եղիան, որին ամեն տեղ փնտրում էր, ինքն եկել է նրա մօտ: Թագաւորն ասաց մարգարէին. «Այն դձու ես, որ խռովում ես Իսրայէլի ազգին»:— «Ես չեմ այն», պատասխանեց Եղիան, «այլ դու ինքդ և քո հօրդ տունը: Դու մոլորեցրիր նրան Աստուծոյ ճա-

նապարհից և ստիպեցիր կռքերին երկրպագութիւն տալ: Ղրկիր ամեն կողմ հրեշտակներ, որ ժողովեն քո ազգի Կարմելոս լեռան վրայ, թող դան այնտեղ նոյնպէս Բաճաղի քուրմերն էլ»:

Սմենը ժողովեցան Կարմելոս լեռան վրայ: Բաճաղի քուրմերը չորս հարիւր յիսուն հոգի էին. իսկ Եղիան էր միայն ճշմարիտ Աստուծոյ մարգարէն: Նա առաջարկեց պատրաստել երկու զոհ, մէկը Բաճաղի համար և միւսը Իսրայէլի Աստուծոյ համար և ասաց ազգին, թէ ճշմարիտ Աստուածը նա է, որ կըղրկէ երկնքից կրակ զօհի վրայ: Բոլոր ազգը աղաղակելով համաձայնեցաւ այս առաջարկութեան:

Բաճաղի քուրմերն առաջինն սկսան բերել իրանց զօհը: Մորթեցին մի եղն, դրին նրան զոհարանի վրայ և քուրմերն սկսան աղաղակել. «Բաճաղ, լսիր մեզ. Բաճաղ, լսիր մեզ»: Նրանք ծուներ իջան, պտըտում էին սեղանի չորս կողմովը, կանչում էին, բայց նա չէր կարողանում լսել նրանց, նրանք ոչինչ պատասխան չստացան: «Բարձր ձայնով կանչեցէք», ասում էր Եղիան, «գուցէ քնած է ձեր Աստուածը կամ զբաղուած է ուրիշ գործերով. նրան պէտք է զարթեցնել»: Բաճաղի քուրմերը գոռում էին, ծեծում էին իրանց, մինչև որ արիւն էր դուրս գալիս. բայց ամենն իզուր էր. այսպէս գոռում էին նրանք առաւօտից մինչև երեկոյ, միայն ոչ ոք նրանց ոչ ձայն տուեց և ոչ լսեց: Այն ժամանակ Եղիան ասաց փռչին. «մօտեցէք ամենքդ ինձ»: Ժողովուրդը մօտեցաւ: Եղիան կանգնեց Աստուծոյ սեղան տասներկու քարերից, Իսրայէլացոց ցեղերի թուով, սեղանի մօտ հրամայեց փորել խորը փոս, դրեց փայտ զոհարանի վրայ և մորթեց զօհի համար նշանակուած եղը: «Բերէք ջուր», ասաց նա, «և ածէք զօհի վրայ»: Երեք անգամ բերին ջուր և թրջեցին նրանով բոլոր սեղանն ու փոսը, որ փորած էր սեղանի չորս կողմում, մինչև բերանը լցուեցաւ: Այն ժամանակ Եղիան, մօտենալով սեղանին, ասաց. «Տէր Աստուած

Աբրահամի, Իսահակի և Յակովբի, ցոյց տուր այժմ Իսայէլացոց բոլոր ազգին, որ Դու ես միայն Աստուած և թէ ես, Քո ծառադ, անուժ եմ այս Քո հրամանովդ: Լսիր ինձ, Տէր, դարձրու այս մարդոց սրտերը դէպի Քեզ, որ միմիայն ես ճշմարիտ Աստուած»: Այս խօսքերն ասելիս, իջաւ կրակ երկնքից, վառեց փայտն, այրեցաւ զօհն և կրակը պատեց բոլոր գետինը սեղանի չորս կողմում և ցամաքեցրեց ջուրը փոսի մէջ: Ժողովուրդն ընկաւ գետին, աղաղակելով. «ճշմարիտ, Սա է Տէր Աստուածը»:

Սուրբ Եղիան հրամայեց Բահաղի քուրմերին սպանել, որոնք ազգին մոլորութեան մէջ էին գցում, կործանել կուռքերն և քանդել նրանց բազիները: Յետոյ Աքաաբին դառնալով ասաց. «գնա՛ տուն. ես լսում եմ անձրեւի մօտենալը»: Իսկ ինքը ելաւ Կարմելոսի գագաթն և ծունր իջած աղօթում էր: Արդարի աղօթքը զօրեղ է Աստուծոյ առաջ: Յանկարծ վեր կացաւ սաստիկ հողմ, սև ամպեր պատեցին երկինքն և նրանցից եկաւ մեծ անձրև և ոռոգեց երկիրը:

Յեզաբէլ լսեց Բահաղի քուրմերի մահը, երգում տուեց, որ Եղիան էլ նոյն վիճակին կը հասնի. բայց Աստուած պաշտպանեց նրան Յեզաբէլի վրէժխնդրութիւնից. արգարը հեռացաւ Արաբիա:

77. Եղիա մարգարէն Քորէբ լեռան մօտ.

Սուրբ Եղիան բնակում էր մի քանի ժամանակ Արաբիաում, այրի մէջ, Քորէբ լեռան մօտ: Այստեղ նա շատ անգամ տրտմութեամբ մտածում էր, թէ ինչպէս Իսրայէլացոց տասն ցեղերը մոռացան ճշմարիտ Աստծուն, քանդեցին նրա սեղաններն և կոտորեցին նրա մարգարէներին, որոնք, յայտնի բան է, ամենքն կը կորչէին, եթէ Աբդիուն նրանցից մի քանիսին չաղատէր: Այս տխուր մտքերով սուրբ Եղիան դուրս

եկաւ այրից: Աստուած հրամայեց նրան յայտնուել Իրան լեռան գլխին: Նա կանգնեցաւ այրի դռան մօտ և յանկարծ վեր կացաւ մեծ քամի, որ խորտակում էր լեռները. բայց սրա մէջը չկար Աստուած: Եղիան հողմի ժամանակ չէր ըզգում Նրա մօտ լինելը: Յետոյ երկիրը շարժուեցաւ, բայց Աստուած չկար այս շարժի մէջն էլ: Յետոյ անցաւ հուրը. Աստուած չէր նրա մէջն էլ: Սրանից յետոյ փչեց մեղմ քամի և օդի մէջը մարգարէի տխուր սիրտը զգաց Աստուծոյ լինելը: Նա ծածկեց իր գլուխը մաշկեակով և դուրս եկաւ այրից և խօսակցում էր Աստուծոյ հետ: Աստուած հանգրստացրեց նրա նախանձայնից ոգին, ասելով, թէ Իսրայէլի թագաւորութեան մէջն էլ, ուր Եղիան չէր գտնուում ճշմարիտ Աստուածապաշտներ, կան էլի 7000 հօգի, որոնք Բահաղին երկրպագութիւն չեն տալիս:

Աստուած մօտ է ամեն մարդոց և խօսում է մեզ հետ բնութեան ամեն երևոյթներով՝ մրրիկով, որոտումով, փայլակով, անձրևով, արեգակի փայլելովը և հողմի մեղմ փրչելովը: Հպարտ և յանդուգն մարդուն զսպելու համար կան մրրիկ և որոտումն, հեզ և տխուր սրտի համար հողմի մեղմ փչելը, արեգակի փայլելը:

Սրանից յետոյ սուրբ Եղիան Աստուծոյ հրամանով դառնաւ Իսրայէլի երկիրը:

78. Աքաաբի և Յեզաբէլի յանցանքն և նրանց պատիժը.

Մի Իսրայէլացի, Նաբաւթ անունով, բնակում էր Յեզրայէլի գեղեցիկ և պտղաբեր ձորի մէջ, Յեզրայէլ քաղաքում. այստեղ թագաւորն էլ ունէր պալատ Նաբաւթի այգու մօտ: Աքաաբը խնդրեց Նաբաւթին, որ այգին իրան տայ, որով-

Հետև այնտեղի վրայ նա կամենում էր պարտեզ տնկել տալ։
Նա խոստացաւ փոխարէնը կամ ուրիշ այգի տալ և կամ փող
վճարել նրան։ Բայց Նաբաւթը ասաց. «Աստուած չանէ, որ
ես երբէք համաձայնեմ ծախել ժառանգութիւնն, որ ստա-
ցել եմ ծնողներէցս»։ Այն ժամանակ ծնողաց թողած ժա-
ռանգութիւնը սուրբ էր համարւում և նրան ծախելը մեղք։
Աքաաբ այս բացասացութեամբ այնպէս տրտմեցաւ, որ հի-
ւանդ պառկեցաւ, դարձրեց երեսը դէպի պատն և չէր ու-
զում ոչ ոքին նայել և ոչ կերակուր ուտել։

Նրա կինը Յեզարէլ, նրա մօտ մտնելով, հարցրեց. «Քեզ
քնչ պատահեցաւ, ինչո՞ւ դու ոչ ոքին չես ուզում տեսնել
և բան չես ուտում»։ Աքաաբ պատմեց նրան իր խօսակցու-
թիւնը Նաբաւթի հետ. «Ի՞նչպէս, պատասխանեց Յեզարէլ.
ուրեմն էլ դու ո՞րպիսի թագաւոր ես, որ քո հպատակիդ
խոնարհում ես. կեր հաց և հանգիստ եղի՛ր, ոչինչ բանի
վրայ մի մտածիր. ես կըտամ քեզ Նաբաւթի այգին»։ Նա
զրեց Աքաաբի անունովը մինամակ Յեզրայէլ քաղաքի ծերերին
և մեծերին և կնքեց արքունի կնքով։ Այս նամակում հրա-
մայած էր սուտ վկաներով ամբաստանել Նաբաւթին, իբրև
թէ նա հալհոյել էլ Աստծուն և չարաբանել թագաւորին։
Այս պատճառով անմեղ Նաբաւթը քարկոծուեցաւ։

Յեզարէլ, երբ Նաբաւթի մահն իմացաւ, ասաց Աքաա-
բին. «այժմ կարող ես ձրի առնուլ այն այգին, որ Նաբաւ-
թը քեզ չէր ուզում փողով ծախել. Նաբաւթը մեռաւ»։
Աքաաբ այն ըրպէին գնաց այնտեղ և մտաւ այգին։ Եղիա
մարդարէն, Աստուածանից զրկած, եկաւ այնտեղ և ասաց Ա-
քաաբին. «դո՛ւ՛ մարդասպան ես. Աստուծոյ անունով յայտնում
եմ քեզ, որ նոյն տեղում, ուր թափուեցաւ անմեղ Նաբաւ-
թի արիւնը, կըթափուի քո արիւնդ էլ. իսկ Յեզարէլին կը-
պատառեն շները»։

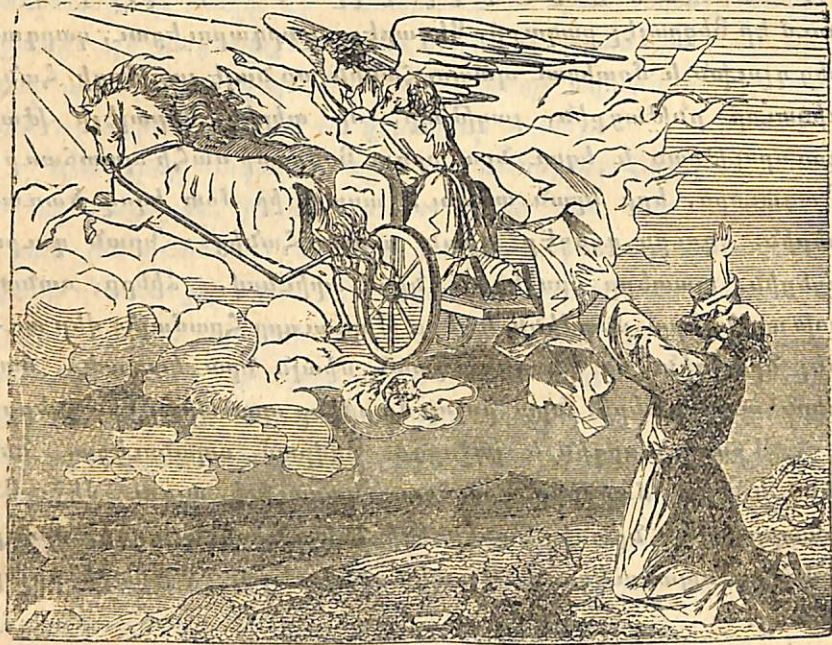
Երեք տարի սրանից յետոյ Աքաաբը պատերազմում մա-
հաբեր վէրք ստացաւ. նրան բերին Սամարիա, իր մայրաքա-

ղաքը և թաղեցին։ Նրա կառքը լքցուել էր արիւնով, որ
վազում էր վէրքից։ Այս կառքը լուացին իսկ այնտեղում,
ուր թափուել էր Նաբաւթի արիւնը։ Իսկ Աստուծոյ դատաս-
տանը Յեզարէլին վրայ կատարուեցաւ Յեզրայէլում այնտեղ,
ուր էր Նաբաւթի այգին, որին անօրէնութեամբ տիրել էր։
Երբ Աքաաբի ցեղը ջնջող զօրավարը՝ Յէուզ հանդէսով մըտ-
նում էր Յեզրայէլ քաղաքը, Յեզարէլը զարդարուեցաւ, զարդա-
րեց գլուխն և մօտեցաւ պատուհանին, որ նայէ յաղթողի հան-
դիսաւոր ընթացքին, յաղթողի, որ տիրեց Խորայէլի թա-
գաւորութեան և եղաւ նրա որդու Յովրամի մահի պատճառը։
Թագաւորը, երբ նրան տեսաւ, ասաց իր մօտ եղող ծառա-
ներին. «դուքս գցեցէք դրան պատուհանից»։ Նրան դուքս
գցեցին. պատերը սրկեցան նրա արիւնով, ձիերը դռնա-
կոխարին նրա մարմինն և երբ թագաւորը հրամայեց վեր առ-
նել նրա դին, որ թաղեն, գտան միայն նրա կառափը, ոտ-
ներն ու ձեռները. նրա բոլոր մարմինը պատառել էին շները։

Աքաաբի որդին և յաջորդը Յովրամ սպանուեցաւ նե-
տով և նրա մարմինը գցուեցաւ Նաբաւթի այգու մէջ։ Ա-
քաաբը բացի նրանից ունէր էլի եօթանասուն որդի, որոնք
ամենքը սպանուեցան։ Այսպէս ջնջուեցաւ Աքաաբի բոլոր
տունը։

79. Սուրբ մարգարէն Եղիսէ.

Աստուծոյ հրամանով սուրբ Եղիան իրան աշակերտ ընտրեց Եղիսէին, որ ամեն տեղ նրան ուղեկից էր լինում:

Եղիան օծեց նրան մարգարէ և Աստուած զրկեց Սուրբ Հոգոյ շնորհքը նրա վրայ: Սուրբ Եղիան, Եղիսէի աչքի առաջին, երկինք բարձրացաւ հրեղէն կառքով: Սուրբ Եղիսէն իր սուրբ վարդապետի վերարկուի հետ միասին ժառանգեց մարգարէութեան շնորհքն և հրաշագործութեան գործութիւնը:

Մի աղքատ այրի կին եկաւ Եղիսէի մօտ և ասաց. «Իմ մարդս մեռաւ, դու ինքդ գիտես, որ նա բարեպաշտ մարդ էր: Այժմ եկել է պարտատէրն, և մարդուս պարտքի համար իմ որդոցս կամենում է իրան ստրուկ անել. ազատիր իմ

որդոցս»: — «Ինչո՞վ կարող եմ քեզ օգնել», հարցրեց Եղիսէն. չունենալով արդեօք մի կալուածք»: — «Ես ոչինչ չունիմ, պատասխանեց այրին, բացի մի աման իւղից»: — «Ուրեմն գնա տուն», ասաց Եղիսէն. «փոխ ուզիր դրացիներիցդ, ինչքան կարելի է շատ ամաններ, փակիր տանդ դուռն և քո որդոցդ օգնութեամբ ածիր իւղը քո ամանիցդ փոխ ուղածդ ամանների մէջ, և բոլորն էլ կըլքցուին»: Այրին կատարեց Եղիսէի հրամանը. փոխ առաւ իր ծանօթներից շատ ամաններ և ամենը լցրեց իւղով, որ վազում էր նրա ամանից: Նա այնքան իւղ ծախեց, որ ոչ միայն կարողացաւ իր մարդու պարտքը տալ, այլ նրան մնաց գեռ էլի բաւական փող, որ կերակրէ իրան և իր որդոց:

Միանգամ Իսրայէլի թագաւորութեան մէջ սով ընկաւ: Մարգարէների որդիքն եկան Եղիսէի մօտ և նա հրամայեց իր ծառային նրանց համար կերակուր պատրաստել: Ծառաներից մէկը գնաց բանջար հաւաքելու կերակրի համար և գտնելով մի վայրի պտուղ, որ խաղողի նման էր, ժողովեց և դրեց եփած կերակրի մէջ, չիմանալով այդ պտուղի վնասակար լինելը: Երբ կերակուրը պատրաստ էր, ամենքը նստան ուտելու. բայց փոքր ինչ ուտելից յետոյ ամենքը կանչեցին. «Մարդ Աստուծոյ, մենք կորանք, մենք թունաւորած ենք. այս կերակրի մէջը թոյն է խառնած»: Եղիսէն հրամայեց ալիւր ածել պղնձի մէջ և ասաց ծառային. «այժմ տո՛ւր. թո՛ղ ուտեն աներկիւղ»: Ամենքը կշտացան և մնացին առողջ. պտուղներն կորցրին իրանց վնասակար յատկութիւնը:

Մարգարէի որդիքն ասացին Եղիսէին. «Այստեղ, ուր մենք բնակւում ենք, շատ նեղուածք է. մենք գնանք Յորդանանի մօտերը, փախտ կտրենք և մեզ համար բնակարաններ շինենք»: Եղիսէն էլ գնաց նրանց հետ: Երիտասարդներից մէկն իր կուցինը վայր գցեց ձեռքից գետի մէջ: «Ո՛հ, ես թնչ անեմ հիմիկ, կացինս էլ փոխ ուղած էր», աղաղակեց նա: «Յոյց տո՛ւր ինձ, ասաց Եղիսէն. կացինդ որտեղ վայր գցեցիր»:

Երկտասարդը ցոյց տուեց այն տեղն, ուր ընկաւ կացինը: Եղիսէն գցեց այնտեղ մի փայտի կտորը և կացինը դուրս եկաւ ջրի երես: «Առ քո կացինդ», ասաց Եղիսէն: Երկտասարդն իր ձեռքն առաւ կացինը:

Մի քաղաքում երեսայք մտքերը դրին մարդարէի վրայ ծաղր անել: Քաղաքից դուրս գալով կանչում էին նրա ետեւից. «գնա՛, կնտակ, կնտակ, գնա՛»: Այն ըստէին դուրս եկան անտառից երկու արջ և պատառեցին քառասուն երկու երեսայք:

80. Նէեման Ասորիի բժշկուիլը.

Իսրայէլի երկրի հիւսիսային սահմանն է Ասորոց երկիրը: Ասորոց թագաւորի առաջին զօրավարը՝ Նէեման էր լաւ զինւորական, առաքինութիւնների տէր մարդ և սիրելի շատ իր թագաւորին: Նա շատ երեւելի էր և հարուստ. բայց այս ամենն արտօնութիւններն ոչինչ էին նրա աչքում, որովհետեւ ինքը բորոտութիւն ստացաւ, որ սարսափելի և գրեթէ անբուժելի ցաւ է:

Մի անգամ միքանի Ասորի զինւորներ յարձակեցան Քանանացոց երկրի վրայ և յափշտակեցին ուրիշ գերիների հետ միասին մի փոքրիկ աղջիկ էլ, որին բերին իրանց հետ և տուին Նէեմանին: Զօրավարի կինն առաւ գերի աղջկան և պահում էր իր մօտ: Փոքրիկ Իսրայէլացի աղջիկը կարեկցութեամբ նայում էր հիւանդ Նէեմանի վրայ: «Ո՛հ, ասաց նա միանգամ Նէեմանի կնոջ. եթէ մեր տէրը գնար Սամարիա մարգարէի մօտ, յայտնի բան է, նա կբժշկէր սրան»: Կինը կրկնեց աղախնի խօսքերն իր մարդուն և սա էլ ասաց թագաւորին: «Գնա՛ Սամարիա, ասաց թագաւորն, ես կըտամ քեզ նամակ Իսրայէլացոց թագաւորի վրայ»: Նէեման առանց ուշանալու գնաց, և առաւ հետը տասն տաղանդ արծաթի, վեց հազար դահե-

կան և տասն ձեռք շոր: Երբ Սամարիա հասաւ, նա ղըրկեց Իսրայէլի թագաւորին իր թագաւորի նամակն, որ գրած էր այս մտքով, թէ այս նամակը կբերէ քեզ իմ ծառասնէեման, որին զրկում եմ քեզ մօտ, որ դու բժշկես նրան բորոտութիւնից: Իսրայէլի թագաւորը շփոթուեցաւ և ասաց. «Մի՞թէ ես Աստուած եմ. նա միայն կարող է յարուցանել մեռելներին և բժշկել բորոտներին: Ասորոց թագաւորը փրնտըրում է պատճառ ինձ պատերազմ յայտնելու»: Եղիսէն ղրկեց թագաւորի մօտ մարդ և հրամայեց նրան ասել. «Իզուր ես տխրում, դու ղրկիր Ասորին ինձ մօտ. թո՛ղ նա իմանայ, որ Իսրայէլի մէջ կայ մարգարէ»:

Նէեման նստաւ իր կառքը, գնաց Եղիսէի մօտ և կանգնեցաւ նրա տան դռան առաջ: Եղիսէն ղրկեց իր ծառային նրան ասելու, որ նա գնայ Յորդանանի մօտ և եօթն անգամ լուացուի այն գետում, այն ժամանակ նա կըսրբուի բորոտութիւնից: Նէեման, սաբստիկ նեղացած, ասաց. «Ես սպասում էի, որ մարգարէն ինքը դուրս կըգայ ինձ մօտ, աղօթք կանէ իր Աստծուն, կըղնէ իր ձեռքն իմ վէրքերիս վրայ և կըբժշկէ ինձ: Մի՞թէ Ասորոց գետերը Իսրայէլի գետից վատ են. ինչո՞ւ է ղրկում նա ինձ Յորդանանում լուանալու»: Նա բարկացած կամենում էր արդէն հեռանալ, բայց ծառաներն, որոնք բոլոր սրտով սիրում էին նրան, ասացին. «Եթէ մարգարէն քեզ մի ծանր բան ասէր, մի՞թէ դու չէիր կատարիլ քո բժշկութեանդ համար նրա հրամաններն: Իսկ նա ասաց քեզ. «Լուացուի՛ր և կառողջանաս»: Նէեման լսեց նրանց խորհուրդը, լուացուեցաւ Յորդանանում եօթն անգամ և սրբուեցաւ բորոտութիւնից: Այն ժամանակ դարձաւ նա մարգարէի մօտ բոլոր իր ուղեկիցներով, մտաւ նրան տունն ու ասաց. «Այժմ ես ճշմարտութեամբ տեսնում եմ, որ բոլոր տիեզերքում չկայ ուրիշ Աստուած, բացի Իսրայէլի Աստուածանից: Խնդրում եմ քեզ, ընդունիր ինձնից

այս ընծաները»: Նա կամենում էր տալ մարգարէին բոլոր իր ոսկին, արծաթն ու ծանրագին շորերը:

Բայց Եղիսէն պատասխանեց. «Վկայ է Ամենազօրն Աստուած, որ ես չեմ ընդունիլ ոչինչ»: Նէեման ամեն կերպի աշխատում էր համոզել նրան. բայց մարգարէն մնաց անհամոզելի և ասաց նրան. «Գնա՛ խաղաղութեամբ»:

81. Գէեզի.

Եղիսէ մարգարէի ծառան Գէեզին չուներ իր տիրոջ անարծաթախրութիւնը: «Ինչո՞ւ համար, մտածեց նա, խնայեց տէրս այն Ասորիին, ինչո՞ւ չընդունեց նա նրանից ոչ մի ընծայ: Ես կը հասնեմ նրա հետեւից և կառնեմ նրանից մի բան»: Գէեզին գնաց Նէեմանի ետեւից:

Նէեման, երբ տեսաւ մարգարէի ծառային, ինքը դուրս եկաւ նրա առաջ և քաղցրութեամբ ընդունեց նրան: Գէեզին ասաց Նէեմանին, որ իր տիրոջ Եղիսէի մօտ եկել են Եփրեմի սարից երկու աղքատ տղայք, որ մարգարէի որդիք են և թէ նրանց տէրը խնդրում է Նէեմանին ընծայել նրանց մի մի տաղանդ արծաթ և մի մի ձեռք շոր: Նէեմանի ծառաներից երկուսը տարան Գէեզիի ետեւից ընծաները: Գէեզին երբ տուն հասաւ, ծառաներին յետ զրկեց, թաքցրեց առած ընծաներն ու Եղիսէին ոչինչ չասաց այդ մասին:

«Ո՛րտեղից եկար, Գէեզի», հարցրեց Եղիսէն: «Ես ոչ մի տեղ չեմ գնացել», պատասխանեց Գէեզին: Բայց ինչ կարող էր ծածուկ մնալ մարգարէից: Եղիսէն ամենը գիտէր արդէն: «Ես տեսայ, ինչպէս դու խորամանկութեամբ առար փող, որ գնես քեզ համար պարտեզներ, այգիներ և խաչներ», ասաց մարգարէն. «դու խաբեբայութեամբ ստացար հարստութիւնը. խնդրեցիր Նէեմանից փող և շորեր. նրանց հետ միասին ընդունիր ուրեմն նրա ցաւն էլ»:

Գէեզին դուրս եկաւ մարգարէի մօտից բոլորովին բորոտած, ինչպէս էր Նէեման:

82. Յովնան մարգարէն.

Իսրայէլի թագաւորութեան մէջ ընակւում էր Յովնան մարգարէն: Աստուած ասաց նրան. «Վեր կաց, գնա՛ Նինուէ քաղաք և քարոզիր ժողովրդին ապաշխարութիւն: Այս ընդարձակ, բազմամարդ քաղաքը սարսափելի անօրէնութիւնների մէջ ընկաւ, որոնց ձայնը հասաւ երկինք»:

Յովնան, ակամայ հպատակելով Աստուծոյ հրամանին, ճանապարհ ընկաւ, միայն ոչ Նինուէ քաղաք երթալու համար. նա վարձեց իրան տեղ նաւի վրայ, որ գնում էր Թարսիս, և կամենում էր անցնել ծովն, որ ազատուի Աստուծոյ հրամանը կատարելից:

Բայց ինչ պատահեցաւ. Վեր կացաւ սաստիկ մրրիկ և նաւը մեծ վտանգի մէջ էր: Ամենը սարսափեցան և սկսան աղօթք անել, որովհետեւ վտանգի ժամանակ ամենից մեծ չարագործն էլ դառնում է գէպի Աստուած:

Յովնան այս ժամանակ քնած էր: Նաւի տէրն ասաց Յովնանին. «Ամօթ չէ՞ քեզ, որ քնել ես. վեր կաց և աղօթք արա՛ քո Աստծուդ, զուցէ՛ Նա ազատէ մեզ մահից»:

Ամենքը կարծում էին, թէ Աստուած վեր է կացրել մրրիկ պատժելու համար մի մեծ չարագործի, որ իրանց մէջ է: Ամենքը ժողովեցան միասին և ասում էին. «Եկէք վիճակ դցենք, որ իմանանք, թէ ո՞վ է պատճառն այս պատուհասին, որ ամենուս սպառնում է»: Աստուած այնպէս կարգեց, որ վիճակն ընկաւ Յովնանին: Այն ժամանակ ամենքը սկսան նրան հարցնել. «Ասա՛, ո՞վ ես դու. ո՞ր էիր կամենում դու գնալ և ինչո՞ւ Աստուած պատժում է մեզ քեզ համար»: Յովնան պատասխանեց. «Ես Իսրայէլացի եմ և եր-

կրպագութիւն եմ տալիս Ամենազօր Աստուծուն, որ ստեղծեց երկինքը, Նրբին ու ցամաքը: Յովնան չծածկեց, որ ինքը կամենում էր Աստուծոյ հրամաններից փախչել: Այն ժամանակ ամենքը տեսան, որ նա մեղանչել է և վախենալով ասում էին նրան. «Ինչու փախչում ես դու Աստուծոյ երեսից: Ի՞նչ անենք ուրեմն մենք այժմ, որ դադարեցնենք մրրիկը»: Յովնան պատասխանեց. «Գցեցէք ինձ ծովն, ես գիտեմ որ մրրիկն իմ պատճառովս է բարձրացել»:

Բայց ծովազնացները մարդասէր մարդիկ էին, նրանք կամենում էին Յովնանին ավեր հանել, աշխատում էին մօտենալ ցամաքին և երկար ժամանակ կռւում էին մրրիկի հետ, բայց ալիքն անդադար նրանց հեռացնում էր, այնպէս որ վերջապէս զօրութիւնից ընկան: Տեսնելով, որ իրանց ամեն աշխատանքներն ի գուր են, սկսան աղօթք անել ասելով նոյն ժամանակ յետագայ խօսքերն էլ. «Տէր մի կորցնիլ մեզ ամենուս այս մի մարդու անօրէնութեան համար և սրամասհը մեզ մի համարի. մենք կատարում ենք Գո կամքը»: Նրբանք վեր առան Յովնանին և գցեցին ծովը: Մրրիկն այն ընդունեց դադարեցաւ:

Նաւի վրայ բոլոր գտնուողները զօրացան կենդանի հաւատով Աստուծոյ և ջերմեռանդութեամբ: Նրանք զոհ բերին Ամենաբարձրեալ Աստծուն և խոստացան պահել Նրա պատուիրանները:

83. Յովնան կէտ ձկան փորում:

Այն ընդունին, երբ Յովնանին ծովը գցեցին, Աստուած հրամայեց կէտ ձկան, որ նրան կուլ տայ. բայց կէտի փորումն էլ պահպանեց Աստուած նրա կեանքը: Յովնան մընաց անվնաս երեք օր և երեք գիշեր ձկան փորում:

Այս Յովնան մարգարէի անցքն էր օրինակ մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի Բրիստոսի երեքօրեայ թաղման և յարութեան: Եւ աղօթքն, որ Յովնան կէտի փորում ասաց, պարունակում է իր մէջ շատ մարգարէութիւն:

Աստուած լսեց Յովնանի աղօթքն և հրամայեց կէտին, որ նրան ցամաք դուրս գցէ:

Աստուած երկրորդ անգամ հրամայեց Յովնանին երթալ Նինուէ և նրա բնակիչներին ապաշխարութիւն քարոզել. նա անյապաղ ճանապարհ ընկաւ: Նինուէն Ասորեստանի թագաւորութեան մայրաքաղաքն էր և այնպէս ընդարձակ էր, որ Յովնան բոլոր օրը գնում էր մի ծայրից մինչև միւս ծայրը, անդադար ձայն տալով. «Կանցնի էլի երեք օր և Նինուէն կը կործանուի»: Նինուէի բնակիչները, վախենալով այս սպանալիքներից, ապաշխարեցին. պահք դրին իրանց, հագանք ուճ և նստան մոխրի վրայ ամենքը. թագաւորից սկսած մինչև վերջին մարդը թողին իրանց ամեն գործերն և մեծ ջերմեռանդութեամբ աղօթք էին անում: Աստուած տեսնելով նրանց սրտանց զղջումն, ներեց նրանց:

Յովնան դուրս եկաւ քաղաքից և փոքր ինչ հեռու նստաւ նրա հանգէպ և սպասում էր, թէ ինչ կը պատահի քաղաքին: Այս ժամանակ Աստուծոյ հրամանով բուսաւ այն տեղումն, ուր Յովնան էր, դգմենի, որ իր լայն տերևներով պահպանում էր նրան օրուան շոքից: Այնտեղ նստաւ նա և քաղաքին նայելով սպասում էր իր մարգարէութեան կատարուելուն: Բայց տեսնելով որ Նինուէն անվնաս կեցած է, նա սկսաւ տրտմիլ, որ իր մարգարէութիւնը չկատարուեցաւ: Նա մինչև անգամ մահ էլ խնդրեց իրան Աստուածանից և ասում էր. «Ահա թնչու ես չէի ուզում Նինուէ գալ. ես գիտեմ, Տէր, որ Դու երկայնամիտ ես և բազում ողորմ և թողութիւն ես տալիս զղջացած մեղաւորներին: Այժմ, խնդրում եմ Քեզ, Տէր, առ իմ կեանքս, ես աւելի կամենում եմ մեռնիլ, քան թէ ապրել»:

Միւս օր էլ չկար դժմենին, ճիճուն կերպւ նրան և նա թառամեցաւ արեգակի տաքութիւնից: Յովնան աւելի տրխրեցաւ: Նա էլի սկսաւ կանչել մահին, որովհետեւ Աստուած խլեց նրանից դժմենու շուաքը: Այն ժամանակ Աստուած ասաց նրան. «Յովնան, դու չես տնկել դժմենին, հոգս չես քաշել նրա մեծանալու վրայ, բայց տրտմում ես նրա կորուստի համար: Նա դուրս եկաւ մի գիշերում և մի գիշերումն էլ թառամեցաւ: Դու ցաւում ես այդ դժմենու վրայ և ուզում ես որ ես ջնջեմ այս մեծ քաղաքը, որի մէջ հազարներով մարդիկ են կենում, ուր 120,000-ից աւելի մարիկ կան, որոնք չեն կարող դեռ աջ ձեռքը ձախից զանազանել և շատ էլ անասուններ:

84. Իսրայէլի թագաւորութեան ընկնիլը.

Ասորիներն և Եբրայեցոց միւս դրացիները քանիցս անգամ յափշտակեցին Իսրայէլի զեղեցիկ երկիրը: Իսրայէլացիները դեռ կարողանում էին ընդդիմանալ դրացիներին և պաշտպանել իրանց նրանց յարձակումներից: Բայց վեր կացաւ Ասորեստանցոց ազգն և բոլորովին նուաճեց Իսրայէլի թագաւորութիւնը: Ովսէէ թագաւորն անհաւատարմութեամբ վարուեցաւ Ասորեստանի թագաւորի հետ և այդ սլատճառով զրկուեցաւ թագաւորութիւնից և եղաւ Իսրայէլի վերջին թագաւորը:

Ասորեստանցոց բազմաթիւ զօրքը տիրեց Սամարիային: Ովսէէ թագաւորը, զրեթէ բոլոր իր հպատակներով, զերի գնաց: Այնուհետեւ Իսրայէլի թագաւորութիւնը բոլորովին վերջացաւ: Դատարկ տեղերում բնակուեցան կռապաշտներն, որոնց հետ միացան մնացած փոքրաթիւ Իսրայէլացիներն էլ և սկսան այնուհետեւ Սամարացիք կոչուել:

Այսպէս ընկաւ Իսրայէլի՝ Հրէից տասն ցեղերի թագաւորութիւնն Ասորեստանի Սաղամանասար թագաւորի ձեռքով 722 տարի Քրիստոսի ծննդից առաջ:

85. Սուրբ մարգարէները.

Ահա այն մարգարէների անուններն, որոնց զրուածքը զրաժ են Աստուածաշնչի մէջ:

Եսայի, Ամովսի որդին, բնակում էր Յուդայի երկրում, Ողիայի, Յովաթամի, Աքազի և Եզեկիայի թագաւորութիւնների ժամանակ: Ինչքան տրտմեցնում էին նրան չար թագաւորների անաստուածութիւնն ու մեղքերը, ընդհակառակն այնքան էլ աւելի ուրախացնում էին բարի թագաւորների առաքինութիւններն ու բարեպաշտութիւնը: Եզեկիան Յուդայի թագաւորների լաւերից մէկն էր: Նրա թագաւորութեան ժամանակ Ասորեստանցիք պատերազմ բաց արին Յուդայի հետ և շատ յաղթութիւններ արին, այնպէս որ Եզեկիան սպասում էր, որ իր թագաւորութիւնը կը քանդուի. բայց Եսայի մարգարէն խոստացաւ նրան Աստուծոյ մերձակայ և շուտ օգնութիւնը, որ և ճշմարտիւ կատարուեցաւ: Նմանապէս Եզեկիայի ծանր հիւանդութեան ժամանակ, Եսայի խոստացաւ նրան բժշկութիւն և հաւատացրեց այն նրան հրաշքով. նա արեգակի ստուերը տասն աստիճան յետ դարձրեց: Եսային լքցուած էր Աստուծոյ Հոգով. նա վառ գգացմամբ խօսում է Աստուծոյ վրայ և նրանց երջանկութեան վրայ, որոնք երկրպագութիւն են տալիս Նրան հաւատով. նա յայտնի մարգարէանում է Դաւթի այն զաւակի վրայ, որ կը ծնի Կոյսից, մարդկանց փրկելու համար. նա խօսում է նմանապէս այն չարաւորների վրայ, որոնց Նա կը տանէ մարդկային ազգի համար. մարգարէներից ոչ մէկն այսպէս պարզ չէր գուշակում Մեսսիայի՝ Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդը, չարաւորներն ու

փառքը: Այս պատճառով միքանի սուրբ Հայրերը սուրբ Եսայի մարգարէին անուանում են Հին Ուխտի աւետարանիչ:

Երեմիա մարգարէն ուրիշների պէս մարգարէանում էր Մեսսիայի գալուստն, և յորդորում էր Աստուծոյ ժողովրդին ապաշխարելու և դուշակեց Երուսաղէմի քանդուիլը և ինքն էլ տեսաւ իր գուշակութեան կատարումն:

Դանիէլ մարգարէի վրայ աւելի ընդարձակ կըխօսենք յետոյ:

Մարգարէներն Եզեկիէլ, Ովսէէ, Յովէլ, Ամովս, Աբդիու, Յովնան, Միքիա, Նաոււմ, Ամբակում, Սոփոնիա, Անգէ, Զաքարիա և Մաղաքիա մարգարէացան նոյնպէս Մեսսիայի և Յուդայի թագաւորութեան և ուրիշ ազգերի զանազան վիճակների վրայ:

86. Տովբիթ.

Այն Իսրայէլացիների մէջ, որոնց Ասորեստանցիք գերի տարան, կար մի բարեպաշտ մարդ, Տովբիթ անունով: Նրան բերին Նինուէ՝ Ասորեստանի մայրաքաղաքն իր կնոջ և միակ որդու հետ միասին: Բայց օտար երկրումն էլ հաստատ մնաց նա իր հաւատին և կատարում էր Աստուծոյ պատուիրանները: Սաղմանասար, Ասորեստանի թագաւորը, սիրում էր այս բարեպաշտ մարդուն և հրամայում էր նրան ազատ ման գալ իր բոլոր տէրութեան մէջ: Տովբիթ այս հրամանը գործ էր դնում, որ միւթարէ իր գերի եղբայրներին, օգնէ նրանց իր կարողութեան չափ և նրանց օգտակար խորհուրդներ տայ: Նա ամեն տարի գնում էր իր ազգականների և ծանօթների մօտ, նրանց էլ մասն հանում այն ամենից, ինչ որ ունէր:

Տովբիթ վաճառականութեամբ շահեցաւ տասն տաղանդ արծաթ: Այս փողերն որ հաւաքեց, գնաց Մարաստանի Հռաքա քաղաք, որ այնտեղ էլ թեթեւացնէ գերի Իսրայէլացիների վիճակը:

Շուտ սրանից յետոյ մեռաւ Սաղմանասար և նրանից յետոյ թագաւորեց նրա որդին Սենեքերիմ: Սա խստութեամբ էր վարում Իսրայէլացիների հետ և ատում էր նրանց: Այս ազգի թշուառութիւնը սարսափելի էր. նրա մեծ մասը չունէր ոչ օրուան հաց և ոչ շոր. շատերը սպանուեցան և դիերը գցուեցան քաղաքի պատերից դուրս, որ վայրի գազաններին և պատառող թռչուններին կերակուր լինին: Այս թշուառ ժամանակները Տովբիթի ողորմածութիւնն առաւել աւելացաւ, նա կերակրում էր քաղցածներին, հազցնում էր մերկերուն և թաղում էր մեռածներին:

Նրա այսպիսի անխոնջ բարեգործութեան համբաւը հասաւ թագաւորին: Սենեքերիմ բարկացաւ, հրամայեց խլել Տովբիթից նրա բոլոր ստացուածքը և իրան սպանել: Թըշ-լառականն, ամեն բանից զրկուած, փախաւ: Նրան թաքցնում էին բարեկամներն, որովհետեւ իր առաքինութիւններով շատ բարեկամներ էր գտել:

Տովբիթի փախուստից յետ յիսուն օր հազիւ էր անցել, որ Սենեքերիմ սպանուեցաւ իր հարազատ որդիներից: Նրանից յետոյ թագաւորեց նրա որդի Ասորգան, որի մօտ Տովբիթի ազգականներից մէկն էր երեւելի իշխան: Սա խնդրեց Տովբիթի համար թողութիւն, և նա յետ ստացաւ կրկին իր կնոջ, որդուն, իր տունն ու բոլոր ստացուածքը: Նա առաջուան պէս սկսաւ բնակել Նինուէում իր ընտանիքով:

Նկաւ եօթներորդ շաբաթը, Պենտէկոստէի տօնը: Տովբիթի տանը պատրաստուեցաւ մեծ ճաշ: Տովբիթ, տեսնելով կերակուրների առատութիւնն, ասաց իր որդուն. «Գնա, կանչիր ինձ մօտ իմ աղքատ եղբայրներիցս միքանքսին, որոնք պահում են Աստուծոյ օրէնքներն և թող տօնեն այս մեծ օրը. ես քեզ ճաշի կըսպասեմ»: Նրա որդի Տուբիան, երբ յետ դարձաւ, պատմեց, թէ տեսաւ փողոցում մի սպանած Իսրայէլացու մարմին: Տովբիթ սեղանից վեր կացաւ և թաքուն մեռելին բերաւ իր տուն, որ արեգակի մտնելից յետ թաղէ:

Դրացիները նախատում էին նրան, ասելով. «Շատ ժամանակ է, որ թագաւորը քեզ կամենում էր սպանել մեռեալները թաղելուդ համար: Հազիւ ազատուեցար մահուան վճռից և էլի մի և նոյնն ես անում»: Բայց Տովբիթ թաղեց սպանածի մարմինը:

Դիշերով, թաղումից յետ դառնալով, չմտաւ իր տուն. այլ պառկեցաւ տան պատի մօտ և չնկատեց, որ ուղիղ իր գլխի վրայ կար ծտի բոյն: Այս բունից ընկաւ նրա աչքի մէջ ծիրտ, որից եկաւ աչքի վրան փառ: Տովբիթ գնաց բժիշկների մօտ, միայն նրանք ոչինչ օգնութիւն չտուին նրան և նա բոլորովին կուրացաւ: Բայց այս թշուառութեան էլ տանում էր նա համբերութեամբ:

Աննան, Տովբիթի կինը, անխոնջ աշխատում էր, որ կերակրէ իր ընտանիքը. նա մանում էր բուրդ: Մի անգամ երբ տարաւ տիրոջ իրան յանձնուած աշխատանքը, ստացաւ բացի իր վարձից մի ուլ էլ ընծայ: Տովբիթ, որ լսեց նրա ձայնը, չէր իմանում, թէ այն ինչ է նշանակում: «Տես, ասաց նա իր կնոջ, գողացած չէ արդեօք ուլը. յետ տո՛ւր այն տիրոջը. գողունի բան ուտելն մեղք է»: Կինը շատ բարկացաւ նրա այս կասկածանքի համար: Նա ասաց նրան շատ աւելորդ խօսքեր, Տովբիթը լուրթեամբ համբերում էր նրա հայհոյանքներին և յանդիմանութիւններին. նա հոգոց էր հանում և իր սրտում խնդրում էր Աստուածանից, որ կամ թեթեւացնէ իր վիճակն և կամ ղրկէ իրան մահ:

Աստուած լսեց նրա աղօթքն և ղրկեց նրան օգնութիւն իր Ռափայէլ հրեշտակին:

87. Տովբիթի իր որդուն տուած խրատները.

Տովբիթը հաւատում էր, որ Աստուած լսել է իր աղօթքն և շուտ կըղրկէ իրան մահ և այս պատճառով կանչեց իր որդուն և ասաց նրան յետագայ խօսքերն. «Որդեակ, լսիր քո հօրդ և պինդ պահիր իմ խօսքերս սրտումդ:

«Երբ Աստուած կըկանչէ Իր մօտ իմ հոգին, թաղիր իմ մարմինս:

«Պատուիր մօրդ, մի մոռանար երբէք, ինչ-որ նա քաշել է քեզ համար: Եւ երբ նա կըմեռնի, թաղիր նրան էլ ինձ մօտ մի գերեզմանում:

«Աստծուն միշտ աչքիդ առջև ունեցիր, կատարիր նրա պատուիրաններն, և փախիր մեղքից:

«Ողորմութիւն արա՛ քո կարողութեանդ համեմատ և երբէք երեսդ մի դարձնիր աղքատից. այն ժամանակ Աստուած էլ քեզնից չի դարձնիլ Իր երեսը:

«Օգնիր ամենին, ինչքան կարող ես: Եթէ դու հարուստ կըլինիս, տո՛ւր շատ. եթէ դու աղքատ կըմնաս, տո՛ւր քիչ, միայն բարի սրտով: Այսպէսով կըհաւաքես մեծ գանձ թրշառութեան ժամանակի համար: Ողորմութիւնը փրկում է մահից և չէ թողնում մարդուս խաւարն երթալ:

«Եղիր ողջախոհ, հեռացիր գեղի մարդոց հասարակութիւնից և մի առնիր քեզ կին կռապաշտ, այլ ընտրիր մեր ազգից:

«Փախիր հպարտութիւնից. նա չպէտք է տեղ ունենայ սրտումդ: Հպարտութիւնն ու փառամոլութիւնը մարդուս ամեն բարի որպիսութիւններ խախտում են և զցում են նրան ամեն մեղքի մէջ:

«Տո՛ւր վարձ արդարութեամբ ամենին, ով քեզ համար

կաշխատէ և մի պահիր մօտդ վարձկանի աշխատանքի գինը։
«Մի անիր ուրիշին այն, ինչ որ չես ուզում, որ քեզ անեն»։

«Մի խմիր գինի այնքան, որ հարբես»։

«Բաժանիր հացդ կարօտեալներին հետ և հաղցրով մերկերին քո շորերդ»։

«Հարցրո՛ւ խորհուրդ միշտ իմաստուն մարդկանց»։

«Կենացդ ամեն դիպուածներում փառաբանիր Աստծուն և խնդրիր Նրան, որ կառավարէ ամեն քո գործքերդ և խորհուրդներդ. որովհետև Աստուածանից է ամեն բարին։ Նա բարձրացնում է և խոնարհեցնում է ում որ կամենում է»։

«Արեացի՛ր, որդեանկ, մենք աղքատ ենք. բայց եթէ կրկենանք Աստուծոյ կամաց համեմատ և կրփախչենք մեղքից, այն էլ, ինչ որ ունինք, բաւական կըլինի մեզ»։

Երիտասարդ Տուբիայի սիրտը շարժեցաւ այս խօսքերից։ Նա ասաց իր հօրը. «Հայր իմ, ես կըկատարեմ բոլոր քո հրամաններդ»։ և պահեց իր խօսքը։

88. Երիտասարդ Տուբիայի ճանապարհորդութիւնը.

Իր խրատները վերջացնելից յետոյ, Տովբիթ ասաց իր որդուն. «Ես քեզ պէտք է էլի յայտնեմ, որ քո մանկութեան ժամանակ Մարաստանի Հռազա քաղաքում Գաբայէլի մօտ պահեմ տուել տասն տաղանդ արծաթ. գնա՛ նրա մօտ, որդեակ։ Բայց առաջ գտիր քեզ ընկեր, որ առաջնորդէ քեզ Հռազա և էլի յետ արի ինձ մօտ. կատարիր այս իմ մահիցս առաջ»։

Երիտասարդ Տուբիան գնաց իրան ընկեր փնտրելու և պատահեցաւ մի երիտասարդի, որ շատ գեղեցիկ էր տեսքով։

Այս երիտասարդն էր Ռափայէլ Հրեշտակը. նա հագած էր ճանապարհի շորեր։ Տուբիան չիմանալով, թէ ով է նա, մօտեցաւ հրեշտակին, ողջունեց և ասաց. «Զգիտե՛ս արդեօք Մարաստանի Հռազա քաղաքի ճանապարհը»։— «Ի՞նչ, պատասխանեց հրեշտակն, ես այնտեղ քանիցս անգամ եղել եմ մեր եղբօր՝ Գաբայէլի մօտ։ Տուբիան ասաց. «Սպասիր ինձ այստեղ, մինչև ես այդ յայտնեմ հօրս»։ Հայրը զարմացաւ, տեսնելով, որ Տուբիան այդպէս շուտ գտաւ իրան ուղեկից և հրամայեց որդուն կանչել երիտասարդին։ «Կըհամաձայնե՞ս դու իմ որդուս Հռազա Գաբայէլի մօտ առաջնորդելու, հարցրեց Տովբիթ։ Երբ դու կըգառնաս նրա հետ միասին, մենք քեզ կըտանք աշխատանքիդ վարձն», աւելացրեց նա։ «Ուրախութեամբ, պատասխանեց երիտասարդն. «Ես կըտանեմ որդուդ Հռազա և յետ կըդարձնեմ նրան էլի»։— «Ուրեմն, ասաց Տովբիթ, գնացէք, Աստուած ձեզ հետ լինի, Աստուած թող զրկէ ձեզ ուղեկից իր հրեշտակին»։

Երիտասարդ Տուբիան պատրաստուեցաւ ճանապարհի, հրաժարական ողջոյն տուեց իր հօրն ու մօրը, առաւ նրանց օրհնութիւնն ու գնաց երիտասարդի հետ։

Ճանապարհորդութեան առաջին օրը նրանք հասան մինչև Տիգրիս գետը։ Տուբիան գնաց գետում լողանալու։ Յանկարծ մի մեծ ձուկը դուրս եկաւ ջրից և կամենում էր կուլ տալ նրան։ Տուբիան վախեցաւ, պինդ գոռաց և օգնութիւն կանչեց իր ընկերոջը։ Հրեշտակն ասաց. «Բռնիր այդ ձկան և հանիր ջրից»։ Տուբիան հանեց ձկան ցամաք։ «Այժմ, ասաց հրեշտակը, ճեղքիր փորը. սիրտը լեզին և լիարդը պահիր. դրանք դեղ են»։ Տուբիան կատարեց ինչ որ իրան հրամայուեցաւ։ Այս ձկնից մի քանի կտոր նա խորովեց ընթրիքի համար։

Յետոյ գնացին առաջ և եկան Եկբատանա քաղաքը։ «Ո՛ւր իջևանենք մենք», հարցրեց Տուբիան հրեշտակին։ «Այս տեղ կենում է մի մարդ Հռազուէլ անունով, ասաց

հրեշտակը. նա քեզ ազգական է և բացի մի աղջկանից, որի անունը Սառա է, չունի ուրիշ զաւակ: Նա գեղեցիկ է, խելօք և բարեբարոյ: Ես կըխօսեմ քո մասին նրա հօր հետ, նա կըհամաձայնի նրան քեզ տալ. դու ես նրա ստացուածների օրինաւոր ժառանգը»: «Ես լսել եմ նրա մասին, պատասխանեց Տուբիան. ասում են, թէ նա չար գէւի իշխանութեան տակն է, թէ նա եօթն անգամ ամուսնացել է և թէ նրա բոլոր ամուսիններն էլ ամուսնութիւնից յետ առաջին գիշերը մեռել են: Ես վախենում եմ, որ ինձ հետ էլ միևնոյնը պատահի: Եթէ ես մեռնեմ, ո՞վ հոգս կըքաշէ ծնողներիս վրայ: Ես եմ նրանց միակ նեցուկը: Տրամութիւնը նրանց գերեզման կիջեցնէ»:

«Մի վախիր, ասաց հրեշտակը. չար ոգին քեզ վնաս չի տալ. միայն ջերմեռանդութեամբ աղօթք արէք Ամենաբարձրեալ Աստծուն և Նա կազատէ ձեզ և կողորմի:

89. Տուբիայի ամուսնութիւնը.

Տուբիան հրեշտակի ուղեկցութեամբ եկաւ Հաագուէլի մօտ և Սառան բնդունեց նրանց: Հաագուէլ, Տուբիային նայելով, ասաց իր կնոջ Հեզնային. «Նայիր Թնչպէս նման է այս երիտասարդը մեր ազգականին՝ Տովբիթին»: Յետոյ, դառնալով ճանապարհորդներին, հարցրեց նա. «Ո՞րտեղից էք գալիս, սիրելի եղբայներ»: «Մենք գերի Խորայէլացիներից ենք, Նեփթաղիմի ցեղից, որ Նինուէումն է», պատասխանեցին նրանք: «Չէք ճանաչում արդեօք այնտեղ իմ ազգական Տովբիթին», հարցրեց Հաագուէլ: «Ճանաչում ենք», պատասխանեցին նրանք: «Նա իմ հայրս է», ասաց Տուբիան: Այն ժամանակ Հաագուէլ գրկեց Տուբիային և լաց եղաւ ուրախութիւնից: «Օրհնում եմ քեզ, որդեակս, ասաց նա. դու ունիս առաքինի և բարեպաշտ հայր»: Հեզնան Հաագուէլի կինը և Սառան,

նրա աղջիկը, ուրախութեամբ բարևեցին Տուբիային, բայց ամենքն էլ շատ տխրեցան, երբ լսեցին, որ ծերունի Տովբիթը զրկուել է աչքից:

Հաագուէլ հրամայեց մեծ ճաշ պատրաստել և խնդրեց իր հիւրերին, որ նստեն: Բայց Տուբիան ասաց. «Ես ոչ կուտեմ և ոչ կըխմեմ, մինչև չհամաձայնիս իմ խնդիր կատարելու: Տո՛ւր ինձ կին քո աղջկանդ Սառային»: Հաագուէլ վախեցաւ այսպիսի առարձարկութիւնից, մտածելով, թէ արդէն իր աղջկայ եօթն ամուսններն մեռան, նա վախենում էր, որ նոյն վիճակը Տուբիային էլ հասնի, բայց հրեշտակն ասաց նրան. «Մի վախիր, սա բարեպաշտ մարդ է և Աստուած ինքը նշանակել է նրան քո աղջկանդ համար. ահա ինչու մինչև հիմիկ ոչ ոք չէր կարողանում տիրել նրան»: Այն ժամանակ Հաագուէլ միացրեց Տուբիայի և Սառայի ձեռներն, ասելով. «Աստուած տեսաւ իմ արտասուքներս և լսեց իմ աղօթքս: Տալիս եմ նրան քեզ: Աբրահամի, Իսահակի և Յակովբի Աստուածը օրհնէ ձեր պսակը»:

Կէս գիշերից յետոյ Հաագուէլ կանչեց իր ծառաներին և դնաց նրանց հետ միասին պարտէզ, որ գերեզման փորէ աղջկայ նոր մարդու համար: Երբ գերեզմանը պատրաստեց, նա դարձաւ իր կնոջ մօտ և ասաց նրան. «Ղրկի՛ր քո աղախիներին մէկին, չի՞ մեռել արդեօք Տուբիան, որ մենք կարողանանք նրան թաղել արեգակի ծագելից առաջ և այսպէսով ծածկենք նրա մահը»: Աղախինը դարձաւ և համբաւ բերեց, որ երկու նոր ամուսնացածներն էլ առողջ են: Տուբիան հրեշտակի հրամանով, իր համար պատրաստած սենեակը ծխեց սրտովն ու լեարդովն, որ հանել իր բռնած ձկից, և Սառայի հետ միասին երեք օր աղօթքով անցկացրեց: Աստուած ողորմեց նրանց: Հաագուէլ հրամայեց իր ծառաներին ծածկել փորած գերեզմանը. իսկ ինքը և իր կինը աղօթք էին անում և շնորհակալ լինում Աստծուց:

90. Տուբիայի դարձը.

Հազարէլը պատրաստեց հարսանիքի խնջոյք, ու հրաւիրեց ամեն իր բարեկամներին և դրացիներին: Նա խնդրեց իր փեսայից, որ մնայ իր մօտ էլի երկու շաբաթ: Տուբիան, չկարողանալով բացասել իր անխորշ և միեւնոյն ժամանակ վախենալով իր երկար ժամանակեայ բացակացութեամբ իր ծնողներին անհանգստութիւն պատճառել, խնդրեց հրեշտակին, որ իրան Աղարիա էր անուանում, որ գնայ առանց իրան Հազար Գաբայէլի մօտ և ձեռագրի զօրութեամբ ստանայ նրանից փողն և իրան էլ հարաւիրէ հարսանիք. հրեշտակը կատարեց Տուբիայի յանձնարարութիւնը: Գաբայէլ տուեց բոլոր արծաթն, որքան պարտ էր և ինքն էլ ուրախութեամբ եկաւ Տուբիայի հարսանիքը:

Երկու շաբաթից յետոյ Հազարէլն ասաց Տուբիային. «Մնա իմ մօտ մի քանի ժամանակ. ես կըղրկեմ քո հօրդ մօտ մարդ ասելու, որ դու առողջ ես»: — «Ձէ», պատասխանեց Տուբիան. «ես գիտեմ, որ իմ ծնողքս համարում են այժմ ամեն ըօպէն և իմ բացակայութիւնս անհանգստացնում է նրանց»: Թէև շատ խնդրեց Հազարէլ նրան, բայց Տուբիան ոչ մի կերպով չհամաձայնեցաւ մնալ: Ուստի Հազարէլ տուեց նրան իր աղջկան Սառային, իր բոլոր խաշների կէսը, իր փողերի կէսը, տուեց նրան ծառաններ, աղախիններ և ցանկալով նրանց բարի ճանապարհ, ասաց նրանց. «Աստուծոյ սուրբ հրեշտակը ուղեկից լինի ձեզ, հասցնէ ձեզ յաջողութեամբ ձեր տուն: Աստուած տայ, որ ծնողներիդ առողջ գտնես և ես իմ մահիցս առաջ արժանանամ ձեր որդոց տեսութեանը»: Հազարէլ և Հեղնան գրկեցին իրանց փեսային և աղջկան ու համբուրելով հրամայեցին Սառային, որ սիրէ իր մարդուն և պատուէ իր սկեսուրին ու սկեսրային և պահէ իրան այնպէս, որ

ոչ մի յանդիմանութեան չարժանանայ: Սառան, արտասուք թափելով, խոստացաւ որ երբէք չի մոռանալ իր ծնողներին խրատները: Յետոյ նրանք բաժանուեցան:

Իսկ ծերունի Տովբիթ և նրա կինը շատ անհանգստանում էին իրանց որդու համար, որ փոքր ինչ ուշացաւ հարսանիքի խնջոյքի պատճառով: «Ի՞նչ բան կարող էր պատահել մեր որդուն», ասում էր նա իր կնոջը: Գուցէ Գաբայէլը մեռել է և նա չգիտէ ումնից ստանայ փողերը»: Տուբիթ և Աննան ժամից ժամ աւելի անհանգստանում էին: Նրանք լաց էին լինում, տեսնելով որ իրանց որդին նշանակած ժամանակին յետ չէ գառնում: Մայրը չէր դադարում տրտմելից. «Ո՛հ, որդեակ իմ, որդեակ իմ», ասում էր նա. «ինչո՞ւղղկեցինք մենք քեզ օտար երկիր. դու՛ մեր աչքի լոյսը, մեր ծերութեան նեցուկը, մեր կեանքի մխիթարութիւնը, մեր ցեղի յոյսը: Միթէ՞ մենք բաւական հարուստ չէինք, երբ քեզ ունէինք»: Տովբիթ մխիթարում էր նրան ասելով. «Բաւական է, մի տխրիր. յայտնի բան է, որ մեր որդին առողջ է, ընկերն, որ նրա հետը գնաց, արդար և հաւատարիմ մարդ է»: Բայց Աննան չէր կարողանում մխիթարուել և ամեն օր գնում էր այն ճանապարհն, որով պէտք է նրա որդին դառնար: Այստեղ բարձրութեան վրայ նստած նայում էր հեռուն: Վերջապէս հեռուից տեսաւ ճանապարհորդներ, որոնք գալիս էին այն ճանապարհով և նրանից մէկին ճանաչեց, որ իր որդին էր: Աննան ուրախացած վազեց իր մարդու մօտ աղաղակելով. «Որդիդ գալիս է»:

Տուբիան Ռափայէլի հետ միասին գնաց առաջ, որ շուտով տեսնուի ծնողների հետ, իսկ Սառային բոլոր ծառաներով և խաշներով յետ թողին. սա կամաց-կամաց հետևում էր նրանց:

Հրեշտակն ասաց Տուբային. «Վեր առ հետդ լեզին, որ ձկնից հանեցիր և քսիր այն հօրդ աչքին, որով կըբժշկես նրա աչքերը»:

Ծերունի կոյրը՝ Տովբիթ, շտապելով իր որդուն ընդ առաջ,

գլորուեցաւ. որդին շուտ գնաց նրան բարձրացրեց: Հայր և մայր զրկեցին իրանց սիրելիին և ամենքը միասին շնորհակալ եղան Աստծոց և ջերմառանդութեամբ աղօթք արին: Երբ փոքր ինչ հանգստացան, ուրախութեան առաջին ըոպէներէից յետոյ, Տուբիան առաւ ձկան լեղիով լիք ամանն և օծեց նրանով իր հօր աչքերը: Նոյն ըոպէին փառը աչքերի բիւրի հեռացաւ և Տովբիթ սկսաւ տեսնել: Ամենքը փառաւորեցին Աստծուն: Ծերունի Տովբիթ ասաց ուրախութեամբ. «Տէր Աստուած Իսրայէլի, շնորհակալ եմ Քեզնից. Դու պատժեցիր ինձ, բայց Դու ել ողորմեցար. ես էլ տեսնում եմ իմ որդի Տուբիային»:

Բարեպաշտ Տովբիթի առաջին խօսքերը, աչքերի բացուելից յետ, էին շնորհակալութեան աղօթք Աստուծոյ: Նա գիտէր որ ամեն ուրախութիւն Աստուծոյ պարգև է, ամեն բանի մէջ տեսնում էր նա Աստուծոյ բարութիւնը:

Տովբիթ ուրախ սրտով գնաց իր հարսի առաջը Նինուէի դռներիցը դուրս. ով նրան ճանաչում էր, զարմանում էր, որ նա առանց առաջնորդի է գնում, իսկ Տովբիթ ամենի առջևը փառաւորում էր Աստուծոյ, որ դարձրեց նրան աչքի լոյսը: Տովբիթի բոլոր ազգականներն ուրախանում էին և եօթն օր տօնեցին Տուբիայի պսակը: Խնջոյքի օրերն անցնելից յետ, երկուսն էլ, հայր ու որդի, խնդրեցին ծրարեալ Ազարիային, որ իբրեւ շնորհակալութեան նշան ընդունէ իրանց բոլոր ստացուածի կէսը, բայց հրեշտակն ասաց նրանց. «Փառաւորեցէք Աստծուն ամենի առջև. Նա զրկեց ձեզ մեծ ողորմութիւններ. թագաւորի գաղտնիքը պահել հարկաւոր է, իսկ Աստուծոյ գործքերը յայտնելը բարի է: Պահք, աղօթք, և ողորմութիւնն ամեն դանձերից լաւ են: Լաւ է քիչը արգարութեամբ, քան թէ շատը անարգարութեամբ: Ողորմութիւնը փրկում է մահից և սրբում է մեղքերն. ողորմութիւն և արգարութիւն անողները կեանք կը տանան, խստասիրտ մեղաւորն իր հոգւոյ թշնամին է: Նա

չեմ ծածկիլ ձեզնից մեծ գաղտնիքը: Այն ժամանակ, ասաց հրեշտակը Տովբիթին. «Երբ դու աղօթք էիր անում և քո հարսդ Սառան էլ աղօթք էր անում, ես տանում էի ձեր աղօթքն Ամենաբարձրեալի առաջ. երբ դու թաղում էիր մեռածներին և այս բարի գործի համար չճուլացար սեղանից էլ վեր կենալ և թողնել քո ճաշդ, ես քեզ հետ էի այն ժամանակ. ես այն բոլորը տեսայ: Աստուած զրկեց ինձ, որ պսակեմ քեզ և քո հարսիդ Սառային: Ես Ռափայէլն եմ, մէկն այն եօթն սուրբ հրեշտակներից, որոնք տանում են սուրբերի աղօթքն և կանգնում են Ամենաբարձրեալի աթոռի առջևը:

Այս որ լսեցին Տովբիթ և իր որդին, գողացին և յարգութեամբ ընկան հրեշտակի առջևը:

«Խաղաղութիւն ձեզ», շարունակեց նա, «մի վախենաք ոչնչից. ես ոչ թէ իմ կամքովս, այլ Աստուծոյ հրամանով կայ ձեզ մօտ և բնակեցայ ձեր մէջ: Փառաւորեցէք Նրան. աղօթք արէք Նրան այժմ, ես դառնում եմ Նրա մօտ, Ով ինձ զրկեց. յայտնեցէք մարդոց և զրեցէք հրաշքներն, որոնք ձեզ պատահեցան»:

Այս ասելից յետ Ռափայէլ հրեշտակն անհետացաւ: Տովբիթ և իր որդին ընկան գետին, փառաւորեցին Աստուծուն և ամենին պատմում էին իրանց պատահած հրաշքները:

Սրանից յետոյ ծերունի Տովբիթն ապրեցաւ էլի վաթսուց երկու տարի յաջողութեամբ և տեսաւ իր թոռներին: Իր մահից առաջ նախագուշակեց որդոցն, որ Նինուէն շուտ կը քանդուի և Իսրայէլացիները կը դառնան իրանց հայրենիք: Տովբիթ մեռաւ խորին ծերութեան մէջ հարիւր չիսուն ութ տարեկան և պատուով թաղուեցաւ: Տուբիա, որա որդին, կեցաւ իր մօր մօտ մինչև նրա մեռնիլն և յետոյ տեղափոխուեցաւ Նկրատանա իր աներոջ՝ Հազուէլի մօտ և պատուում էր նրան և նրա կնոջ Հեզնային, ինչպէս իր ծնողներին: Նա փակեց նրանց աչքերը: Տուբիան կեցաւ երկրիս երեսին

Հարիւր քսան եօթն տարի և հանգիստ վախճանեցաւ արդարների մահով:

91. Յուդիթ.

Բաբելոնի թագաւորը Նաբուգոդոնոսոր պատերազմ էր տալիս Մարաց Արփաքսատ թագաւորի դէմ: Նա ղրկեց ամեն դրացի ազգերի մօտ օգնութիւն խնդրելու. միայն ամենքն էլ բաց ասեցին: Երբ յաջողութեամբ վերջացրեց պատերազմը Մեդացոց թագաւորի դէմ, Նաբուգոդոնոսոր միտքը դրեց վրէժ հանել նրանցից, որոնք օգնութիւն չտուին իրան: Այս բանի համար ղրկեց նա իր Հողեփեռնէս զօրավարին բազմաթիւ զօրքով նրանց դէմ: Այս զօրավարը սրով և կրակով ջնջում էր ամեն իրան ընդդիմացողներին: Յուդայի բնակիչներն, որոնք նմանապէս նրանցից էին, որ բաց ասեցին Նաբուգոդոնոսորին օգնութիւն, սպասում էին նոյն վիճակին: Նրանք պահք կարգեցին և վճռեցին մինչև վերջին զօրութիւնը պաշտպանել իրանց: Հողեփեռնէս զարմացաւ նրանց այսպիսի հաստատամտութեան վրայ: Նա պաշարեց Բետուղիա բերդը, կտրեց ջրի աղբիւրներն. և քաղաքի բնակիչները քաշում էին ջրի մեծ պակասութիւն: Թշուառութիւնը Բետուղիայի մէջ սարսափելի էր և շատերը կամենում էին վերջապէս անձնատուր լինել, քան թէ մեռնիլ ծարաւից: Վճռեցին էլի հինգ օր սպասել և եթէ այս միջոցումն Աստուած իրանց օգնութիւն չի տալ, մատնել բերդը թշնամիների ձեռքը:

Բետուղիա քաղաքում բնակում էր մի բարեսպաշտ և գեղեցիկ այրի կին, Յուդիթ անունով. նա միտը դրեց փրկել քաղաքը: Նա ոչ ոքին չյայտնեց իր խորհուրդը. բայց միայն խնդրեց իր քաղաքացիներին, որ աւելի ջերմեռանդութեամբ աղօթք անեն իրան համար Աստծուն: Յետոյ հանեց իր սգի

շորերն, որ իր մարդու մահուան պատճառով հագած ունէր, զարդարուեցաւ ճոխութեամբ և գնաց թշնամու բանակը: Նրան տարան Հողեփեռնէսի մօտ, որին նա ասաց, թէ ինքը կարող է գտնել միջոց հեշտութեամբ քաղաքին տիրելու, յետոյ նա խնդրեց միայն, որ իրան և իր հետ եկած աղախնին հրաման տայ ամեն առաւօտ և երեկոյ բանակից դուրս գնալ աղօթք անելու համար:

Հողեփեռնէսը շատ բաւական մնաց այս առաջարկութեամբ և հրամայեց պահապանին, որ չարգելէ Յուդիթին և նրա աղախնին բանակից դուրս գալու առաւօտներն ու երեկոները: Նա սիրահարուեցաւ Յուդիթի գեղեցկութեան և խոհեմութեան վրայ: Նրա գալուստի չորրորդ օրը հրաւրեց նրան իր սեղանի մօտ նստել: Երբ նա վրանը մտաւ, Հողեփեռնէս ասաց. «Նստիր մեզ հետ, կեր, խմիր և ուրախացիր»: «Ոհ, յայտնի բան է, ես ուրախ կըլինիմ, պատասխանեց Յուդիթ, ինձ դեռ ոչ ոք երբէք այսպիսի յարգանք չէ ցոյց տուել»: Հողեփեռնէս, Յուդիթի ներկայութեամբն ուրախացած, խմում էր սովորականից աւելի, նոյնպէս էլ նրա սպասաւորները: Սեղանից յետոյ ամենքը հեռացան մէկ մէկից, ով որ կողմը կամեցաւ. վրանում մնացին Յուդիթ և Հողեփեռնէս. այնպէս հարեցցաւ վերջինս, որ պառկած էր անկողնի վրայ առանց զգացողութեան: Յուդիթ, նրան մօտենալով, ասաց արտասուքով. «Տէր Աստուած Իսրայէլի, զօրացրո՛ւ ինձ այս ժամիս»: Յետոյ նա վեր առաւ Հողեփեռնէսի սուրը, որ կախած էր նրա գլխի վրայ, և կրտրեց նրա գլուխը: Յուդիթի աղախինը Հողեփեռնէսի գլուխը դրաւ պարկի մէջ:

Առաւօտն իրանց սովորութեամբ դուրս գնացին նրանք բանակից իրանց աղօթքը կատարելու. բայց նրանք բանակը դառնալու փոխարէն մտան քաղաք:

Երբ քաղաքի ծերերը ժողովեցան հրապարակում, Յուդիթ ցոյց տուեց նրանց Հողեփեռնէսի գլուխը: Բետուղիայում

ամենքն ուրախացան շատ և նոյն ժամին վճռեցին դուրս գալ քաղաքից և յարձակուել թշնամու վրայ: Թշնամիները, դեռ չիմանալով իրանց զօրավարի մահը, ծաղրում էին Յուդացիներին. նրանք ժողովեցան Հողեփեռնէսի վրանի չորս կողմը, կարծելով որ նա դեռ քնած է. բայց տեսնելով որ իրանց զօրավարը շատ ուշ է զարթում, մի քանիսը յանձն առան վրանը մտնել և գտան այնտեղ Հողեփեռնէսի գլխատած մարմինը: Զօրավարի մահուան համբաւը մեծ խռովութիւն գցեց բանակի մէջ: Զօրքը բանակը թողնելով փախաւ և Բետուղիայի բնակիչները մտան բանակ և գտան այնտեղ մեծ աւար, որ երեսուն օրուան մէջ հագիւ կարողացան քաղաք տանել: Յուդիթը գովասանական երգ երգեց Աստծուն:

92. Բաբելոնի դրութիւնը. Դանիէլ.

Բաբելոն տարած գերի եբրայեցիների մէջ կային շատերը թագաւորական ցեղից և մեծամեծների որդիքը: Նաբուգոդոնոսոր հրամայեց այս ընտանիքներից ընտրել խելօք և գեղեցիկ երեխաներն: Նա նշանակեց նրանց իրան ծառայելու համար, հրամայեց սովորցնել նրանց ամեն գիտութիւններ և արհեստներ, պահել լաւ, տալ նրանց կերակուր և գինի իր սեղանից:

Այս երախաների անուններն էին Դանիէլ, Անանիա, Սաքրիա և Միսայէլ: Սրանք մտքերը դրին չգործածելու նրանց բերած ոչ քաղցրահամ կերակուրները և ոչ թանկագին գինիները: Չնայելով իրանց մատաղ և փափուկ հասակին, եբրայեցի երեխաներն էին բարեխառն. նրանք ոչինչ էին համարում ամեն երկրային բարութիւններն, և ոչինչ ուրիշ բանի վրայ չէին մտածում, բայց միայն որ կատարեն Աստուծոյ պատուիրանները: Նրանք գիտէին, որ թագաւորի

սեղանում գտնուում են շատ այնպիսի կերակուրներ, որոնք Մովսէսի օրէնքով արգելուած են, և վախենալով որ նրանցից չանցնեն, նախադասելի համարեցին բաւականանալ հացով, կանանչդէնով և ջրով: Եբրայեցի մանուկների վերակացուն, որ թագաւորի առաջին պաշտօնեաներից մէկն էր, յայտնում էր Դանիէլին և նրա ընկերներին, որ իր վրայ կըբարկանայ թագաւորն, եթէ իմացուի, որ նրանք չեն կերակրւում արքունի սեղանից բերած կերակուրներով և եթէ թագաւորը տեսնէ նրանց երեսները դեղնած և տխուր. բայց Դանիէլ խնդրեց նրան, որ միայն տասնօրեայ փորձ անէ և եթէ այս միջոցումն նկատէ, որ իրանք վատանում են կամ դեղնում, նա խոստացաւ ուտել այն, ինչ որ կըհրամայեն: Վերակացուն համաձայնեցաւ եւ սկսաւ ուտելու տալ նրանց միայն ունտ, հաց և ջուր խմելու համար: Նշանակած տասնօրեայ ժամանակից յետ, նրանք աւելի առողջ և զուարթ էին երևում, քան թէ այն երեխայք, որոնք ուտում էին թագաւորի սեղանի կերակուրներից: Այս տեսնելով, վերակացուն հրամայեց նրանց գործածել այն կերակուրն, ինչ-որ կըբարեհաճեն իրանք: Աստուած վարձատրեց այս բարեպաշտ և բարեխառն երեխաներին, տալով ընդունակութիւն գիտութիւններ սովորելու: Նրանք մեծ յառաջագիմութիւններ արին և գիտութեամբ անցան ամեն Բաբելացի ուսեալներից և իմաստուններից. նրանց յանձնեցին երեւելի գործքեր Բաբելոնի երկրում (Դան. Գ. 12):

93. Երեք մանուկները կրակի հնոցի մէջ.

Նաբուգոդոնոսոր հրամայեց ոսկիից մի մեծ կուռք ձուլել և դնել դաշտում: Նա կանչեց իր տէրութեան ամեն երեւելի մարդոց տօնելու այս կուռքի պատուի համար և փողերի ձայներով հրամայեց յայտնել, թէ ով որ երկրպագութիւն չի

տալ կռքին, նրան կրգցեն վառած Հնոցի մէջ: Այս հրամանը լսելիս ամենքը ժողովեցան, որ երկրպագութիւն տան կռուքին և երկրպագանում էին, բացի երեք Եբրայեցի մանուկներից, որոնց անունները Սեդրաք, Միսաք և Աբեղնադով էին: Այս երեք մանուկներին տարան Թագաւորի առաջ:

«Ճշմարիտ է, որ չէք կամենում երկրպագութիւն տալ ոսկէ կռքին», հարցրեց բարկացած Թագաւորը. «այժմ իսկ հրամայում եմ ձեզ, որ երբ կըլսէք փողի ձայնն, ընկնէք կռքի առաջին և երկրպագէք նրան: Իսկ եթէ չէք հնազանդիլ, կընկնէք կրակի Հնոցի մէջ: Այն ժամանակ կըտեսնենք, թէ ո՞ր Աստուածը կըփրկէ ձեզ իմ ձեռքիցս»: Մանուկները պատասխանեցին. «Ամենազօր Աստուածը, Որին մենք երկրպագութիւն ենք տալիս, կարող է փրկել մեզ քո ձեռքիցդ և Հնոցի բոլորքեալ կրակից. բայց եթէ Նա էլ չի բարեհաճիլ մեզ փրկել, այն ժամանակն էլ այս յայտնի լինի քեզ, որ մենք քո չաստուածներդ և կռուքիդ, որ դու կանգնեցիր, երկրպագութիւն չենք տալ»:

Թագաւորը, զայրացած, հրամայեց, որ չափ կարելի է, սաստիկ բոլբոքել Հնոցն և գցել նրա մէջ երեք մանուկներին, պինդ կապած: Ամեն բան Նաբուգոդոնոսորի հրամանին համեմատ կատարուեցաւ: Հնոցն այնպէս տաքացրած էր, որ սպասաւորներն, որոնք մանուկներին դրցնէին մէջը, այրւում էին: Բայց կապած մանուկները, որոնք ընկան այս սարսափելի բացի մէջ, մնացին անվնաս: Աստուածանից ղրկած հրեշտակը մեղմացրեց կրակի սաստկութիւնն ու զովացրեց նրանց ինչպէս զովարար ցօղով: Կրակը նրանց չէր հասնում: Նրանք, կրակի մէջ կանգնած՝ երգում էին Աստծուն երգ:

Նաբուգոդոնոսոր, երեք մանուկներին անվնաս տեսնելով, զարմացաւ, վեր կացաւ իր տեղից և հարցրեց իր պալատականներին. «Մենք երեք մարդոց կապած չգցեցինք բոլբոքեալ Հնոցի մէջ: Նայեցէք, նրանք ազատ են. անվնաս իրանց պատող բոցի մէջ և նրանց հետ միասին էլի չորրորդը,

գեղեցիկ երկնային ոգիի պէս»: Նա մօտեցաւ Հնոցին և կանչեց. «Դու՞ք՝ Բարձրեալ Աստուծոյ ծառայք, դուրս եկէք բոցից և մօտեցէ՛ք ինձ»: Նրանք մօտեցան Թագաւորին: Ոչ մի մազ նրանց գլխի վրայ չէր խանձուել. նրանց շորերն անգամ անվնաս էին մնացել. չէր երևում կրակի ոչ մի հետք և ոչ էլ կրակի հոտը կար. միայն շղթաներն, որով կապած էին, թուլացել և քակուել էին: Այն ժամանակ Նաբուգոդոնոսոր երկրպագութիւն տուեց ճշմարիտ Աստծուն և ասաց. «Օրհնեալ է ձեր Աստուածն, որ ղրկեց իր հրեշտակին փրկելու իրան վրայ յուսացողներին: Եթէ իմ հպատակներիցս մէկը կըհամարձակուի հայհոյել Աստծուն, Որին երկրպագում են այս Յուդացիները, մահով կըմեռնի նա. որովհետեւ չկայ ուրիշ Աստուած, որ կարողանայ այսպիսի հրաշք գործել»:

Թագաւորի հրամանով Սեդրաք, Միսաք և Աբեղնադով (այսպէս անուանուեցան Բաբելոնում Անանիա, Ազարիա և Միսայէլ) ստացան բարձր պաշտօններ տէրութեան մէջ:

94. Դանիէլ մարգարէ.

Նաբուգոդոնոսոր Թագաւորը միանգամ տեսաւ երազ, որ մեծ անհանգստութեան մէջ գցեց նրան: Նա մոռացաւ երազի մանրամասն հանգամանքները. բայց զգում էր ահ և ոչինչ ուրիշ բանի վրայ չէր կարողանում մտածել, բայց միայն նրա վրայ, թէ ինքը տեսել է մէկ սարսափելի բան: Վերջապէս կամենալով հանգստանալ այս երազից, կանչեց իր Թագաւորութեան բոլոր գիտուն մարդոց, մանաւանդ երազահաններին և քուրմերին, որոնք պարապում էին ապագան զուշակելով: Ամենքն ասում էին, որ առանց երազն իմանալու, նրանք չեն կարող մեկնել նրան: Թագաւորը կամենում էր, որ անպատճառ պատմեն և մեկնեն իրան այն երազն, որ ինքը մոռացել էր: Նա սպառնում էր սպանել

նրանց, որոնք չեն իմանալ նրա երազն, և քանզի նրանց տները: Իգուր էին ասում նրան, թէ այս մարդկային մտքի գորութիւնից վեր բան է: Թագաւորը հրամայեց սպանել իր թագաւորութեան մէջ եղած բոլոր գիտնականներին, որովհետեւ նրանք չկարողացան մեկնել նրան այն, ինչ որ ինքն էլ չէր իմանում:

Այս թշուառների մէջ, որոնք պէտք է մեռնէին անարգար հրամանով, էր Դանիէլն և նրա ընկերներն էլ, ինչպէս գիտութիւններով պարապող անձներ: Սրանք ամենքն էլ չէին իմանում՝ թէ ինչ է պատահել թագաւորին: Սպառնացող վտանգն որ իմացաւ, Դանիէլ գնաց այն պաշտօնատարի մօտ, որ պէտք է կատարէր թագաւորի հրամանը: Արիովք (այսպէս էր պաշտօնատարի անունը) պատմեց նրան Նաբուգոդոնոսորի բարկութեան պատճառն ամեն իմաստունների վրայ: Դանիէլ, լիքը կենդանի յոյսով Ամենազօր Աստուծոյ վրայ, որ պահպանեց նրան բոլոր կեանքում, խնդրեց իրան տանեն թագաւորի առջև, որից խնդրեց ժամանակ տալ դատապարտածներին, մինչև ինքը կ'իմանայ երազն և մեկնութիւնն էլ կ'ասէ: Թագաւորը համաձայնեցաւ ժամանակ տալ: Դանիէլ կանչեց իր մօտ իրան ընկերներին՝ Անանիային, Ազարիային և Միսայէլին. պատմեց նրանց, թէ ինչ է պահանջում թագաւորն և խնդրեց նրանց, որ իրան հետ միասին աղօթք անեն Աստուծուն, որ Նա բարեհաճի յայտնել իրանց գաղտնիքն այնքան անմեղ մարդոց փրկութեան համար: Նրանք ամենքն սկսան ջերմեւանդութեամբ աղօթք անել: Աստուած լսեց նրանց աղօթքն և գիշերը տեսիլքում յայտնեց Դանիէլին, ինչ որ հարկաւոր էր նրան գիտենալ: Առաւօտը վեր կացաւ, շնորհակալ եղաւ Աստուածանից և յետոյ գնաց թագաւորի պալատն և խնդրեց, որ իրան Նաբուգոդոնոսորի առջև տանեն:

Արիովք յայտնեց թագաւորին Դանիէլի գալուստն և ներս մտցրեց նրան: Դանիէլ ասաց Նաբուգոդոնոսորին, թէ

գիտութիւններով ոչ ոք չէր կարող մեկնել այն երազն, որ Աստուած իրան բաց արաւ: Քանի որ Դանիէլ պատմում էր Նաբուգոդոնոսորին նրա տեսած երազը, թագաւորը իր միտն էր բերում ամեն պարագաներն. և մեկնելով երազը, Դանիէլ ասաց, որ Աստուած կ'ամենում էր նրա ձեռքով յայտնել այն մեծ անցքերի գաղտնիքն, որոնք երկրիս երեսին, պէտք է կատարուին: Լսելով մեկնութիւնն, որ բոլորովին համաձայն էր երազի ամեն մանրամասն հանգամանքներին, Նաբուգոդոնոսոր վեր ընկաւ Աստուծոյ առջև, աղաղակելով. «Ճշմարիտ, բացի յաւիտենական, ամենազօր Աստուածանից, ոչ ոք չէր կարող յայտնել այդպիսի երևելի գաղտնիք»: Նաբուգոդոնոսոր թանկագին ընծաներ տուեց Դանիէլին և բարձրացրեց նրան իր թագաւորութեան առաջին աստիճանի պաշտօնատարների կարգը: Դանիէլ խնդրեց իր բարեկամների՝ Անանիայի, Ազարիայի և Միսայէլի մասին և նրանց յանձնուեցան Բաբելոնի երկրի գործերի կառավարութիւնը: Դանիէլ մարգարէն պալատում թագաւորի սիրելին լինելով, միշտ ունեցաւ շատ բարեգործութիւններ անելու իր հայրենակից հրէաներին:

Նաբուգոդոնոսոր տեսաւ ուրիշ երազ էլ և երբ հրամայեց մեկնել այն, Դանիէլ յայտնեց նրան, որ Աստուած կ'ամենում է կոտրել նրա հպարտութիւնը և թէ Նա մի քանի ժամանակ կըզրուի խելքից և աթոռից կընկնի, մարդոց հասարակութիւնից կըհեռանայ, կըստիպուի թափառել անապատներում և վայրենի գաղանների պէս կերակրուել արօտով, մինչև այն ժամանակ, երբ կըհաւատայ, որ մի է Ամենազօր Աստուածն և որ Նա միայն տալիս է իշխանութիւն և թագաւորութիւն, ում կ'ամենում է: Ամեն գուշակածը կատարուեցաւ. Նաբուգոդոնոսոր իր հպարտութեան և փառասիրութեան համար զրկուեցաւ մտքից և վայրենի գաղանների հետ եղաւ նրա բնակութիւնը:

Նոյնպէս մեկնեց Դանիէլ Նաբուգոդոնոսորի որդուն և

ժառանգին՝ Բաղդասարին էլ մի հրաշալի երևոյթ։ Բաղդասարը տալիս էր մեծ խնջոյք, ուր հրաւիրեց իր թագաւորութեան ամեն մեծամեծներին. մօտ հազար հոգի կըլինէին ամենքը։ Նա հրամայեց բերել սուրբ ամաններն, որ նրա հայրը Նաբուգոդոնոսոր առել էր Նրուսաղէմի տաճարից։ Այս ամաններով խմում էին գինի, և մեծացուցանում էին ոսկեղէն, արծաթեղէն, պղնձի, երկաթի, քարեղէն և փայտեղէն կռքերին, բայց ոչ ոք չէր մտածում փառաւորելու Մի, Յաւիտենական և Ամենազօր Աստծուն։ Յանկարծ երևեցաւ մի ձեռք, որ գրում էր ամենին անծանօթ բառերը՝ Մանէ, Թէկէդ, Փարէս»։ Թագաւորը, սարսափած, տեսնում էր վաւապտերների լուսով գրող ձեռքն և մատներն, որ շարժում էին, բոլոր հիւրերը նմանապէս տեսան այն։ Ելի կանչեցին ամեն գիտուններին, բայց ոչ ոք չկարողացաւ ոչ կարդալ անծանօթ գրերն և ոչ մեկնել այն բառերի միտքն, ոչ ոք չկարողացաւ բացի Դանիէլից, որ ասաց թէ այն բառերը նըշանակում են՝ չափեցի, կշռեցի, բաժանեցի և թէ Բաղդասարի թագաւորութիւնը կըբաժանուի և կընուաճուի Մեդացիներից և Պարսիկներից։ Նոյն գիշերն իսկ Բաղդասարին սպանեցին և նրա թագաւորութեանը տիրեց Մարաց Դարեհ թագաւորը։

95. Շուշան.

Բաբելոնում բնակւում էր մի անուանի և հարուստ հրէայ, Յովակիմ անունով, որի կնոջ անունը Շուշան էր։ Յովակիմի մօտ հաւաքւում էին ամենից անուանի հրէաներն և նա նրանց մէջ առաջինն էր համարւում։ Մանաւանդ երկուսը հրէաների դատաւորներից ամեն օր այցելութիւն էին անում նորան։ Նրանք ծերունի էին և ամենքի առաջ պատուելի, բայց նրանց սրտերն էին չար և արատաւոր։ Նրանք զգալարտեցին

Շուշանին մի մեծ յանցանքում, որի համար Մովսէսի օրէնքով յանցաւորը մահու պէտք է դատաւարտուէր։ Ատեանը, ծերունիների վկայութիւնը յարգելով, Շուշանին յանցաւոր հանեց։ Նրան տանում էին արդէն դատաւարտութեան տեղը, բայց Աստուած լսեց անմեղի աղօթքը։ Նա լըքցրեց իր հոգով Դանիէլին, որ յայտնուեցաւ դատաւորների առջև և պահանջեց, որ նրանք նորից քննեն Շուշանի գործը։

Դատաւորները, դատաւարտածն ու զրպարտիչներները դարձան դատարան։ Դանիէլ հրամայեց զրպարտիչներին զանազան սենեակներ բաժանել և հարցնել նրանց մէկ-մէկ։ Իրանց պատասխաններում անամօթ ծերունիները հակառակաբանեցին միմեանց։ Այն ժամանակ ամենքը տեսան Շուշանի անմեղութիւնն և փառաւորում էին Աստծուն, որ փրկում է իր վրայ յոյս դնողներին։ Երկու զրպարտիչներն էլ ստացան իրանց արժանի հատուցումն. նրանք մահու դատաւարտուեցան, ինչ-որ պատրաստում էին անմեղ Շուշանին։

96. Բէլի կռքի կործանումն.

Բաբելոնի բազիլիսիից մէկի մէջ կանգնած էր Բէլի կռուքը, որ Բաբելոնում առաջին Աստուածն էր համարւում։ Նրան բերում էին ամեն օր զոհ քառասուն ոչխար, տասներկու արդու նաշիհ և վեց մար գինի։ Թագաւորը ինքն ամեն օր գնում էր տաճար կռքին երկրպագութիւն տալու։ Ամենքը հաւատում էին, որ Բէլը կենդանի էակ է, ուստի է բոլոր իրան բերած զոհերն, ամենքը աղօթք էին անում նրան, ամենքը պաշտում էին նրան—ամենքը, բացի Դանիէլից և ուրիշ աստուածապաշտ հրէաներից։ Մի անգամ թագաւորը հարցրեց Դանիէլին. «Ինչո՞ւ դու չես ուզում երկրպագութիւն տալ Բէլին»։ «Այն պատճառով, պատասխանեց

Դանիէլ, որ ես չեմ պաշտում կռքեր, որոնք մարդու ձեռքով շինած բաներ են: Ես երկրպագում եմ ճշարիտ, մի Աստծուն՝ երկրի և երկնքի Արարիչին, որ տիրում է ամեն արարածներին»: — Միթէ դու կարծում ես, որ Բէլը կենդանի Աստուած չէ, հարցրեց թագաւորը. միթէ չես տեսնում, ինչքան շատ ուտում է նա և խմում է ամեն օր: «Թագաւոր, մի մոլորուիլ. Բէլն արձան է, մէջից հող է և դրսից պղինձ է. նա երբէք ոչ կերել է ոչ խմել»: Թագաւորը չարացաւ և հրամայեց կանչել Բէլի ամեն քուրմերին, որոնց թիւը եօթանասուն էր, չհամարելով կանանց և երեխանց: Նա ասաց նրանց. «Եթէ չէք ասել ինձ, ով է ուտում զոհը, որ ամեն օր բերւում է Բէլին, ամենքդ մահի կարժանանաք. բայց եթէ դուք կապացուցանէք, որ ինքը Բէլն է ուտում, ես կըհրամայեմ Դանիէլին սպանել, որովհետեւ նա հայհոյեց աստծուն»: Դանիէլ պատասխանեց. «Թագաւոր, թող լինի, ինչպէս ասացիր»:

Թագաւորը մտաւ բազին Դանիէլի հետ միասին, քուրմերն ասացին. «Թագաւոր, մենք ամենքս կերթանք այստեղից, դիր ինքդ կերակուր և գինի, յետոյ փակիր դուռն և կնքիր քո կնքովը և եթէ էգուց առաւօտ պատրաստ կերակուրդ անվնաս մնացած կըլինի, թող մեզ սպանեն, բայց եթէ կըգտնես, որ Բէլը կերել է նրան, այն ժամանակ, պէտք է սպանուի Դանիէլ, որ զրպարտում է մեզ»: Քուրմերը դուրս գնացին և թագաւորն ինքը դրեց բերած կերակուրները սեղանի վրայ: Իսկ Դանիէլ այս միջոցին հրամայեց իր ծառաներին բերել մօխիւր և ցանել այն, թագաւորի ներկայութեան ժամանակ, տաճարի բոլոր յատակի վրայ: Յետոյ, տաճարից դուրս գալով, թագաւորը փակեց դուռն և կնքեց իր մատանիի կնքովը: Գիշերի մէջ քուրմերն, իրանց կանանց և որդոց հետ միասին, մտան տաճարն և վեր առան ամենն, ինչ որ թագաւորը դրել էր Բէլի կռքի առջև:

Միւս օր առաւօտը վաղ թագաւորը Դանիէլի հետ ե-

կաւ տաճարի դռան մօտ: «Դանիէլ, ասաց թագաւորը, լաւ տես՝ ողջ է կնիքը»: «Այո՛, թագաւոր, ասաց Դանիէլ, ողջ է կնիքը»: Դուռը բաց անելով թագաւորը նայեցաւ զոհի սեղանին և աղաղակեց. «Ո՛վ Բէլ, մեծ ես դու. այստեղ ոչ մի խաբեբայութիւն չէր կարող լինել»: Դանիէլ կանգնացրեց թագաւորին, որ նա չմտնէ տաճար, որպէսզի նոր հետքեր չթողնէ փռած մօխիւրի վրայ: «Թագաւոր, նայիր տաճարի յատակին, ասաց Դանիէլ, չես տեսնում արդեօք ոչ մի հետք»: — «Ես տեսնում եմ, պատասխանեց թագաւորը մարդոց, կանանց և երեխանց ոտների հետքեր»: Այս հետքերը թողել էին քուրմերը, նրանց կանայք և երեխաները: Որչափ խորամանկ էր խաբեբայութիւնը, բայց էլի բացուեցաւ: Գտան գաղտնի դուռն, որով մտնում էին քուրմերն իրանց ընտանիքներով, որ ուտեն գիշերով ամեն բան, ինչ որ կռքին զոհ էին բերում: Թագաւորը հրամայեց բոլոր քուրմերին սպանել իբրեւ չար խաբեբաներ, իսկ կուռքը տուեց Դանիէլին, որ քանդեց նրան էլ, նրա տաճարն էլ:

97. Դանիէլն առիւծների փոստում.

Այն մարդիկ, որոնք հաւատի աստուածատուր ուսումն չունին, ընդունակ են ամեն մոլորութիւնների մէջ ընկնելու: Բաբելոնում կար մի մեծ օձ, որին ժողովուրդը պաշտում էր: Մի անգամ թագաւորն ասաց Դանիէլին. «Այս աստուծոյ վրայ չես ասիլ, գիտեմ, թէ կենդանի չէ, դու տեսնում ես ինքդ, ինչպէս նա ուտում է և խմում է, ուրեմն երկըրպագիր դրան»: Դանիէլ պատասխանեց. «Ես երկրպագում եմ Տէր Աստծուն. նա միայն է կենդանի Աստուած: Տո՛ւր ինձ հրաման, արքայ, ես կըսպանեմ այդ կենդանուն, որին ժողովուրդը ընդունում է աստուած, և ես կըսպանեմ առանց սուր և գաւազան գործածելու»: Թագաւորը հրաման տուեց:

Դանիէլ առաւ ձիւթ, ճարպ և մազ, եփեց ամենը միասին և գցեց օձի առջև, որ կերաւ այս պատրաստած խառնուածքը և տրաքեցաւ: «Տեսնո՞ւմ էք, ումն էք պաշտում դուք», ասաց Դանիէլ ժողովրդին:

Երբ այս համբաւը տարածուեցաւ, ազգը սկսաւ տրտնջել թագաւորի վրայ. պատեցին նրա պալատն և գոռում էին. «Թագաւորը հրէայ է դառել. նա քանդեց Բէլին, դատապարտեց նրա քուրմերին և սպանեց օձին»: Ապստամբների խումբը մտաւ թագաւորի պալատը և ասում էր թագաւորին. «Տո՛ւր մեզ Դանիէլին, կամ թէ չէ, կըսպանենք քեզ էլ, բոլոր ընտանիքդ էլ»: Թագաւորը ստիպուեցաւ Դանիէլին նրանց ձեռքը մատնել: Ժողովուրդը գցեց նրան փոսն, ուր կային եօթն առիւծներ: Ամեն օր նրանց կերակրում էին, տալով նրանց երկու մարդու մարմին և երկու գառը. բայց Դանիէլին գցելից յետոյ յից օր ոչինչ կերակուր չտուին, որ սովից շուտ պատառեն նրան:

Աստուած այստեղ էլ չթողեց Դանիէլին: Առիւծներն ոչինչ վնաս չտուին նրան: Բայց Դանիէլ ինքը զգում էր սով: Այս ժամանակ բնակում էր Հրէաստանում Ամբակում մարգարէն: Նա եփեց կերակուր իր հնձողների համար, կողովի մէջ դրեց հաց և պատրաստած կերակուրի հետ միասին տարաւ արտը իր մշակների մօտ: Աստուծոյ հրեշտակն երևեցաւ Ամբակումին ճանապարհում և ասաց. «Տա՛ր այդ ճաշը Բաբելոն Դանիէլին, որ առիւծների փոսի մէջ է»: «Տէ՛ր, պատասխանեց Ամբակում, ես երբէք Բաբելոնում չեմ եղած և չգիտեմ էլ, թէ ո՞ւր է առիւծների փոսը»: Այն ժամանակ հրեշտակը բարձրացրեց նրան, տարաւ, ինչպէս մըրիկ, օդի միջովն և դրեց Բաբելոնում առիւծների փոսի մօտ:

Ամբակում կանչեց. «Դանիէլ, ծառայ Աստուծոյ, ա՛ռ այս կերակուրն, որ Աստուած ղրկում է քեզ»: «Աստուած իմ, ասաց Դանիէլ. Դու չմոռացար ինձ: Դու երբէք չես թողնում նրան, ով Քեզ սիրում է»: Նա վեր կացաւ և կուշտ

կերաւ, իսկ հրեշտակը տարաւ Ամբակումին իր առաջուան տեղը:

Եօթներորդ օրը թագաւորը զնաց առիւծների փոսի մօտ, որ լաց լինի Դանիէլի մահն, որովհետեւ նրան մեռած էր կարծում. բայց Դանիէլին անվնաս և առողջ տեսնելով բարձր ձայնով աղաղակեց. «Ո՛վ Աստուած, Աստուած Դանիէլի. Դու մեծ ես և չկայ ուրիշ Աստուած բացի Քեզանից»: Նա հրամայեց հանել Դանիէլին առիւծների փոսից և գցել այն տեղ նրանց, որոնք նրան գցել էին: Մի րոպէում թագաւորի աչքի առաջին առիւծները պատառեցին նրանց: Թագաւորն ասաց. «Իմ ամեն հպատակներս, պէտք է երկրպագութիւն տան Դանիէլի Աստուծուն: Նա է գործում հրաշքներ. Նա փրկեց Դանիէլին առիւծներից»:

98. Եսթեր.

Եսթերի ծնողները գերի հրէաներից էին և բնակում էին Պարսկաստանում, ուր այն ժամանակ թագաւորում էր Արտաշէս, մականուանում էր երկայնաբազուկ: Նրանք մեռան և Եսթեր մնաց որբ օտար երկրում և օտարների մէջ: Բայց Աստուած, ամեն որբերի հայրը, ղրկեց նրան պաշտպան, որ էր նրա ազգական Մուրթքէսը, նրա հօրեղբոր որդին: Սա էր առաքինի, աստուածասէր մարդ և կրթում էր Եսթերին ճշմարիտ Աստուծոյ հաւատով: Եսթերը գեղեցիկ էր շատ, բարի և խելօք:

Արտաշէս հօր թագաւոր էր և տիրում էր հարիւր քսան գաւառների: Մի անգամ նա իր Սիսիս մայրաքաղաքում մեծ խնջոյք կազմեց և հրաւիրեց իր թագաւորութեան ամեն մեծամեծներին և պաշտօնատարներին: Խնջոյքի տեղ նշանակած էր թագաւորի տան դաւթում. սիւների վրայ կախած էին գոյնզգոյն գործուածքներ, որոնք պաշտպանում էին հիւ-

րերին արեգակի ճառագայթներին: Սեղանը զարդարած էր ոսկի ամաններով և խմիչքները բաժանում էին ոսկի բաժակներով: Այս հացկերոյթը տւեց եօթն օր: Եօթներորդ օրը թագաւորը սովորականից աւելի ուրախ էր. մեծ բազմութիւն հաւաքուեցաւ և թագաւորը նրանց յարգելով, կամենում էր, որ ճաշի ժամանակ իր կին՝ Ասթանէն, բոլոր իր զարդերով զարդարուած, յայտնուի իր բախտաւոր հպատակների մէջ: Բայց հպարտ Ասթանէն չկամեցաւ կատարել իր ամուսնու կամքը: Թագաւորը բարկացաւ, թողեց Ասթանէին և միտը դրեց ընտրել իրան ուրիշ աւելի հեզ և խոնարհ կին:

Ընտրութիւնն ընկաւ Եսթերին: Պարկեշտ Եսթերն ամենեւին չէր կարծում, որ այս բախտաւորութիւնն իրան կրվիճակուէր: Նա զարդերով չէր պարապում և իր համեստութեամբ չէր էլ իմանում, որ ինքն ամենից գեղեցիկ է: Թագաւորը նրան նախադասելի համարելով ամեն ուրիշ աղջիկներից, դրեց նրան գլխին թագաւորական թագ:

Եսթերի պատուի համար թագաւորը կազմեց խնճուղ, ուր հրաւիրեց ամեն իշխաններին և մեծամեծներին: Բոլոր ազգին մի տարի հարկի թողութիւն արաւ և ամենին պարգև էր տալիս արքունի առատաձեռնութեամբ՝ իր ուրախութիւնը յայտնելու համար. նա ուզում էր որ իր բոլոր թագաւորութիւն էլ մասնակից լինի այս ուրախութեան: Բայց Եսթեր ամենեւին չհպարտացաւ իր նոր վիճակում: Թագուհի լինելով, նա էլի չէր դադարում պատուել և սիրել Մուրթքէոսին, ինչպէս առաջ, երբ բնակում էր նրա տանը, իբրև մի պարկեշտ որբ:

99. Մուրթքէոս և Համան.

Մուրթքէոսը շատ յաճախ գալիս էր թագաւորի պալատի դռան մօտ, որ տեսնէ թէ ինչ է պատահում Եսթերին: Մի անգամ նա լսեց ինչպէս պալատականներից երկուսը խօսք էին կապում թագաւորին սպանելու համար: Մուրթքէոս, իբրև հաւատարիմ հպատակ, կամեցաւ զգուշացնել իր թագաւորին, նա յայտնեց այս թագուհուն, որ իր կողմից ասաց թագաւորին: Գործի վրայ քննութիւն եղաւ, ամբաստանութիւնն արդարացաւ, երկու դաւաճաններն էլ կախուեցան, իսկ անցքը գրուեցաւ արքունի լիշատակաց գրքի մէջ:

Արտաշէսի առաջին նախարարն էր Համան: Թագաւորը նրան իր թագաւորութեան ամեն իշխաններից վեր բարձրացրեց. ամենքը, պէտք է ծուներ իջնէին նրա առջև, բայց Մուրթքէոս չէր կամենում Համանի առաջին ծուներ իջնել, ուստի սա շատ ատեց նրան: Համան գոհ չէր լինում՝ միայն նրանից վրէժ հանելով: Գիտենալով որ Մուրթքէոս Հրէայ է, միտը դրեց Համան Արտաշէսի տէրութեան մէջ եղած բոլոր Հրէաներին ջնջել: Նա խօսում էր թագաւորի առաջին նրանց վրայ, իբրև մի ազգի վրայ, որ միշտ պատրաստ է ապստամբութիւն անելու: Վերջապէս հանեց հրովարտակ, թագաւորի ստորագրութեամբ, ամեն Հրէաներին կոտորելու համար: Չար ուրախութեամբ լցուած, Համան շտապեց թագաւորի հրամանը հրատարակելու: Աղար ամսի տասնչորսը նըշանակած էր Արտաշէսի թագաւորութեան մէջ եղած բոլոր Հրէաներին ջնջելու օր:

Մուրթքէոս սարսափեցաւ, երբ լսեց այսպիսի տմարդի հրաման: Նա ջերմեռանդութեամբ աղօթք էր անում Աստուծոյ, որ փրկէ իր թշուառ ազգին: Աստուծոյ օգնութեան վրայ յուսալով, նա մտածում էր Հրէաներին փրկելու մի-

ջոյները վրայ: Այս մտածմանց մէջ նա ղրկեց Եսթերին թագաւորի հրամանից մի օրինակ և խնդրեց, որ թագաւորից մի ողորմութիւն հանէ: Եսթեր հրամայեց իր հօրեղբօր որդուն ասել, որ բոլոր տէրութեան մէջ յայտնի է այն օրէնքը, որ հրամայում է ամենին, ով որ առանց կանչելու կրհամարձակուի թագաւորի մօտ մտնել, սպանել, ով էլ լինի՝ թէ մարդ և թէ կին: «Ես չեմ համարձակուում, ասաց Եսթեր, գնալ թագաւորի մօտ. ահա արդէն երեսուն օր է, նա ինձ չէ հարցրել»: Մուրթքէոս հրամայեց ասել նրան. «Մի կարծիր, որ քեզ կրխնայեն շրէպների ընդհանուր կոտորածի ժամանակ լոկ այն պատճառով միայն, որ դու թագաւորի տանն ես. չէ, չեն խնայիլ, դու էլ կրկորչես քո հայրենակիցներիդ հետ, քո ազգիդ հետ միասին: Խնչ կարծենք, արդեօք Աստուած քեզ այդ բարձր աստիճանը չբարձրացրեց, որ դու լինիս գործիք շրէից ազգի փրկութեան»:

Եսթերի սիրտը շարժեցաւ Մուրթքէոսի խօսքերից, հրամայեց նրան ասել. «Գնա՛, ժողովիր քեզ մօտ Սիսի քաղաքում գտնուող բոլոր շրէաներին, պահք պահեցէք երեք օր և երեք գիշեր և ամենքն միասին աղօթք արէք ինձ համար: Ես իմ աղախիններովս նմանապէս երեք օր կանցկացնեմ պահով և աղօթքով. յետոյ, չնայելով արքունի արգելման կերթամ նրա մօտ անկոչ, եթէ մինչև մահ անգամ ստանալու լինիմ այս գործի համար»:

100. Եսթերը յայտնուում է թագաւորի առաջ.

Ոչ մի բանի չպէտք է ձեռք խփել առանց Աստուածանից օգնութիւն խնդրելու: Եսթեր գիտէր այս և աղօթք էր անում ասելով. «Աստուած, Տէր տիեզերաց, ես ամենից

թողած եմ. չունիմ ոչ պաշտպան և ոչ հովանաւոր, օգնիր ինձ. օգնիր Քո ազգիդ, նրա թշուառութեան օրն, ողորմիր մեզ. տո՛ւր ինձ համարձակութիւն և դիր բերնումս այնպիսի խօսքեր, որոնք կարողանան ազդել թագաւորի սրտին վրայ: Ո՛հ, Ամենագէտ Տէր, Դու կարգում ես իմ սրտումս եղածը. Դու գիտես, որ ոչ թագաւորական թագն, ոչ էլ ինձ պատող մեծութեան փառքը չեն ուրախացնում իմ սիրտս. Դու գիտես, որ իմ բոլոր մխիթարութիւնս, իմ բոլոր ուրախութիւններս Դու միայն էիր: Ո՛վ Տէր, Աստուած Աբրահամի, լսիր Քո ծառաներիդ աղօթքն, որոնք իրանց բոլոր յօյսը Քեզ վրայ են դրել, փրկիր նրանց սպանիչների ձեռքից և ազատիր ինձ իմ վտանգիցս»:

Երբ աղօթքի երեք օրերը վերջացան, Եսթեր հագաւ իր ճոխ թագաւորական զարդն և գնաց թագաւորի մօտ, երկու աղախինների հետ միասին: Նա թեք ընկած էր մէկի վրայ, իսկ միւսը բարձրացրած ունէր նրա երկար ծիրանիէքղանցը: Շատ սենեակներ անցնելից յետ, մտաւ նա վերջապէս այն սենեակն, ուր էր թագաւորը: Նա նստած էր գահի վրայ, նրա շորը փայլում էր ոսկով և թանկագին քարերով: Արտաշէս նայեցաւ Եսթերին — և բարկութիւնը փայլեցաւ նրա երեսին: Թագուհին դեղնեցաւ և անզգայ ընկաւ մի աղախնի ձեռքի վրայ: Բայց Աստուած զսպեց թագաւորի բարկութիւնը. նա գահից իջաւ. ինքը բռնած ունէր անզգայ Եսթերին, մինչև որ սա ուշքի եկաւ և վերջապէս քաղցրութեամբ ասաց նրան. «Եսթեր, դու չես մեռնիլ. դու բացառութիւն կրլինիս հասարակաց օրէնքից, որ դատապարտում է մեռնել ամենին, ով առանց իմ հրամանին կրհամարձակուի իմ առջև յայտնուել»: Տեսնելով, որ նա բոլորովին կազդուրեցաւ, Աստաշէս շարունակեց. «Թագուհի, թնչ ես կամենում դու: Խնդրիր համարձակ. ես պատրաստ եմ քեզ տալ մինչև թագաւորութեանս կէսն անգամ»: Եսթեր խնդրեց, որ թագաւորը Համանի հետ միասին գոյ իր մօտ ճաշին: «Այն

ժամանակ, ասաց նա, ես կըլայտնեմ քեզ, թագաւոր, իմ խնդիրքս»: Թագաւորը հրամայեց ասել Համանին, որ թագուհու կամքն անպատճառ կատարուի:

101. Մուրթքէոսի յաղթանակը.

Թագաւորը Համանի հետ միասին ճաշ կերաւ Եսթերի մօտ, միւս օր էլի խնդրեց նա թագաւորին իր մօտ ճաշի գալ Համանի հետ և խոստացաւ երրորդ օրը յայտնել իր խնդիրքը: Համան տուն գնալիս, գոհ լինելով այն պատուով որ իրան տուին, շատ ուրախ էր: Բայց չար մարդու սրտի ուրախութիւնը երկրատե չէ լինում: Նա տեսաւ Մուրթքէոսին, որ նստած էր թագաւորի պալատի դռան մօտ: Մուրթքէոսը նրա առաջին վեր չկացաւ: Այս միայն բաւական էր, Համանի բոլոր ուրախութիւնը թունաւորելու, նրա ուրախութիւնն այն ըոպէին կորաւ: Նա, շատ նեղացած, եկաւ տուն և իր բարեկամների ու կնոջ առաջին համարում էր ամեն շնորհքներն, որ ինքը ստացել էր: «Ես, ասում էր նա, բարձրացայ թագաւորի ձեռքով նրա թագաւորութեան ամեն իշխաններից և նախարարներից վեր. ունիմ անթիւ հարստութիւն. թագուհին բացի ինձից ոչ ոքին չկանչեց ճաշի իր մօտ թագաւորի հետ միասին: Նա էգուցւան ճաշին էլ կանչեց ինձ: Բայց, շարունակեց նա, այս ամենը չէ ուրախացնում ինձ, երբ տեսնում եմ Մուրթքէոսին թագաւորի պալատում»:

Կինն ու բարեկամներն ասում էին նրան. «Հրամայիր կանգնել կախաղան և էգուց իսկ խնդրիր թագաւորից հրաման Մուրթքէոսին կախելու: Այն ժամանակ քո ուրախութիւնդ թագաւորի ճաշի ժամին ոչինչ բանով չի խանգարուիլ»: Այս խորհուրդը շատ հաճելի թուեցաւ Համանին. նա այն ըոպէին հրամայեց կանգնել իր բակում բարձր կախաղան:

Առաքինի Մուրթքէոսն ամենեւին չէր կասկածում, որ իրան սպասում է այնպիսի մերձակայ մահ. բայց Աստուած պաշտպանեց Մուրթքէոսին: Գիշերը թագաւորը չկարողացաւ քնել և որ ցրուէ իր անքնութիւնից պատճառուած ձանձրութիւնը, հրամայեց իր թագաւորութեան ժամանակագիրքը կարդալ: Տէր Աստուած, ով չէ հաւատում յարգութեամբ Քո նախախնամութեանդ: Պատահեցաւ, որ թագաւորի առաջին կարգացին երկու նախարարների դաւաճանութեան վրայ նրա կեանքի դէմ, որ բաց արաւ Մուրթքէոս: «Ինչո՞վ է վարձատրուած Մուրթքէոսի հաւատարմութիւնը», հարցրեց թագաւորը: «Ոչնչով, թագաւոր», պատասխանեց կարգացողը: Թագաւորն ամաչեց այս պատասխանից և միտը դրեց միւս օրն իսկ վարձատրել Մուրթքէոսին:

«Տես, ասաց թագաւորը կարգացողին, չկայ արդեօք մի մարդ միւս սենեակում»:— «Այնտեղ կանգնած է Համանը», պատասխանեց կարգացողը: «Կանչիր նրան այստեղ», ասաց թագաւորը: Համան մտաւ թագաւորի մօտ: Նա եկել էր առաւօտը վաղ, որ խնդրէ հրաման թագաւորից Մուրթքէոսին կախելու համար: Թագաւորը հարցրեց Համանին. «Ի՞նչ պէտք է անեմ այն մարդուն, որին կամենում եմ տալ մեծամեծ պատիւ»: Փառասէր և մեծամիտ Համանը կարծեց, թէ թագաւորը կամենում է իրան տալ այս պատիւն և այն պատճառով պատասխանեց. «Նա, ում թագաւորը կամենում է տալ ամենամեծ պատիւ, պէտք է հազնէ այն շորն, որ գործ է ածում թագաւորը, նստէ այն ձիու վրայ, որի վրայ հեծնում է ինքը թագաւորը, թագաւորի նախարարներից առաջինը թող բռնէ ձին և այսպէս անցնելով բոլոր քաղաքի միջով թող գոչէ՝ ահա այսպէս յարգուում է նա, ով հաւատարմութեամբ ծառայում է թագաւորին»: «Բարի է, ասաց թագաւորը. գնա՛ ուրեմն պատրաստիր ամենն ինչպէս դու ասացիր: Դու ինքդ իբրև առաջին նախարարս ման կածես բոլոր քաղաքի միջով Մուրթքէոսին, այն Հրէային, որ միշտ նրա-

տու՛մ է իմ արքունիքիս դռան մօտ. բայց միայն տես, ոչ-ինչ չմոռանաս»: Համան գնաց. նա պէտք է հաղցնէր Մուրթքէոսին թագաւորի շորերը, նստեցնէր նրան ճոխ զարդարած արքունի ձիու վրայ, պտրտեցնէր այս ձին Սիսիս քաղաքի ամեն փողոցներով և աղաղակէր. «Ահա այսպէս յարգու՛մ է նա, ով որ հաւատարմութեամբ ծառայու՛մ է թագաւորին»: Պալատի դռան մօտ Մուրթքէոս իջաւ ձիուց, հանեց զարդերն ու նստաւ իր սովորական տեղում: Իսկ Համան, գլուխը կորացրած, նեղութեամբ և ամօթով դարձաւ տուն:

102. Համանի մահը.

Հազիւ կարողացաւ Համան պատմել իր կնոջ և բարեկամներին ամեն պատահածներն, եկան թագաւորից մարդիկ և կանչեցին նրան ճաշի թագուհու մօտ: Նա գնաց նրա մօտ թագաւորի հետ միասին: Թագաւորը ճաշի ժամանակ ուրախ էր շատ և ասաց. «Եսթեր, այժմ ասա՛ ինձ քո խնդիրքդ: Ես կրկատարեմ այն, եթէ մինչև անգամ իմ թագաւորութեանս կէսն էլ խնդրես»: Եսթեր պատասխանեց. «Թագաւոր, եթէ գտայ շնորհք քո առաջիդ, խնդրում եմ քեզ, ընծայիր կեանք ինձ և իմ ազգիս, որովհետեւ մենք ամենքս դատապարտուած ենք իմահ, մեզ ամենուս կամենում են ոչնչացնել, ջնջել: Գոնէ եթէ մեզ իբրեւ ստրուկների ծախէին, մեր թշուառութիւնն էլի տանելի կըլինէր, այն ժամանակ ես լռութեամբ կըթափէի արտասուք. բայց մեր թըշնամին խստասիրտ է և անողոքելի. նա վճռեց մեզ ամենիս զրկել կեանքից, ո՛վ թագաւոր. նա արժանի չէ քո պալատիդ»: — Ո՞վ է դա՝ այդ յանգուգն, աղաղակեց Արտաշէս: «Այդ չար թշնամին Համանն է»:

Այժմ յայտնուեցաւ, որ Եսթեր պատկանում էր այն

ազգին, որին Համան դատապարտեց ջնջել: Համան կանգնած էր, սարսափած, չհամաձակելով աչք բարձրացնել ոչ թագաւորի և ոչ թագուհու վրայ: Արտաշէս զայրացած դուրս գնաց պարտէզ, Համան ընկաւ Եսթերի ոտները, խնդրում էր, որ խնայի իր կեանքն և վախից այնքան մոռացաւ թագուհուն պատշաճաւոր պատիւն, որ մինչև համարձակուեցաւ փաթաթուել նրա ծնկներին: Այս րոպէին թագաւորը դարձաւ պարտէզից, տեսնելով Համանին Եսթերի ծնկները բռնած, առաւել բարկացաւ: Թագաւորի տուած նշանով կապեցին Համանի աչքերը դատապարտեալ յանցաւորի պէս և դուրս հանեցին թագուհու սենեակներից: Արտաշէսի ծառաներից մէկն ասաց. «Համան իր բակում կանգնել տուեց կախաղան յիսուն կանգուն բարձրութեամբ այն Հրէայի համար, որ փրկեց թագաւորի կենաքը»: «Թո՛ղ նոյն կախաղանի վրայ կախեն իրան Համանին», ասաց թագաւորը:

Համան կախուեցաւ այն կախաղանի վրայ, որ պատրաստել էր Մուրթքէոսի համար, իսկ Մուրթքէոսն Արտաշէսի պալատումն բռնեց Համանի տեղը: Թագաւորը նրան կարգեց պահապան իր կեանքի և յետ առաւ իր տմարդի հրամանը՝ Հրէից ազգը ջնջելու մասին: Հրէաներն այս դիպուածին համար կարգեցին տօն, որ մինչև այժմս էլ կատարում են ամեն տարի:

103. Դարձը գերութիւնից:

Տաճարի նորոգումն.

Աստուած դեռ շատ ժամանակ առաջ յայտնել էր մարգարէների բերանով իր ընտրեալ ազգին ոչ միայն բաբելոնական գերութիւնն, այլև նրա վերջնալու ժամանակն էլ: Հրէաներն եօթանասուն տարի չարչարուեցան գերութեան մէջ:

Կիւրոս, Պարսից թագաւորը, նուաճեց Բաբելոնի և Ասորեստանի թագաւորութիւններն, ուր գերի էին Իսրայէլացոց բոլոր ցեղերը: Իմանալով, որ Եբրայեցոց սուրբ գրքում շատ ժամանակ առաջ արգէն իր անունն էլ յիշած է և նշանակած է ինքը Հրէաների ազատիչ գերութիւնից, Երուսաղէմի և Աստուծոյ տաճարի նորոգիչ լինել, Կիւրոս, առաջին տարին, իր թագաւորութեան Բաբելոնի վրայ, հրամայեց հրատարակել յետագայ հրամանը.— Այսպէս է ասում Կիւրոս, Պարսից թագաւորը. «Ամենաբարձրեալ Աստուածն՝ երկնքի և երկրի Տէրը, որ իմ ձեռս տուեց երկրիս ամեն թագաւորութիւնները, հրամայեց ինձ Իրան տաճար կանգնել Երուսաղէմում: Ով որ իմ հպատակներէցս պաակսնում է Իսրայէլացոց ազգին, թող երթայ Երուսաղէմ և կանգնէ Իսրայէլի Աստուծուն տաճար և Աստուած ինքն ուղեկից կըլինի նրան»:

Ազգի առաջնորդները, քահանաները, ղետացիներն ու ժողովրդեան մեծ բազմութիւն հաւաքուեցան ճանապարհ ընկնելու: Ճանապարհ ընկնողների գլխաւոր առաջնորդն էր Սուրբ Գաւթի ցեղից Զորաբաբէլ: Բացի կամաւոր նուէրներից տաճարի շինութեան համար, նրանց տուին շատ արծաթ և ոսկի, նոյնպէս ամեն պիտոյք ճանապարհի համար: Կիւրոս հրամայեց յետ տալ ամեն ոսկի և արծաթի սկիհներն, որ Նաբուգոդոնոսոր առել էր Երուսաղէմի տաճարից: Այսպէս Հրէաները դարձան կրկին Իսրայէլացոց երկիրը, առաջուան իրանց հայրերի թողած բնակութիւններն և հաւաքուեցան Երուսաղէմում: Սկսան տաճարը կանգնել. ամենից առաջ շինեցին սեղան և զոհ բերին Աստուծոյ: Քահանաները փող էին ածում և աղաղակում էին. «Գովեցէք Աստուծուն, Նա բարի է և Նրա ողորմութիւնը մշտնջենաւոր»: Բոլոր ազգն աղաղակում էր միեւնոյն ուրախութեան ձայներն և զղջման արտասուքները խառնում էին միասին:

Սամարիայի և մերձակայ քաղաքների բնակիչները, կռա-

պաշտ ազգեր, որոնք բնակել էին աքսորուած Իսրայէլացիներէ տներում և ունէին մի քանի թերի հասկացողութիւն ճշմարիտ Աստուծոյ վրայ, լսելով Երուսաղէմի տաճարի նորոգւիչն, եկան Իսրայէլացոց առաջնորդների մօտ և ասացին. «Մենք էլ կամենում ենք օգնել ձեզ տաճարի շինութեան մէջ, որովհետեւ մենք պաշտում ենք ձեր Աստուծուն և Նրան զոհ ենք բերում»: Բայց նրանք պատասխանեցին. «Մեզ պատեհ է այլազգիներին թողնել տաճար շինելու. մենք մենակ կրկանգնենք Աստուծոյ տունը»: Սամարացիք, զայնրացած այսպիսի բացասութեան վրայ, ամեն կերպով աշխատում էին արգելք լինել տաճարի շինութեան, բայց ամենն իզուր եղաւ, տաճարը շինուեցաւ: Յետոյ Սամարացիք շինեցին իրանց համար Սիւքէմի մօտ Գարիզին լեռան վրայ տաճար, բայց Հրէաները քանդեցին այն: Այս պատճառով ծագեցաւ այս երկու ազգերի մէջ մշտնջենաւոր պատերազմ:

104. Երուսաղէմի նորոգուիլը.

Տաճարի շինութիւնից յետոյ էլ Երուսաղէմ քաղաքն գեռ քարերի շէղջ էր. պատերը քանդած էին, քաղաքի դռներն այրած: Հրէաները (անուն հասարակ Իսրայէլի ամեն ցեղերի համար) բնակում էին աղքատութեան մէջ և արհամարհուած էին ամեն դրացի ազգերից:

Այս ժամանակներս Շօշ քաղաքում, պարսից Արտաշէս երկայնաբազուկ թագաւորի դռանն էր մի առաքինի Իսրայէլացի, Նէեմի անունով: Սա էր թագաւորի տաղաւապետը: Սրա բարեկամներից մէկն, Անանիա անունով, եկաւ Շօշ իր հայրենիքից, և Նէեմիին տեսութիւն գնալով պատմեց նրան, որ թէև տաճարը կանգնած է, բայց Երուսաղէմ քաղաքն էլի գեռ ողբալի դրութեան մէջ է. նրա պատերը քանդած են, դռներն այլ ած, մարդիկն անտուն, ժողովուրդն

աղքատ և արհամարհուած ամեն դրացիներին: Նէեմին չէր համարձակուում թագաւորին խնդրել, որ օգնութիւն տայ իր թշուառ եղբայրներին, այլ լաց էր լինում. և աղօթքով դարձաւ դէպի Աստուած և Աստուած լսեց նրա աղօթքը:

Մի անգամ ճաշի ժամանակ նա սովորութեամբ տալիս էր բաժակը խմիչքով թագաւորին, որ նայելով նրա երեսին, հարցրեց. «Քեզ քնչ է պատահել, Նէեմի, դու շատ տխուր ես»: «Ո՛հ, թագաւոր, պատասխանեց Նէեմին, կարելի է արդեօք, որ ես տխուր չլինիմ, երբ քաղաքն, ուր իմ հայրերս բնակում էին, ամայացած է. նրա պատերը քանդած են և նրա գուները մոխիր դարձած»: — Ի՞նչ ես ուրեմն խնդրում դու ինձնից, հարցրեց թագաւորը: Նէեմին մրտաքումը ջերմեռանդութեամբ աղօթք արաւ Աստուծոյ և պատասխանեց. «Թագաւոր, եթէ քո առաջևդ գտայ շնորհք, զրկիր ինձ Երուսաղէմ և հրաման տուր ինձ այն նորոգելու»: Թագաւորն և նրա մօտ նստած թագուհին հարցրեցին երկուսն էլ. «Երկար արդեօք կըտե՞ս քո ճանապարհորդութիւնդ: Ե՞րբ դու էլի լետ կըդառնաս մեզ մօտ»: Նէեմին նշանակեց իր բացակայութեան և դարձի ժամանակ. թագաւորը համաձայնեցաւ այս ժամադրեալ ժամանակին, քաղցրութեամբ թողեց նրան և ճանապարհորդութեան ժամանակ նրա պաշտպանելու համար զրկեց նրա հետ մի գունդ ձիաւորներ էլ:

Երուսաղէմ հասնելից յետոյ Նէեմին քննեց քաղաքն և ամեն աշտեղ եղած Հրէաներին հաւաքելով, սկսաւ շինել քաղաքն աշխատութեամբ: Նա աշխատում էր ազգի հետ, հաւասարապէս քաղաքի շինութեան և աղքատներին կերակրելու համար, ծախեց բոլոր իր ստացուածքն և ամենին վրայ նայում էր արթնութեամբ: Սամարացոց առաջնորդները ծիծաղում էին այս աշխատութիւնների վրայ, Հրէաները նրանց ծաղրը բանի տեղ չէին դնում և շարունակում էին անխոնջ աշխատել: Շուտ պատերը բարձրացան մինչև կեսն.

այն ժամանակ դրացի ազգերը մտքերը դրին լանկարծ Հրէաների վրայ յարձակուել և քանդել նրանց աշխատանքները: Բայց մի քանի բարեպաշտ Հրէաներ, որոնք բնակում էին այս ազգերի մէջ, յայտնեցին իրանց հայրենակիցներին նրանց միտքը: Հրէաները զինաւորուեցան և շարունակում էին աշխատել զէնքը ձեռքներին: Թշնամիներ այս իմանալով չհամարձակեցան յարձակուելու նրանց վրայ. բայց իմանալով որ Նէեմին է Հրէից ազգի հոգին, նրանք վճեցին խորամանկութեամբ բերել նրան իրանց մօտ և սպանել: Սամարացոց գլխաւոր իշխանը կանչեց նրան իր մօտ խորհուրդի համար, բայց Նէեմին չգնաց և այսպէս ոչնչացան նրանց ամեն չար խորհուրդները: Հրէաները յաջողութեամբ վերջացրին Երուսաղէի շինութիւնն և նրա պատերն, օրհնեցին նորոգած քաղաքը սաղմոսերգութեամբ, թմբուկի և փողի ձայներով, շնորհակալութեան աղօթքներով, զոհեր բերելով և ուրախութեան աղաղակներ արձակելով:

105. Եղիսդար.

Հրէաները մի քանի ժամանակ բնակում էին իրանց երկրում հանգստութեամբ և երկրպագում էին ճշմարիտ Աստուծուն, բայց կամաց-կամաց սկսան անցնել նրա պատուիրաններից և ընկղմել մեղքերի ու անօրէնութիւնների մէջ: Աստուած էլի մատնեց նրանց թշնամիների ձեռքը: Ամենից խստասիրտը սրանցից, Ասորոց թագաւորը, Անտիոքն (Եպիփան) էր: Նա առաւ Երուսաղէմ, յափշտակեց տաճարի սուրբ սկիհներն, աստուածապաշտութեան համար հարկաւոր ուրիշ բաները, սպանեց այր մարդոց, կանանց և երեխանց ծախեց իբրև ստրուկների, և ստիպում էր ազգին կռքերին երկրպագութիւն տալ և տմենքին հրամայում էր ուտել կր-

քերին զոհ բերած խոզի միս—կերակուրն, որ Մովսէսի օրէնքով արգելուած էր Հրէաներին ուտել:

Եղիազար, ուսեալ Հրէաներից մէկն, էր պատուելի ծերունի, սպիտակ մազերով և բարի դէմքով: Նրան բռնութեամբ ստիպում էին ուտել կռքին զոհած խոզի միս. բայց նա չէր ընդունում և աւելի նախադասելի համարեց մեռնել փառքով, քան թէ վարել անկարգ կեանք: Եղիազարի փոքրագի բարեկամներից ոմանք ասում էին նրան. «Մենք կրբերենք քեզ զոհած մսից, միայն դու ձևացիր, իբրև թէ ուտում ես այն թագաւորի կամքը կատարելու համար, դու կրփրկես այսպէս քո կեանքդ»: «Ձէ, պատասխանեց Եղիազար, ես չեմ ուզում այսպիսի դարձելի կեղծաւորութեամբ գնել կեանքիս քանի մի օրերն, որ մնում են ինձ այս երկրումս, այդ անվայել է իմ ալիքներիս: Այսպիսի երեսպաշտութիւնը կրգայթակղէ մատաղ մարդոց, երբ նրանք կիմանան, որ իննսուն տարեկան Եղիազարն անցել է կռապաշտների կողմը. այդ կանպատուէ իմ ծերութիւնս: Իսկ ինձ էլ քնջ օգուտ դրանից: Եթէ ես ազատուեմ էլ մարդոց տանջանքից, Ամենաբարձեալի ձեռից չեմ կարող փախչիլ՝ թէ կենդանի լինիմ և թէ մեռած: Ես արիութեամբ կերթամ մահի դէմ, կըվարուեմ, ինչպէս վայել է իմ ալիքներիս և օրինակ կըգառնամ երիտասարդներին, թէ ինչպէս պէտք է յօժարութեամբ և քաջութեամբ մեռնել Աստուծոյ սուրբ օրէնքի համար»:

Այս ասելով, արդար ծերունին քաջութեամբ գնաց տանջանքն ընդունելու: Նրան ճանապարհ գցողները դադարեցին նրա վրայ ցաւիլ, կարծելով որ միայն հպարտութիւնը ըստիպեց նրան այսպէս խօսիլ: Մինչև իմահ չարչարեցին նրան: Իր հոգին աւանդելից առաջ Եղիազարն ասաց. «Ամենագէտ Աստուծոյ յայտնի է, որ ես, ունենալով միջոց փրկութեան, տանում եմ մարմնովս չարաչար տանջանքներ. բայց հոգով ուրախանում եմ, որ այս ամենը Նրա համար եմ քաջում»:

Այս նրա վերջին խօսքերն էին. նա վախճանեցաւ, թողնելով մեզ օրինակ, թէ ինչպէս հաստատութեամբ պէտք է կատարենք մեր պարտաւորութիւնները, որ մեզ վրայ դնում է Հաւատը:

106. Եօթն եղբայրք և նրանց մայրը Շամունէ.

Անտիոքոսի առջև տարան նմանապէս մի Շամունէ անուն կնոջ, իր եօթն որդոց հետ միասին, որոնց հրամայեց ծեծել խարաղանով և եզան ջիւերով, որ կարողանայ ստիպել օրէնքով արգելած կերակուրն ուտելու:

Մեծ որդին ասաց. «Ինչո՞ւ էք այդքան երկար մեզ հարցնում և յորդորում: Մենք կամենում ենք աւելի շուտով մեռնել, քան թէ անցնել օրէնքից, որ մեր հայրերի տուածն է»: Անտիոքոսը զայրացաւ շատ, հրամայեց կտրել այդ թըշուառականի լեզուն, կաշին հանել, կտրել ոտներն և ձեռքերը, յետոյ դեռ կենդանի գնել ջեռուցած տապակի վրայ ու խորովել: Մայրն և միւս եղբայրները, պէտք է նայէին այս նահատակի տանջաքների վրայ, բայց նրանք, մինչև որ նրան տանջում էին, աշխատում էին մէկ մէկու քաջալերել և իրանք էլ պատրաստուում էին նոյնպիսի չարաչար մահուան համար:

Յետոյ տարան տանջելու երկրորդ եղբօրը: Կաշին հանելից յետ, հարցրին նրան. «Համաձայնո՞ւմ է արդեօք խոզի միս ուտել, աւելցնելով, որ եթէ չէ, էլի կըտանջեն նրան»: Վերջին շնչառութեան ժամանակ ասաց նա Անտիոքոսին. «Դու խստասիրտ, դու խլում ես մեր ժամանակաւոր կեանքը, բայց երկնաւոր Թագաւորը յարութիւն կըտայ մեզ յաւիտենական կեանքի համար»:

Երրորդը յօժարութեամբ գնաց տանջուելու, և երբ տանջողները հարցրին. արդեօք կամենա՞ւմ է կատարել թագաւորի հրամանը, նա պատասխանեց. «Աստուածանից ստացայ կեանքս. Նրա օրէնքը կատարելու համար զոհու՞մ եմ այն և յոյս ունիմ որ Նրանից էլի կըստանամ կեանք»։ Նա այնպիսի քաջութեամբ համբերեց ամեն սարսափելի տանջանքներին և մահուան, որ զարմացրեց թագաւորին և սրան պատուիրին։

Չորրորդը տանջուեցաւ իր եղբայրների պէս. մահուան ընկալու՞մ ասաց թագաւորին. «Լաւ է մարդոց ձեռքով սպանուել, բայց յուսով, որ Աստուած կըտայ յարութիւն յաւիտեանական կեանքի համար. իսկ դու այդ յոյսից զուրկ ես»։

Հինգերորդը, տանջանքի ժամանակ թագաւորի վրա՞ն նայելով, ասաց. «Այժմ կարող ես անել, ինչ որ ուզում ես, բայց դու էլ այնպիսի մարդ ես, որպիսին մենք ենք. մի կարծիր, որ Աստուած թողել է մեր ազգին։ Սպասիր և կըտես նես, ինչպէս ամենակարող է Աստուած, երբ քեզ և քո զաւակներին Նա կըմատնէ տանջանքի»։

Վեցերորդը մեռնելիս ասաց թագաւորին. «Մենք տանջու՞մ ենք ոչ թէ այն պատճառով, որ դու ուզում ես, այլ որովհետեւ Աստուած կամենում է մեզ պատժել մեր մեղքերի համար։ Բայց չկարծես, թէ դու կազատուիս պատժից. Աստուած կըհատուցանէ քեզ փոխարէնն, որ դու զինաւորուեցար Նրա դէմ»։

Մնում էր եօթներորդ եղբայրն, ամենից կրտսերը, զիւ երեսայական հասակում։ Թագաւորը կանչեց նրան իր մօտ և քաղցրութեամբ յորդորում էր թողնել իր հայրերի օրէնքն և երգումով խոստանում էր նրան ամեն կերպի բարերարութիւններ։ Բայց երեսան մնաց անշարժելի։ Թագաւորը հրամայեց կանչել մօրն և հրամայեց նրան իր որդուն յորդորել, որ կարողանայ գոնեա իր մէկ հատ որդուն պահել կենդանի։

Մայրը, մօտենալով երեսային, ասաց. «Սիրելի որդե՛ակ, դու, որին ես զրկումս սնուցի, դու, որին ես մեծ աշխա-

տութեամբ և կարիքով հասուցի մինչև այս օրս, խնդրում եմ քեզ, ողորմիր ինձ, նայիր երկնքին, երկրիս, մարդկութեանս ազգին, և ամեն գեղեցիկ արարածների վրայ, այն ամենն ամենագօր Աստուծոյ ստեղծածներն են, Որին մենք երկրպագութիւն ենք տալիս։ Մի ուրանա՛ր Նրան, մի վախենար ոչ տանջանքից և ոչ տանջողներից, այլ մեռիր իբրև արժանի եղբայր, որ ես կարողանամ մի անգամ ձեզ ամենին սիրով հանդիպել»։

Մայրը հազիւ կարողացաւ վերջացնել իր խօսքերն, երեսան արդէն, դառնալով դէպի տանջողներն, ասաց. «Ինչո՞ւ էք սպասում դուք, միթէ՞ կարծում էք դուք, որ կուրանամ իմ հաւատս։ Ես երբէք չեմ անցիլ այն պատուիրաններից, որ Աստուած մեզ տուեց Մովսէս մարգարէի ձեռքով։ Բայց դու, ով արքայ, որ այդքան չարիք հասուցիր մեր ազգին, չես ազատուիլ Աստուծոյ դատաստանից։ Այժմ, կարճատե տանջանքից լետոյ իմ եղբայրներս ստացան յաւիտեանական կեանք, իսկ քեզ Աստուած կըպատժէ քո հպարտութեանդ, խոտասրտութեանդ համար։ Ես, իմ եղբայրների պէս, կամենում եմ դնել իմ մարմինս էլ, հողիս էլ հայրենի օրէնքի վրայ և խնդրում եմ Աստուծոն, որ Նա ողորմի Իր ազգին։ Իսկ դու, ամենասաստիկ տանջանքի մէջ վերջապէս կըհաւատաս, որ Նա միայն է Աստուած տիեզերքի»։

Այս խօսքերը շատ գայլացրին Անտիոքոսին. նա մատնեց այս գեռահաս նահատակին ամենից շատ տանջանքների։ Վերջապէս նահատակեցին նրանց արդար մօրը՝ Շամունէին էլ։

107. Մատաթի և Նրա որդիքը.

Այս հալածանքների ժամանակ Մատաթի քահանան իր որդոց հետ հեռացաւ մի փոքրիկ քաղաք, որ Մովզիիմ էր կոչուում։ Անտիոք ղրկեց նրա մօտ աստիճանաւորներ, որոնց

հրամայած էր ասել նրան. «Դու այս երկրումս ամենից երևելի մարդն ես, դու ունիս շատ որդիք և ազգականներ, որոնք քեզ պատուում են: Երուսաղեմ և բոլոր Հրէաստան հպատակեցան թագաւորին, հպատակիր նրան դու էլ, այն ժամանակ թագաւորը քեզ, քո որդոցդ և քո ազգականներդ իր բարեկամների թիւը կըմտցնէ և կըտայ ձեզ պատիւներ և հարստութիւն»: Մատաթին համարձակ պատասխանեց Անտիոքոսի պատգամաւորներին. «Եթէ Անտիոքոս տիրէր բոլոր տիեզերքին, և երկրիս ամեն ազգերին ստիպէր ուրանալ իրանց հաւատն, այն ժամանակն էլ ոչ ես, ոչ իմ որդիքս և ոչ իմ ազգականներս չէինք երկրպագութիւն տալ կռքերին»: Յետոյ դուրս գալով քաղաքի հրապարակը, Մատաթին աղաղակեց բարձր ձայնով. «Ո՛վ որ օրէնքի վրէժը կամենում է հանել և հաւատարիմ մնալ ուխտին, որ Աստուած դրել է մեր հայրերի հետ, նա թո՛ղ գայ իմ ետեւից»: Նա և նրա որդիք թողնելով բոլոր իրանց ստացուածքը գնացին լեռները: Շատ բարեպաշտ մարդիկ, որ հաւատարիմ մնացին Մովսէի օրէնքին, հետեւեցին նրանց իրանց կանանց, երեխաների հետ և անասուններովը: Նրանք կենում էին անապատ լեռներում և կերակրւում էին արօտով և արմատներով: Իսրայէլացիներից ամենից քաջերը, որոնք պատրաստ էին թափել իրանց արիւնը հաւատի համար, ժողովեցան Մատաթին մօտ: Այսպէս հաւաքուեցաւ զօրք, որ կարող էր ընդգէմ կենալ Անտիոքոսին:

Մատաթին էր արդէն շատ ծեր և զգում էր իր մահուան ժամի մօտենալը: Նա կանչեց որդոց իր մահճի մօտ և ասաց նրանց. «Այժմ իշխում է անօրէնութիւնն. եկել է թշուառութեան, աւերածութիւնների և սաստիկ հալածանքների ժամանակը: Ուրեմն որդիք, զինաւորուեցէք Աստուծոյ անուանով մեր հաւատի համար, մեր հայրերի հաւատի համար: Յիշեցէք ձեր հայրերի գործքերը, հետեւեցէք նրանց և ժա-

ռանգեցէք նրանց փառքը: Աբրահամն էլ փորձեցաւ, բայց մնաց հաւատարիմ Աստուծոյ և նրա հաւատը համարուեցաւ իրան արդարութիւն. Յովսէփ թշուառութիւնների մէջ էլ հաստատ մնաց իր հաւատին և Աստուած կարգեց նրան առաջին իշխան Եգիպտոսումը: Յեսու Նաւեան կատարում էր Աստուծոյ պատուիրաններն, և դառաւ Իսրայէլացոց ազգի առաջնորդ: Քաղէք վկայեց ճշմարտութեան և մտաւ աւետեաց երկիր: Դաւիթ հեզ էր և ողորմած և այսպէս ստացաւ թագաւորի գահը: Եղիան, նախանձայուզութեամբ Աստուծոյ համար, բարձրացաւ երկինք. Անանիան, Ազարիան և Միսալէլը մնացին հաւատարիմ Աստուծոյ, չնայելով թագաւորի սպառնալիքներին և մնացին անվնաս բոցի միջում: Դանիէլի բարեպաշտութիւնը պահեց նրան առիւծների կատաղութիւնից: Քննեցէք մեր ազգի բոլոր պատմութիւնն և ամեն տեղ կըգտէք, որ Աստուած պահպանում է չարից և թշուառութիւնից նրան, ով նրա վրայ է դնում իր յօլը: Մի վախենաք չարագործների սպառնալիքներից, որովհետեւ անօրէնների իշխանութիւնը կարճատեւ է, այսօր յաղթող են հանդիսանում, եզուց հող են դառնում, իրանց հետ միասին կորչում են նրանց ամեն խորհուրդներն էլ: Զօրացէք, հաստատ պահեցէք մեր հաւատը: Ձեր եղբայր Շմաւոնը իմաստուն և խորհրդական մարդ է. լսեցէք նրա խորհուրդները, հպատակեցէք նրան, նա կըլինի ձեզ հայր: Ձեր եղբայր՝ Յուդան, մականունով Մակաբէ, էր քաջ իր մանկութիւնից, ուստի և նա կառաջնորդէ ձեզ պատերազմում: Պաշտպանեցէք ձեր հաւատն. եղէք համաձայն միմեանց հետ, ընդգէմ կացէք նեղութիւնների, որոնց մէջ գցում են ձեր հայրենակիցներին, պահեցէք Մովսէսի օրէնքի ամեն հրամանները:

Այս ասելով Մատաթին օրհնեց իր որդոց և վախճանեցաւ խաղաղութեամբ: Որդիքը թաղեցին նրան, կատարեցին ամեն նրա հրամաններն և Իսրայէլացոց բոլոր ազգն ողբաց նրա մահը:

108. Անտիոքոսի մահը.

Անտիոքոս գնաց Պարսկաստան այն դիտաւորութեամբ, որ տիրէ այս թագաւորութեան Պերսեպոլիս մայրաքաղաքին և աւար առէ նրան, իսկ Հրէաստանում թողեց իր երեւելի զօրավարներից մէկին: Բայց Պարսկաստանում Անտիոքոս շարդուեցաւ և ստիպուեցաւ ամօթով լետ դառնալ: Նոյնպէս էլ Հրէաստանում, Յուդա Մակաբէն շատ պատերազմներով շարդեց նրա զօրքերին: Յուդան առաւ Երուսաղէմ, քանդեց կուռքներն, որ Անտիոքոսի հրամանով դրել էին ճշմարիտ Աստուծոյ տաճարում: Տաճարը մաքրուեցաւ և սրբուեցաւ:

Այս համբաւը շատ զայրացրեց Անտիոքոսին: Նա կամենում էր թաքցնել իր ամօթալի փախուստը Պարսկաստանից և Հրէաներից հանել վրէժ ամեն վնասների համար, որ ստացաւ այս անյաջող պատերազմում: Իր ձեռնարկուած թիւնների անյաջողութիւնն այնպէս շատ տրտմեցրին նրան, որ նա հիւանդացաւ և ստիպուեցաւ մտնել անկողին: Երկարատե հիւանդութիւնն աւելի մեծացրեց նրա տրտմութիւնը: Նա կանչեց իր մօտ իր բարեկամներին և ասում էր նրանց. «Քունս փախչում է աչքերիցս, սրանից առաջ ինչպէս ուրախ էի ես և ամենին սիրելի. իսկ այժմ նեղութիւններ ամեն կողմից հաւաքւում են զլիսիս, տխուր մտքերն ինձ չեն թողնում, թշուառութիւններն, որ ես հասցրի Երուսաղէմին, աչքիս առաջն են միշտ. ես յափշտակեցի Երուսաղէմի տաճարն և շատ անմեղ Հրէաների արիւնը թափեցի: Ես խոստովանում եմ, որ իմ խստութիւնս է թշուառութեանս պատճառը: Ահա մեռնում եմ ես տրտմութիւնից և նեղութիւնից օտար երկրում»:

Նրա հիւանդութիւնն օրից օր սաստկանում էր. նա զգում էր սաստիկ ցաւ բոլոր մարմնում և դեռ կենդանի ուտում էին նրան որդերը, վէրքերի հոտը անտանելի էր և

Անտիոքոս, որ դեռ փոքր ժամանակ առաջ իր հպարտութեամբ իրան Աստուծոյ հաւանար էր համարում, դառաւ որդերին կերակուր, և ամենքը թողին նրան: Նա ինքն իրան էլ անգամ ծանրութիւն էր: Վերջապէս Անտիոքոս, զրսպելով իր հպարտութիւնն, պէտք է խոստովանէր իր ոչնչութիւնը, նա աղօթք էր անում Աստծուն, զանազան ուխտեր էր դնում և խոստանում էր ոչ միայն Երուսաղէմի տաճարից յափշտակածը լետ դարձնել, այլև զարդարել այն ընծաներով, ընդունել Հրէից հաւատն և տարածել այն բոլոր իրան հպատակ երկրներում: Բայց ամենն իգուր էր. Աստուած չընդունեց նրա ուխտն, որովհետեւ նա էլ Նրան չընդունեց իր բոլոր կեանքում: Անտիոքոս, որ շատ թշուառներէ հեռացրեց իրանց տներից, հայրենիքից, քեց նրանց անապատներ և չարչարեց նրանց անգթութեամբ, այս Անտիոքոսը ստիպուեցաւ վերջացնել իր կեանքն օտար երկրում, անապատում, սարսափելի տանջանքի մէջ:

109. Փրկչի ակնկալութիւնը.

Մակաբէեանք յաջորդաբար կառավարում էին մի քանի ժամանակ Հրէից թագաւորութիւնը. յետոյ Հրէաները դառան Հռովմայ հարկատու և հպատակ Հերովդէսի (Եգուսի), որ ընջեց Մակաբէեանց ցեղը. Հռովմայեցիք, հզօր, պատերազմասէր ազգ, որ նուաճեցին գրեթէ բոլոր այն ժամանակուան ծանօթ երկիրները, նուաճեցին նմանապէս Հրէանեանքի ել: Պաղեստինէն բաժանած էր չորս մասն՝ Հրէաստան, Սամարիա, Գալիլիս և Պերէա կամ երկիր յայտնկոյս Յորդանանում: Հռովմայեցիք տիրում էին Պաղեստինէի այս ամեն մասերին էլ, բայց թող էին տայիս Հերովդէսին Հրէից թագաւոր անուանուել:

Այս թշուառ ժամանակներում էլ չէին յայտնուում Իս-
րայէլացւոց մէջ մարգարէներ: Նրանք չէին լսում ոչ մի միսի-
թարական խօսք. բայց գիտէին, որ մարգարէների խօսքերի
կատարման ժամանակը մօտենում է, որովհետեւ իշխանու-
թիւնը վերացել էր Յուդայի ցեղից: Իսրայէլացւոց ցեղերը
տանջւում էին կռապաշտների ծառայութեան լծի տակ: Իս-
րայէլացիները թշուառ էին, բայց նրանց մէջ էր միայն ճշ-
մարիտ աստուածգիտութիւնն. իսկ բոլոր երկիրս ընկողմած
էր կռապաշտութեան խաւարի մէջ: Միայն Իսրայէլացիներին
չէր հարկաւոր Փրկչի գալուստն, այլ ամեն մարդիկ զգում
էին աշխարհիս Փրկչի և Առսաւորչի կարօտութիւնը:

Մեր նախահայրերի մեղքի մէջ ընկնելից յետ, Աստուած
ասաց օձին. «Կնոջ զաւակը կը ջախջախէ քո գլուխդ»: Այն
օձն, որ խաբեց Եւային, հասարակ օձ չէր, այլ սատանայ,
այսինքն, չար ոգի, որ կամենում էր ծառայեցնել և ջնջել
բոլոր մարկութիւնը: Աստուած այն ժամանակ արդէն խոս-
տացաւ փրկել մարդոց սատանայի իշխանութիւնից Փրկչի
ձեռով, որ պէտք է ծնէր անայր կնոջից, այսինքն Կոյսից:

Աստուած խոստացաւ Աբրահամին բազմացնել նրա ցե-
ղըն ինչպէս երկնքի աստղերն և նրա զաւակներից մէկի
ձեռքով օրհնել երկրիս բոլոր ազգերը:

Այս խոստումն աւելի բաց հաստատուեցաւ Յովորին.
նրա տասներկու որդիներից յայտնուեցաւ այն, որի զաւակից
պէտք է ծնէր Փրկիչը: Յակոբ մեռնելիս, մարգարէական
հոգևով լցուած, իր մահուան ըոպէին ասաց. «Յուդա, քեզ
կը հնազանդեն քո եղբայրներդ, չի խլուիլ Յուդայի գաւազանն
և օրէնստու նրա զաւակից, մինչև կը գայ Խաղաղարարն՝
ամեն ազգերի Յոյսը:

Աստուած կրկնեց իր խոստումն ամեն Իսրայէլացոց ա-
ռաջին Մովսէսի բերանով. որ իր մահից առաջ ասաց ժողոված
Իսրայէլացիներից. «Ձեր միջից, ձեր եղբայրների միջից, Աստ-

ւած մի ուրիշ ինչ նման մարգարէ կը կանգնեցնէ, նրան
լսեցէք»:

Արքայ—մարգարէն Դաւիթ, գիտէր Սուրբ Հոգւոյ աղ-
ղեցութեամբ, որ իր զաւակից կը ծնի Խոստացեալը՝ յաւիտենա-
կան Թագաւորն, իր սուրբ ուրախութեան մէջ նա անուա-
նում էր Նրան Տէր, Մեսիա, Որդի Աստուծոյ:

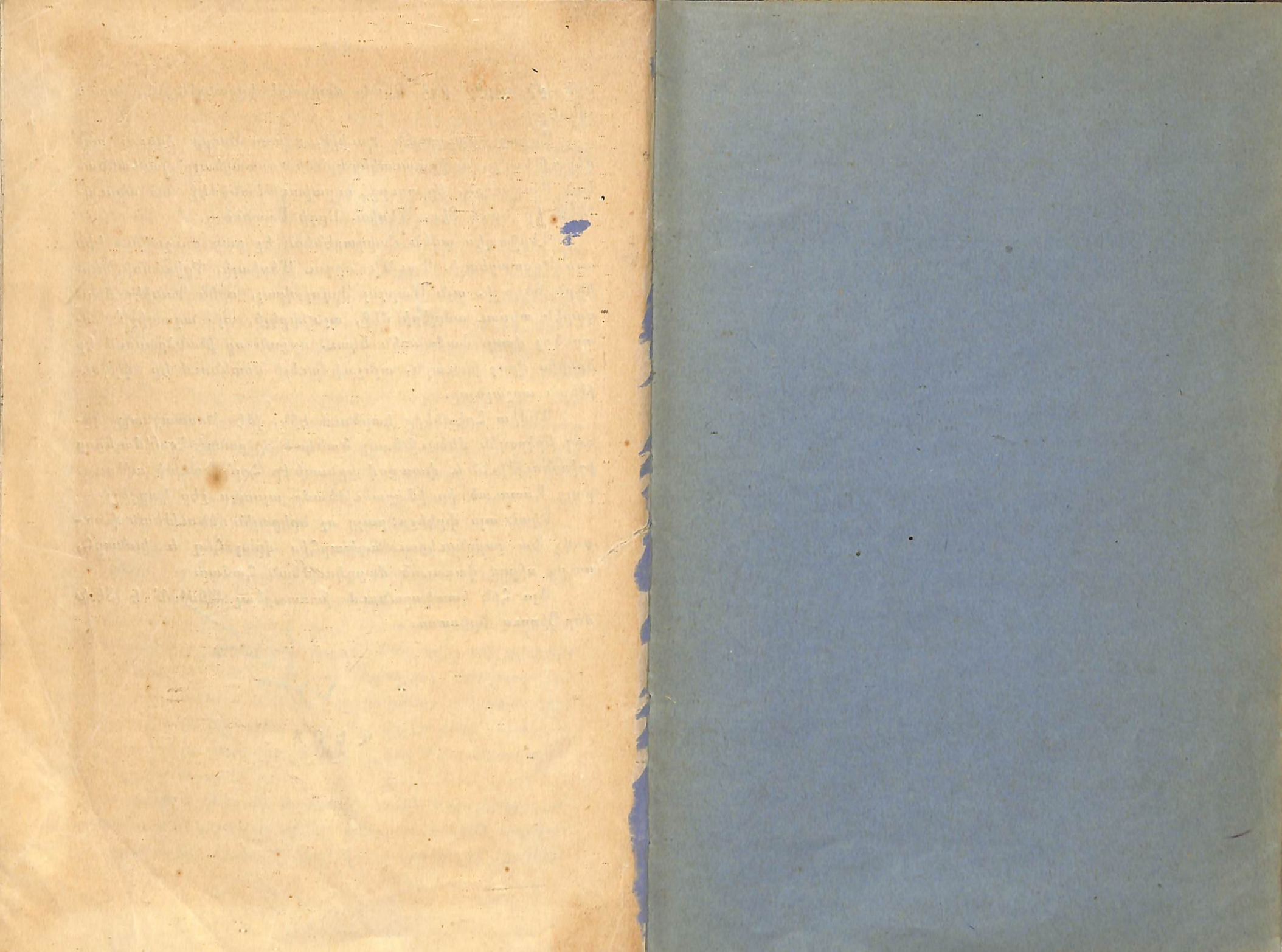
Վերջապէս ամեն մարգարէներն էլ բաց գուշակում էին
այն Խոստացեալի, Դաւթի որդու Մեսիայի, Քրիստոսի, այս-
ինքն Օծեալի, այն Մարդոյ Որդոյ վրայ, որին Դանիէլ մար-
գարէն տեսաւ ամպերի մէջ, այն փրկչի, այն ազատիչի՝ Աս-
տուծոյ վրայ: Ժամանակն եկաւ. որքան որ թանձրանում էր
երկրիս վրայ խաւարն, այնչափ աւելի մօտենում էր փրկու-
թեան արշալոյսը:

Անմիտ Հրէաները կարծում էին, թէ Խոստացեալը կը-
գայ երկրային մեծութեամբ ծածկած, կը քանդէ Հռովմայեցոց
իշխանութիւնն և փառքով կը նստի իր հօր՝ Դաւթի աթոռը.
բայց Աստուած իր իմաստութեամբ այսպէս չէր կարգել:

Եկաւ այս փրկիչը, բայց ոչ երկրային մեծութեան փառ-
քով: Նա յայտնուեցաւ աշխարհիս վրայ հեզ և խոնարհ,
սուրբ սիրով վառուած մարդկութեան համար:

Այս հին կտակարանում խոստացեալ Մեսիան՝ է Տէրն
մեր Յիսուս Քրիստոս:

Վ Ե Ր Ջ

1587

1537

1587

<< Ազգային գրադարան

NL0028298

